

Sayı /
2016

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

YASAMA BÜLTENİ

İçtihatlar - Mütalaalar

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Yasama Bülteni

Yıllık Bilgi Derleme

YASAMA BÜLTENİ

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

Yayına Hazırlayan

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
Araştırma ve İnceleme Birimi

**Yasama Bülteni, Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı yayınıdır.
Yılda bir yayımlanır.**

Yasama Bülteni, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki yasama ve denetim uygulamalarını izlemeyi ve bu alanda bilgi birikimi oluşturmayı amaçlar. Bültende, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki usul tartışmaları ile Başkanlık tutumları – içtihatları, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığınca yasama uzmanları marifetiyle hazırlanan mütalaalar (bilgi derlemeleri, araştırmalar, istatistikler, bilgi notları), yasama alanını ilgilendiren haberler ve söyleşiler yer alır.

Yasama Bülteni’nde yer alan yazılarda ifade edilen görüşler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının resmi görüşü olarak değerlendirilemez ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığını bağlamaz. Yazılar, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Biriminin ön incelemesi, en az başkan yardımcısı düzeyinde bir yöneticinin onayı ve Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının oluru ile yayımlanır.

Yönetim Yeri

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
Ana Bina 1. Kat Bakanlıklar – 06543 – ANKARA
Tel: (312) 420 67 97

Yayın No: TBMM 2017/26-KKB/2

TBMM Basımevi – 1. Baskı Mart 2016
Baskı Adedi: 100

Ankara
2016

İÇİNDEKİLER

Takdim

V

Mutabakat Metinleri

1_6

TBMM Başkanvekillerinin Uygulamalarında Birlik Sağlanmasına Yönelik Karar	3
Grup Başkanvekilleri Mutabakat Metni	5

Usûl Tartışmaları, Tutumlar ve İçtihatlar Sicili

7_50

Genel Kuruldaki Başkanlık Tutumları Listesi.....	9
Genel Kuruldaki Başkanlık Tutumları.....	12

Mütalaalar

49_178

1982 Anayasası'na Göre Anayasa'yı Değiştirme Usulü.....	51
Geçici Bakanlar Kurulu'nun Görev Süresi	63
Hükümetin Çekilmesi ve Kanun Önerileri	66
Yasama Dönemi Kavramı ve Dönem Numaraları.....	70
Yasama Dönemi Açılışı ve Andiçme Birleşimine İlişkin Uygulamalar.....	73
Genel Kurul'da Saygı Duruşunda Bulunulması.....	81
Gündem Dışı Konuşmalara İlişkin Usul Sorunları	87
Hükümetin Gündem Dışı Konuşma Zamanı	92
Hükümetin Genel Kurulda Temsili	96
Genel Kurulda Hükümetin Başbakan veya Bakanlar Dışında Bir Kamu Görevlisi Tarafından Temsil Edilmesi.....	104
TBMM Başkanvekillerinin Meclis Tartışmalarına Katılımlarının Sınırı	107
TBMM İçtüzüğü'nün 66'ncı ve 67'nci Maddeleri ile İlgili Uygulamalar	115
Kapalı Oturum Tutanaklarının Yayımlanması	119
Gensoru Önergelerine İlişkin Süreler	123
İstem Üzerine Açık Oylama ve Açık Oylamanın İşarî Oylamaya Dönüşmesi.....	126

İstem Üzerine Açık Oylama Talebi ve Açık Oylamanın İşari Oya Dönüştürülmesi	
Usulünün Hangi Açık Oylama Şekillerine Uygulanacağı Sorunu	132
Açık Oylamanın Ertelenmesi ve Belli Bir Günde Yapılması	135
Olağanüstü Toplantıda Yoklama Sorunu ve Toplantı Yeter Sayısının	
Olmaması Nedeniyle Çağrının Düşmesi	140
Olağanüstü Toplantılarda Görüşmelere Devam Edilmesine İlişkin Önergeler	150
Seçimlerin Yenilenmesini Düzenleyen Kanunların Oylamaları	152
Genel Kurulun Toplantı Günleri Dışında Bir Gün Toplantıya Çağırılması Hususunun	
Olağanüstü Toplantı Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi	156
TBMM Genel Kurulunun Resmî Tatillerde Toplanması	161
Fiziksel Engelli Milletvekillerinin Parlamento Çalışmalarında İmza Atabilmeleri İçin	
Uygulanacak Prosedür	163
Kamu Denetçiliği Kurumu Raporuna İlişkin Karma Komisyon Raporunun	
Genel Kurulda Görüşülme Usulü	167
Olağanüstü Hâl Süresinin Uzatılmasına İlişkin Genel Kurul Uygulamaları	170

Yasama Verileri ve İstatistikler

179_240

26. Dönem 1. Yasama Yılı İstatistiği	181
1982 Anayasası Dönemi ve Öncesinde Olağanüstü Toplantı Çizelgesi	184
17'nci Yasama Döneminden İtibaren Verilen	
Meclis Soruşturması Önergeleri Çizelgesi	203
1989 Yılından Günümüze Hükümetlerin Kuruluş Süreçlerine İlişkin Yasama Verileri	239

TAKDİM

Aziz milletimiz, köklü bir Meclis tecrübesine sahiptir. Sultan Abdülhamit Han zamanında başlayan parlamenter hayat, zaman zaman kesintilere ve darbelere maruz kalsa da 140 yıllık bir maziye sahiptir. Bu tür olumsuzluklara rağmen her seferinde parlamenter sisteme yeniden dönüş yapılmıştır.

Bilindiği gibi Meclis, temsilcileri aracılığıyla Milletın iradesini belirttiğı yerdir; Meclisin kararı olan kanun, milletin sözüdür.

Millî iradenin tecelli etmesi bakımından bu kadar hayati bir konumda bulunan Meclisimizin, çalışma usulleri ile yasama ve denetim faaliyetlerinde gösterdiği nizam, kanunların sıhhati ve demokratik geleneğimizin vücut bulması noktasında büyük ehemmiyet arz etmektedir. Çalışma nizamının payandalarını oluşturan Anayasamızın, kanunlarımızın, Meclis içtüzüğümüzün, teamüllerimizin ve içti-hatlarımızın tarihî bir bakış açısıyla irdelenmesi, çözümlenmesi, kayda geçirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasının, parlamento geleneğimizi geliştireceğı ve Meclisimizin kurumsal yapısını güçlendireceğı muhakkaktır.

Yasama Bülteni; Genel Kuruldaki içti-hatları, yasama sorunlarına ışık tutan mütalaaları ve yasama verilerini sistemli bir şekilde bir araya getirerek, bu bilgileri gelecek uygulayıcılara intikal ettiren önemli bir kaynak olacaktır. Bu çalışma, uzun zaman içinde olgunlaşan muhtevasıyla bu alanda var olan bir boşluğu kapatma istikametinde yapılan ehemmiyetli bir teşebbüstür. Çalışmada emeğı geçen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı personelinı tebrik ediyor; yasama sürecinde Başkanlık Divanı, milletvekillerimiz ve kürsü müşavirleri için faydalı olmasını diliyor, hayırlı çalışmaların devamını niyaz ediyorum.

İsmail KAHRAMAN

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

MUTABAKAT METİNLERİ

**TBMM BAŞKANVEKİLLERİNİN UYGULAMALARINDA BİRLİK SAĞLANMASINA
YÖNELİK**

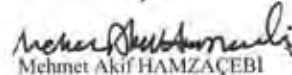
KARAR

7 Nisan 2016 Perşembe günü, TBMM Başkanlık Divanı Toplantı Salonu'nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Meclis başkanvekillerinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda aşağıda 11 madde halinde belirtilen hususlarda mutabakat sağlanmıştır.

İsmail KAHRAMAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

Ayşe Nil BAHÇEKAPILI
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Ahmet AYDIN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

Pervin BULDAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanvekili

1- Gündem dışı konuşmalardan sonra kısa söz taleplerinin sayısal sınırlandırılması

Gündeme geçmeden önce Grup başkanvekillerine 2+1'er dakika ve gündeme geçildikten sonra 1'er dakika söz verilebilecektir.

Gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğün 60'ıncı maddesine göre yerinden birer dakika ile sınırlı olacak şekilde 15 milletvekiline söz verilebilecektir.

2- İşaretle oylamalarda pusula kabul edilmemesi.

Yoklama ve açık oylamalarda süresi içinde sisteme giremeyen, yine süresi içinde bunu ifade eden üyelerin talepleri, mükerrerliği kontrol edilmek kaydıyla dikkate alınacaktır. Kontrollü mümkün olmadığı için, işaretle oylamalarda pusulalar dikkate alınmayacaktır. Ayrısı olarak, elektronik cihazla oy kullanması fiziksel engeli sebebiyle mümkün olmayan milletvekillerinin pusulaları kabul edilip işleme alınacaktır.

3- İşaretle oylamada usul ile elektronik cihazla oylamada talep olmaması hâlinde karar yeter sayısının aranmaması.

İşaretle oylamalar önce el kaldırmak suretiyle yapılacaktır. Divan üyeleri arasında anlaşmazlık olması durumunda oylama, elektronik cihazla tekrarlanacaktır; elektronik cihazla oylamada ayrıca istenilmiyise karar yeter sayısı aranmayacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95. yıl

4- Bakanların oy kullanmasına ilişkin genel vekâletin geçerliliği ile bir bakana birden fazla bakana vekâleten oy kullanmaması.

Gizli oylama dâhil, bakanların vekâletle oy kullanmasında, genel vekâletlerin bulunması durumunda ayrıca belli bir oylama için özel bir vekâlet aranmayacak; sadece bir bakanın birden fazla bakana vekâleten oy kullanmaması hususu gözetilecektir.

5-Birleşimi yöneten Başkanın yoklamada sayılması

Birleşimi yöneten Başkan yoklamalarda var sayılacaktır.

6- Kabul edilmeyen kapalı oturum önergesinin tutanak özetinin okunmaması ve kapalı oturumdan çıkma usulü.

Kapalı oturum önergesi kabul edilmezse, tutanak özetlerinin okutulması için yeni bir kapalı oturum yapılmaz ve bu özetler okutulmaz.

Başkanın açık oturuma geçilmesi teklifinin Genel Kurulca reddedilmesi durumunda; İçtüzüğün 70'inci maddesinde kapalı oturuma geçme önergesi vermeye yetkili olan kişiler, açık oturuma geçme önergesi verebilirler (Başbakan, bir bakan, bir siyasi parti grubu veya yirmi milletvekili).

7- Kanun tekliflerinin havalesine itiraz edilememesi.

İçtüzüğün 73'üncü maddesi sadece kanun tasarıları için getirilmiş olduğundan, kanun tekliflerinin havalesine yapılan itirazlar işleme alınmayacaktır.

8- Başkanlıkça karşılanmayacak usul tartışması talepleri

İçtüzükte açıkça düzenlenmiş veya teamülü yerleşmiş hususlar ile gündem dışına çıkılmasını konu edinen veya başkanın tutumuna ilişkin olmayan usul tartışması talepleri, Başkanlıkça karşılanmayacaktır.

9-Lehte ve aleyhte konuşma süresi.

Lehte ve aleyhte sırasıyla ikişer milletvekiline üçer dakika söz verilecektir.

10- Değişiklik önergesi verme hakkının düzenlenmesi

Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi sırasında verilen değişiklik önergeleri; ilgili maddenin konusuyla örtüşmesi, madde sıralamasına uygun düşmesi hususlarında kanun sistematığı bakımından incelenecek, ancak uygun bulunması hâlinde işleme alınacaktır.

11- TBMM Başkanının Başkanlığında, TBMM Başkanvekilleri ile siyasi partileri temsilen grup başkanvekilleri katılımıyla yeni bir toplantı yapılarak,

- -gündem öncesinde grup başkanvekilleri söz alması,
- -kabul edilmeyen kapalı oturum önergesinin tutanak özetinin okunmaması,
- -Genel Kurula ürün veya eşya getirilmemesi,
- -gündem dışı konuşmaların parti gruplarına göre dağılımı,
- -Genel Kurulda sataşmadan dolayı söz istemleri,
- -Genel Kurulda konuşma üslubu ile ilgili sorunlar,

Konularının görüşülmesi ve bir uygulama birliği sağlanması amacıyla TBMM Başkanınca uygun görülen bir tarihte çağrı yapılacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95. yıl

MUTABAKAT METNİ

31 Mart 2016 Perşembe günü, TBMM Başkanlık Divanı Toplantı Salonu'nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve siyasi parti gruplarını temsilen birer grup başkanvekilinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda aşağıdaki hususlarda mutabakat sağlanmıştır.

İsmail KAHRAMAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

Mehmet Naci BOSTANCI
Adalet ve Kalkınma Partisi
Grup Başkanvekili

Levent GÖK
Cumhuriyet Halk Partisi
Grup Başkanvekili

İdris BALUKEN
Halkların Demokratik Partisi
Grup Başkanvekili

Erkan AKÇAY
Milliyetçi Hareket Partisi
Grup Başkanvekili

1- Danışma Kurulu toplantı saati belli olduğunda, resmî yazıdan önce bu saat hemen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından telefonla gruplara bildirilecek ve hangi saatte kiminle görüşüldüğünün kaydı tutulacaktır.

2- Danışma Kurulu için Meclis Başkanının imzasıyla gruplara yazı gönderildikten sonra başka bir gruptan Danışma Kurulu için istem gelirse, yeni bir yazıya gerek kalmadan bu istemin fotokopisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından imza karşılığı diğer gruplara dağıtılacaktır.

3- Danışma Kurulu için çağrı mümkün olduğunca erken yapılacaktır. Genel Kurulun başlamasına iki saatten az bir süre kala gruplar tarafından Danışma Kurulu çağrısı yapılmayacaktır.

4- Siyasi parti grup önerilerinde ilk söz hakkı, lehte öneri sahibi grubun grup başkanvekiline veya onun işaret ettiği milletvekiline aittir. Kalan lehte ve aleyhte söz talepleri uzlaşma olmaması hâlinde kura çekilerek belirlenecektir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

95.yıl

5- Danışma Kurulu ve grup önerileri üzerinde söz sırası lehte, aleyhte, lehte ve aleyhte şeklinde verilecektir.

6- Danışma Kurulu veya grup önerisiyle gündemdeki tasarı veya tekliflerin sıralaması belirlenirken yarım kalan işlerin önüne iş alınabilecektir.

7- Grup başkanvekillerinin söz talepleri hariç olmak üzere, gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğün 60'ıncı maddesine göre yerinden bir dakika ile sınırlı olacak şekilde kaç milletvekiline söz verileceği TBMM Başkanı'nın TBMM Başkanvekilleri ile gerçekleştireceği görüşmede belirlenecektir.

8- TBMM Başkanvekilleri gündem dışı konuşmaları yerirken haftalık dağılımda AK Parti'ye 3, CHP'ye 3, HDP'ye 2 ve MHP'ye 1 söz hakkı tanınacak şekilde dağılım yapmaları uygun olacaktır.

9- Genel Kurula ürün veya eşya getirilmeyecektir.

10- Yoklama ve oylamalar için verilen süre bittikten sonra kesinlikle pusula kabul edilmeyecektir. Elektronik cihaza girenlerin yeterli sayıya ulaşmadığı yoklama ve oylamalarda pusula gönderen milletvekillerinin isimleri okunarak Genel Kurulda olup olmadıkları tespit edilecektir. Ancak Başkanvekili, oylama veya yoklama bitmeden pusula gönderen milletvekillerinin Genel Kuruldan ayrılınmaları konusunda gerekli uyarı yapacaktır.

11- Bütçenin ilk ve son günkü konuşmaları ile Genel Başkanların konuşmaları hariç hatiplere ek süre verilmeyecektir.

12- Konuşmacılar, görüşülen konudan ayrılmaları hâlinde, Başkanvekili tarafından konuya gelmeye davet edilecektir. Bu konuda mümkün olduğunca disiplin hükümlerine başvurmadan çözüm aranacaktır.

13- Lehte söz alıp aleyhte veya aleyhte söz alıp lehte konuşma yapan hatipler Başkanvekili tarafından uyarılacaktır.

14- Tasarı veya teklife yeni bir geçici madde eklenmesini öngören değişiklik önermeleri için, yeni madde ihdasında olduğu gibi komisyonun salt çoğunluğu aranacaktır.

15- Kapalı oturum önergesinin gerekçesini açıklamak için hükümet, siyasi parti grupları veya istem sahibi bir milletvekiline 5 dakika süre verilecektir.

16- Kulislere ziyaretçi alınmayacaktır. Ancak grup personeli ile danışmanlar kulislere kısa süreli olarak girebilecektir.

17- Milletvekilleri ile birlikte gelen misafirler, girişte kimlik kartlığı giriş kartı alacaklardır.

18- TBMM güvenlik personeli ve korumalar milletvekillerine daha saygılı davranmaları konusunda uyarılacaktır.

Anayasa, kanunlar ve içtüzük metinlerinin yanı sıra parlamento teamülleri ve başkanlık tutumları/içtihatları, parlamento hukukunun temel kaynakları arasında yer almaktadır. Anayasa, kanun ve içtüzük hükümlerinin tutarlı bir yorumuna ulaşmak, parlamento teamüllerini kökleştirmek, Genel Kurul'da Başkanlık tutumlarına istikrar kazandırmak, ancak parlamento uygulamalarının titiz bir biçimde takip edilmesi ile olanaklıdır.

Yasama Bülteni kapsamında bundan sonra yıllık olarak hazırlanacak olan *Usul Tartışmaları, Tutumlar ve İçtihatlar Sicili*; parlamento usullerine ilişkin tartışmaları, yorumları, içtihatları ve uygulamaları, ilgili tutanaklar eşliğinde yıllara sâri şekilde izlemeyi amaçlamaktadır. Bu sicilin uzun vadede, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının temel bilgi havuzunu oluşturması ve parlamento hukukunun başlıca kaynakları arasında yer alması öngörülmektedir.

USÛL TARTIŞMALARI, TUTUMLAR VE İÇTİHATLAR SİCİLİ

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI LİSTESİ

Mevzuat	Tarih	Dönem /Yıl/Birleşim	Konu	Başkan / Başkanvekili	Sayfa Numarası
A.Y. 93 İçt. 7	16 Temmuz 2016	26 /1/14	Tatil veya Araveme Dışında ve Çalışma Kararı Bulunmaması Hâlinde Dahil Olağanüstü Koşullarda Meclis Başkanının Çağrısı ile Genel Kurulun (Çalışma Günü ve Saati Dışında) Toplanabileceğine İlişkin	İsmail KAHRAMAN	12
İçt. 42, 38, 67	26 Şubat 2016	26/1/45	Esas Komisyon Başkanlığı Tarafından Anayasa ve İçtüzük'e Aykırı İfadeler İçerdiği Gerekeşiyle Muhalefet Şerhi Konulmadan Sunulan Rapor Hakkında Meclis Başkanlığınca Yapılacak Bir İşlem Bulunmadığı, Bu Şekilde Sunulan Komisyon Raporu Üzerinden Genel Kurul Görüşmelerinin Yapılacağına İlişkin	İsmail KAHRAMAN	14
İçt. 57	24 Kasım 2016	26/2/26	Kısa Aralıklarla Yoklama Talebinin Hakkın Suistimali Tespitine Kabul Edilmeveceğine İlişkin	Ahmet AYDIN	16
İçt. 59	28 Kasım 2015	26/1/6	Genel Kurulun Bakanlar Kurulu Programını Görmek için Özel Gündemle Toplanması Nedeniyle Başkanın Takdiri Çerçevesinde Gündem Dışı Söz Verilemeyeceğine İlişkin	İsmail KAHRAMAN	17
İçt. 59	30 Haziran 2016 12 Temmuz 2016	26 /1/110 26 /1/111	Hükümetin Gündem Dışı Konuşmaya Cevap (59/1) veya Yeni Bir Gündem Dışı Söz Talebinin (59/2) Niteliğinin Bu Yönde Yapacağı Şekli Talebe Göre Belirleneceği, Gündem Dışı Konuşmaya İlişkin Taleplerinin Karşılansında Şekli Talebinin Esas Alınacağına İlişkin ***** İç Tüzük'ün 59'uncu Maddesine Göre Hükümetin Söz Taleplerinin, Talebin Şekli ve İçeriği Dikkate Alınarak Karşılancacağı; Yani Hükümetin Talebinin Gündem Dışı Konuşmaya Cevap Mahiyetinde Bulunması Durumunda, Konuşma da Bu Yönde ise (59/1) Kapsamında Değerlendirileceği; Eğer Hükümetin Konuşması Cevap Niteliğinde Değil, Yeni Bir Gündem Dışı Konuşma Mahiyetinde ise (59/2) Kapsamında Değerlendirileceğine İlişkin	Ahmet AYDIN Pervin BULDAN	18

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI LİSTESİ

İçt. 60, Mutabakat Metni- (7.4.2016)	4 Mayıs 2016	26 /1/85	Mutabakat Çerçevesinde Gündeme Geçildikten Sonra Grup Başkanvekillerine Verilecek Bir Dakikalık Konuşma Süresinin Uzatılmayacağına İlişkin	Mehmet Akif HAMZAÇEBİ	21
İçt. 60, 102, 104	1 Aralık 2016	26/2/30	Ortak İnzalı Araştırma Önergesinin İşleme Alınmasına ve İnzası Olan Her Grup Milletvekillerine (Birer) Önerge Sahibi Sıfatıyla Söz Verileceğine İlişkin	Pervin BULDAN	23
İçt. 63	5-8 Aralık 2016	26/2/31, 34.	Usul Tutarışması Açılışının Oturumu Yöneten Başkan Vekilinin Takdirinde Olduğuna İlişkin	İsmail KAHRAMAN Mehmet Akif HAMZAÇEBİ	25
İçt. 67, 19	17-24 Aralık 2015 26 Ocak 2016	26/1/16, 19 ve 32	Meclis Başkanlığının AY Md. 138 ve İçt. Md. 67'ye Göre Meclis Araştırması Önergesini İade Etmesi İşlemine İlişkin Bir İşlem Yapılmayacağı Ancak İade Edilen (veya henüz iade edilmemiş) ve Danışma Kurulundan Sonra Verilen (veya önce verilmiş) Araştırma Önergesi ve Grup Önerisinin, Düzeltilmesine İlişkin İncelemenin Kırısı Başkanlık Divanı Tarafından Yapılmasını Müteakip İşleme Alınabileceğine İlişkin	Mehmet Akif HAMZAÇEBİ Pervin BULDAN Ahmet AYDIN	27
İçt. 69	26-27 Ocak 2016	26/1/32, 33	Satışmanın ve Buna Dayalı Açıklama Hakkının Varlığını Başkanın Takdir Edebileceğine İlişkin	Ahmet AYDIN	29
İçt. 72 İçt. 87	27 Haziran 2016	26 /1/107	Görüşmelerin Devam Etmesine İlişkin Önergelerin Gereğinin Okunulmayacağına İlişkin	Ahmet AYDIN	31
İçt. 84	29 Mart 2016	26/1/62	Tasarı veya Teklifin Görüşmelerinin Anayasaya Ayrımlık Nedeniyle Meclis Başkanlığının veya Divanın Tasarrufla Ertelemeceğine İlişkin	Ahmet AYDIN	33
İçt. 88, 87	24 Şubat 2016	26/1/43	Milletvekillerinin Tasarı veya Teklifin Komisyonla Geri Verilmesine Yönelik Önergelerinin İşleme Alınmayacağına İlişkin	Pervin BULDAN	34
İçt. 88, 87, 89	22 Kasım 2016	26/2/24	Genel Kurul'da Verilen Önergenin Kabul Edilmesiyle İhdas Edilen Yeni Maddenin (Veya Bu Mahiyette Değiştirilerek Kabul Edilen Maddenin) Komisyon'a Geri Verilebileceğine İlişkin Temel Kanun Olarak Görsülen İşte Önerge Sayısının İki Olduğuna ve Bir Grubun Mahfuz Önerge Hakkının Diğer Gruba Devredilemeyeceğine İlişkin	Ahmet AYDIN	35
İçt. 91	30 Mart 2016	26/1/63		Ayşe Nur BAHÇEKAPILI	37

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI LİSTESİ

İçt. 91	6 Nisan 2016 28 Haziran 2016	26/1/68, 108	Genel Kurul Tarafından Verilen Temel Kanun Olarak Görüşme Kararının Başkanlık Divanını Bağlayacağına İlişkin	Mehmet Akif HAMZAÇEBİ Ahmet AYDIN	38
İçt. 83 İçt. 91	28 Haziran 2016	26 /1/108	Temel Kanun Görüşmelerinde Bir Maddenin Diğerinden Önce Konuşulması Önergesinin Verilemeyeceğine İlişkin	Ahmet AYDIN	40
İçt. 107	8 Aralık 2015	26/1/11	Meclis Soruşturmasına Konu Adli Bildirimlerin Genel Kurulda Bilgiye Sunulacağı, Tetkike Açılacağına İlişkin	Ahmet AYDIN	42
İçt. 146, 141	19 Nisan 2016	26 /1/75	Başkan Tarafından Genel Kurula ‘Kabul Edilmiştir’ veya ‘Kabul Edilmemiştir’ Denmek Suretiyle İlan Olunmayan Oylamanın Tanımlanmış Olmayacağı, Oylamadan Önce Talep Edilen Ancak Talebin Varlığı Oylamaya Esnasında Fark Edilen Karar Yeter Sayısı Talebinin Oylama Başladıktan Sonra Aranacağına İlişkin	Ayşe Nur BAHÇEKAPILI	44
-	16 Temmuz 2016	26 /1/114	Olağanüstü toplantılarda özel durumlara yönelik olarak konuşma hak ve sürelerinin özel usullere göre düzenlenebileceğine ilişkin	İsmail KAHRAMAN	46
Teammül	17 Şubat 2016	26 /1/40	Bütün Gruplarca İmzalanmayan Önerginin Genel Kurul’da “Ortak Deklarasyon” Olarak Okutulamayacağına İlişkin	Mehmet Akif HAMZAÇEBİ	47

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Tatil veya Araverme Dışında ve Çalışma Kararı Bulunmaması Hâlinde Dahî Olağanüstü Koşullarda Meclis Başkanının Çağrısı ile Genel Kurulun (Çalışma Günü ve Saati Dışında) Toplanabileceğine İlişkin	
AY. 93		
İçt. 7		
Tarih/Birleşim: 16.07.2016 / 114. B.		Başkan: İsmail KAHRAMAN
Açıklama Metni	BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Anayasa’nın 93’üncü, İç Tüzük’ün 7’nci maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının çağrısı üzerine olağanüstü toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 114’üncü Birleşimini açıyorum ... Gündemin “Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları” kısmında yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının olağanüstü toplantı çağrı yazısını okutuyorum: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından Bildirilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi askerî darbe girişimi sebebiyle Anayasa’nın 93’üncü ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 7’nci maddeleri uyarınca 16 Temmuz 2016 Cumartesi saat 17.00’de olağanüstü toplantıya çağırılmıştır. Sayın milletvekillerinin belirtilen gün ve saatte Genel Kurul toplantısına katılmalarını rica ederim. İsmail Kahraman Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı	
İşlem	Meclis Başkanının çağrısı üzerine Genel Kurul toplanmış ve siyasi parti grupları adına konuşma yapılmıştır.	
Not	TBMM tatil veya aravermede olmamasına ve çalışma kararı bulunmamasına rağmen Meclis Başkanının çağrısı ile Genel Kurul toplanmıştır. Benzeri bir talep 14.01.1991 tarihli birleşim için milletvekilleriince yapılmış, ancak Başkan acil bir durum bulunmadığı tespiti ile talebi karşılamamıştır. Bununla birlikte 15.01.1991 tarihli Danışma Kurulu önerisinin kabul edilmesiyle Körfez krizine ilişkin acil durumda çalışma günü dışında Başkanın olağanüstü toplantı çağrısı yapabileceği benimsenmiştir.	
Anayasa İçtüzük	III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler A. Toplanma ve tatil MADDE 93- (Değişik: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez. Tatilde veya aravermede toplantı MADDE 7– Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatil veya araverme sırasında Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından toplantıya çağırılması halinde, belirtilen gün ve saatte toplanır. Cumhurbaşkanı, toplantı çağrısını doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine yapar.	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı doğrudan gerek görürse toplantı çağrısına karar verebilir. Üyelerin beşte birinin imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemini ise en geç yedi gün içinde yerine getirir.

Bu çağrılarda, toplantı gün ve saatinin ve bu toplantıyı gerektiren konunun belirtilmiş olması şarttır.

Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdi takdirde, Başkan, ilk önce çağrı yazısını okutur ve bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür. Konu üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına devam karar vermediği takdirde, tatile veya aravermeye devam olunur. Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Esas Komisyon Başkanlığı Tarafından Anayasa ve İçtüzük'e Aykırı İfadeler İçerdiği Gerekçesiyle Muhalefet Şerhi Konulmadan Sunulan Rapor Hakkında Meclis Başkanlığınca Yapılacak Bir İşlem Bulunmadığı, Bu Şekilde Sunulan Komisyon Raporu Üzerinden Genel Kurul Görüşmelerinin Yapılacağına İlişkin
İçt. 38, 42, 67	
Tarih/Birleşim: 26.02.2016 / 45. B.	Başkan: İsmail KAHRAMAN
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, bir hususu da, yine, zabıtlara geçmesi bakımından açıklama noktasında ıttulanıza sunmak istiyorum.</i> <i>2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı 20 Ocak-17 Şubat 2016 tarihleri arasında Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülerek karara bağlanmıştır, malumatınız dâhilinde. 2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı'na ilişkin olarak Komisyon üyelerinden Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan ve Nimetullah Erdoğan, İstanbul Milletvekili Garo Paylan ve Muş Milletvekili Ahmet Yıldırım'ın imzalarının bulunduğu muhalefet şerhi rapora eklenmek üzere Komisyon Başkanlığına sunulmuştur. Komisyon Başkanlığınca İç Tüzük'ün 38'inci maddesine göre yapılan incelemede muhalefet şerhinde Anayasa ve İç Tüzük'e aykırı çok sayıda ifadeye yer verildiği anlaşıldığından Komisyon Raporu, bahse konu muhalefet şerhi olmaksızın, 23 Şubat 2016 tarihinde Başkanlığımıza sunulmuş ve bastırılarak 24 Şubat 2016 tarihinde milletvekillerimize dağıtılmıştır.</i> <i>Değerli üyeler, bilindiği gibi, komisyonlar İç Tüzük'ün 38'inci maddesine göre, kendilerine havale edilen tasarı veya tekliflerin ilk önce Anayasa'nın metin ve ruhuna aykırı olup olmadığını tetkik etmekle yükümlüdürler. Aynı şekilde, komisyon raporlarına eklenecek muhalefet şerhlerindeki Anayasa ve İç Tüzük'e aykırılıkları değerlendirmek de öncelikle komisyonların yetki ve görevleri arasındadır. Nitekim, 24'üncü Yasama Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından komisyonlara gönderilen 31 Aralık 2013 tarihli ve 157470 sayılı yazıyla komisyon raporları ve muhalefet şerhlerinin Anayasa'ya uygunluk açısından gerekli incelemeler yapıldıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili olarak bu yasama döneminde konuyla birebir örtüşen Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'na ilişkin esas komisyon olan Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu raporuna eklenmek istenen muhalefet şerhi Anayasa'ya aykırı ifadeler içerdiği gerekçesiyle Komisyon Başkanlığı tarafından işleme konulmamış ve komisyon raporu bahse konu muhalefet şerhi olmaksızın Başkanlığımıza sunulmuş ve bastırılarak milletvekillerine dağıtılmıştır. Bahsi geçen tasarrın görüşmeleri Genel Kurulun 9 ila 16 Şubat 2016 tarihli 36, 37, 38 ve 39'uncu birleşimlerinde yapılmış ve tasarı kanunlaştırılmıştır.</i> <i>24'üncü Yasama Döneminde 2014 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı'na ilişkin Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu'na bazı milletvekilleri tarafından eklenen muhalefet şerhinin işleme alınıp alınmaması hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 9 Aralık 2013 tarihli 26'ncı Birleşiminde İç Tüzük'ün 63'üncü maddesi uyarınca açılan usul tartışmasının ardından şerhte yer alan bazı ifadelerin Anayasa'nın 3'üncü ve 14'üncü maddelerine aykırı olduğu tespitlerine dayanılarak şerhin ilgili sıra sayısından çıkartılması, ilgili cildin tekrar basılıp dağıtılması ve Anayasa ve İç Tüzük hükümlerine göre düzeltilerek bütçe görüşmelerinin sonuna kadar tekrar sunulması hâlinde ek sıra sayısıyla bastırılıp dağıtılmasına karar verilmiştir.</i> <i>2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı'na ilişkin Komisyon raporuna 4 milletvekili tarafından eklenen öngörülen muhalefet şerhinin işleme alınıp alınmaması Komisyon Başkanlığı ve Komisyon üyeleri arasında yazışmalara konu olmuş ve mezkûr tasarıya ilişkin Komisyon raporu adı geçen milletvekillerinin muhalefet şerhleri olmaksızın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuş ve bu hâliyle bastırılarak 118 sıra sayısıyla milletvekillerine dağıtılmıştır.</i>

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	<i>Sonuç olarak, yerleşik uygulamalar da dikkate alındığında Anayasa ve İç Tüzük'e aykırı ifadeler içerdiği gerekçesiyle Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanlığı tarafından işleme konulmayan muhalefet şerhleri hakkında Başkanlığımızca yapılacak bir işlem bulunmamaktadır.</i> <i>Ayrıca, bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarının görüşmelerinin Genel Kurulun 18 Şubat 2016 tarihli 41'inci Birleşiminde kabul edilen Danışma Kurulu önerisindeki programa göre yürütülmesi kararlaştırılmış ve Genel Kurul görüşme programı 24 Şubat 2016 tarihinde bastırılarak dağıtılmıştır.</i> <i>Tutumumda herhangi bir değişiklik yoktur. Bütçe görüşmelerine devam edilmesi usule uygundur.</i>
İşlem	Usul tartışması açıldı.
Not	Plan ve Bütçe Komisyonu rapora eklenmek üzere sunulan muhalefet şerhinde Anayasa ve İçtüzük'e aykırılıklar olduğu gerekçesiyle, raporunu muhalefet şerhi olmadan Başkanlığa sunmuştur. Bu rapor bu şekilde Başkanlıkça bastırılıp dağıtılarak Gündeme alınmıştır. Genel Kurul'da konu ile ilgili usul tartışması açılmış.
İçtüzük	MADDE 38– Komisyonlar, kendilerine havale edilen tasarı veya tekliflerin ilk önce Anayasanın metin ve ruhuna aykırı olup olmadığını tetkik etmekle yükümlüdürler. Bir komisyon, bir tasarı veya teklifin Anayasaya aykırı olduğunu gördüğü takdirde gerekçesini belirterek maddelerin müzakeresine geçmeden reddeder. Komisyon raporları MADDE 42– ... Komisyon raporunun tümüne veya belli kısımlarına çekimser veya muhalif kalan komisyon üyeleri rapora çekimserlik veya aykırılık görüşlerini eklemek hakkına sahiptirler. Bu üyeler, raporda tasarı veya teklifin hangi maddesine aykırı olduklarını yazmak zorundadırlar. Üyeler, komisyon raporuna katılmakla beraber, raporda yer almayan görüşlerini rapora eklemek hakkına da sahiptirler. Şu kadar ki, bu haklarını Komisyon Başkanının belirleyeceği uygun süre içinde kullanmaları gerekir. MADDE 67– Genel Kurulda kaba ve yaralayıcı sözler söyleyen kimseyi Başkan derhal, temiz bir dille konuşmaya, buna rağmen temiz bir dil kullanmamakta ısrar ederse kürsüden ayrılmaya davet eder. Başkan, gerekli görürse, o kimseyi o birleşimde salondan çıkartabilir. Başkanlığa gelen yazı ve önerelerde kaba ve yaralayıcı sözler varsa, Başkan, gereken düzeltmelerin yapılması için, o yazı veya önergeyi sahibine geri verir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.2	Kısa Aralıklarla Yoklama Talebinin Hakkın Suistimali Tespitiyle Kabul Edilmeyeceğine İlişkin	
İçt. 57		
Tarih/Birleşim: 24.11.2016 / 26. B.		Başkanvekili: Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	BAŞKAN – Sayın Gök, bakan, şunu da özellikle istirham ediyorum. Bakan, 5/10/1998 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında... BAŞKAN - ...başkanvekilleriyle yapılan toplantıda yine bu toplantıda alınan mutabakat metninden 7'nci sıradaki maddeyi okuyorum: "İstem üzerine kısa aralıkla yoklama yapılıp yapılmaması hususu hakkın suistimaline mahal vermemek kaydıyla Başkanın takdirindedir." diyor. ... BAŞKAN – ... Sayın milletvekilleri, Meclisin daha verimli çalışmasının sağlanması ve usul ekonomisi açısından da bütün hukuk kaidelerinde esas olan, geçerli olan sürekli bir hakkın iyi niyetle kullanılmasıdır, esas olan budur. Bu, bir evrensel hukuk kaidesidir. Peş peşe ve hatta aynı anda aynı madde üzerinde iki defa yoklama talebi hakkın suistimalini teşkil eder. Yine, biraz önce de bahsettiğim 1998 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan ve başkan vekilleri tarafından imzalanan mutabakat metninde de olduğu üzere, istem üzerine kısa aralıkla yoklama yapılıp yapılmaması hususu, hakkın suistimaline mahal vermemek kaydıyla, oturumu yöneten Başkanın takdirinde olduğu tespitiyle, Sayın Gök ve arkadaşlarının yoklama talebini hakkın suistimali olarak gördüğümünden kabul etmeme şeklindeki tutumumu İç Tüzük'ün 63'üncü maddesine göre Genel Kurulun oyuna sunuyorum: Tutumumu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Dolayısıyla, tutumunda bir değişiklik yoktur.	
İşlem	Usul tartışması açıldı. Oya sunuldu. Başkanın tutumu kabul edildi.	
Not	Önce madde üzerindeki önerenin akabinde maddenin oylanması sırasında kısa süre içerisinde yoklama talebinde bulunulması üzerine oturumu yöneten Başkan Vekili, ikinci yoklama talebinin hakkın kötüye kullanılması olduğunu belirtmiş; bunun üzerine usul tartışması açılmıştır.	
İçtüzük	Yoklama MADDE 57 – Başkan birleşimi açtıktan sonra tereddüde düşerse yoklama yapar. Görüşmeler sırasında işaretle oylamaya geçilirken, yirmi milletvekili ayağa kalkmak veya önerge vermek suretiyle yoklama yapılmasını isteyebilir. Yoklama, elektronik oy düğmelerine basmak veya Başkan lüzum gördüğü zaman ad okunmak suretiyle yapılır. Yoklama sonucunda, üye tamsayısının en az üçte birinin mevcut olmadığı anlaşılırsa, oturum en geç bir saat sonrasına ertelenebilir. Bu oturumda da toplantı yeter sayısı yoksaa, birleşim kapatılır. *** 7- İstem üzerine kısa aralıkla yoklama yapılıp yapılmaması hususu hakkın suistimaline mahal vermemek kaydıyla Başkanın takdirindedir.	
5/10/1998 tarihli Meclis Başkanı ve Başkanvekilleri Mutabakat Metni		

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Genel Kurulun Bakanlar Kurulu Programını Görüşmek için Özel Gündemle Toplanması Nedeniyle Başkanın Takdiri Çerçevesinde Gündem Dışı Söz Verilemeyeceğine İlişkin
İçt. 59	
Tarih/Birleşim: 28.11.2015 / 6. B.	
Başkan: İsmail KAHRAMAN	
Açıklama Metni	BAŞKAN – Beyefendi, biliyorsunuz, müzakerelerin kesif olduğu, yoğun olduğu dönemlerde bir teamüldür, gündem dışı konuşmalar verilmez. Bugün, bildiğiniz gibi, Hükümet programı üzerinde müzakere yapacağız. O bakımdan böyle yaptık. Yoksa, ileride elbette ki gündem dışı istemleri bendeniz veya diğer arkadaşlarım yerine getirecektir. ... BAŞKAN – Tekrar ediyorum, gündem dışı konuşmaların, yoğun olan günlerde verilmemiş olduğu sizce de malumdur. Gündemde ağırlık ve yoğunluk var,... ... BAŞKAN – Değerli milletvekilleri, tutumunda herhangi bir değişiklik yoktur. Daha önce belirttiğim gibi, milletvekillerimizin gündem dışı söz taleplerini engelleme gibi bir niyetimiz olamaz. Özel gündemle toplanan Mecliste, ona rağmen gereken ilgiyi, olayların hassasiyeti dolayısıyla gereken anlayışı gösterdik. Dolayısıyla görüşlerinizi serdettiniz. Tutumunda herhangi bir değişiklik olmamaktadır.
İşlem	Usul tartışması açıldı. Başkanın tutumu değişmedi.
İçtüzük	Gündem dışı konuşma MADDE 59 – Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebilir. Hükümet bu konuşmalara cevap verebilir. Hükümet, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Hükümetin açıklamasından sonra, siyasî parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahiptirler. Grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Hükümetin Gündem Dışı Konuşmaya Cevap (59/1) veya Yeni Bir Gündem Dışı Söz Talebinin (59/2) Niteliğinin Bu Yönde Yapacağı Şekli Talebe Göre Belirleneceği, Gündem Dışı Konuşmaya İlişkin Taleplerinin Karşılansında Şekli Talebinin Esas Alınacağına İlişkin
İçt. 59	***** İçtüzüğün 59'uncu Maddesine Göre Hükümetin Söz Taleplerinin, Talebin Şekli ve İçeriği Dikkate Alınarak Karşılancacağı; Yani Hükümetin Talebinin Gündem Dışı Konuşmaya Cevap Mahiyetinde Bulunması Durumunda, Konuşma da Bu Yönde ise (59/1) Kapsamında Değerlendirileceği; Eğer Hükümetin Konuşması Cevap Niteliğinde Değil, Yeni Bir Gündem Dışı Konuşma Mahiyetinde ise (59/2) Kapsamında Değerlendirileceğine İlişkin
Tarih/Birleşim: 30.06.2016 / 110. B. 12.07.2016 / 111. B	
Başkanvekili: Ahmet AYDIN Pervin BULDAN	
Açıklama Metni	<u>110. Birleşim</u> BAŞKAN - Şimdi, Sayın Gök, Hükümetin her gündem dışına cevap verme hakkını İç Tüzük veriyor. Dolayısıyla Hükümet isterse her üçüne de cevap verebilir, istediğine cevap verebilir. Geçmişte de bu çok uygulandı, uygulaması da var, İç Tüzük buna cevaz veriyor. Bunu kısıtlamanın bir imkânı yok. ... Bakin, o içeriğe müdahale etme şansımız ne Başkanlık Divanı olarak bizim ne de sizin yok. Bakanın konuşmasının içeriği sizi de tatmin etmeyebilir, bizi de etmeyebilir; kamuoyunu tatmin edebilir ya da bir başka grubu tatmin edebilir ya da başka kişiyi tatmin eder, etmez, takdir kamuoyundur. Biz o konuşmaya müdahale etmek durumunda değiliz. ... BAŞKAN – İç Tüzük 59'uncu madde hükümete bu noktada iki ayrı hak tanıyor, iki ayrı hak. Birincisi, hükümet dilerse gündem dışına cevap verebilir. İkincisi, 59'a ikide, dediğiniz gibi, Hükümet isterse bilgilendirme yapar. Hükümetin buradaki talebi gündem dışına cevap ve bizim uygulamamız da tamamen İç Tüzük'e ve yerleşik teamüllere uygundur. Dolayısıyla, bu noktada benim yapabileceğim hiçbir şey yok ... Şimdi Sayın Gök, usul tartışması talebine konu olan tutumum İç Tüzük'ün açık hükmünün ve Meclis teamülünün bir gereğidir. Bu açık durum karşısında tutumunda, Meclisin çalışma usullerine bir aykırılık olmadığı ortadadır, çok açıktır. Söz konusu talebi karşılamam da hakkın kötüye kullanımı olarak değerlendirilecektir. Dolayısıyla, usul tartışmasını açacak bir konu bulunmamaktadır. <u>111. Birleşim</u> BAŞKAN – Evet, bu konuda muhalefet partilerinin kendilerine onar dakikalık söz hakkı vermem konusunda bir talepleri var. Ben bunu değerlendireceğim ve kendilerine onar dakika, konuya ilişkin sadece, konuyu değerlendirmek amacıyla söz hakkı vereceğim. Size de verebilirim Sayın Elitaş. ... BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, İç Tüzük'ün 59'uncu maddesine göre Hükümetin söz talepleri, talebin şekli ve içeriği dikkate alınarak karşılanacağı yani Hükümetin talebinin gündem dışı konuşmaya cevap mahiyetinde bulunması durumunda, talebi de bu yönde ise (59/1) kapsamında değerlendirileceği; eğer Hükümetin konuşması cevap niteliğinde değil, yeni bir gündem dışı konuşma mahiyetinde ise (59/2) kapsamında değerlendirileceğine ilişkin tutum takındım. ...

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	<i>BAŞKAN – O nedenle, İç Tüzük'ün 59'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre siyasi grup temsilcilerine onar dakika söz vereceğim.</i> ... <i>BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 111'inci Birleşiminin İkinci Oturumunu açıyorum.</i> <i>Biraz önceki oturumda Srebrenitsa soykırımıyla ilgili Sayın Bakanın gündem dışı konuşmaya cevap verdiği konuşmasından sonra oturuma ara verdik. Grup başkan vekilleriyle bir toplantı yaptık ve bir uzlaşma sağladık. Bu nedenle bu soykırımla ilgili gruplara beş dakika söz vereceğim.</i>
İşlem	<u>110. Birleşim</u> Başkan tutumunu açıkladı ve usul tartışması açılması talebini kabul etmedi. <u>111. Birleşim</u> Başkanın tutumu üzerine usul tartışması açıldı. Usul tartışmasını müteakiben Başkan tutumunun değişmediğini belirtti; ancak verilen arada varılan uzlaşma üzerine tüm siyasi parti gruplarına (onar dakika değil de) beşer dakika süreyle söz verildi.
Not	<u>110. Birleşim</u> Bir gündem dışı konuşmaya Hükümet adına cevap vermek üzere Bakanın söz almasını müteakiben, Bakanın konuşmasının cevaptan ziyade yeni bir gündem dışı konuşma niteliğinde olduğu, bu sebeple İçtüzüğün 59'uncu maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği öne sürülerek usul tartışması açılması talebinde bulunulmuştur. Başkan, Hükümet adına yapılacak cevabi konuşmanın içeriğini tayin edemeyeceği, Bakanın İçtüzükten doğan hakkı kullandığı yönündeki tutumunu açıklamış ve usul tartışması açmamıştır. Hükümetin yaptığı konuşmanın içeriğine bakıldığında, gündem dışı konuşmalara cevap mahiyeti taşımadığı, daha çok yeni bir gündem dışı konuşma niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. <u>111. Birleşim</u> Bu birleşimde yaşanan tartışmalar önceki birleşimdeki tartışmaların devamı biçiminde yaşanmıştır. Bir gündem dışı konuşmaya Hükümet adına cevap vermek üzere Bakanın söz almasını müteakiben, Bakanın konuşmasının cevaptan ziyade yeni bir gündem dışı konuşma niteliğinde olduğu, bu sebeple İçtüzüğün 59'uncu maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Bunun üzerine Başkan siyasi parti gruplarına onar dakika söz hakkı vereceğini ifade etmiştir. Başkanın açıklaması üzerine usul tartışması açılmıştır. Usul tartışmasını müteakiben Başkan, Hükümetin İçtüzüğün 59'uncu maddesine göre yaptığı taleplerin karşılanmasında şekil ve içeriğin esas alınacağı, içeriğe göre konuşmanın cevap veya yeni bir gündem dışı konuşma niteliğinde olup olmadığının belirleneceği ve buna göre siyasi parti gruplarına söz hakkı tanınıp tanınmayacağına karar verileceği yönündeki tutumunu açıklamıştır. Bilahare verilen aranın ardından varılan uzlaşma çerçevesinde siyasi parti gruplarına beşer dakika süreyle söz verilmiştir. Hükümetin yaptığı gündem dışı açıklamanın şahsı adına gündem dışı sözlerden birisinin konusuyla örtüştüğü görülmüştür.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	Bu iki tutum birlikte değerlendirilerek öncelikle hükümetin şeklen talebine göre, nihai olarak da yapılacak konuşmanın serencamına göre içeriğine bakılması ve söz hakkının tanınması düşünülebilir. Bu yönüyle bu iki tutumun birbirini tamamladığı söylenebilir.
İçtüzük	Gündem dışı konuşma MADDE 59 – Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebilir. Hükümet bu konuşmalara cevap verebilir. Hükümet, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Hükümetin açıklamasından sonra, siyasî parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahiptirler. Grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI		
26.1	Mutabakat Çerçevesinde Gündeme Geçildikten Sonra Grup Başkanvekillerine Verilecek Bir Dakikalık Konuşma Süresinin Uzatılmayacağına İlişkin	
İçt. 60, MM (7.4.2016)		
Tarih/Birleşim: 04.05.2016 / 85. B.		Başkanvekili: Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
Açıklama Metni	BAŞKAN – Sayın Demirel, bir dakika süreyle söz verdim. ÇAĞLAR DEMİREL (Diyarbakır) – İki artı bir değil miydi Başkan? BAŞKAN – Sayın Demirel, dün bunun açıklamasını yaptım, izinlikle bir daha açıklayayım: 7 Nisan 2016 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının başkanlığında 4 Meclis Başkan Vekiliyle yapılan toplantıda varılan mutabakat sonucunda, sayın grup başkan vekillerine, gündeme geçmeden önce iki artı bir dakika süreyle söz veriliyor, gündeme geçildikten sonra bir dakika süreyle söz veriliyor. ÇAĞLAR DEMİREL (Diyarbakır) – Başkan, daha ilk söz hakkımız. BAŞKAN – Bir saniye Sayın Demirel. Dün gündeme geçmeden önce sayın grup başkan vekilleri söz talep etmediler. Ben, dedim, herhâlde, dünün yoğunluğu nedeniyle sayın grup başkan vekilleri gündeme geçmeden önce söz talep etmeyi ihmal ettiler, o nedenle, gündeme geçtikten sonra, “Bugüne -yani dünü kastederek- mahsus olmak ve emsal teşkil etmemek üzere sayın grup başkan vekillerine iki artı bir dakika süreyle söz veriyorum.” dedim. Dolayısıyla, bu bir emsal teşkil etmeyecek, size bu nedenle bir dakikadan fazla söz veremiyorum efendim. ÇAĞLAR DEMİREL (Diyarbakır) – Sadece cümlemi tamamlayayım. BAŞKAN – Ama vardığımız mutabakat bu şekilde. Yoksa, diğer sayın grup başkan vekillerinin de bir dakikalık süreden fazla konuşma istemleri olması hâlinde sizin konuşmanız emsal teşkil eder, onlara da vermek zorunda kalırım. Bunu burada bırakalım. Ben teşekkür ederim konuşmanız için.	
İşlem	Başkan itiraz üzerine tutumunu açıkladı. Usul tartışması olmadı.	
Not	Başkan, 7.4.2016 tarihli Başkanvekillerinin uygulamalarında birlik sağlanmasına yönelik mutabakat metni çerçevesinde, gündeme geçildikten sonra grup başkanvekillerine pek kısa açıklama taleplerine ilişkin verilen bir dakikalık konuşma süresine dair yaşanan belirsizlik ve itiraza ilişkin olarak söz konusu sürenin bir dakika olduğunu teyit etmiş ve ek süre istemini kabul etmemiştir. Genel Kurul’un 12.4.2016 tarihli birleşiminde de Başkanvekili Sayın Pervin BULDAN, gündeme geçildikten sonra grup başkanvekillerine verilmesi gereken konuşma süresinin varılan mutabakat çerçevesinde bir dakika olduğunu teyit etmiştir.	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

İçtüzük	Söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar MADDE 60– Adını önceden kaydetmeyen veya oturum sırasında Başkandan söz almayan hiç kimse konuşamaz. Gündemde bulunan veya belli bir günde görüşme konusu olacağı Anayasa, Kanun veya İçtüzük gereğince bilinen konular dışında, kâtip üyeler, söz alma istemi kaydedemezler. Konuşma, Başkanlığa ve Genel Kurula hitap edilerek kürsüden yapılır. Pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyeye Başkan, yerinden konuşma izni verebilir. Yazılı bir konuşmanın, kürsüden okunması veya Başkanın izni ile bir kâtip üyeye okutturulması mümkündür. Görüşme sırasında Hükümetten veya komisyondan soru sormak isteyenler, sorularını yerlerinden sorarlar. Sorular, konuşmalar bittikten sonra sıra ile sorulur. İçtüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır.
Başkanvekilleri Mutabakat Metni (7/4/2016)	1- Gündem dışı konuşmalardan sonra kısa söz taleplerinin sayısal sınırlandırılması. Gündeme geçmeden önce Grup başkanvekillerine 2+1'er dakika ve gündeme geçildikten sonra 1'er dakika söz verilebilecektir. Gündem dışı konuşmaların ardından İçtüzüğün 60'ıncı maddesine göre yerinden birer dakika ile sınırlı olacak şekilde 15 milletvekiline söz verilebilecektir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.2	Ortak İmzalı Araştırma Önergesinin İşleme Alınmasına ve İmzası Olan Her Grup Milletvekillerine (Birer) Önerge Sahibi Sıfatıyla Söz Verileceğine İlişkin
İçt. 60, 102, 104	
Tarih/Birleşim: 01.12.2016 / 30. B.	
Başkan: Pervin BULDAN	
Açıklama Metni	<i>Danışma Kurulu Önerisi</i> <i>Danışma Kurulunun 1/12/2016 Perşembe günü yaptığı toplantıda ekteki önerilerin Genel Kurulun onayına sunulması uygun görülmüştür.</i> ... 7) Adana'nın Aladağ ilçesinde kız öğrenci yurdunda meydana gelen elim yangın vakasının araştırılması ve benzer acıların bir kez daha yaşanmaması ve kamusal eğitim ve barınma haklarının tüm öğrencilerimiz için güvence altına alınıp yaygınlaştırılması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkan Vekili İstanbul Milletvekili Mehmet Muş, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkan Vekili İstanbul Milletvekili Engin Altay, Halkların Demokratik Partisi Grup Başkan Vekili Diyarbakır Milletvekili Çağlar Demirel ve Milliyetçi Hareket Partisi Grup Başkan Vekili Manisa Milletvekili Erkan Akçay tarafından grupları adına imzalı ortak Meclis araştırması önergesinin Genel Kurulun 1 Aralık 2016 Perşembe günü (bugün) birleşiminde okunması, bu önergenin görüşülmesinin aynı günkü (bugün) birleşimde yapılması, bu görüşmede Hükümet ve siyasi parti grupları adına yapılacak konuşmaların onar dakika, önerge sahipleri adına yapılacak konuşmaların beşer dakika olarak yapılması. ... <i>BAŞKAN – Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.</i> ... <i>BAŞKAN – Hükümet? Burada.</i> <i>İç Tüzük'ümüze göre Meclis araştırması açılıp açılmaması hususunda sırasıyla Hükûmete, siyasi parti gruplarına ve önergedeki imza sahiplerine veya onların göstereceği bir diğer imza sahibine söz verilecektir.</i> <i>Alınan karar gereğince, konuşma süreleri Hükümet ve gruplar için onar dakika, önerge sahipleri için beşer dakikadır.</i> ... <i>BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Tunç.</i> <i>Sayın milletvekilleri, gruplar adına konuşmalar tamamlanmıştır.</i> <i>Şimdi, önerge sahiplerine beşer dakika söz vereceğim.</i> <i>İlk konuşmacı, Adana Milletvekili Sayın Mevlüt Karakaya.</i> <i>Süreniz beş dakika, buyurun. (MHP sıralarından alkışlar)</i> ... <i>BAŞKAN – Önerge sahibi olarak ikinci konuşmacı İstanbul Milletvekili Sayın Filiz Kerestecioğlu.</i> <i>Buyurun. (HDP sıralarından alkışlar)</i> ...
	İşlem
Not	Bugüne kadar ki tatbikatta araştırma önergeleri her grup adına grup başkanvekillerince müstakil verilme şeklinde olmuştur. Yine birçok uygulamada aynı içerikte önergelerin (farklı gruplara ait) birleştirilerek işlem gördüğü olmuştur. Bu örnekte gruplar ayrı ayrı önerge vermek yerine aynı metni imzalamak suretiyle önerge vermişlerdir. Bu önerge grup adına imzalandığı için 4 grup adına da verişmiş kabul edilmiş ve söz hakkı önerge sahibi olarak her grup için tanınmıştır.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

İçtüzük	Meclis araştırmasının tarifi ve açılması MADDE 104– Meclis araştırması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasanın 98 inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince yapacağı incelemidir. Araştırma istemi önergesi beşyüz kelimeden fazla ise önerge sahipleri beşyüz kelimeyi geçmemek üzere özetini eklemek zorundadır. Meclis araştırmasının açılmasında genel görüşme açılmasındaki hükümler uygulanır. Meclis araştırma komisyonunun raporu hakkında Genel Kurulda, genel görüşme açılır. Genel görüşmenin açılması MADDE 102– Genel Kurulda bu konudaki görüşmede Hükümet, siyasî parti grupları ve istemde bulunan milletvekillerinden birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi konuşabilir. Genel Kurul genel görüşme açılıp açılmamasına işaretle oylama suretiyle karar verir. Söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar MADDE 60– ... İçtüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasî parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır.
----------------	---

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.2	Usul Tartışması Açılmasının Oturumu Yöneten Başkanvekilinin Takdirinde
İçt. 63	Olduğuna İlişkin
Tarih/Birleşim: 5-8.12.2016 / 31. ve 34. B.	Başkan: İsmail KAHRAMAN / Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
Açıklama Metni	ÇAĞLAR DEMİREL (Diyarbakır) – Az önce de sizin tutumunuza ilişkin bir usul tartışması başlatılmasını önermişim tekrar yineliyorum, az önceki yapmış olduğunuz değerlendirmeler ve yorumlara ilişkin de size ilişkin bir usul tartışması açılmasını talep ediyorum. BAŞKAN (İsmail KAHRAMAN) – Evet, aziz milletvekilleri, sayın milletvekilleri, az önce yaptığım açıklamalar kürsüde konuşma yapan hatipler tarafından şahsıma yöneltilen soru ve iddialara bir cevap niteliğinde olduğundan, İç Tüzük'ün 63'üncü maddesi kapsamında usul tartışması açılmasını gerektiren bir tutumum bulunmamaktadır. Bu nedenle, usul tartışması açılması talebini karşılama imkânı bulunmamaktadır. ... MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Adana) – Sayın Başkan, bu konuda takdir hakkınız yok mu? BAŞKAN – Efendim, gruplar adına ikinci söz sırası Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Grup Başkan Vekili Sayın Erkan Akçay'a aittir. Buyurun Sayın Akçay. Süreniz otuz dakikadır. (MHP sıralarından alkışlar) GARO PAYLAN (İstanbul) – Sayın Başkan, takdir hakkınız yok, usul tartışması açmak durumundasınız. BAŞKAN – Efendim, anlayamadım. GARO PAYLAN (İstanbul) – Takdir hakkınız yok efendim, usul tartışması açmak durumundasınız. BAŞKAN – Hayır efendim, hayır. İlgili değil, gündemle ilgili değil, sualler sordunuz, şahsımı hedef aldınız, ben de İç Tüzük'ün verdiği görev, yetki ve hüküm gereğince açıklama yaptım. Teşekkür ediyorum. ... MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Adana) – Sayın Başkan, 63'üncü madde çok açık, 63'üncü maddede usul tartışması açmak yükümlülüğü var tarafınızca. BAŞKAN – Biraz daha dikkatli okursanız göreceksiniz.(İsmail KAHRAMAN/ 5.12.2016 /31. B.) ÇAĞLAR DEMİREL (Diyarbakır) – Bu salonda öyle önünü kestiniz. Eğer bundan sonra sayı azalırsa bizim yoklama talebimizin bile önüne geçmiş oldunuz. Kabul etmeyeceğinizi ifade ettiniz. Dolayısıyla bu tutumunuzu belirlediniz. Tutumunuza ilişkin de ben usul tartışması açılmasını öneriyorum. BAŞKAN(Mehmet Akif HAMZAÇEBİ) – Şimdi, Sayın Demirel, bir tecrübeyle ifade ediyorum. Usul tartışmasını talep edip etmemek sizin elbette kendi bileceğiniz bir şeydir. Her usul tartışmasını Meclis Başkan Vekili açacak diye bir kural da yoktur. Üçüncü söyleyeceğim şudur: Bu tip konularda usul tartışması açıldığı zaman Başkanın uygulaması daha bir güç kazanmış olur. Onun için ben size usul tartışması talebinde bulunmamanızı tavsiye ederim. Usul tartışması açmıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar) (Mehmet Akif HAMZAÇEBİ/8.12.2016 /34. B.) ...
İşlem	Usul tartışması açılmadı.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Not	Usul tartışması açılması talepleri karşısında oturumu yöneten Başkan/Başkanvekili, usul tartışmasına konu olabilecek (İçtüzüğe veya teamüle aykırı) bir tutumunun olmadığını belirterek usul tartışması açmamıştır.
İçtüzük 7/4/2016 tarihli Başkanvekilleri Mutabakat Metni	Usul hakkında konuşma MADDE 63 – Görüşmeye yer olup olmaması, Başkanı gündeme veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma usullerine uymaya davet, bir konuyu öne alma veya geriye bırakma gibi usule ait konular, diğer işlerden önce konuşulur. Bu yolda bir istemde bulunulursa, onar dakikadan fazla sürmemek şartıyla, lehte ve aleyhte en çok ikişer kişiye söz verilir. Bu görüşme sonucunda oya başvurmak gerekirse, oylama işaretle yapılır. 8- Başkanlıkça karşılanmayacak usul tartışması talepleri İçtüzükte açıkça düzenlenmiş veya teamülü yerleşmiş hususlar ile gündem dışına çıkılmasını konu edinen veya başkanın tutumuna ilişkin olmayan usul tartışması talepleri, Başkanlıkça karşılanmayacaktır.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Meclis Başkanlığının Ay. 138 ve İct.67'e Göre Meclis Araştırması Önergesini İade Etmesi İşlemine İlişkin Bir İşlem Yapılamayacağı Ancak İade Edilen (veya henüz iade edilmemiş) ve Danışma Kurulundan Sonra Verilen (veya önce verilmiş) Araştırma Önergesi ve Grup Önerisinin Kürsü Başkanlık Divanı Tarafından Düzeltildiğine İlişkin İncelemenin Yapılmasını Müteakip İşleme Alınabileceğine İlişkin
İct. 19, 67	
Tarih/Birleşim: 17/24.12.2015; 26.01.2016/16, 19, 32. B.	Başkanvekili: Mehmet Akif HAMZAÇEBİ-Pervin BULDAN-Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	BAŞKAN – ...Milliyetçi Hareket Partisi Grubunun Danışma Kuruluna bugün götürmüş olduğu önerinin daha sonra, Genel Kurul saat 14.00'te başlamadan önce, bana ulaşan bilgiye göre, iade konusu olacak şekilde bir düşünce vardı. Bu düşünce bana ulaşınca ben bu paylaşımı sizinle yaptım ama henüz bir iade işlemi yoktu. Genel Kurul başladıktan sonra Meclis Başkanlığı tarafından bu iade işleminin gerçekleştirildiğini öğrendim. Yani bu gündem maddesiyle ilgili olarak ya da Milliyetçi Hareket Partisi grup önerisinin iade edilmesiyle ilgili olarak Meclis başkan vekilinin herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır.... Meclis Başkanlığının söz konusu işlemine ilişkin Birleşimi yöneten Başkanlık Divanı olarak yapabileceğimiz bir işlem bulunmamaktadır. (Başkan: Mehmet Akif HAMZAÇEBİ B.16, T.17.12.2016) BAŞKAN – ..., hem Cumhuriyet Halk Partisinin hem de Milliyetçi Hareket Partisinin bugün Danışma Kurulunda vermiş oldukları grup önerisi Meclis Başkanı tarafından iade edilmiştir. Ancak, hem Cumhuriyet Halk Partisi hem de Milliyetçi Hareket Partisi grup önerilerini değiştirerek Divanımıza ulaştırmışlardır. Bu konuda geçen hafta da buna benzer bir uygulama gerçekleşmiş, yeni bir teamül vardır. Ben de bu teamül doğrultusunda hem Cumhuriyet Halk Partisinin hem de Milliyetçi Hareket Partisinin grup önerilerini işleme alıp görmeye açacağım. (Başkan: Pervin BULDAN B.19 T.24.12.2016) BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Özel. Sayın Vural'ın daha önce mezkûr önergesi -MHP tarafından verilen önergesi- Meclis Başkanlığınca iade edildiği için grup önerisi o zaman konusuz kalmıştır. Dolayısıyla, oturumu yöneten başkan vekilinin teknik olarak bir düzeltme yapması da mümkün değildir. Şimdi, HDP grup önerisine gelince, HDP grup önerisine konu araştırma önergesiye Meclis Başkanlığınca henüz inceleme aşamasında ve dolayısıyla iade dâhil herhangi bir işlem yapılmamış. HDP grup önerisine konu bu araştırma önergesi hâlen Genel Kurulun bilgisine sunulup gelen kâğıtlara alınmış değildir, hâlen inceleme aşamasında olduğundan Meclis Başkanlığınca herhangi bir işleme de konu yapılmamıştır. Dolayısıyla, HDP grup önerisi konusuz değildir, iade edilmemiştir, önerge sahiplerince de, daha önceki teamüllere de uygun bir şekilde Anayasa ve İç Tüzük'e göre gerekli düzeltmeler yapılmıştır. BAŞKAN – Diğer yandan, ilk imza sahibi tarafından... BAŞKAN - ...önergenin düzeltilmesiye, dediğimiz gibi, Meclis teamüllerine de uygun olduğundan tutumunda bir değişiklik yoktur. (Başkan: Ahmet AYDIN T. 26.01.2016 / B.32.)
İşlem	3 ayrı birleşimde 3 ayrı usul tartışması açıldı. Tutumlar birbirinin paralelinde gelişti.
Not	Meclis Başkanlığının 17.12.2015 tarihinde (B.16) Milliyetçi Hareket Partisi Grubu Başkanvekilleri tarafından verilen Meclis araştırması önergesinde yer alan bazı ifadelerin Anayasanın 138 inci ve İctüzüğün 67 nci maddeleri kapsamında hâkimlerin görülmekte olan bir dava ile ilgili işlemlerinin sorgulanması niteliğinde ve kaba, yaralayıcı nitelikte olduğu gerekçesiyle işleme konulmama ve iade etme işlemine ilişkin GK da yapılan itiraz üzerine yapılan usul tartışması yukarıdaki birinci açıklama yapıldı. Ancak Danışma Kurulundan sonra düzeltilerek tekrar verilen araştırma önergesinin işleme alınmasına ilişkin bir usul tartışması ve itiraz olmadı.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Not	Bir hafta sonraki birleşimde (B.19) ise iade işleminin yanı sıra Danışma Kurulundan sonra düzeltilerek tekrar verilen araştırma önergesinin işleme alınmasına da itiraz edilerek 2 ayrı usul tartışması yapıldı. Başkan önceki uygulama çerçevesinde tutum sergiledi. 26.01.2016 tarihli 32. Birleşimde ise bu defa Danışma Kuruluna sunulmakla birlikte henüz iade edilmemiş grup önerisi ve konusunu teşkil eden araştırma önergesi, oturum sırasında gerekli düzeltmenin yapıldığı Başkan tarafından incelenip tespit edilmesinden sonra işleme alınmıştır. 10/2/2016 tarihli 37. Birleşiminde benzeri uygulama oldu. Başkanlığın uygulamasına ilişkin bir itiraz ve tartışma olmadı. Söz konusu uygulamalarda danışma kuruluna getirilen grup önerisi konusu ile yenilenerek verilen araştırma önergeleri konusu örtüşmektedir.
İçtüzük	Danışma Kurulu MADDE 19– Danışma Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya vekillerinden birisi veya onların yazılı olarak görevlendirdiği birer milletvekilinden kurulur. Bu Kurul, İçtüzükte kendisine verilen görevleri yerine getirir ve Başkanın istemi üzerine danışma niteliğinde görüş bildirir. Gerektiğinde bir Hükümet temsilcisi veya Meclis başkanvekilleri de Danışma Kuruluna çağrılabilir. Danışma Kurulu, Başkanın gerekli görmesi veya bir siyasi parti grubu başkanlığının istemi üzerine en geç yirmidört saat içinde Başkan tarafından toplantıya çağrılır. İçtüzükte Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istemin oylanması ilk birleşimin gündemindeki Başkanlık sunuşlarında yer alır ve Genel Kurul işaret oyuyla karar verir. MADDE 67– Genel Kurulda kaba ve yaralayıcı sözler söyleyen kimseyi Başkan derhal, temiz bir dille konuşmaya, buna rağmen temiz bir dil kullanmamakta ısrar ederse kürsüden ayrılmaya davet eder. Başkan, gerekli görürse, o kimseyi o birleşimde salondan çıkartabilir. Başkanlığa gelen yazı ve önerelerde kaba ve yaralayıcı sözler varsa, Başkan, gereken düzeltmelerin yapılması için, o yazı veya önergeyi sahibine geri verir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Sataşmanın ve Buna Dayalı Açıklama Hakkının Varlığını Başkanın Takdir Edebileceğine İlişkin	
İçt. 69		
Tarih/Birleşim: 26/27.01.2016 / 32.-33. B.		Başkanvekili: Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın Özel, istirham ediyorum. Bugüne kadar da bunu muhafaza etmeye çalıştım. Olmadığı hâlde ısrarlarınız oldu, şu oldu, bu oldu, verdim sözler. Bunu vermeye eğer gerek görürsem, hakikaten sataşma varsa zaten verdim, kesmedim ama sataşma olmadığı hâllerde de bazen istisnai birtakım durumlarda da birbirimizi anlayışla karşıladık, karşılamamız da gerekiyor.</i> <i>Ne olursunuz, bu hakikaten Meclisin mehabetine uymuyor. Türk Dil Kurumu sözlüğünü açın, bakın sataşmanın kelime karşılığı ne oluyor. Direkt ilzam ederseniz, direkt itham ederseniz hatta sarkıntılık da dâhil olmak üzere, pek çok noktada eğer bunları yerine getirip ve bir şekilde karşı tarafı ilzam ediyorsanız, sataşma olur. Ama o öyle dedi, ben onu düzelteceğim ... Ben de böyle diyorum. Şimdi, vatandaş onu da izliyor, bunu da izliyor, herkesi izliyor, kararı vatandaş... Birbirimizi düzeltmek mükellefiyetinde değiliz. Yeter ki hakaret olmasın, yeter ki birbirimizi ilzam etmeyelim.</i> <i>Lütfen, ne olursunuz Sayın Özel, bu işi hakikaten uzatmayalım. (26.01.2016 / 32. B.)</i> ... <i>BAŞKAN – Sayın Demirel, ben az önce de izah ettim. Tamamen de benim yapmaya çalıştığım bu İç Tüzük'ü uygulamaktır ve son zamanlarda da özellikle sataşma konusu gerçekten çok istismar edildi. Bizim yapmaya çalıştığımız, evet, bir taraftan söz hakkınızı gasbetmemek ama öbür taraftan da Meclisi gündemine uygun bir şekilde çalıştırmak, milletin beklemiş olduğu, talebi, beklentisi konumundaki yasaları çıkarmak. Bu bağlamda, böyle bir düşünceyle, artık buna hepimizin biraz dikkat ederek, yani en ufak bir şeyden... Çünkü, doğal olarak gruplar birbirinden farklı düşünecek. Sizin söylediğiniz gibi diğer grup düşünmek durumunda değil ya da diğer grubun söylediklerine siz katılmak durumunda değilsiniz ama bunda biraz daha dikkatli olun. Ben, her ikisi için Osman Bey'e söz verdim. Şu anda zaten ara da verdiğimiz için yapamıyoruz ama yerinizden ben size bir açıklama hakkı vereyim.</i> <i>Buyurun, yerinizden...</i> ... <i>BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.</i> <i>Sayın milletvekilleri, ben ilk günden bu yana Anayasa'ya ve İç Tüzük'e bağlı kalarak şu oturumları yönetmeye çalıştım ve bundan sonra da inşallah öyle olacak.</i> <i>Sayın Demirel, İç Tüzük'e baktığınız zaman 69'uncu madde çok açık. Ben bilmiyor ya da uygulamıyor değilim; ben biliyorum ve bildiğimi uyguluyorum. Orada tamamen, buradaki takdir hakkını, takdir yetkisini oturumu yöneten başkana veriyor, hem söz verip vermemekte hem de bu sözün zamanını tayinde başkana veriyor. Kaldı ki, ara verdikten sonra zaten sataşmadan dolayı söz alınmıyor ancak açıklama hakkı var, ben size de açıklama hakkı verdim. Dolayısıyla, tutumunda bir değişiklik yok.</i> <i>Özgür Bey'in de bahsettiği gibi, sadece iktidar değil, sadece muhalefet de değil, burada 4 grubun bu Parlamento'yu verimli bir şekilde çalıştırması asli görevidir.</i> ... <i>Bu bağlamda, tutumunda da hiçbir değişiklik olmadığını ifade ediyor ve hepinize teşekkür ediyorum. (27.01.2016 /33. B.)</i>	
	İşlem	
	2 birleşim arka arkaya usul tartışmasına konu olmuştur.	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Not	Milletvekili, sataşmanın varlığı dolayısıyla söz hakkı talep etmiştir. Oturumu yöneten Başkan sataşmanın olmadığını belirtmiş; bu nedenle milletvekiline söz hakkı vermemiştir. Söz vermemeye direnmeye karşı Başkan, Genel Kurulun oyuna başvurmayı tercih etmemiştir. Bu tür direnmelerde Başkanın –usul tartışması yerine- öncelikle ilgili maddenin son fıkrasındaki usulle Genel Kurulun reyine başvurmak suretiyle tartışmayı sonlandırmasının daha yerinde olacağı düşünülebilir.
İçtüzük	Açıklama hakkı MADDE 69– Şahsına sataşılan veya ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüş kendisine atfolunan Hükümet, komisyon, siyasi parti grubu veya milletvekilleri, açıklama yapabilir ve cevap verebilir. Açıklama ve cevaplar için Başkan, aynı oturum içinde olmak üzere söz verme zamanını takdir eder. Bu suretle söz almak isteyen, ne sebepten dolayı konuşmak istediğini Başkana bildirir. Başkan, söz verip vermemek gerektiğini takdir eder. Başkanlıkça kendisine söz verilmeyen kimse direnirse, Genel Kurul, bu konuda görüşmesiz ve işaret oyuyla karar verir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Görüşmelerin Devam Etmesine İlişkin Önergelerin Gerekçesinin Okutulmayacağına İlişkin
İçt. 72	
İçt. 87	
Tarih/Birleşim: 27.06.2016 / 107. B.	
Başkanvekili: Ahmet AYDIN	
Açıklama Metni	BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, az önce, gerekçenin okutulmasına dair örnekler verildi. Doğrudur, geçmişte gerekçenin okutulduğuna dair örnekler de yaşanmış. Ama ağırlıklı olarak, 59'uncu Birleşim, 11 Şubat 2014, Sayın Oktay Vural'ın 72'ye göre önergesi; 26 Mart 2015 Perşembe, 84'üncü Birleşim, Sayın Mehmet Akif Hamzaçebi'nin 72'ye göre önergesi; 24'üncü Dönem 81'inci Birleşim, 23 Mart 2015, yine Sayın Mehmet Akif Hamzaçebi'nin 72'ye göre önergesi ve devamında da gerekçeler okutulmadan bu oylamalar yapılmış. Şimdi, 87'nci maddeyi açın, bakın... BAŞKAN – ...87'nci madde ve diğer maddelerde, önerge geçen maddelerde gerekçe okutulması noktasında açık düzenleme var, ya önerge sahibi önerge üzerinde söz alacak ya da gerekçesi okutulacak. Şimdi, bir defa, burası, bu 72'nci madde özel ve istisnai bir madde. Bu bir değişiklik önergesi olarak algılanamaz ve böyle bir anlam da atfedilemez buna. Dolayısıyla, bu maddeye ilişkin olarak asıl tartışma, bu maddenin gerekçesinin yazılıp yazılmayacağı yolunda yani gerekçesinin yazılıp yazılmayacağı noktasında tartışma olan bir maddede gerekçesinin okutulmasının zorunlu olarak koşulması doğru bir şey değildir. Böyle bir tartışma olurken de kalkıp bunu ısrarla, İç Tüzük ihlali olarak göstermek de doğru değil ve gördüğüm bu teamüller üzerine farklı uygulamaları da dikkate alarak ben İç Tüzük 72'ye göre verilen önergenin gerekçesinin okutulmaması yönündeki tutumumu Genel Kurulun oyuna sunacağım ve bu konuda bir teamül oluşturacağız. ... BAŞKAN - Tutumumu kabul edenler... ... BAŞKAN - Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.
İşlem	Usul tartışması açıldı. Tartışma üzerine Başkan tutumunu açıkladı ve oya sundu.
Not	Görüşmelerin devam etmesine ilişkin önergelerin gerekçesinin okutulup okutulmayacağına dair usul tartışması açıldı. Usul tartışması sonunda Başkan; İçtüzüğün 72'nci maddesine göre verilen görüşmelerin devamı önergelerinin 87'inci maddedeki değişiklik önergelerinden farklı olduğunu, bu sebeple söz konusu maddede öngörülen gerekçeye ilişkin hususların görüşmelerin devamı önergeleri için geçerli olmadığını, ancak geçmişteki farklı uygulamaları da dikkate alarak teamül oluşturmak amacıyla tutumunu Genel Kurulun oyuna sunacağını açıklamıştır. Oylama neticesinde Başkanın tutumu kabul edilmiştir.
İçtüzük	Görüşmelerin tamamlanması MADDE 72– Tüzükte başkaca bir hüküm yoksa, her konuda, her siyasî parti grubunun grupları adına ve iki üyenin kendileri adına birer defa konuşma hakları vardır. Bu konuşmalar yapıldıktan sonra görüşmelerin devam etmesine dair önerge verilmemişse, Başkan görüşmelerin tamamlandığını bildirir. Görüşmelerin devam etmesine dair önerge verilmiş ve bu önerge de Genel Kurulun işaret oyuyla kabul edilmiş ise, birinci fıkra gereğince siyasî parti gruplarına ve milletvekillerine ikinci defa konuşma hakkı doğar.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Değişiklik önermeleri

MADDE 87–

...

Başkan, önergeye katılıp katılmadığını komisyona ve Hükümete sorar. Komisyon ve Hükümet katılmama gerekçelerini kısaca açıklayabilirler. Hükümetin veya komisyonun katılmadığı önerge, sahibi tarafından beş dakikayı geçmemek üzere açıklanabilir. Önerge sahibine, gerekçesinin okunmasını istediği önerge hakkında söz verilmez.

...

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Tasarı veya Teklifin Görüşmelerinin Anayasaya Aykırılık Nedeniyle Meclis Başkanlığının veya Divanın Tasarrufuyla Ertelenemeyeceğine İlişkin
İçt. 84	
Tarih/Birleşim: 29.03.2016 /62. B.	
Başkanvekili: Ahmet AYDIN	
Açıklama Metni	ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, şimdi, böyle bir imkânın kullanılmadığı anlaşılıyor. O zaman, biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak Anayasa'nın 90'ıncı maddesini göz önüne alarak ve taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalara açıkça aykırılık teşkil ettiği için burada görüşülmesinin, Komisyon gündemine alınmasının, Genel Kurul gündemine alınmasının da Anayasa'ya ve İç Tüzük'ümüze aykırı olduğunu değerlendirdiğimiz bu kanunun müzakerelerine geçme yönünde bir kanaat varsa, bu konuda bir usul tartışmasıyla grupların görüşlerini ifade etmeleri konusunda takdirlerinize arz ediyoruz efendim. BAŞKAN – Sayın Özel, önce açıklama yapayım, sonra talebinize ilişkin görüşümü de ifade edeceğim. Hepinizin bildiği gibi, İç Tüzük'ün 38'inci maddesine göre, bir tasarı veya teklifin herhangi bir şekilde Anayasa'ya aykırı olduğu, komisyon aşamasında, komisyon tarafından değerlendirilirse, komisyon maddelerine geçilmeksizin bu tasarı veya teklifi reddeder. Eğer tasarı veya teklifin herhangi bir maddesinin Anayasa'ya aykırılığı Genel Kurulda ileri sürülüyor ise, yine, İç Tüzük'ün 84'üncü maddesine göre buna ilişkin önerge öncelikle değerlendirilir, üzerinde görüşmeler yapılır ve oylanır. Kabul edilirse bu aykırılık Genel Kurul tarafından giderilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının bu konuda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Yani, Başkanlık Divanı olarak bizim “Bu görüşmeye ara verelim, bir uzlaşma sağlayalım.” şeklinde bir takdir yetkisi yoktur. Bu takdir tamamen Genel Kurulundur. Ama ben yine de sizin talebinizi olumlu yönde değerlendireceğim ve usul tartışması açacağım. ...
İşlem	Usul tartışması açıldı. Başkanın tutumunda bir değişiklik olmadı.
Not	Tasarı veya teklifin anayasaya aykırılık nedeniyle görüşmelerinin Meclis Başkanlığının veya divanın tasarrufuyla ertelenemeyeceği hakkında usul tartışması açıldı.
İçtüzük	Anayasaya aykırılık önergeleri MADDE 84– Bir kanun tasarı veya teklifinin Genel Kuruldaki görüşülmesi sırasında tasarı veya teklifin belli bir maddesinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddini isteyen önergeler, diğer önergelere önce oylanır.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Milletvekillerinin Tasarı veya Teklifin Komisyona Geri Verilmesine Yönelik Önergelerinin İşleme Alınmayacağına İlişkin	
İçt. 87, 88		
Tarih/Birleşim: 24.02.2016 / 43. B.		Başkanvekili: Pervin BULDAN
Açıklama Metni	BAŞKAN – ... Tasarının 6'ncı maddesi üzerinde dört önerge vardır, okutacağım fakat okutmadan önce, İç Tüzük'ün 88'inci maddesi, tasarı veya teklifin tümünün veya bazı maddelerinin komisyona geri verilmesini esas komisyonun veya hükümetin isteyebileceğini düzenleyen özel bir hüküm getirmektedir. Bu özel hüküm gereği, esas komisyon veya hükümet dışında, milletvekillerinin tasarı veya teklifin komisyona geri verilmesine yönelik önerge vermeleri mümkün bulunmamaktadır. Tasarı veya teklifin komisyona geri verilmesine yönelik Meclis uygulaması da bu yöndedir. Dolayısıyla, talebiniz hakkında bir işlem yapmam mümkün değildir Sayın Gök. Bu konuda bir usul tartışması talebiniz vardır. Ben usul tartışmasını açıyorum. Lehte ve aleyhte 4 konuşmacı belirleyeceğim.	
İşlem	Usul tartışması açıldı. Usul tartışması sonunda oturumu yöneten Başkan Vekilinin görüşü değişmedi. Talep üzerine Başkanın tutumu oya sunuldu. Başkanın tutumu kabul edildi.	
Not	CHP Grup Başkanvekili, Genel Kurul'da görüşülmekte olan Kanun Tasarısının Avrupa Birliği tarafından çıkarılacak konu ile ilgili bir tüzüğün çıkarılmasına kadar tasarının komisyona iade edilmesini talep etmiştir. Oturumu yöneten Başkan Vekili ise İçtüzük'ün 88'inci maddesi gereğince, bir işin komisyona geri verilmesinin ancak hükümet veya komisyon tarafından istenebileceğini belirterek talebi reddetmiştir. Milletvekilinin talebi üzerine Genel Kurulun kararına dayalı geri göndermeyi düzenleyen İçtüzük'ün 87/1 inci maddesinin yanında komisyon ve hükümetin talebinin doğrudan sonuç doğurmasını öngören 88 inci maddesinin birbiriyle çakışmayan lafızların açıklığı dikkate alındığında ayrı ayrı uygulama kabiliyetinin olduğu da ileri sürülebilir.	
İçtüzük	Değişiklik önergeleri MADDE 87– Kanunlarda veya İçtüzükte aksine bir hüküm yoksa, kanun tasarısı veya teklifinde bir maddenin reddi, tümünün veya bir maddenin komisyona iadesi, bir maddenin değiştirilmesi, metne ek veya geçici madde eklenmesi hakkında, milletvekilleri, esas komisyon veya Hükümet değişiklik önergeleri verebilir. Bu esaslar dairesinde milletvekilleri tarafından Anayasaya aykırılık önergeleri dahil her madde için yedi önerge verilebilir. Her siyasî parti grubuna mensup milletvekillerinin birer önerge verme hakkı saklıdır. Ancak, bu hak; ilgili siyasî parti grubuna mensup milletvekillerce kullanılmaması halinde, diğer siyasî parti grubuna mensup olanlarla bağımsız sayılan milletvekillerce kullanılabilir. ... Metnin veya maddenin geri istenmesi MADDE 88– Esas komisyon veya Hükümet, tasarı veya teklifin tümünün, belli bir veya birkaç maddesinin, komisyona geri verilmesini, bir defaya mahsus olmak üzere isteyebilir. Bu istem, görüşülmeksizin yerine getirilir. Tasarı veya teklifin tümü geri istenmişse, tasarı veya teklif hakkında verilen bütün önergeler esas komisyona verilir. Tasarı veya teklifin belli bir veya birkaç maddesi geri istenmişse, o madde veya maddeler hakkındaki önergeler esas komisyona verilir.	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.2	Genel Kurul'da Verilen Önergenin Kabul Edilmesiyle İhdas Edilen Yeni Maddenin (veya Bu Mahiyette Değiştirilerek Kabul Edilen Maddenin) Komisyon'a Geri Verilebileceğine İlişkin
İçt.87, 88, 89	
Tarih/Birleşim: 22.11.2016 / 24. B.	Başkanvekili: Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	BAŞKAN – ... Şimdi, Hükümetin bir tezkeresi vardır, okutuyorum: <i>Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına</i> 438 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın geçici 1'inci maddesinin TBMM İçtüzüğü'nün 88'inci maddesi uyarınca Komisyona geri verilmesini arz ederim. Bekir Bozdağ Adalet Bakanı BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur. Bu şekilde 438 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın geçici 1'inci maddesi Komisyona geri çekilmiştir. Söz konusu maddeye ilişkin Komisyon raporu gelmesi durumunda gündemin “Kanun Tasarı ve Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmının 1'inci sırasında söz konusu rapor görüşülecektir. Bu şekilde, bugünkü basılı gündemde “Oylaması Yapılacak İşler” kısmından da söz konusu tasarı çıkmıştır. ...(Yapılan itirazlar üzerine) BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, komisyona geri çekmeye ilişkin İç Tüzük'ün 88'inci maddesinin lafzına göre Genel Kurul'da kabul edilen bir maddenin komisyona geri çekilemeyeceğine dair bir sınırlama bulunmamaktadır. Yine, Genel Kurulun 6/11/1984 tarihli 21'inci Birleşiminde kanun teklifinin görüşmeleri sırasında kabul edilen bir maddenin komisyona geri çekilmesine ilişkin bir uygulamanın varlığı da görülmektedir. Bu istem İç Tüzük'ün 88'inci maddesinde görüşülmeksizin yerine getirilir. Ya esas komisyon ya da hükümet bu talepte bulunabiliyor. Kaldı ki geri çekilen maddeye ilişkin hazırlanan komisyon raporu çerçevesinde ilgili madde Genel Kurulda tekrar görüşülüp nihai olarak karara bağlanacaktır. Yani izlenecek usulde nihai aşamada Genel Kurulun aldığı karar yine Genel Kurul tarafından alınacak kararla nihai olarak düzenlenmiş olacaktır. Kaldı ki geri çekme işleminde Başkanlığımız Hükümetin talebiyle ya da Komisyon istese Komisyonun talebiyle bağlıdır. Talep bir maddeye ilişkindir. Usulde bir hata yoktur. ... İfade edilen bu nedenlerle geçici 1'inci madde üzerinde verilen ve kabul edilen önergeye ilişkin Başkanlığımızca yapılabilecek bir işlem bulunmamaktadır. Tekrar teşekkür ediyorum. Ve bu bağlamda da ilgili madde Komisyona geri çekilmiştir. ... BAŞKAN –...Kaldı ki bu noktada bu konunun daha çok müzakere edilmesi gerektiği, bu konunun Komisyonda derinlemesine tartışılması gerektiği, grupların genel yaklaşımının da bu yönde olduğu çok açık ortadadır. Yani bunu şimdi bugün burada oturup bitirmekten ziyade Komisyonda derinlemesine bir tezekküre de ihtiyaç olduğu hepimiz tarafından ortaya konmuştur. BAŞKAN – Sayın Akçay, bu konuda genel bir eğilimi de az önce sizler de ifade ettiniz, böyle derinlemesine bunun tartışılması gerektiği yolunda. Artı, usul ekonomisi açısından da -ki az önceki bir örneği de tekrardan gösterdim- böyle bir taleple Başkanlığımızın bağlı olacağımı ifade ettim. ... Hepimizin meramı ortak. Bu ortak meram doğrultusunda da bunun komisyona çekildiğini bir kez daha ifade etmek istiyorum.
İşlem	Usul tartışması açılmadı. Eksik işlem iddiasıyla Tutum eleştirildi.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Not	16 Kasım 2016 tarihli Birleşimde Geçici 1'inci madde üzerinde verilen yeni madde niteliğindeki önerge komisyonun katılımı gözetilmeden işleme alınmış, önerge ve ilgili madde kabul edilmiş; tümünün oylamasında toplantı yeter sayısı olmadığı tespitiyle, tasarrufların oylaması ertesi birleşime kalmıştır. Bu defa 22 Kasım tarihli birleşimde Hükümet, İçt.88'e göre Genel Kurul'da kabul edilmiş bu maddenin Komisyon'a geri verilmesine dair önerge vermiştir. Oturumu yöneten Başkanvekili, söz konusu maddenin Komisyon'a geri verildiğini ifade etmiş; ancak muhalefet grup başkanvekilleri, maddenin Genel Kurul tarafından görüşülerek oylamasının yapıldığını, Komisyon'a geri verilebilmesi için önce madde üzerinde İçtüzük 89'a ve genel teamüle göre Genel Kurul kararıyla tekrar-i müzakere açılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak oturumu yöneten Başkanvekili, 1984'teki bir örneğe atıf yaparak geçmişte de benzer bir durum yaşandığı, gruplarda maddenin geri verilmesi bağlamında uzlaşının olduğu, usul ekonomisine uygunluğu ve nihai olarak Genel Kurulda maddenin tekrar oylanacağı tespitiyle tutumunu değiştirmemiştir. Bu şekilde önceki birleşimde alınmayan komisyonun iradesi, bir anlamda geri verme işlemiyle alınmıştır. Söz konusu maddenin nihai görüşmesi 24 Kasım'da yapılmış, bu ikinci görüşme –daha önce Genel Kurulun kabul ettiği metin üzerinden değil de- komisyonun yeni metni üzerinden yapılmış, komisyonun yeni metniyle birlikte 16 Kasım'da kabul edilen metnin kaldırılması birlikte oya sunulmuştur. Bu şekilde yapılan oylamayla ilk kabul edilen metin de kaldırılmıştır. Uygulamaya konu olay, genel uygulamaya konu örneklerden farklı, kendi içinde özellik arz etmektedir. Komisyon metninde olmayan ve komisyonun katılımı alınmadan Genel Kurul'da verilen önergenin kabul edilmesiyle ihdas edilen yeni maddenin (veya bu mahiyette değiştirilerek kabul edilen maddenin) söz konusu olması durumunda, bu tutumun emsal uygulama özelliği taşıyacağı düşünülmektedir.
İçtüzük	Değişiklik önergeleri MADDE 87– ... Daha sonra önergeler işaret oyu ile ayrı ayrı oylanır. Komisyonun katılmadığı ve fakat Genel Kurulun kabul ettiği önerge ve ilgili maddeyi komisyon geri isteyebilir. Geri verilmesi kabul edildiği takdirde, komisyon önergeye göre yeni bir metin hazırlar veya kendi metninin aynen kabulünü isteyebilir. Genel Kurulun kararı kesindir. Metnin veya maddenin geri istenmesi MADDE 88– Esas komisyon veya Hükümet, tasarı veya teklifin tümünün, belli bir veya birkaç maddesinin, komisyona geri verilmesini, bir defaya mahsus olmak üzere isteyebilir. Bu istem, görüşülmeksizin yerine getirilir. Tasarı veya teklifin tümü geri istenmişse, tasarı veya teklif hakkında verilen bütün önergeler esas komisyona verilir. Tasarı veya teklifin belli bir veya birkaç maddesi geri istenmişse, o madde veya maddeler hakkındaki önergeler esas komisyona verilir. Genel Kurulda yeniden görüşme MADDE 89– Tasarı veya teklifin tümünün oylanmasından önce, belli bir maddesinin yeniden görüşülmesini gerekçeli bir önerge ile esas komisyon veya Hükümet bir defaya mahsus olmak üzere isteyebilir. Bu istem Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurulca, görüşmesiz ve işaret oyuyla karara bağlanır. Anayasa değişikliği görüşmelerinde bu madde hükmü uygulanmaz.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Temel Kanun Olarak Görüşülen İşte Önerge Sayısının İki Olduğuna ve Bir Grubun Mahfuz Önerge Hakkının Diğer Gruba Devredilemeyeceğine İlişkin
İçt. 91	
Tarih/Birleşim: 30.03.2016 / 63. B.	
Başkanvekili: Ayşe Nur BAHÇEKAPILI	
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 3'üncü maddede dört adet önerge vardır. Ancak, bu önergelerden biri Cumhuriyet Halk Partisi Grubu üyesi Tekirdağ Milletvekili Sayın Candan Yüceer ve arkadaşlarınca bugün saat 18.32'de verilmiştir. Bununla birlikte, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu üyesi Manisa Milletvekili Sayın Özgür Özel ve arkadaşları tarafından, yine, bugün saat 20.20'de ikinci bir önerge daha verilmiştir.</i> <i>Açıklamam şudur ki: Bilindiği üzere İç Tüzük'ün 91'inci maddesine göre, temel kanun görüşmelerinde her madde üzerinde en fazla iki değişiklik önergesi verilebilmektedir. Her parti grubunun önerge verme hakkı saklı bulunduğundan, bu sayı parti grubu sayısı kadar artırılabilir. Siyasi parti grubunun saklı hakkının, önergesi bulunan diğer gruba devredilmesi ise söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle, Sayın Özel ve arkadaşlarının imzalarının olduğu, daha sonra verilen önergeyi işleme alamıyorum.</i> ... <i>BAŞKAN - Evet, çünkü benim size okuduğum açıklama benim şu anda oluşturduğum şahsi bir fikrim değil, geçmiş dönemlerden süregelen bir uygulamadan örnek verdim. İç Tüzük'ü de yorumlayarak ve ilgili maddenin gerekçesinden de hareket ederek hazırlanan bir açıklamaya yer verdim.</i>
İşlem	Usul tartışması açıldı.
Not	Temel Kanun görüşmelerinde bir grubun kullanılmayan saklı önerge hakkının, önergesi bulunan diğer gruba devredilmesinin İçtüzük hükümlerine uygun olup olmadığı hakkında usul tartışması açıldı.
İçtüzük	Temel kanunlar MADDE 91– a)... Milletvekilleri, esas komisyon veya Hükümet değişiklik önergeleri verebilir. Milletvekilleri tarafından Anayasaya aykırılık önergeleri dahil madde üzerinde iki önerge verilebilir. Ancak, her siyasi parti grubuna mensup milletvekillerinin birer önerge verme hakkı saklıdır. Yeni bir madde olarak görüşülmesine komisyonun salt çoğunlukla katıldığı önergeler ile yeniden görüşülmesine karar verilen maddeler üzerinde görüşme açılır ve bu maddede belirtilen sayıda önerge verilebilir. Bölümler üzerindeki soru-cevap süresi, onbeş dakika ile sınırlıdır. Diğer hükümler saklıdır. b) Danışma Kurulunda oybirliği sağlanamaması halinde siyasi parti gruplarının önerisi üzerine de (a) bendinde belirtilen yasama yönteminin uygulanmasına Genel Kurulca karar verilebilir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Genel Kurul Tarafından Verilen Temel Kanun Olarak Görüşme Kararının Başkanlık Divanını Bağlayacağına İlişkin		
İçt. 91			
Tarih/Birleşim: 06.04.2016 / 68. B. 28.06.2016 / 108. B		Başkanvekili: Mehmet Akif HAMZAÇEBİ - Ahmet AYDIN	
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın Baluken, bir açıklama yapayım.</i> <i>Temel kanun düzenlemesi, İç Tüzük'ün 91'inci maddesinde yer almaktadır. Hangi kanunların temel kanun olarak görüşülebileceği, anılan 91'inci maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir. Tabii ki bir tasarının temel kanun şartlarına uyup uymadığının takdiri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Genel Kurulun kararına bağlıdır. Danışma Kurulu, eğer bir kanunun temel kanun olarak görüşülmesi konusunda oy birliğiyle karar alıyorsa burada sorun yoktur, Genel Kurul kararını müteakip o kanun tasarısı veya teklifi temel kanun olarak görüşülür.</i> <i>Ancak, uygulamada çoğunlukla olan, bir siyasi parti grubunun -ki bu, çoğunlukla iktidar partisi grubu oluyor- Danışma Kuruluna getirmiş olduğu önerinin Danışma Kurulunca kabul edilmemesi ya da Danışma Kurulunun toplanamaması hâlinde anılan öneri, bir grup önerisi olarak Genel Kurula getiriliyor, Genel Kurulda görüşüldükten sonra o tasarının veya teklifin temel kanun olarak görüşülmesi kabul ediliyor veya edilmiyor. Kabul edildiği anda, sırası geldiğinde o tasarı veya teklif, temel kanun olarak görüşülüyor.</i> <i>Şimdi sözünü ettiğimiz, şimdi görüşmelerine başladığımız 273 sıra sayılı Kanun Tasarısı, sözünü ettiğim süreçleri tamamlayarak Genel Kurul tarafından temel kanun olarak görüşülmesi kabul edilmiş bir kanun tasarısıdır. Dolayısıyla, bu çerçevede, şu aşamada Başkanlık Divanının bunun temel kanun olarak görüşülmemesi konusunda herhangi bir takdir hakkı bulunmamaktadır.</i> ... <i>BAŞKAN – Memnuniyetle usul tartışmasını açacağım ancak şu bilgiyi tekrar vereyim: Sayın milletvekilleri, bu tasarının, 273 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın temel kanun olarak görüşülmesi konusundaki Genel Kurul kararının doğruluğu veya yanlışlığı konusunda benim bir değerlendirme yapma imkânım yok; Anayasa ve İç Tüzük, benim bu konuda bir değerlendirme yapmamı yasaklıyor. Bu karar, Genel Kurulun kararıdır. Bu karar, bugün Genel Kurul tarafından alındı; Adalet ve Kalkınma Partisinin grup önerisi burada görüşülürken siyasi parti grupları görüşlerini ifade ettiler, görüşmeler yapıldı, oylamaya sunuldu ve bu tasarının temel kanun olarak görüşülmesi kabul edildi.</i> <i>Usul tartışması açmadan önce açıkladığım gerekçeler çerçevesinde Başkanlık Divanının bu konuda bir takdir hakkının bulunmadığını bir kez daha ifade ediyorum. Bu nedenle, tutumunda herhangi bir değişiklik yoktur. (Mehmet Akif HAMZAÇEBİ)</i> <i>BAŞKAN –Netice itibarıyla görüşülmekte olan tasarı 22 Haziran 2016 tarihli 105'inci Birleşimde grup önerisinin Genel Kurul tarafından kabul edilmesiyle İç Tüzük'ün 91'inci maddesine göre temel kanun olarak görüşülmesi benimsenmiştir. Genel Kurul kararına konu olmuş bir hususta oturumu yöneten Başkan olarak tasarımı İç Tüzük'ün 91'inci maddesindeki usulün dışında görüştürmem mümkün değildir. Kaldı ki tutumum geçmiş Meclis uygulamalarına da uygundur. Başta belirttiğim tutumum değişmemiştir. (28.06.2016-108. Birleşim-Ahmet AYDIN)</i>		
	İşlem	Her iki birleşimde de usul tartışması açıldı.	
	Not	İki olayda da temel kanun olarak görüşülmekte olan bir kanun tasarısının müzakereleri esnasında söz konusu tasarının İçtüzüğün 91'inci maddesinde düzenlenen temel kanun olarak görüşülme şartlarını taşımadığı, bu sebeple genel usule tabi olarak görüşülmesi gerektiğine	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	ilişkin usul tartışması açılmıştır. Başkan, Genel Kurulca temel kanun olarak görüşülmesi kararlaştırılmış bir işin görüşme usulünün oturumu yöneten başkan tarafından değiştirilemeyeceğini belirtmiş ve usul tartışması sonucunda tutumunu sürdürmüştür. Uygulama teamüle ve önceki tatbikatlara uygun olarak yapılmıştır.
İçtüzük	Temel kanunlar MADDE 91– a) Bir hukuk dalını sistematik olarak bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştirecek biçimde genel ilkeleri içermesi; kişisel veya toplumsal yaşamın büyük bir bölümünü ilgilendirmesi; kendi alanındaki özel kanunların dayandığı temel kavramları göstermesi, özel kanunlar arasında uygulamada ahenk sağlaması, düzenlediği alan yönünden bütünlüğünün ve maddeler arasındaki bağlantıların korunması zorunluluğunun bulunması; önceki yasalaşma evrelerinde de özel görüşme ve oylama usulüne bağlı tutulması gibi özellikleri taşıyan kanunları ve İçtüzüğü bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştiren veya yürürlüğe koyan tasarı veya tekliflerin Genel Kurulda bölümler halinde görüşülmesine ve her bölümün en çok otuz maddeyi geçmemek kaydıyla hangi maddelerden oluşacağına Hükümetin, esas komisyonun veya grupların teklifi, Danışma Kurulunun oybirliği ile önerisi üzerine Genel Kurulca karar verilebilir. Bu takdirde bölümler, maddeler okunmaksızın maddenin görüşülmesindeki usule göre ayrı ayrı görüşülür ve bölümdeki maddeler ayrı ayrı oylanır. ... b) Danışma Kurulunda oybirliği sağlanamaması halinde siyasi parti gruplarının önerisi üzerine de (a) bendinde belirtilen yasama yönteminin uygulanmasına Genel Kurulca karar verilebilir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Temel Kanun Görüşmelerinde Bir Maddenin Diğerinden Önce Konuşulması Önergesinin Verilemeyeceğine İlişkin	
İçt. 83		
İçt. 91		
Tarih/Birleşim: 28.06.2016 / 108. B.		Başkanvekili: Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	BAŞKAN – Şimdi, Öztürk Yılmaz ve arkadaşlarının vermiş olduğu bir önerge var. 1'inci madde üzerinde verilmiş olan önergelerin görüşülmesinden önce 2'nci madde üzerindeki verilmiş önergelerin görüşmesine yönelik, bunu işleme alamayacağıma ilişkin bir açıklama yapayım. LEVENT GÖK (Ankara) – O, sonraki bir konu efendim. BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, kanun tasarı ve tekliflerinin tümü ve maddeleri üzerindeki görüşmeler, konuşmalar, soru-cevap işlemi, değişiklik önergesi işlemleri ve tüm işlemlerin yanında oylamadan teşekkül etmektedir. Temel kanunlarda ise madde yerine bölümler üzerinde konuşma yapılmaktadır. 83'üncü maddede madde üzerinde konuşmadan söz edildiğinden, temel kanun yönteminde uygulama imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Sayın Yılmaz ve arkadaşlarının verdiği önergeyi işleme alamıyorum. LEVENT GÖK (Ankara) – Sayın Başkan... BAŞKAN - Ayrıca 83'üncü maddede madde üzerindeki konuşma ve görüşmelerden, madde üzerindeki konuşmalardan, önergelerden bahsetmiyor ve bu tamamen temel kanun değil de diğer kanun tasarı ve tekliflerde uygulanan bir hüküm olarak İç Tüzük'te yer alıyor, ona iyice baktığınızda göreceksiniz. Dolayısıyla Öztürk Yılmaz ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergeyi işleme alamıyorum. ... BAŞKAN – Sadece önerge görüşmeleri, önergeler verilebiliyor, dolayısıyla İç Tüzük'ün 83'üncü maddesinin lafzı da çok açık. Yani burada, “Genel Kurulda bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına.” diyor. Maddenin konuşulmasına ilişkin. ... BAŞKAN – Hayır, hayır. Geçmişte bu konular çok konuşulmuş, usul tartışması da var bu konuyla ilgili, usul tartışmasında da karar verilmiş bunun temel kanunlarda uygulanmayacağı yolunda. ... BAŞKAN – Bakın, Sayın Gök, 23 Şubat 2015 tarihli 62'nci Birleşimde, aynı konu usul tartışmasına konu olmuş, aynı maddeyle ilgili ve burada da aynı şekilde, dediğim şekilde tutum açıklanmış, bir sıkıntı yok. Yani, burada 83'üncü maddenin temel kanunlarda uygulanmayacağına dair usul tartışmaları da yapılmış, bu konuda yerleşik içtihatlar da var. Dolayısıyla, istirham ediyorum. İsterseniz usul tartışmasını da size göndereyim ben, göndereyim ben. ... BAŞKAN - Evet, ben de İç Tüzük'ü okuyorum: “Genel Kurulda bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına...” Yani madde üzerinde konuşma zaten olmuyor temel kanunda. ... BAŞKAN – Ben Öztürk Yılmaz ve arkadaşlarının önergesinin de işleme alınmayacağını, alınmayacağını daha önceki usul tartışmalarına, teamüllere ve İç Tüzük'ün 83'üncü maddesine dayanarak ifade ettim.	
İşlem	Usul tartışması açılmadı. Başkan tutumunu açıkladı.	
Not	Temel kanun olarak görüşülmekte olan bir kanun tasarısının müzakereleri esnasında bir maddenin önerge işlemlerinin diğerinden önce yapılmasına ilişkin bir önerge verilmiştir. Başkan, eski tarihli usul tartışmalarına da atıfta bulunarak, İçtüzüğün 83'üncü maddesinde hususen bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına yönelik önergelere atıfta bulunulduğunu, ancak temel kanun görüşmelerinde maddelerin müstakil olarak görüşülmediğini, bu çerçevede söz konusu maddeye dayanarak temel kanun görüşme usulüne konu bölümlerin görüşülmesi	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	esnasında görüşme sırası değişikliği önergesinin verilemeyeceğini açıklamış ve önergeyi işleme almamıştır.
İçtüzük	Bir maddenin önce konuşulması MADDE 83– Genel Kurulda bir maddenin diğerinden önce konuşulmasına işaret oyuyla karar verilebilir. Temel kanunlar MADDE 91– a) Bir hukuk dalını sistematik olarak bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştirecek biçimde genel ilkeleri içermesi; kişisel veya toplumsal yaşamın büyük bir bölümünü ilgilendirmesi; kendi alanındaki özel kanunların dayandığı temel kavramları göstermesi, özel kanunlar arasında uygulamada ahenk sağlaması, düzenlediği alan yönünden bütünlüğünün ve maddeler arasındaki bağlantıların korunması zorunluluğunun bulunması; önceki yasalaşma evrelerinde de özel görüşme ve oylama usulüne bağlı tutulması gibi özellikleri taşıyan kanunları ve İçtüzüğü bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştiren veya yürürlüğe koyan tasarı veya tekliflerin Genel Kurulda bölümler halinde görüşülmesine ve her bölümün en çok otuz maddeyi geçmemek kaydıyla hangi maddelerden oluşacağına Hükümetin, esas komisyonun veya grupların teklifi, Danışma Kurulunun oybirliği ile önerisi üzerine Genel Kurulca karar verilebilir. Bu takdirde bölümler, maddeler okunmaksızın maddenin görüşülmesindeki usule göre ayrı ayrı görüşülür ve bölümdeki maddeler ayrı ayrı oylanır. Milletvekilleri, esas komisyon veya Hükümet değişiklik önergeleri verebilir. Milletvekilleri tarafından Anayasaya aykırılık önergeleri dahil madde üzerinde iki önerge verilebilir. Ancak, her siyasî parti grubuna mensup milletvekillerinin birer önerge verme hakkı saklıdır. ...

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Meclis Soruşturmasına Konu Adli Bildirimlerin Genel Kurulda Bilgiye Sunulacağı, Tetkike Açılacağına İlişkin
İçt. 107	
Tarih/Birleşim: 8.12.2015 / 11. B.	Başkan Vekili: Ahmet AYDIN
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın Altay, size de söz vereceğim ama öncelikle şunu ifade etmek istiyorum: Bir defa, tabii ki Meclis Başkanlık Divanı, oturumu yöneten hangi arkadaş olursa olsun Anayasa ve İç Tüzük'e göre tarafsız bir şekilde Meclisi yönetmek durumunda. O günkü Sayın Meclis Başkan Vekili de -oturumu yöneten Başkan da- buna ilişkin açıklamalarını yapmış. Kaldı ki iki dosya farklı ve önceki dosyaya ilişkin olarak üzerinde bir gizlilik kararı olduğunu da ifade etmiştir. Bu bağlamda bir açıklama gereği hissediyorum.</i> <i>Sayın milletvekilleri, 24'üncü Yasama Döneminde, 19 Mart 2014 tarihli birleşimde 4 eski bakanla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisine cumhuriyet savcılığınca gönderilen fezlekelerle ilgili hazırlanan 2 adet Başkanlık tezkeresi Genel Kurulda okutulmuş ancak dosyalar daha önceki uygulamalardan farklı olarak milletvekillerinin incelemesine açılmamıştır. Oturumu yöneten Meclis Başkan Vekili tarafından yapılan uygulamanın gerekçesi "Söz konusu dosyaların devam etmekte olan başka bir hazırlık soruşturmasına konu olduğu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 157'nci maddesi gereği gizliliği devam ettiği için dosyaların incelemeye açılmadığı" şeklinde ifade edilmiştir.</i> <i>Başkanlığımıza, bugün Genel Kurulun bilgisine sunulan dosyalarla ilgili olarak yürütülmekte olan bir hazırlık soruşturması bilgisi ulaşmıştır. Bu itibarla, teamül doğrultusunda dosyaların incelemeye açılmasında da bir sakınca görülmemektedir.</i> <i>Yine, kaldı ki 24'üncü Dönemde hakkında Meclis soruşturması kurulan dosyalarla ilgili cumhuriyet savcılıklarınca yürütülen soruşturmalar sonuçlandırıldıktan sonra Meclis soruşturmasına konu dosyalar milletvekillerinin incelemesine de açılmıştır.</i> <i>Konu bundan ibaretir. İki farklı dosya vardır ve tamamen bir avukat, bir hukukçu olarak aynı zamanda ifade ediyorum ki üzerinde "gizlilik" ibaresi olan bir dosyanın açılması da mümkün değildir.</i> <i>Kaldı ki bir başka hazırlık soruşturmasına da konu olan bu dosyanın o günün şartları itibarıyla gizliliği devam ettiği için de milletvekillerinin incelemesine açılmamış ancak Meclis soruşturmasına konu dosyalar daha sonradan cumhuriyet savcılıklarıyla yürütüldükten sonra, sonuçlandırıldıktan sonra milletvekillerinin incelemesine açılmıştır.</i> <i>Teşekkür ediyorum.</i> ... <i>BAŞKAN – Teşekkür ediyorum değerli arkadaşlar.</i> <i>Evet, konu açığa çıkmıştır. Konular, dosyalar arasında, hukuki durum ve nitelikleri arasında farklı olan iki durum söz konusu. 24'üncü Döneme ilişkin, Anayasa'nın 138 ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 157'nci maddeleri ortadadır. Aslında geçen dönemdeki uygulamanın bilgiye sunduğumuz bu konu üzerinde tartışılması birleşim gündemiyle de örtüşmektedir.</i> <i>Sayın milletvekilleri, Meclis soruşturmasına konu olabilecek dosyalar Meclis Başkanlığına gönderildiğinde Başkanlık tezkeresiyle Genel Kurul bilgilendirilmektedir. Gelen dosyaların hukuki durumları, hukuki içerikleri ve gönderen resmi merciler farklı olabilmektedir ancak Genel Kurulun bilgisine tüm dosyalar sunulmaktadır. 24'üncü Yasama Döneminde de 2 dosya üzerinde Başkanlıkça tetkike açılma noktasında soruşturma komisyonuna bu imkân tanınmıştır. Daha sonra, savcılıkla hazırlık soruşturması sona erdiğinde diğer milletvekillerinin de tetkikine açılmıştır. Bugünkü uygulamamız da tetkike imkân vermektedir. Uygulamada herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Tutumumu bu açıdan değiştirmiyorum.</i>
İşlem	Usul tartışması açıldı.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

Not	24 üncü Dönemde 4 Bakanla ilgili yapılan adli bildirim, Genel Kurulun bilgisine sunulmakla birlikte, (yürütülmekte olan başka bir) soruşturmanın gizliliğinin ihlal edileceği gerekçesiyle milletvekillerinin tetkikine açılmamış, ancak kurulan soruşturma komisyonu tarafından incelenmiştir. Usul tartışması esas olarak 24 üncü Dönemdeki uygulamanın yanlışlığından bahisle yapılan itiraz üzerine açılmıştır. Başkan 24 üncü dönemdeki olaydan farklı olarak soruşturma gizliliğini ihlal eden bir durum olmadığı tespitiyle teamül doğrultusunda bilgilendirme işlemini yaptıktan sonra dosyanın tetkike açıldığını da belirtmiştir. Söz konusu tartışmalarda Meclis soruşturmasına tabi bir dosya için soruşturmanın gizliliğine ilişkin CMK hükmünün nasıl gözetileceği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.
İçtüzük	MADDE 107– Görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Başbakan ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği bir önerge ile istenebilir.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Başkan Tarafından Genel Kurula ‘Kabul Edilmiştir’ veya ‘Kabul Edilmemiştir’ Denmek Suretiyle İlan Olunmayan Oylamanın Tamamlanmış Olmayacağı, Oylamadan Önce Talep Edilen Ancak Talebin Varlığı Oylamaya Esnasında Fark Edilen Karar Yeter Sayısı Talebinin Oylama Başladıktan Sonra Aranacağına İlişkin
İçt. 141, 146	
Tarih/Birleşim: 19.04.2016 / 75. B.	Başkanvekili: Ayşe Nur BAHÇEKAPILI
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN - Oylama yapmadım Sayın Akçay. Okuyorum size.</i> <i>ERKAN AKÇAY (Manisa) - Nasıl yapmadınız Sayın Başkan?</i> <i>KAMİL AYDIN (Erzurum) - “Kabul edenler...” dediniz.</i> <i>BAŞKAN - Sayın Akçay, bir oylamada “Kabul edenler...” denilir, “Kabul etmeyenler...” denilir. Başkan görüşünü açıklar ve öyle yapılır, öyle tamamlanır. Bunu...</i> <i>BAŞKAN - Komisyon yok, Hükümet yok, bunlar olmadan benim bu işlemi tamamlayabilme durumum ve sorumluluğum söz konusu. Ancak bu oylamayı yaptıktan sonra ben onları, Komisyonu ve Hükümeti soracağım, eğer yoksa Meclisi kapatabilirim. Ben bu oylamada kararımı bildirmedim, oylama sonucunu bildirmedim, neyi tartışıyoruz burada?</i> <i>MURAT BAKAN (İzmir) - “Kabul etmeyenler...” dediniz.</i> <i>BAŞKAN - Tartışalım, usul tartışması da açın.</i> <i>...</i> <i>BAŞKAN - Haydar Akar: “Sayın Başkan, sayın!” diye bağırıyor. Özgür Özel: “Kabul edildi efendim, kabul edildi.” Bülent Turan: “Karar yeter sayısı istedik Sayın Başkan, istedik!” Başkan: “Karar yeter sayısı...” Bülent Turan: “Evet, Başkanım.” Erkan Akçay: “Nasıl istedi ya?” Yani, karar yeter sayısını. İdris Baluken: “Hayır, hayır, ‘Kabul edenler...’ dediniz Başkan.” Erkan Akçay: “Olur mu böyle şey? ‘Kabul edenler...’” “Kabul etmeyenler...” dememişim.</i> <i>BÜLENT TURAN (Çanakkale) - Daha işlem bitmedi ki.</i> <i>BAŞKAN - “Karar yeter sayısı istiyoruz.” diye bağırıyor. Benim ciddiye almadığımı açıkça söylediğim bir konuyu sizler... Oylama bitmemiş. “Karar yeter sayısı istedin.” diye bağırıyor, tutanaklarda var, ben nasıl aramayacağım karar yeter sayısını?</i> <i>...</i> <i>BAŞKAN - Usul tartışmasını açıyorum.</i> <i>...</i> <i>BAŞKAN - ...Yaptığım şudur, Sayın Özel: Burada ters bir anlama var. Evet, bazen duyamayabiliyoruz karar yeter sayısını, gürültüden, dalgınlığımızdan, bir başka işle uğraşırken; ısrar edince peki diyoruz. Burada ben duydum karar yeter sayısı istemesini, problem bu, ben duydum.</i> <i>ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) - Ama aramadınız.</i> <i>BAŞKAN - Ama siz itiraz edince duyduğumu ve söylendiğini ispat etmek için tutanaklara bakayım dedim. Benim çelişkim bu, ben duydum. Karar yeter sayısı istedi diyorum, siz itiraz ediyorsunuz ve inanın, sadece sizleri rahatlatmak için tutanaklara bakacağım dedim....</i> <i>MURAT EMİR (Ankara) - Niye oylama yaptınız o zaman?</i> <i>BAŞKAN - Oylama yapmadım, oylama bitmedi.</i> <i>Lütfen İç Tüzük’ü açalım, 141’inci maddesini okuyalım, o maddenin “İşaretle oylamada usul” başlığında başlayalım ve devam edelim: “İşaret oyuna başvurulması gereken hallerde Başkan oylama yapılacağını bildirerek önce oya sunulan hususu kabul edenlerin, sonra kabul etmeyenlerin el kaldırmasını ister.</i> <i>Kâtip üyeler, kendi oylarını Genel Kuruldaki oyların sayımı bittikten sonra Başkana bildirirler. Oylama sonucu, Başkan tarafından Genel Kurula ‘kabul edilmiştir’ veya ‘kabul edilmemiştir’ demek suretiyle ilan olunur.”</i>

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

	<i>Şu tutanakların neresinde “Kabul edilmiştir.” veya “Edilmemiştir.” diye bir beyan var? Neresinde var?</i> BAŞKAN - ...kararımda devam ediyorum. ...
İşlem	Başkan tutumu üzerine usul tartışması açıldı. Başkanın tutumu değişmedi.
Not	Bir siyasi parti grubunun karar yeter sayısı aranması talebinin, işaretle oylama başladıktan sonra Başkan tarafından tutanaklara bakılarak talebin varlığı tespit edildikten sonra işleme alınması üzerine usul tartışması açılmıştır. Oylama başladıktan sonra karar yeter sayısı aranmasına itiraz eden milletvekilleri, oylamanın bir kez başladıktan sonra sonuçlar ilan edilene kadar kesilemeyeceğini, Başkanın tutanaklarda karar yeter sayısı talebinin tespit edilip edilmesine başvurusunun yanlış bir teamül oluşturacağını ifade etmişlerdir. Lehte söz alan milletvekilleri ise karar yeter sayısı aranması talebinin oylamanın başlamasından önce verildiğini ve bu çerçevede karar yeter sayısı aranması gerektiğini dile getirmişlerdir. Usul tartışması neticesinde oylama henüz tamamlanmadığı ve oylamaya başlamadan önce karar yeter sayısı talep edildiğinden Başkan oylamayı yenilemiş ve karar yeter sayısı aramıştır. Başkanın tutumunun temeli, oylama öncesi tutanaklara da geçen karar yetersayısı talebinin varlığıdır. Oylama tamamlanmadığı için İctüzüğün 13. maddesi kapsamında işlem yapılmamıştır.
İctüzük	İşaretle oylamada usul MADDE 141- İşaret oyuna başvurulması gereken hallerde Başkan oylama yapılacağını bildirerek önce oya sunulan hususu kabul edenlerin, sonra kabul etmeyenlerin el kaldırmasını ister. Kâtip üyeler, kendi oylarını Genel Kuruldaki oyların sayımı bittikten sonra Başkana bildirirler. Oylama sonucu, Başkan tarafından Genel Kurula “kabul edilmiştir” veya “kabul edilmemiştir” demek suretiyle ilân olunur. ... Karar yeter sayısı MADDE 146- Oya konulan bütün hususlar, Anayasada, kanunlarda veya İctüzükte ayrıca hüküm yoksa toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğuyla kararlaştırılır. Salt çoğunluk belli bir sayının yarısından az olmayan çoğunluktur. İşaretle oylamada olumlu oylar, olumsuz oylardan fazlaysa, oya konan husus kabul edilmiş; aksi halde, reddedilmiş olur. Genel Kurulda bulunup da oya katılmayanlar yeter sayıya dâhil edilirler.

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI

26.1	Olağanüstü Toplantılarda Özel Durumlara Yönelik Olarak Konuşma Hak ve Sürelerinin Özel Usullere Göre Düzenlenebileceğine İlişkin	
-		
Tarih/Birleşim: 16.07.2016 / 114. B.		Başkan: İsmail KAHRAMAN
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Anayasa'nın 93'üncü, İç Tüzük'ün 7'nci maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının çağrısı üzerine olağanüstü toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 114'üncü Birleşimini açıyorum</i> ... <i>Sayın milletvekilleri, şimdi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasi parti gruplarının grup başkanlarına söz vereceğim.</i> <i>Sayın Genel Başkanlar buradalar, teşrif ettiler. Grup başkanları konuşacaklar.</i> <i>Başlangıçta ifade ettiğim gibi, Halkların Demokratik Partisinin Genel Başkanı Diyarbakır'da olduğunu ve ulaşamadığımı söylediği için sayın grup başkan vekili konuşacaklar.</i> <i>Söz sırasını okuyorum:</i> <i>Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Meclis Grubu Başkanı Başbakan İzmir Milletvekili Sayın Binali Yıldırım. (AK PARTİ ve Bakanlar Kurulu sıralarından alkışlar)</i> <i>Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı ve Meclis Grubu Başkanı İzmir Milletvekili Sayın Kemal Kılıçdaroğlu. (CHP ve AK PARTİ sıralarından alkışlar)</i> <i>Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı ve Meclis Grubu Başkanı Osmaniye Milletvekili Sayın Devlet Bahçeli. (MHP, AK PARTİ ve CHP sıralarından alkışlar)</i> <i>Halkların Demokratik Partisi Eş Genel Başkanı ve Meclis Grubu Başkanı İstanbul Milletvekili Sayın Selahattin Demirtaş yerine Grup Başkan Vekili ve Diyarbakır Milletvekili Sayın İdris Baluken. (Alkışlar)</i> <i>İlk söz Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı, Başbakan, Meclis Grubu Başkanı İzmir Milletvekili Sayın Binali Yıldırım'a aittir.</i> <i>Buyurun Sayın Yıldırım. (AK PARTİ sıralarından ayakta alkışlar, CHP, MHP ve HDP sıralarından alkışlar)</i> <i>Efendim, konuşma sürenizi siz tayin edeceksiniz, belli bir süre koymuyoruz.</i> <i>Buyurun efendim.</i>	
İşlem	Meclis Başkanının çağrısı üzerine toplanan Genel Kurulda siyasi parti grupları adına konuşma yapılmıştır.	
Not	Genel Kurulda gerçekleştirilen olağanüstü toplantıda tüm siyasi parti gruplarına konuşma sürelerini kendileri tayin etmek üzere söz verilmiştir. Bu şekilde görüşme usulü grupların ortak mutabakatı ile benimsenmiş, ancak buna ilişkin bir Danışma Kurulu önerisi getirilmemiştir.	
İçtüzük	-	

GENEL KURULDAKİ BAŞKANLIK TUTUMLARI	
26.1	Bütün Gruplarca İmzalanmayan Önergenin Genel Kurul'da "Ortak Deklarasyon" Olarak Okutulamayacağına İlişkin
Teamül	
Tarih/Birleşim: 17.02.2016 / 40. B.	Başkanvekili: Mehmet Akif HAMZAÇEBİ
Açıklama Metni	<i>BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Başkanlık Divanına, bugün Ankara'da yaşanan menfur saldırının kınanmasına ilişkin açıklama kapsayan bir önerge verilmiştir.</i> <i>Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusal ve uluslararası kamuoyuna duyurma gereği duyduğu açıklamalarını, istikrar kazanmış olan deklarasyon yayınlama teamülüyle yerine getirmektedir. Bu teamüle göre, gruplarca müşterek imzalanmayan önergenin "ortak deklarasyon" olarak işlem görmesi mümkün bulunmamaktadır.</i> <i>Başkanlığımıza verilen söz konusu önergede tüm grupların imzası bulunmamaktadır. Genel Kurulun 15/4/2004 tarihli 74'üncü Birleşiminde benzeri bir olay yaşanmış, bir siyasi parti grubu tarafından verilen bir deklarasyon yayınlanmasına dair önerge, yapılan usul tartışmasını müteakip, oturumu yöneten Başkan tarafından deklarasyon önerisinin bütün gruplar tarafından imzalanmadığı gerekçesiyle işleme alınmamıştır. Bunun gerekçesi ise Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortak görüşü olarak yayımlanacak bir deklarasyonun ortak bir öneri olarak sunulması gereği olarak belirtilmiştir. Belirtilen teamül doğrultusunda anılan önerge işleme alınamamaktadır.</i> <i>Bilgilerinize sunulur.</i> ... <i>BAŞKAN – ...20'nci yüzyılın en büyük ve en onurlu mücadelesini, Anadolu topraklarında dağılan bir imparatorluğun ardından yeni bir devleti, cumhuriyeti kurma mücadelesini yürütmüş olan, halkımızın bağrından çıkan, o savaşı yönetmiş olan Büyük Millet Meclisinin bugünkü mirasçıları, bugünkü evlatları, bugünkü milletvekilleri Meclisin hemen yanı başında bile olsa bir terör saldırısı karşısında çalışmalarına asla ara vermez. (AK PARTİ, CHP ve MHP sıralarından alkışlar)</i> <i>Siyasi parti grupları terörle ilgili konuda açıklamalarını yerlerinden yaptılar önceki oturumda, ben onun üzerine dedim ki: "Eğer siyasi parti grupları ortak bir deklarasyon metni üzerinde uzlaşırlarsa bu ortak metni de buradan okumaktan mutlu olurum." Böyle olduğu hâlde, benim bu tutumum hakkında bir usul tartışması açılmış olmasını üzüntüyle karşıladım. Elbette, siyasi parti gruplarının usul tartışması açması hakkıdır ama teamüller, hukuk bizi her zaman bağlar arkadaşlar. Teamülleri o ana göre esnetirsek inanın doğru bir şey yapmış olmayız.</i> <i>Teşekkür ediyorum.</i> <i>Tutumumda herhangi bir değişiklik yoktur.</i>
İşlem	Usul tartışması açıldı.
Not	TBMM'de grubu bulunan 4 partiden 3'ü terör saldırısına ilişkin bir önergenin Genel Kurul'da "Ortak Deklarasyon" olarak okutulması talebinde bulunmuştur. Oturumu yöneten Başkanvekili, TBMM'de grubu bulunan tüm partiler tarafından imzalanmaması nedeniyle bu talebi geri çevirmiş; usul tartışması sonucunda da tutumda bir değişiklik olmamıştır. Usul tartışması konuşmaları sırasında, Başkanın tutumu eleştirilmemiş; söz alan 3 grup sözcüsü imzaladıkları metni aynen kürsüde okumuşlardır.
İçtüzük	-

MÜTALAALAR

1982 ANAYASASI'NA GÖRE ANAYASA'YI DEĞİŞTİRME USULÜ*

1982 Anayasası'nın değiştirilme usulü Anayasa'nın "I. Anayasanın değiştirilmesi" başlıklı 175'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu usul; teklif, görüşme ve onay aşaması başlıkları altında incelenebilir.

I. TEKLİF AŞAMASI

Anayasa değişikliği sürecini başlatan teklif aşaması için TBMM üye tamsayısının üçte birinin imzası aranmaktadır. Bu sayı günümüzde 184 imzaya tekabül etmektedir. Hükümetin bir tasarı olarak TBMM'ye Anayasa değişikliği teklif etme imkânı bulunmamaktadır. Ancak, Bakanlar Kurulu üyeleri, milletvekili sıfatıyla değişiklik tekliflerini imzalayabilirler.

II. GÖRÜŞME AŞAMASI

Bir anayasa değişikliği teklifinin TBMM'deki görüşmeleri Komisyon ve Genel Kurul olmak üzere iki aşamalıdır.

A. Komisyon Görüşmeleri

Anayasa değişikliklerine ilişkin teklifler TBMM Başkanlığınca Anayasa Komisyonuna havale edilirler.

Komisyon aşamasında da üçte bir oranında imza sayısının korunması gerekir. İmza sayısı gerekli nisabın altına düşüğü takdirde teklif iade edilmelidir.¹

* Hazırlayan: Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Başkan Yardımcısı).

1 TBMM İçtüzüğü'nün kanun teklif ve tasarılarının sahiplerince geri alınmasını düzenleyen "**Geri alma ve benimseme**" başlıklı 75'inci maddesinin metni şu şekildedir:

"MADDE 75- Hükümet veya teklif sahibi verilen kanun tasarı veya tekliflerini gündeme alınmadan evvel Genel Kurula bilgi verilmek şartıyla geri alabilirler./ Şu kadar ki, bu tasarı veya kanun tekliflerini diğer bir üye veya esas komisyon üzerlerine alırlarsa görüşmeye devam olunur./ Bu tasarı ve teklifler gündeme alınmışlarsa geri alınmaları için Genel Kurulun karar vermesi gerekir."

Madde gereğince anayasa değişiklikleri teklifleri de Genel kurul gündemine alınana kadar, teklifi imzalayan milletvekilleri imzalarını geri çekebilirler. Teklif Genel Kurul gündemine alındıktan sonra ise mezkûr maddenin üçüncü fıkrası gereğince imzalar ancak Genel Kurulun onayıyla çekilebilmelidir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre geri alınan teklif veya tasarılar bir üye veya esas komisyon tarafından üstlenilebilir. Ancak bu hükmün anayasa değişiklikleri teklifleri bakımından uygulanması ancak teklifi sahiplenen milletvekillerinin üçte bir nisabı sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Esas komisyonun ise anayasa değişikliği teklifini sahiplenmesi Anayasa'daki üçte birlik imza koşulu sebebiyle mümkün görünmemektedir.

Anayasa Komisyonunun teklif metninde yapacağı değişikliklerde aranacak çoğunluk İçtüzük'ün 27'nci maddesinde komisyonlar için öngörülen genel kurala göre belirlenir. Mezkûr maddenin ikinci fıkrasına göre komisyonlar üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alır.

B. Genel Kurul Görüşmeleri

Anayasa değişikliğine ilişkin teklifler Anayasa'nın 175'inci maddesinin birinci fıkrası gereğince TBMM Genel Kurulunda iki defa görüşülürler. Genel Kurulda Anayasa'nın 175'inci maddesi ile İçtüzük'ün 93, 94 ve 87'nci maddelerine göre görüşülen bir teklifin görüşme sürecine ilişkin detaylar kısa başlıklar altında aşağıdaki şekilde incelenecektir:

1) Teklifin Öncelikle Görüşülebileceği:

Öncelikle görüşme, bir tasarı veya teklifin Genel Kurul gündemine girmesi için öngörülmüş sürenin geçmesi beklenilmeksizin gündeme alınması veya gündeme girmiş işin sırasının değiştirilerek kendisinden önce gündeme girmiş olan işlerden önce görüşülmesi anlamına gelir. Anayasa değişikliği tekliflerinin “*ivedilikle görüşülmelerinin*” yasaklanmış olması, tekliflerin Genel Kurulda öncelikle görüşülemeyeceği anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle Anayasa'nın 175'inci maddesi anayasa değişikliği tekliflerinin Genel Kurulda sadece bir defa görüşülmesini yasaklamakta, öncelikle görüşülmesini yasaklamamaktadır. Yerleşik uygulama da bu şekilde gelişmiştir. Anayasa Mahkemesi de 1961 Anayasası döneminde verdiği çeşitli kararlarında ivedilikle görüşme yasağının öncelikle görüşmeyi kapsamadığını, yani öncelikle görüşmenin Anayasaya aykırı olmadığını belirtmiştir. (bkz. Anayasa Mahkemesinin, E.1970/41, K. 1971/37; E.1973/19, K. 1975/87; E. 1975/167, K.1976/19 sayılı kararları.

Komisyon aşamasında teklifteki imzaların eksilmesi sonucu toplam imza sayısı üçte birin altına düşüyor ise, teklifin komisyondan Başkanlığa nasıl iade edileceği sorusu akla gelebilir. Doktrinde, teklif Komisyona havale edildikten sonra henüz Komisyon gündemine alınmadan imzalarda eksilme meydana gelirse, imza şartını taşımayan bir teklifin Komisyon gündemine alınması mümkün olmadığından iadesinin Komisyon Başkanlığınca, Komisyon gündemine alındıktan sonra ise, gündemine hakim olan Komisyon tarafından iade edilmesinin gerektiği ifade edilmiştir. (HAS, 2009, s. 38; ONAR, 1993, s. 41-42.) Uygulamada ise 1987 yılında yaşanan olayda, Anayasa Komisyonunda iken imza sayısı üçte birin altına düşen bir anayasa değişikliği teklifi Komisyon Başkanı Kamil Tuğrul COŞKUNOĞLU tarafından resen TBMM Başkanlığına iade edilmiştir. Başkanlık ise teklifin iadesinin Komisyon tarafından alınacak bir kararla gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesiyle teklifi Komisyona tekrar göndermiştir. Komisyon Başkanı COŞKUNOĞLU ise görüşünde direnerek teklifi yine resen Başkanlığa iade etmiştir. Bu noktada, mevcut durum bir Başkanlık Tezkeresi ile TBMM Genel Kuruluna taşınmıştır. Genel Kurulda TBMM Başkanlığıyla Komisyon Başkanı arasındaki bu uyumsuzluk bir usul tartışmasına konu edilmiş, görüşmelerin sonunda oya sunulan TBMM Başkanlığı görüşü Genel Kurulca kabul edilmemiştir. Başka bir deyişle, Anayasa Komisyonu Başkanının uygulaması Genel Kurulca yerinde bulunmuştur. Söz konusu usul tartışması için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, 24.2.1987, Dönem 17, Cilt 37, 68'inci Birleşim, s. 22-26.

2) Teklifin Görüşmelerinde Hükümetin Temsili:

İçtüzük'ün 62'nci maddesine göre Genel Kurulda yapılan her görüşmede hükümetin temsil edilmesi gerekmektedir. Hükümetin temsil edilmediği konudaki görüşme ise bir defalık gelecek birleşime bırakılır. Bu maddenin anayasa değişikliği görüşmelerinde de uygulanacağını kabul etmek, anayasa değişikliği teklif etme yetkisi bulunmayan hükümete değişiklik görüşmelerinin bir kez de olsa ertelenmesini sağlama imkânı tanımak olacaktır. Yine İçtüzük'ün 78'inci maddesine göre Bakanlar Kurulunun görevden çekilmesi halinde Anayasa ve İçtüzük değişiklikleri hariç kanun tasarısı ve tekliflerinin komisyon ve Genel Kuruldaki görüşmeleri ertelenmektedir. Başka bir deyişle hükümetin çekildiği durumlarda bile anayasa değişikliği teklifleri komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülebilmektedir.

Yukarıdaki hüküm 1924 ve 1961 anayasaları döneminde de yürürlükte bulunduğu halde, hükümet aranmadan anayasa değişikliği teklifleri görüşülmüştür. Yine mezkûr maddenin varlığına rağmen İçtüzük değişikliklerinde de hükümetin temsili aranmamaktadır. Anayasa değişikliğine ilişkin kanunlarda yürütme maddesinin de bulunmadığı göz önüne alınarak, bu istisnanın -hükümetin temsil edilmemesinin- anayasa değişikliği tekliflerinde de uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Ancak, uygulama aksi yönde gelişmiştir. 1982 Anayasası döneminde yapılan anayasa değişikliklerinin sadece birinde hükümet aranmamış, diğer değişikliklerde ise hükümet aranmıştır.²

2 1982 Anayasası'nda bugüne kadar 17 defa değişiklik yapıldığını göz önünde bulundurursak anayasa değişikliklerinde hükümetin temsiline yerleşmiş bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Hükümetin temsil edilmediği tek örnek için bkz. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 19.11.1997, Dönem 20, Cilt 36, 16'ncı Birleşim, s. 430. Ancak bu örneğe ilişkin belirtilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Söz konusu Birleşimde anayasa değişikliği teklifinin görüşmelerine başlanırken oturumu yöneten Başkan "Efendim, geçen defa Hükümet bulunmamıştı. Hükümetin bulunmasına da gerek yok, bu konuda tartışma açmaya da gerek yok. Bu, zaten, Anayasanın 175'inci maddesine göre, Meclisin yapacağı bir şeydir. İçtüzük'ün 62'nci maddesine göre, Hükümet, görüş bildirmek üzere o sırada bulunuyor. Anayasanın kabulü ve değiştirilmesi hususunda Hükümetin bildireceği bir görüş de bulunmadığından, Hükümeti aramıyoruz." şeklinde bir açıklamayla hükümetin aranmayacağını belirtmiştir. Ancak açıklamadan, anayasa değişikliği teklifinin görüşmelerinin hükümet bulunmadığı için bir defalığına ertelendiği anlaşılmaktadır. Gerçekten de mezkûr Birleşimden 5 Birleşim önce yani 11'inci Birleşimde anayasa değişikliği teklifinin görüşmeleri hükümet bulunmadığı için bir defalığına ertelenmiştir. (Yaşanan tartışmalar ve konu üzerinde konuşmalar için bkz. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 6.11.1997, Dönem 20, Cilt 35, 11'inci Birleşim, s. 140-148) Yukarıda da bahsedildiği üzere İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince hükümetin temsil edilmemesi halinde o konudaki görüşme bir defalığına ertelenmektedir. Yani 16'ncı Birleşimde hükümetin temsili zaten 62'nci madde gereğince aranmayacaktır. Görüşülen iş bir anayasa değişikliği teklifi değil de herhangi bir kanun tasarısı veya teklifi olsaydı bile görüşme hükümetin bulunmaması nedeniyle ikinci kez ertelenmeyecektir. Dolayısıyla, Başkan bu yönde bir açıklama yapmamış olsaydı bile zaten hükümet aranmadan görüşmeler gerçekleştirilebilecekti. Bu yüzden Başkanın açıklamasına herhangi bir itirazın gelmemiş olmasının nedeninin, açıklamanın içeriğine katılmaktan ziyade İçtüzük'ün ilgili hükmü olma ihtimali yüksektir. Aynı Birleşimde başka bir konu üzerinde konuşulurken Adana Milletvekili Uğur AKSÖZ'ün Başkana yönelik "Sayın Başkan, bir şey söyleyeceğim. 1995'i aynen uyguluyorsanız, 1995'te, burada Sayın Bakan oturmuştu; şimdi, Sayın Bakan yok. Şimdi, niye uygulamadınız?" sorusuna Başkanın verdiği "Efendim, Sayın Bakan geçen birleşimde bulunmadı. Artık, ikincisinde aranmaz." cevabı görüşümüzü desteklemektedir.

3) Teklifin Tümü Üzerindeki Konuşmalar, Görüşmelere Devam Önergesi, Soru ve Cevap İşlemleri:

Anayasa değişikliği tekliflerinin Genel Kuruldaki görüşmelerinde Anayasa'daki atıf gereğince diğer kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesinde uygulanan sıralamayı düzenleyen İçtüzük'ün 81'inci maddesi uygulanmaktadır. Söz konusu madde gereğince öncelikle teklifin tümü üzerindeki görüşmeler yapılır. Teklifin tümü üzerinde siyasi parti grupları, komisyon ve hükümet 20'şer dakika iki milletvekili ise 10'ar dakika konuşma hakkına sahiptir.³ Konuşmalar tamamlandıktan sonra İçtüzük'ün 72'nci maddesi gereğince verilmiş bir görüşmelere devam önergesi varsa okunur ve oylanır. Önergenin kabulü halinde yukarıda sayılan konuşmacılara ikinci kez konuşma hakkı doğar, bu defa konuşma süresi İçtüzük'ün 60'ıncı maddesinin sekizinci fıkrası gereğince ilk konuşmaların yarısı kadardır. Teklifin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra yine teklifin tümü üzerinde 20 dakika süreyle soru cevap işlemi yapılır. İçtüzük'ün 60'ıncı maddesinin altıncı fıkrası gereğince sorular hükümete ya da komisyona sorulabilir. Uygulamada süre, soru ve cevap kısımları için eşit paylaşılmaktadır.

4) Teklifin Maddelerine Geçilmesine İlişkin Oylama:

Yukarıda bahsedilen soru cevap işleminden sonra teklifin maddelerine geçilmesine ilişkin gizli oylama yapılır. Bu oylamada aranacak nisap konusunda uygulamada farklı örneklerle rastlanmaktadır. 1982 Anayasası'nda yapılan değişikliklerin görüşmelerinin maddelerine geçilmesinde 1997 yılına kadar Anayasa'da bahsedilen beşte üçlük nitelikli çoğunluk aranmıştır⁴. Ancak, 1997 yılında görüşülen bir anayasa değişikliği teklifinin maddelerine geçilmesinin oylanmasında uygulama değişikliğine gidilmiş ve oylamada toplantıya katılanların salt çoğunluğu aranmıştır.⁵ Anayasa değişikliği tekliflerinin maddelerine geçilmesinde nitelikli nisabın aranmadığı diğer örnekler ise 1999 ve 2000 yıllarında görüşülen

3 Bu süreler İçtüzük'ün 81'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince Danışma Kurulunun teklifi ve Genel Kurulun kabulüyle değiştirilebilir.

4 1961 Anayasası döneminde gerçekleştirilen Anayasa değişikliklerinde de maddelere geçilmesinin oylanmasında Anayasa'da öngörülmüş olan üçte ikilik nitelikli çoğunluk aranmıştır.

5 Uygulama değişikliğinin görüldüğü Birleşimde oturumu yöneten Başkan, oylamaya başlanırken "Maddelere geçilmesi için, Anayasamızın 175 inci maddesine göre, beşte üç oy gerekmektedir; yani, 330 kabul oyuyla mümkündür. Eğer 330 veya daha fazla kabul oyu çıkmazsa, teklif reddedilmiş sayılır." diyerek o güne kadar ki uygulamaya paralel bir açıklama yapmıştır. Ancak yapılan gizli oylamada kabul oyları 300 de kalmıştır. Bunun üzerine Başkan yukarıda belirtilen görüşünün aksine "Şimdi, İçtüzüğümüzün 144 üncü maddesine göre, Başkan, oy sonuçlarını ilan eder. Ancak, ben, bu oy sonucunun ne anlama geldiği konusunda grup başkanvekilleriyle bir istişare yapmak üzere, ara vermek istiyorum." demiş ve Birleşime ara vermiştir. Verilen aradan sonra Başkan maddelere geçilebilmesi için toplantıya katılanların salt çoğunluğunun yeterli olduğunu düşündüğünü söylemiş ancak, bu konuda Genel Kurulun hakemliğine başvurmak amacıyla bir usul tartışması açmıştır. Lehte ve aleyhte yapılan konuşmalardan sonra Başkanın görüşü oya sunulmuş ve Genel Kurulca kabul edilmiştir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.11.1997, Dönem 20, Cilt 36, 16'ncı Birleşim, s. 459-473)

üç anayasa değişikliği teklifidir.⁶ Bu tarihten sonra görüşülen anayasa değişikliği tekliflerinin maddelerine geçilmesinde Başkan aranacak çoğunluğu belirtmemiş, oylama sonucunda ise beşte üçlük çoğunluk bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, 5.7.2007 tarihli ve E.2007/72, K.2007/68 numaralı Kararında öncelikle “*Anayasanın 175. maddesinin ikinci fıkrasına göre, Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir. Madde de teklifin maddelerine geçilmesi hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Teklifin maddelerine geçilmesinin oylanmasına ilişkin düzenleme yalnızca yasaların görüşülmesi ve kabulüne ilişkin İktüzük kurallarında bulunmaktadır. Nitekim TBMM İktüzüğü’nün 93. maddesinin göndermede bulunduğu 81. maddesine göre, önce teklif hakkında görüşme açılır ve görüşmenin ardından teklifin maddelerine geçilip geçilmemesi oylanır. Aynı maddeye göre, Anayasa değişikliği teklifinin gizli oylamaya tabi tutulması zorunludur. Teklifin maddelerine geçilmesi için gerekli oylama çoğunluğu, Anayasanın 96. ve İktüzüğü’nün 146. maddelerinde öngörülen basit çoğunluktur.*” görüşüne yer verilmiştir.⁷ Mahkeme, maddelere geçilmede nitelikli çoğunluk aranması halinde Anayasa ve İktüzük’te belirtilen iki defa görüşme

6 TBMM Tutanak Dergisi, 15.6.1999, Dönem 20, Cilt 1, 15’inci Birleşim, s. 353; TBMM Tutanak Dergisi, 10.8.1999, Dönem 21, Cilt 9, 9’uncu Birleşim, s. 75; TBMM Tutanak Dergisi, 29.3.2000, Dönem 21, Cilt 29, 73’üncü Birleşim, s. 344. 1999 yılındaki örneklerde oylama öncesi salt çoğunluğun yeterli olacağı belirtilmiş ancak yapılan oylama sonucu kabul oyları ile beşte üçlük çoğunluk sağlanmıştır. 2000 yılında yaşanan örnekte ise kabul oyları 303’te kalmış, daha sonra yapılan usul tartışmasından sonra Başkan teklifin maddelerine geçilmesinin kabul edildiği yönündeki görüşünü oylamaya sunmamıştır. Usul tartışmasındaki ilginç noktalardan birini ise 1997 yılındaki Birleşimde görüşülen teklifin maddelerine geçilmesinde nitelikli nisap aramayan Başkanın açıklamaları olmuştur. O Birleşimde oturumu yöneten Kamer GENÇ, 2000 yılındaki usul tartışmasında yaptığı bu “...Efendim, sayın grup başkanvekilii bir konuyu söyledi. Milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ilgili anayasa değişikliğini, o zaman, milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılması konusunda yoğun bir baskı vardı ve ben, 330’ün altında oy alan o anayasa değişikliği teklifi düşmüştür diye -tutanaklarda vardır- kanaatimi Yüce Meclise söyledim. Ancak, sonradan –sadece Fazilet Partisi hariç- beş grubun benim üzerimde baskı kurması sonucunda, ben, usul tartışması açmışım. Sayın Başkan, sadece milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması önlendi diye, kamuoyu baskısı, gelen yoğun baskılar üzerine usul tartışması açmışım ve Genel Kurul karar verdi; yani, benim kararım değil efendim. (s. 343)” açıklamayla 1997 yılındaki uygulamaya katılmadığını belirtmiştir.

7 Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası döneminde verdiği kararlarında ise farklı bir yaklaşım sergilemiştir. 13.4.1971 tarihli ve E.1970/41, K.1971/37 numaralı Kararda Mahkeme bir kanun teklifinin maddeleriyle birlikte bir bütün olduğunu vurguladıktan sonra, Anayasa’nın bir kanunun kabulü için özel bir yetersayı öngörmesi halinde kanunun maddeleri arasında bir ayırım yapılarak bir kısmı hakkında genel nitelikteki yetersayının bir kısmı hakkında ise özel nitelikteki yetersayının uygulanması nasıl söz konusu olmazsa, kanunun tümünün görüşülmesi ve kabulü ile maddelerin görüşülmesi ve kabulünde farklı yetersayıların aranmayacağı belirtilmiş ve yapılacak oylamalarda aranacak yetersayıya ilişkin şu saptamayı yapmıştır: “... bir kanun teklifinin kabulü için Anayasa’da özel bir yetersayının öngörülmesi hallerinde, teklifin kabulü işlemini oluşturan ve sonunda kanun niteliğini kazanmada vazgeçilmez bir unsur olan her oylamada söz konusu özel yetersayının aranmasının zorunlu olduğu üzerinde en küçük bir kuşkuyla bile düşmek mümkün değildir.” Mahkeme bu Kararından 5 yıl sonra vermiş olduğu bir diğer kararında (15.4.1973 tarihli ve E.1973/19, K.1975/87 sayılı Karar) yine çok net olan şu cümlelerle “*Millet Meclisi İktüzüğü kural olarak dört oylama öngörmektedir. Bu oylamalardan birincisi, maddelere geçilmesinin oylanması, ikincisi, birinci görüşmede her maddenin teker teker oylanması, üçüncüsü, ikinci görüşmede yine her maddenin teker teker oya sunulması, dördüncüsü, yani sonuncusu ise teklifin tümünün oya sunulması işlemleridir...Açıklamaya gerek yok ki, bu dört oylamada da Anayasa’nın 155 inci maddesinde öngörülen karar yetersayısı aranacaktır.*” maddelere geçilmesinde de nitelikli nisabın aranması gerektiğini vurgulamıştır.

ve oylama zorunluluğunun etkisiz kılınarak işletilmemesine neden olabileceğini, maddelere geçilme aşamasının zorlaştırılmasıyla, teklifin iki defa görüşülmesi sürecinin engellenmesinin, dolayısıyla milletvekillerinin görüşlerini değiştirme olanağından mahrum bırakılmasının Anayasa koyucunun iradesine aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir. Kısacası Anayasa Mahkemesine göre maddelere geçilmesi için aranacak oylama çoğunluğu oylamaya katılanların salt çoğunluğu anlamına gelen basit çoğunluktur. Mahkeme bu görüşünü Anayasa'nın, TBMM'nin Anayasada başkaca hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alacağını öngören 96'ncı maddesi ile İçtüzük'ün; Anayasa, kanunlar ve İçtüzük'te başkaca hüküm yoksa TBMM'nin toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alacağını öngören 146'ncı maddesine dayandırmıştır. Doktrinde ise genel olarak, Anayasa Mahkemesinin yaklaşımının aksine, maddelere geçilmesinde de nitelikli çoğunluğun aranması gerektiği ifade edilmektedir.⁸ Anayasa Mahkemesinin kararı doğrultusunda, maddelere geçilmesinde nitelikli çoğunluk aranmasına gerek olmadığı düşünülmektedir.

5) Teklifin Maddeleri Üzerindeki Birinci Görüşmeler:

Teklifin maddelerine geçilmesi reddedilirse, teklif reddedilmiş sayılır ve artık birinci ve ikinci görüşme aşamaları söz konusu olmaz. Maddelerine geçilmesi kabul edilen teklifin ise maddeleri üzerindeki birinci görüşme gerçekleştirilir. Her madde üzerinde ayrı ayrı görüşme açılır. Teklifin tümü üzerinde olduğu gibi maddeleri üzerinde de siyasi parti grupları, hükümet, komisyon ve iki milletvekili konuşma yapabilir. Bu konuşmaların süresi artık tümü üzerindeki konuşmaların yarısı kadardır, yani aksi Danışma Kurulunca kararlaştırılmadıkça siyasi parti grupları, hükümet ve komisyon için 10, milletvekilleri için ise 5 dakikadır. Konuşmalardan sonra İçtüzük'ün 72'nci maddesine göre, teklifin tümü üzerinde verilebileceği gibi, görüşmelere devam önergesi verilebilir. Maddeler üzerinde de, konuşmalardan sonra soru cevap işlemi bulunmaktadır. Ancak yine konuşmalardaki gibi soru cevap işleminin süresi, tümü üzerinde yapılan soru cevap işlemi süresinin yarısı kadar olup, 10 dakikadır. Uygulamada bu sürenin de yarısı sorulara yarısı cevaplara ayrılır.

8 Doktrinde teklifin maddelerine geçilebilmesi için nitelikli çoğunluk gerektiğini öne süren görüşler için bkz. GÖZLER, 2000, s. 990-992; ONAR, 2008, *agm.*, s. 531; HAS, 2009, s. 63; NEZİROĞLU, 2008, s. 40. Yazar ayrıca İçtüzük'te yapılacak bir değişiklik ile 94'üncü maddede sayılan oylamalara teklifin maddelerine geçilmesi için yapılan oylamanın da eklenmesi gerektiğini çözüm önerisi olarak sunmaktadır.(s. 39, dn. 50) Doktrinde basit çoğunluğun yeterli olacağını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bkz. TANÖR-YÜZBAŞIOĞLU, 2009, s. 277; CAN, 2007, *agm.*, s. 124.

6) Maddeler Üzerindeki Değişiklik Önergeleri:

Soru cevap işleminden sonra varsa madde üzerinde verilmiş önergeler görüşülür. İçtüzük'ün 87'nci maddesine göre her madde üzerinde yedi önerge verilebilir. Bir anayasa değişikliği teklif edilebilmesi için aranan üçte birlik nisabın değişiklik önergelerinde de aranıp aranmayacağı sorusu akla gelebilir. Üye tamsayısının üçte biri tutarındaki imza, anayasa değişikliği teklifi vererek anayasa değişikliği sürecini başlatabilmek için gerekli olduğundan, bir kez bu süreç başladıktan sonra teklif üzerinde verilecek değişiklik önergelerinde de, Anayasa Komisyonunda olduğu gibi, üçte birlik nisabın aranması gerekmemektedir. Çünkü söz konusu önergelerle, yöntemine göre yapılmış olan ve görüşülen bir anayasa değişikliği teklifi üzerinde İçtüzük gereğince ancak teklifle ilgili olan ya da teklifte ek veya düzeltme öngören değişiklikler yapılmaktadır. Dolayısıyla, İçtüzük'ün 87'nci maddesi gereğince, anayasa değişikliği teklifleri üzerinde verilen önergelerde de, teklifin görüşmeleri başlayana kadar tek, başladıktan sonra ise beş imza yeterli olacaktır. Uygulama da bu yöndedir.

Değişiklik önergeleri önce işaretle oylamaya sunulur. Bulunanların salt çoğunluğuyla kabul edilen önergeler için gizli oylama yapılır, bu oylamada beşte üç çoğunluk aranır. İçtüzük'ün 94'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının bu hükmüne uygulamadan bir örnek vermek gerekirse: 25 Eylül 2001 tarihli 132'nci Birleşimde Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ile 288 Milletvekilinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu raporunun birinci görüşmeleri sırasında Teklifin 2'nci maddesi üzerinde Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa KAMALAK ve arkadaşları tarafından verilen değişiklik önergesi önce işaretle oya sunularak kabul edilmiştir. Ardından Başkan şu cümlelerle gizli oylama yapılacağını ifade etmiştir:

“BAŞKAN - Komisyonun takdire bıraktığı önergeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın milletvekilleri, İçtüzüğün 94 üncü maddesinin son fıkrası hükmü uyarınca, 6 grubun müşterek vermiş olduğu ve Anayasa Komisyonunun takdire bıraktığı önergenin oylanmasını, gerekli beşte 3 çoğunluğun tespiti için, gizli oylama suretiyle tekrarlayacağız.”

Değişiklik önergesinin gizli oylaması neticesinde beşte üç kabul oyu alan değişiklikler madde metnine işlenerek, ikinci turda madde yeni hali ile oylamaya sunulur. Birinci tur görüşmelerinde değişiklik yapılarak kabul edilen madde üzerinde, ikinci tur görüşmelerinde de değişiklik önergesi verilebilir. Söz konusu önergenin görüşülme, oylama ve kabul usulü birinci turda olduğu gibidir.

7) Anayasa'ya Aykırılık Önergeleri:

Değişiklik önermeleri ile ilgili olarak akla gelebilecek sorulardan bir tanesi, İçtüzük'te bahsedilen anayasaya aykırılık önermelerinin anayasa değişikliğine ilişkin bir teklifin maddeleri görüşülürken de verilip verilemeyeceğine ilişkindir.

Uygulamaya baktığımızda ise, bir anayasa değişikliği teklifinde bulunan herhangi bir madde üzerinde Anayasa'ya aykırılık önermesi verilebileceği görülmektedir. Örneğin, Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Recep Tayyip ERDOĞAN ve 264 Milletvekilinin, 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu'nun 6.5.2010 tarihinde Genel Kurul'daki görüşmelerinde, Aydın Milletvekili Fatih ATAY ve Ordu Milletvekili Rahmi GÜNER tarafından verilen bir önerge ile Teklif'in çerçeve 26'ncı maddesine bağlı geçici 19'uncu maddesinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle teklif metninden çıkarılması önerilmiş, işleme alınan önerge Genel Kurul'da kabul edilmiştir. Yine aynı madde üzerinde Tekirdağ Milletvekili Enis TÜTÜNCÜ ve Manisa Milletvekili Şahin MENGÜ tarafından da Anayasa'ya aykırılık önergesi verilmiş ve söz konusu önerge reddedilmiştir.

8) Maddelerin Oylanması:

Önerge işlemlerinden sonra maddenin oylanmasına geçilir, eğer kabul edilen bir önerge varsa madde kabul edilen önerge doğrultusunda oylanır. Teklifin birinci görüşmelerinde maddelerin oylanmasından sonra oylanacak maddenin kabul edilip edilmediğine dair bir açıklama yapılmaz. Şu halde birinci görüşmede yeterli oyu alamayan bir maddenin reddedilmiş olabilmesi için ikinci görüşmede de yeterli oyu alamaması gerekecektir, ilk görüşmede beşte üçlük nisabı sağlamayan bir madde ikinci görüşmede yeterli oyu alırsa kabul edilmiş olacaktır. İçtüzük'ün 94'üncü maddesinin ikinci fıkrası bu hükmü içermektedir. Anayasa Mahkemesi de 2007 yılında verdiği E.2007/72, K.2007/68 numaralı Kararında bu konuya değinmiştir. Söz konusu Kararında Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 175'inci maddesinin anayasa değişikliği tekliflerinin iki defa görüşülmesini zorunlu kıldığından bahsettikten sonra, birinci görüşmede yapılan oylamalarda yeterli oyu alamayan maddelerin reddedilmiş sayılmasının ikinci görüşmeyi engelleyici bir yorum olacağını bunun ise İçtüzük'ün 94'üncü maddesinin ikinci fıkrasına aykırı olacağını belirtmiştir. Mahkeme bu açıklamalardan sonra ise kanaatini *"Bu nedenle, değişiklik teklifinin maddeleri hakkındaki birinci görüşmenin ardından yapılacak oylamadaki çoğunluğun, Anayasasının 148. maddesinde denetim ölçütü olarak öngörülen 'oylama çoğunluğu' kapsamında olmadığı kabulü gerekir."*⁹ şeklinde ifade etmiştir.

9 AYM Kararı, E.2007/72, K.2007/68, Karar tarihi: 5.7.2007, "http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2444&content=", Erişim Tarihi: 15.11.2011.

9) Birinci Görüşmenin Sona Ermesi, İkinci Görüşmenin Başlaması:

İlk görüşmede, teklifin tümünün oylaması yapılmaz. Maddelerin görüşülmesinin bitmesiyle ilk görüşme de sona erer. İçtüzük'ün 93'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre ikinci görüşmeye başlamak için ilk görüşmenin üstünden en az 48 saatin geçmesi gerekir. Uygulamada 48 saat gerçekten de 48 saat olarak hesaplanmakta, iki gün olarak yorumlanmamaktadır. Anayasa'da yapılan son değişiklik olan 17.3.2011 tarihli ve 6214 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un görüşmelerinden örnek vermek gerekirse, mezkûr Kanun'un birinci görüşmesi 15.3.2011 tarihinde saat 18:58'de sona ermiş¹⁰ ikinci görüşmesi ise 17.3.2011 tarihinde saat 20:18'de başlamıştır.¹¹

10) İkinci Görüşmede Usul:

Bir anayasa değişikliği teklifinin ikinci görüşmesinde, İçtüzük'ün 93'üncü maddesinin üçüncü fıkrası gereğince, maddeler üzerinde görüşme açılmaz, sadece ilk görüşmede üzerinde önerge verilmiş maddeler üzerinde bu görüşmede verilen önergeler görüşülür. İlk görüşmede üzerinde önerge verilmemiş maddeler üzerinde bu görüşmede önerge verilemez. Böyle maddelerin sadece oylaması yapılır. İkinci görüşmede maddeler üzerinde soru cevap işlemi de yapılmaz.

İkinci görüşmede yeterli çoğunlukta kabul oyu alamayan maddeler reddedilmiş olur ve teklif metninden düşer. Maddelerin oylanmasından sonra ise teklifin tümü üzerindeki gizli oylamaya geçilir. İçtüzük'ün 86'ncı maddesine göre bir tasarı veya teklifin tümünün oylamasından önce, ne yönde oy kullanacağını belirtmek üzere iki milletvekiline tasarı veya teklifin lehinde ve aleyhinde söz verilebilir. Ancak anayasa değişikliği teklifleri gizli oylamaya tabi olduğu için bu hüküm söz konusu tekliflerin son oylamalarından önce uygulanmamaktadır.

11) Gizli Oylama Usulü:

Bir anayasa değişikliği görüşmelerinde gerçekleştirilen gizli oylamalar İçtüzük'ün 148'inci maddesine göre yürütülür.¹² İlgili maddede her ne kadar milletvekillerinin verecekleri oya ilişkin yuvarlağı gösterilen kutuya atacaklarından bahsedilmişse de uygulamada milletvekilleri yuvarlağı kendilerine veren zarfın içine koyarak, zarfı kutuya atmaktadırlar.¹³

10 TBMM Tutanak Dergisi, 15.3.2011, Dönem 23, Cilt 96, 77'nci Birleşim, s. 305.

11 TBMM Tutanak Dergisi, 17.3.2011, Dönem 23, Cilt 96, 79'uncu Birleşim, s.554.

12 "Gizli oylama usulü" başlıklı madde şu şekildedir: "**MADDE 148-** Milletvekillerine, beyaz, yeşil ve kırmızı renkte üç yuvarlak birden verilir. Bunlardan oy olarak kullanılacak yuvarlak, bunun için gösterilen kutuya atılır. Diğer iki yuvarlak ayrıca belirtilen yere bırakılır." Maddede yer verilen yuvarlak pulların ne anlama geldiği ise yine İçtüzük'te ancak bu sefer "**Oylama şekilleri**" başlıklı 139'uncu maddenin altıncı fıkrasında "**Beyaz yuvarlak olumlu, yeşil yuvarlak çekimser ve kırmızı yuvarlak olumsuz oy anlamına gelir.**" şeklinde ifade edilmiştir.

13 Gizli oylamalar 1995 yılına kadar milletvekillerine zarf verilmeden gerçekleştiriliyordu. (HAS, 2009, s. 102) ancak 1995 yılında gizli oylamanın yöntemi konusunda usul tartışması yaşanmış (TBMM Tutanak Dergisi, 14.6.1995,

12) Teklifin Kabulü:

Teklifin tümü üzerinde yapılan gizli oylamada beşte üçlük nitelikli çoğunluk sağlanırsa, teklif kanunlaşmış olur ve onay aşaması başlar.

III. ONAY AŞAMASI

1982 Anayasası'na göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilen bir anayasa değişikliğinin yürürlüğe girebilmesi için değişikliğin aldığı oy oranına göre çeşitli alternatifler söz konusudur.

Öncelikle bir değişiklik teklifinin üye tamsayısının en az beşte üçüyle kabul edilmesi gerekmektedir. Böyle bir kanun, Cumhurbaşkanına gönderildiğinde, Cumhurbaşkanınca yapılabilecek iki işlem vardır: 15 gün içinde, kanun ya Cumhurbaşkanınca, bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderilecek ya da halkoylamasına sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanacaktır. Halkoylamasına sunulan kanun, halkoylamasında geçerli oyların yarısından çoğu kabul yönünde olursa yürürlüğe girecektir. Cumhurbaşkanınca TBMM'ye geri gönderilen kanun ise aynen kabul edilirse tekrar Cumhurbaşkanına gönderilir, Cumhurbaşkanı bu kanunu artık geri gönderme yetkisini haiz olmadığından, kanunun aldığı oya bakarak eğer kanun beşte üç ile üçte iki arasında bir çoğunlukla kabul edilirse zorunlu olarak halkoyuna sunacak; eğer kanun üçte iki ve üstü çoğunlukla kabul edilmiş ise ihtiyari olarak ya halkoyuna sunacak ya da onaylayacaktır.

Doktrinde Cumhurbaşkanınca TBMM'ye geri gönderilen anayasa değişikliğine ilişkin bir kanunun tekrar kabul edilebilmesi için üçte iki çoğunluğun gerektiği kabul edilmektedir.¹⁴ Ancak, Anayasa Mahkemesi yukarıda da yer verilen

Dönem 19, Cilt 88, 123'üncü Birleşim, s. 400-402) ve konu Başkanlık Divanına taşınmış Divan ise, 6.7.1995 tarihinde gizli oylamanın yöntemine ilişkin belirsizlikler taşıyan hususlarda aşağıdaki esasları belirlemiştir:

"Başkanlık Divanının yaptığı toplantıda gizli oylamalarda izlenecek usul şu şekilde tespit edilmiştir:

- 1- Oy kulübelerine iskarta kutulan konulacak ve kullanılacak oy zarfa konulduktan sonra, iskarta oylar kutuya atılacaktır.
- 2- Kullanılan oy zarfa konulduktan sonra, zarfın ağzı mutlaka yapılandırılmak suretiyle ve oyun düşmemesi için zarf ikiye katlanılarak, kürsü üzerindeki oy kutusuna atılacaktır.
- 3- Oylamalarda adı okunmayan milletvekiline oy zarfı ve pulu verilmeyecektir; sadece genel başkanlarla, Divana yazılı müracaatta bulunup, Başkanlıkça ifade edilen milletvekilleri sıradışı oy kullanabilecekler. (TBMM Tutanak Dergisi, 6.7.1995, Dönem 19, Cilt 99, 135'inci Birleşim, s. 668.)
- 14 Kemal GÖZLER, "Anayasa Değişikliği Kanunları Üzerinde Cumhurbaşkanının Yetkileri", Ankara Barosu Dergisi, Sayı 4, 2001, s. 38; 2000, s. 996; Erdoğan TEZİÇ, "Cumhurbaşkanının Geri Gönderme Yetkisi", Anayasa Yargısı 3, Ankara, 1987, s. 93; 2007, s. 168; Fahri BAKIRCI, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 462; Yılmaz ALİFENDİOĞLU, "Yasaların Cumhurbaşkanınca Geri Gönderilmesi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1, 1998, s. 20; Yavuz ATAR, "Türk Anayasa Yargısında Anayasaya Uygunluk Denetiminin Konusu", Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye ARMAĞAN, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 15, s. 379-380; Naz ÇAVUŞOĞLU, Anayasa Notları, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997, s. 36; Cem EROĞUL, "Anayasa Değişikliği Önerisinde Değişiklik Yapılması", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 64, Sayı 1, 2009, s. 101; TANÖR-YÜZBAŞIOĞLU, 2009, s. 278; ONAR, 1993, s. 85; ERDOĞAN, 2008, s. 309; SOYSAL, 1992, s. 398. Bu konuda doktrinin genelinden farklı görüş ise Şeref İBA tarafın-

5.7.2007 tarihli ve E.2007/72, K.2007/68 numaralı Kararında İktüzük'ün 94'üncü maddesinde yer alan anayasa değişikliği tekliflerinin beşte üç çoğunlukla kabul edileceğine ilişkin hükmün Cumhurbaşkanınca iade edilen anayasa değişikliğine ilişkin kanunların görüşmelerinde de uygulanacak hüküm olduğunu belirtmiş ve o güne kadarki yaygın kabulün aksi yönde bir karar vermiştir. Bu yüzden, Cumhurbaşkanınca geri gönderilen anayasa değişikliğine ilişkin bir kanunun TBMM'de tekrar kabulüne ilişkin olarak beşte üçlük çoğunluğun yeterli olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

TBMM'de üçte iki veya daha fazla çoğunlukla kabul edilen anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar için ise Cumhurbaşkanının seçimsizlik üç yetkisi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı böyle bir kanunu onaylayabilir, bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderebilir ya da halkoyuna sunabilir. Anayasa Mahkemesinin mezkûr Kararından sonra, üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş bir kanunun Cumhurbaşkanınca TBMM'ye geri gönderildiğinde TBMM tarafından beşte üç ile üçte iki arasında bir çoğunlukla kabul edilebilmesinin önü açılmıştır. Böyle bir durumda ilgili kanun artık geri de gönderilemeyeceğinden Cumhurbaşkanı tarafından zorunlu olarak halkoyuna sunulacaktır. Kanun yine üçte iki çoğunlukla kabul edilirse Cumhurbaşkanı bu defa onaylamakla halkoyuna sunmak arasında seçimsizlik bir yetkiye sahip olacaktır. Görüldüğü üzere 1982 Anayasası anayasa değişikliğine ilişkin kanunların onaylanmasına ilişkin yetkiyi Cumhurbaşkanı ile halk arasında paylaştırmıştır.¹⁵

Cumhurbaşkanının üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlara ilişkin sahip olduğu bir diğer önemli yetki ise bu kanunların tamamını değil, bazı maddelerini halkoyuna sunabilme yetkisidir. Gerçekten Cumhurbaşkanı, örneğin 10 maddelik bir anayasa değişikliği kanununun 2, 4 ve 6'ncı maddelerini halkoylamasına sunup diğer maddelerini onaylayabilir. Bu durumda yayımlanan maddeler yürürlüğe girer ve diğer maddeler halkoylamasına sunu-

dan dile getirilmiştir. Yazara göre; "Doktrindeki görüş birliğine rağmen bu noktanın en azından tartışılması gerekir. Çünkü, Anayasanın 175. Maddesinde yer alan 'Meclis, geri gönderilen Kanunun, üye, tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.' hükmü, Cumhurbaşkanınca geri gönderilen bir anayasa değişikliği kanununun, Meclis tarafından 2/3 çoğunlukla aynen kabul edilmesi durumunda bile, Cumhurbaşkanınca gerek görüldüğünde halkoyuna sunulabilmesine olanak sağlamayı amaçlamaktadır... Anayasanın 175. Maddesinin 5. Fıkrası hükmü, doktrinde genel kabul gören görüşü doğrular nitelikte olsa da, Cumhurbaşkanının halkoyuna sunma yetkisini Anayasa değişikliği kanunlarını ister tümüyle isterse maddelerine bölerek kullanabilmesine izin vermektedir. Bununla birlikte anılan fıkrada geçen 'Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis tarafından üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun...' tanımlaması, Anayasa değişikliği kanunlarında yeniden kabul için öngörülen yetersayının üçte iki olarak artırılmış bir nitelikli çoğunluk olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Doktrinde, 'zorlaştırmacı veto' olarak anılan ve Anayasa değişikliği kanunlarına özgü olan bu durumun, anayasa koyucu tarafından kesin bir dille düzenlenmesi, hukuk tekniği ve anlatım yönünden kuşkusuz, daha uygun olurdu. (Şeref İBA, "Cumhurbaşkanının Yayımlanması Kısmen veya Tamamen Uygun Bulunmayan Kanunların Meclise Geri Gönderilmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 3, s. 305-307)"

15 GÖZLER, 2000, s. 994.

lur. Burada göz önünde bulundurulması gereken nokta ise, Anayasa'nın 175'inci maddesinin yedinci fıkrasıdır. Söz konusu fıkra; TBMM, anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoyuna sunulması durumunda hangi maddelerin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını karara bağlar hükmünü havidir.

Uygulamada anayasa değişikliği tekliflerinin son maddesinde teklif kanunlaşır ise yürürlüğe gireceği tarih ve halkoymasına sunulursa maddelerin nasıl oylanacağına ilişkin hüküm birlikte yer almaktadır ve madde genellikle “*Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.*” şeklinde düzenlenmektedir.¹⁶ Maddenin bu şekilde düzenlenmesi, ilk başta Cumhurbaşkanınca böyle bir kanunun bir maddesinin bile halkoymasına sunulması durumunda kanunun tamamının oylanması gerektiği izlenimini verebilir. Ancak, Anayasa'nın bu konudaki düzenlemesi Cumhurbaşkanına açıkça istediği maddeyi onaylama, istediğini ise halkoyuna sunma yetkisi verdiği için, TBMM'nin Anayasa'yı değiştirmeden bu yetkiyi Cumhurbaşkanından alması mümkün değildir. Örneklerde görülen düzenlemelerin anlamı, anayasa değişikliğine ilişkin kanunların halkoymasına kaç maddesi sunulursa sunulsun bunların aynı sandıkta bir bütün olarak oylanacağıdır. Aslında, Anayasa'ya göre TBMM üç ihtimale göre düzenleme yapabilir: Değişikliklerin hepsinin aynı sandıkta oylanması, hepsinin ayrı sandıklarda oylanması, bazı maddelerin birlikte bazılarının ayrı ayrı oylanması. Bu noktada bir örnek vermek gerekirse, bir anayasa değişikliği kanununda TBMM tarafından, kanunun halkoyuna sunulması halinde 1,3 ve 5'inci maddelerinin birlikte, 2, 4 ve 6'ncı maddelerinin ise başka bir sandıkta birlikte oylanacağını karara bağlandığını varsayalım. Eğer Cumhurbaşkanı bu kanunun tamamını halkoyuna sunarsa oylama TBMM'nin öngördüğü gibi yapılacaktır. Fakat Cumhurbaşkanı bu kanunun 3 ve 6'ncı maddelerini onaylamışsa, kanunun 1 ve 5'inci maddeleri bir sandıkta, 2 ve 4'üncü maddeleri ise başka bir sandıkta oylanacaktır.¹⁷

16 Yakın tarihli örnekler için bkz 7.5.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanun'un 26'ncı maddesi, “<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5982.html>”, Erişim Tarihi: 30.12.2011; 9.2.2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesi, “<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5735.html>”, Erişim Tarihi: 30.12.2011; 10.5.2007 tarihli ve 5660 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi, “<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5660.html>”, Erişim Tarihi: 30.12.2011.

17 TEZİÇ, 2007, s. 169. Cumhurbaşkanına tanınan bir anayasa değişikliği kanununun bir kısmını onaylayıp bir kısmını halkoymasına sunmasına ilişkin yetkisi günümüze kadar sadece bir kez kullanılmıştır. 2001 yılında Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER, 3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un 27'nci maddesini halkoyuna sunmuş diğer maddelerini ise onaylamıştır. Ancak maddenin halkoyması gerçekleştirilememiştir. Söz konusu 27'nci madde Anayasa'nın milletvekillerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen 86'nci maddesinde değişiklik yapmaktaydı. TBMM ise 21.11.2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanunla Anayasa'nın mezkûr maddesinde değişiklik yapmış, halkoymasına ilişkin başlayan süreç de oylamanın konusuz kalması nedeniyle sona ermiştir. (HAS, 2009, s.139-141)

GEÇİCİ BAKANLAR KURULU’NUN GÖREV SÜRESİ*

Anayasa’nın 114’üncü maddesinin son fıkrasına göre, “Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.”

Geçici Bakanlar Kurulu’nun görev süresi ile ilgili hükümde yer alan “yeni Meclis toplanıncaya kadar” ibaresi hukuk doktrini içinde tartışma konusu olmuştur. Ergun Özbudun, bu ibarenin, “yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar” biçiminde anlaşılması gerektiğini ileri sürmektedir (Özbudun, 2014: 352). Kemal Gözler de bu konuda Özbudun’a katılmaktadır (Gözler, 2015: 344).

Hukuk doktrinindeki bu görüşleri, iki şekilde yorumlamak olanaklıdır. Birinci yoruma göre, Geçici Bakanlar Kurulu, seçimlerden sonra yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar kesintisiz olarak görev yapabilecektir. İkinci yoruma göre ise, Geçici Bakanlar Kurulu’nun görev süresi, yeni Meclis toplandığında sona erecek ve Cumhurbaşkanı’nın görevlendirmesi ile birlikte yeni Bakanlar Kurulu oluşturuluncaya kadar görevine devam edecektir.

Anayasa’nın “yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görmeye” ilişkin açık hükmü karşısında birinci yorumun savunulamayacağı açıktır. İkinci yorum ise, hem yerleşik uygulamalara (seçimlerden sonra yeni Hükümet kurma çalışmaları başlamadan Hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı’na sunması) hem de Anayasa’nın 114’üncü maddesinin sözüne uygundur.

Anayasa’nın söz konusu hükmü, Geçici Bakanlar Kurulu ile olağan Bakanlar Kurulu’nun görevlerinin sona erme tarihlerini farklılaştırmaktadır. Anayasa’da olağan Bakanlar Kurulu’nun görevinin ne zaman sona ereceği hususunda bir açıklık bulunmamakla birlikte, yerleşik uygulama, seçimlerin yapılmasından sonra, yeni Meclis toplanmadan Hükümetin istifasını sunması yönündedir. Geçici Bakanlar Kurulu’nun görev süresinin sona erme tarihi hususunda ise, Anayasal hükümle getirilen özel bir belirleme söz konusudur. Buna göre, Geçici Bakanlar

* Hazırlayan: Dr. Günel SEYİT (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

Kurulu, seçimlerden hemen sonra istifasını sunmayacak, bu Bakanlar Kurulu'nun görev süresi, yeni Meclis toplanıncaya kadar devam edecektir. Yeni Meclis'in toplanma tarihi ise, TBMM İçtüzüğü'nün 3'üncü maddesinde "Milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kanallarında ilânını takip eden beşinci gün saat 15.00" olarak belirlenmiştir.

Bu noktada, ele alınabilecek bir diğer tartışma konusu, *yeni Meclis toplandığında Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevinin nasıl sona ereceğidir*: Yeni Meclis'in toplandığı gün Geçici Bakanlar Kurulu'nun Başbakanı'nın Hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı'na sunması gerekli midir yoksa yeni Meclis'in toplanması ile birlikte Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevi istifaya gerek kalmadan kendiliğinden mi sona ermektedir? Anayasa'da, olağan Bakanlar Kurulu'nun görevinin sona ermesi ile ilgili bir hüküm bulunmazken, Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevinin sona erme tarihine ilişkin açık bir hükme yer verilmiş olması, söz konusu soruları gündeme getirmektedir.

114'ncü maddenin son fıkrasındaki yazım biçiminin, "yeni Meclisin toplanması ile birlikte, Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevinin, istifaya gerek kalmadan, Anayasa hükmü gereği, kendiliğinden sona ereceği" yönündeki yorumu güçlendirdiği düşünülmektedir. Bu yorumun kabulü durumunda, yeni Meclisin toplandığı gün, Cumhurbaşkanı, Anayasa hükmü gereği görevi sona eren Hükümetin, yeni Hükümet kuruluncaya kadar çalışmalarına devam etmesi yönünde bir tezkereli Başbakanlığa gönderecektir.

Sonuç

1. Geçici Bakanlar Kurulu'nun görev süresi, yeni Meclis'in toplanması ile birlikte sona ermektedir. Bu tarihten sonra, yeni Hükümet kuruluncaya kadar, Cumhurbaşkanı'nın görevlendirmesi ile Geçici Bakanlar Kurulu görevine devam edecektir.

2. Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevinin nasıl sona ereceği tartışmalıdır. Geçici Bakanlar Kurulunun istifasını sunacağı öngörülmektedir. Ancak Geçici Bakanlar Kurulu'nun istifasını sunmaması durumunda, bu Hükümetin görevinin, yeni Meclis'in toplandığı gün, başka bir işleme gerek kalmadan, kendiliğinden sona ereceği düşünülmektedir.

Uygulama Notu

17 Kasım 2015 günlü ve 29535 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Cumhurbaşkanı, Geçici Bakanlar Kurulu'nun istifasına gerek duymadan yeni Hükümet kuruluncaya kadar Geçici Bakanlar Kurulu'nun görevi-

ne devam etmesini rica etmiştir. Tezkerenin tarihi, Meclisin toplanma günü olan 17 Kasım gününün bir gün öncesidir (16 Kasım). Tezkerenin Resmî Gazete'deki yayım tarihi, Meclisin toplanma günü olan 17 Kasım'dır.

Söz konusu tezkeredeki ifade şu şekildedir:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 114 üncü maddesi gereğince yeni Meclisin toplanacağı 17 Kasım 2015 günü görevi sona erecek olan geçici Bakanlar Kurulunun, yeni hükümet kuruluncaya kadar göreve devam etmesini rica ederim.”

HÜKÜMETİN ÇEKİLMESİ DURUMUNDA İÇTÜZÜĞÜN 78'İNCİ MADDESİNE GÖRE GÖRÜŞÜLMESİNE DEVAM OLUNACAK KANUN ÖNERİLERİNİ BELİRLEYECEK OLAN BAKANLAR KURULU, ÇEKİLMİŞ OLAN BAKANLAR KURULU MU YOKSA YENİ ATANMIŞ OLAN ANCAK HENÜZ GÜVEN OYU ALMAMIŞ OLAN BAKANLAR KURULU MUDUR?*

I. Mevzuat hükümleri

İçtüzüğün yürürlükteki 78'inci maddesi hükmü şöyledir:

Hükümetin çekilmesi halinde kanun tasarı ve teklifleri

MADDE 78- Bakanlar Kurulunun herhangi bir sebeple çekilmesi halinde yeni Bakanlar Kurulu güven oyu alıncaya kadar, Anayasa ve İçtüzük değişiklikleri hariç, kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülmesi ertelenir. Ancak, Bakanlar Kurulunun öncelikli olduğunu bir yazı ile Başkanlığa bildirdiği kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesine devam olunur.

Söz konusu hükmün ikinci (son) cümlesi, 16.05.1996 tarihinde 424 sayılı Karar ile değiştirilmiştir. Bu değişiklik öncesinde ilgili madde hükmü şöyle idi (1973 metni):

Hükümetin çekilmesi halinde kanun tasarı ve teklifleri

MADDE 79- Bakanlar Kurulunun herhangi bir sebeple çekilmesi halinde yeni Bakanlar Kurulu güven oyu alıncaya kadar, Anayasa ve İçtüzük değişiklikleri hariç, kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülmesi ertelenir. Ancak, Bakanlar Kurulunun bir yazı ile Başkanlığa bildirdiği kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesine devam olunur.

II. Çözümleme

Maddenin Millet Meclisinde görüşüldüğü 13.2.1973 tarihli 56'ncı birleşimde, Ankara Milletvekili Şinasi Özdenoğlu, hükümetin çekilmesi durumunda İçtüzük hükmüne göre görüşülmesine devam olunacak kanun önerilerini belirleyecek olan Bakanlar Kurulunun, çekilmiş olan Bakanlar Kurulu olmadığını, yeni atanmış olan ancak henüz güven oyu almamış Bakanlar Kurulu olduğunu ileri sürmüştür.

* Hazırlayan: Dr. Günel SEYİT (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

(...) Ancak, diyor, Bakanlar Kurulunun bir yazı ile Başkanlığa bildirdiği kanun tasarısı ve teklifleri de görüşülür. Şüphesiz burada kastedilen yeni Bakanlar Kuruludur, yeni hizmet almıştır, fakat henüz güven almamıştır, ama devletin ve hizmetin devamlılığı prensibi vardır arkadaşlar.

(...) Arkadaşlarım, diyelim ki, Türkiye'nin millî güvenliği ile, dış tehlikeye karşı alınması gerekli tedbirlerle ilgili acele bir kanun çıkarılması gerekiyor. Bu tasarı hükümet tarafından sevk edilmiştir. Sevk edilmiştir, ama hükümet düşmüştür. Yenisi gelmiştir, ama güvenoyu almamıştır. Ne olacaktır? Meclis çalışıyor. Hükümetin çekilmiş olması Meclisin görev ve fonksiyonunun durması anlamına gelmez. Meclis devamlıdır. Gündemindeki teklif ve tasarıları görüşmekte devam edecektir, ama ne olacak? Bir yerde sevk edilmiş olan teklif ve tasarılar komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülmeyecektir, ama bunun istisnasını da bu madde hükümü getiriyor ve diyor ki, Hükümet eğer, yeni kurulan Bakanlar Kurulunun Başkanlığa sevk ettiği konular görüşülecektir. Hükümetin bu konuda bir takdir hakkı elbette olmalıdır. Çünkü, itimat almamıştır, ama sorumluluğun içindedir, görev yapmaktadır.

Hükümete ne zaman güvenoyu verileceği de belli değildir değerli arkadaşlarım. Alamayabilir, yeni hükümet kurulabilir. Yeni hükümet de belki itimat alamayabilir ve bu aylarca devam edebilir. Geçen süre içinde Devlet güvenliğiyle ilgili, Devletin iç ve dış emniyetiyle ilgili bir tasarı kalacak mıdır? Kalmamalıdır.

Öyleyse, devletin devamlılığı, hizmetlerin devamlılığı, memleketin iç ve dış emniyetinin zorunluğu nedeniyle yeni Hükümet, güvenoyu almamış olsa bile, dilediği tasarının görüşülmesini Başkanlığa bildirmek yetkisine sahibolmalıdır. (...)

Özdenoğlu'nun konuşmasının ardından söz alan milletvekili olmamış, “ *Ancak, Bakanlar Kurulunun bir yazı ile Başkanlığa bildirdiği kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesine devam olunur.*” cümlesinin madde metninden çıkarılmasına ilişkin önerge işleme alınarak reddedilmiş ve madde yukarıdaki biçimiyle kabul edilmiştir.

Bu tarihten sonra madde hükmüne ilişkin uygulamanın Özdenoğlu'nun görüşünün aksine, kanun önerilerinin görüşülmesine yönelik olarak çekilmiş bulunan Bakanlar Kurulunun istemde bulunması şeklinde geliştiği görülmektedir. Bunu 1996 yılında yapılan İçtüzük değişikliğinin ilgili madde gerekçesindeki şu ifadelerden çıkarıyoruz:

Son yıllarda müstafi Bakanlar Kurulu bu maddeye dayanarak Meclis Başkanlığından öyle bir liste ile kanun görüşmeleri isteğinde bulunmaktadırlar ki, talepleri muhteva itibarıyla maddenin 1 inci cümlesindeki sınırlamayı tamamen ortadan kaldırmakta ve iş bir hakkın suistimaline vardırılmaktadır. Bu değişiklikle müstafi hükümetin ancak aciliyete binaen ve sınırlı olarak istekte bulunabilecekleri hükme bağlanmıştır.

Bu tarihsel gelişim dikkate alındığında üç temel tez ileri sürülebilir:

1- 1973 İktüzüğü görüşmeleri sırasında Özdenoğlu'nun dile getirdiği görüşte ısrar edilerek kanun önerilerinin görüşmelerine devam olunması isteminin sadece yeni atanmış ancak henüz güven oyu almamış Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilebileceği söylenebilir.

2- 1996 değişikliğinin gerekçesi ışığında, uygulamada söz konusu yetkinin çekilmiş bulunan Bakanlar Kurulunca kullanıldığı gerçeği esas alınarak kanun önerilerinin görüşmelerine devam olunması isteminin sadece çekilmiş bulunan Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilebileceği belirtilebilir.

3- İktüzüğün yürürlükteki 78'inci madde hükmünün birinci cümlesinin genel kuralı koyduğu (*yeni Bakanlar Kurulu güven oyu alınmaya kadar, Anayasa ve İktüzük değişiklikleri hariç, kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlarda ve Genel Kurulda görüşülmesi ertelenir*); bu kuralla hüküm altına alınan ertelemenin istisnasını oluşturan ve ikinci cümlede belirlenen usulün (*Bakanlar Kurulunun öncelikli olduğunu bir yazı ile Başkanlığa bildirdiği kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesine devam olunur*) öznesinin hangi Bakanlar Kurulu olduğunun İktüzükte açıkça belirlenmediği dolayısıyla yeni hükümet kuruluncaya (atanıncaya) kadar çekilmiş bulunan Hükümetin, yeni Hükümet atandıktan güven oyu alana kadar geçecek sürede ise bu yeni atanan Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu söylenebilir. Aynı anda iki hükümetin varlığı hukuk kuramı yönünden olanaksız olduğundan, yeni Hükümetin kurulmasından güvenoyuna kadar olan süreçte, çekilmiş bulunan ve yeni atanan (ancak henüz güvenoyu almamış) hükümetlerin her birinin ayrı ayrı kanun önerileri ile ilgili olarak yetkili olduğu varsayılmaz.

(3) numaralı görüş ile ilgili olarak tartışmalı nokta, yeni hükümetin kurulmasından güven oyuna kadar süreç içinde, çekilmiş Bakanlar Kurulunun ele alınan yetkiyi kullanıp kullanamayacağı sorunudur. Bu sorunun çözümü, Bakanlar Kurulu'nun ne zaman göreve başlamış sayılacağı sorunu ile doğrudan bağlantılıdır. Bu konuda Özbudun (Türk Anayasa Hukuku, 2014: 348) ve Gözler (Anayasa Hukukunun Genel Teorisi-II, 2011: 269), bakanların Cumhurbaşkanınca atanması ile bakanlar kurulunun kurulmuş ve göreve başlamış olduğu kanısındadır. Bu görüş esas alınacaksa, yeni Bakanlar Kurulu üyelerinin Cumhurbaşkanınca atanmasından güven oyunun alınmasına kadar olan sürede, kanun önerilerinin görüşmelerine devam edilmesi için istemde bulunma yetkisi bu yeni kurulan Bakanlar Kurulunun olacak, çekilmiş Hükümetin yetkisi söz konusu olmayacaktır.

Ancak, Arsel'in görüşü izlenerek (Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, s.407) bakanların Cumhurbaşkanınca atanması ile kurulan Bakanlar Kurulunun güven oyu alana kadar göreve başlamadığı kabul edilecekse -ki Anayasanın 110'uncu maddesinin başlığının "Göreve başlama ve güvenoyu" olması, Anayasa koyucunun Bakanlar Kurulunun göreve başlamasını güven oyuna bağladığı görü-

şünün dayanaklarından birini temsil etmektedir- bu durumda, çekilmiş bulunan hükümetin yetkisi, yeni hükümet güven oyu alana kadar sürecek; yeni hükümet atanmış olmasına karşın göreve başlamış sayılmayacağı için İçtüzüğü'nün 78'inci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmündeki yetkiyi kullanamayacaktır (bu tez, yukarıdaki 2 numaralı görüş ile özdeş görülebilir).

Sonuç

Hukuk öğretisindeki egemen görüş; bakanların Cumhurbaşkanınca atanması ile birlikte, güven oyu önkoşul olmaksızın, Hükümetin göreve başladığı yönünde geliştiğinden İçtüzüğü'nün 78'inci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesindeki yetkinin yeni hükümetin kurulmasından önce çekilmiş bulunan ancak göreve devam eden Bakanlar Kurulu tarafından kullanılacağı, yeni Bakanlar Kurulunun atanması ile birlikte ise yeni Bakanlar Kurulu tarafından kullanılabileceği kabul edilmelidir.

Öte yandan maddenin sözüne (lafzına) bakıldığında, ilgili ikinci cümlede, çekilmiş ya da yeni atanan Bakanlar Kurulu ayrımı yapılmadığı, sadece "Bakanlar Kurulu" ibaresi kullanılmak suretiyle o an görevde bulunan Bakanlar Kurulunun ifade edilmek istendiği anlaşılmaktadır.

1996 değişikliğinin gerekçesi bağlamında müstafi hükümetlere yapılmış olan vurgu da, hükümetin çekilmesi ile yeni hükümetin kurulması arasında geçen sürenin, yeni hükümetin kurulmasından güven oyu almasına kadar geçen süreden genellikle uzun olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda, 78'inci maddenin ikinci cümle hükmünün ağırlıklı olarak birinci durumda uygulanmış olması ve gerekçede bu durumdan söz edilmesi olağan görülmelidir.

Sonuç olarak, yönetimde devamlılık ilkesi gereğince, görevden ayrılan hükümetin görevden ayrılıncaya kadar ve yeni görevlendirilen hükümetin, görevlendirildiği andan itibaren görüşülmesine devam olunacak kanun önerilerini belirlemeye yetkili kılınması uygun olacaktır. Böylece, iki hükümet arasında bir boşluk söz konusu olmayacağından devamlılık ilkesinin gereği yerine getirilmiş olacaktır. Buradaki temel konu, bir yetki sorunundan çok kamu yararının gerçekleştirilmesinin kesintiye uğramaması ile ilgilidir. Mevcut anda hangi hükümet kuruluysa (henüz güvenoyu almış olmasa bile) kamu yararı adına önerisini yapabilmelidir. Önerilen metinler hakkında karar verecek olan yasama organıdır; öneriyi benimsemeyen yasama organı karar almak zorunda değildir.

YASAMA DÖNEMİ KAVRAMI VE DÖNEM NUMARALARI*

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü, Yasama Dönemini “*Türkiye Büyük Millet Meclisinin iki milletvekili genel seçimi arasındaki süre*” olarak tanımlamıştır. Bir Yasama Dönemi 1921 Anayasa’sında iki yıl olarak öngörülmüş, 1924 ve 1961 Anayasalarında dört yıl olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasa’sında başlangıçta beş yıl olan düzenleme ise 31.5.2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun’la (Halkoyu tarihi: 21.10.2007) dört yıla düşürülmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulduğu tarih olan 23 Nisan 1920’den itibaren iki genel seçim arası dönem bir numara ile anılmıştır. Ayrıca, tutanakların incelenmesinde 7’nci Döneme kadar Dönem yerine “*Devre*” ibaresinin kullanıldığı görülmüş. Bu ibarenin kullanılmasına 7’nci Dönem 3’üncü Yasama Yılında 23.02.1945 tarihinde yapılan olağanüstü toplantıya kadar devam edildiği ve bu toplantı tutanağında “*Devre*” yerine “*Seçim Dönemi*”, “*İçtima*” yerine ise “*Toplantı Yılı*” ibarelerinin kullanıldığı görülmüştür. Aynı Yasama Yılı içinde gerçekleştirilen 11.04.1945 tarihli 41’inci Birleşim tutanağında ise “*Dönem*” ve “*Toplantı*” ibareleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu Birleşimde, Dahili Nizamnamenin Türkçeleştirilmesi Teklifi’nin görüşmelerine başlanmasının bu değişiklikle bağlantılı olduğu düşünülebilir. 9’uncu Dönem 5’inci Yasama Yılında 15.2.1954 tarihli 43’üncü Birleşimde tekrar “*Devre*” ve “*İçtima*” ibarelerine dönüldüğü görülmektedir.

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine kadar Dönem numaraları ardışık olarak verilmeye devam etmiştir. 11’inci Dönem 3’üncü Yasama Yılında gerçekleştirilen 69’uncu Birleşimde Genel Kurul 20.06.1960 Pazartesi günü toplanmak üzere kapanmıştır. Ancak, iki gün sonra 27 Mayıs müdahalesi gerçekleşmiştir.

Milli birlik Komitesi, Temsilciler Meclisi ve Kurucu Meclis toplantı tutanaklarında Dönem ibarelerine yer verilmemiştir. Esas itibarıyla bu kesintide gerçekleştirilen Yasama faaliyetlerinin de bir Yasama Dönemi içinde yer aldığı düşünülmemelidir.

* Hazırlayan: Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Başkan Yardımcısı).

Bu çalışmada; Yasama Dönemi başlangıcında yapılması gereken işler derlenmiş; ayrıca konuya ilişkin olarak 21’nci Yasama Döneminden itibaren örnekler derlenmiştir.

20 Ekim 1961’de toplanan Millet Meclisi toplantı tutanaklarında yine Dönem ibaresi kullanılmaya başlanmış (ilk iki birleşimde Devre yazılmış), Dönem numaraları 1’den başlatılmıştır. Cumhuriyet Senatosu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantıları içinse tutanakta yıl bazlı olmak üzere Toplantı:... ibaresi kullanılmıştır. (her iki Kurumun da ilk toplantılarında tutanakta Dönem:1 ibareleri de vardır.) Böylece, TBMM Birleşik Toplantıları ile Cumhuriyet Senatosu toplantıları 1980 Askeri Müdahalesine kadar 19 toplantı yılı altında sınıflandırılırken, Millet Meclisi 5 Dönem çalışmalarını yürütmüştür. Ancak tutanaklarda 1960’dan önce dönemlerle ardışıklık gözetilmemiştir.

12 Eylül Döneminde teşkil edilen Danışma Meclisi tutanaklarında Dönem ibaresi kullanılmamışken, Yasama yılı ibaresine yer verilmiştir. Milli Güvenlik Konseyi çalışmalarında ise her iki ibareye de yer verilmemiştir.

Yapılan genel seçimlerden sonra toplanan TBMM’nin ilk Birleşimi geçici başkan tarafından “*Yeni Anayasamız gereğince toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Dönemi, Birinci Yasama Yılı, Birinci Birleşimini açıyorum.*” Sözleriyle açılmış ancak tutanaklarda Dönem:1 ibaresine yer verilmemiştir.

Genel Kurulun 2.3.1984 tarihli 41’inci Birleşiminde TBMM Başkanı Necmettin KARADUMAN imzasıyla Genel Kurula sunulan Başkanlık önerisinde (Başkanlık Divanınca oybirliği, Danışma Kurulunca da benimsenme) “*Türkiye Büyük Millet Meclisinin, resmî kayıtlara ve tutanaklara geçmiş olan bundan evvelki yasama dönemlerinin sıra numaralarını değiştirmemek kaydıyla, bu Yasama Döneminin 17’nci Dönem olarak alınması ve bundan sonraki yasama dönemlerinin de buna göre teselsül ettirilmesi hususu Genel Kurulun onayına sunulur.*” İfadelerine yer verilmiştir (Ek-1: Öneri ve gerekçesinin yer aldığı tutanak). Alınan Karar üzerine Dönem numaraları, o güne kadar geçmiş dönemlerin hesaplanarak tekrar verilmeye başlanmış, ancak daha önce ardışık numara almamış dönemlerin numaraları değiştirilmemiştir.

Sonuç itibarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmasından 27 Mayıs 1960 Müdahalesine kadar 11 Yasama Dönemi geçmiş, darbenin ardından yeniden seçilen TBMM çalışmalarına 1’inci Dönemden başlamıştır. Bu dönemde çift meclisli bir Parlamento bulunmaktadır. Millet Meclisi çalışmalarına yine Dönemler halinde devam etmiş ve 12 Eylül 1980 yılına kadar 5 Yasama Dönemi çalışmıştır. Bu süre içinde Cumhuriyet Senatosu ise 19 Toplantı Yılı çalışmıştır. 1983 yılında yapılan genel seçimlerin ardından tekrar toplanan TBMM ise yukarıda yer verilen Karar doğrultusunda Dönem numaraları teselsül ettirilmiş ve 17’den başlamıştır. Günümüzde 24’ncü Dönemin sonuna yaklaşan TBMM’nin Yasama Dönemleri, 1 ila 11, 1 ila 5, ve 17 ila 24 olarak sıralanmaktadır.

Yukarıda özetlenen durum TBMM tutanaklarına da aynı şekilde yansımıştır. Bu yüzden tutanaklar yayımlanırken TBMM'nin resmi internet sitesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi başlığı altında 1 ila 11 ve 17 ila 24'üncü dönemlere yer verilmiş, ancak Millet Meclisi başlığında dönemlere 12, 13, 14, 15, 16 yerine 1, 2, 3, 4 ve 5 olarak tutanaklardaki isimlendirmeye göre yer verilmiştir. Her ne kadar bu dönemler sıralamada 12 ila 16'ya denk gelmekteyse de o dönemin bütün evraklarında dönem numaraları 1 ila 5 olarak yer almıştır.

YASAMA DÖNEMİ AÇILIŞI VE ANDIÇME BİRLEŞİMİNE İLİŞKİN UYGULAMALAR*

I. Yüksek Seçim Kuruluna Gönderilen Yazı

Seçimlerin ardından, seçilen milletvekillerinin ad, soyad, siyasi parti, seçim çevresi ile gün, ay ve yıl göstermek suretiyle doğum tarihlerini gösterir listenin tasdikli bir sureti ile elektronik ortamda kaydedilmiş bir kopyasının gönderilmesi, ayrıca seçim sonuçlarının TRT kanallarında yayınlanacağı tarihin bildirilmesi Genel Sekreter imzalı bir yazıyla Yüksek Seçim Kurulundan istenir.

25'inci Dönemde bu yazı seçimden 5 gün sonra, 12/06/2015 tarihinde gönderilmiştir.

26'ncı Dönemde bu yazı seçimden 3 gün sonra, 04/11/2015 tarihinde gönderilmiştir.

II. Geçici Başkanlık Divanı ile Görüşme

YSK'dan gelen listeden en yaşlı iki üye ile en genç altı üye tespit edilir. Geçici Başkanlık Divanı üyelerinin iletişim bilgilerine ulaşılır ve kendilerine, Genel Kurulun ilk toplantısından önce, görev alacakları birleşimlere ilişkin bilgilendirme yapılır. Andıçme ve TBMM Başkanı seçimini içeren nöbet listesi oluşturulur.

III. TBMM Başkanlığı Devir Teslim Törenleri

Dönem başında, andıçme töreninin yapılacağı gün, bir önceki dönemin TBMM Başkanı, görevini yeni seçilen Meclisin geçici başkan sıfatını haiz en yaşlı üyesine teslim eder. Geçici Başkan da, yeni seçilen TBMM Başkanına seçimin yapıldığı gün görevi teslim eder. Uygulamada bu işlemler 24'üncü Dönemde aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

* Hazırlayan: Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Başkan Yardımcısı).

Bu çalışmada; Yasama Dönemi başlangıcında yapılması gereken işler derlenmiş; ayrıca konuya ilişkin olarak 21'nci Yasama Döneminden itibaren örnekler derlenmiştir.

24'üncü Dönemin ilk Birleşiminin yapılacağı 28.06.2011 tarihinde TBMM Başkanı Mehmet Ali ŞAHİN, başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Oktay EKŞİ'ye devretmiştir.

Bu devirden yaklaşık yarım saat sonra ise Atatürk Anıtı önünde bir tören düzenlenmiştir. Milletvekilleri ile TBMM bürokrat ve çalışanlarının katıldığı törende Geçici Başkan Oktay EKŞİ tarafından Atatürk Anıtına çelenk bırakılmasının ardından saygı duruşunda bulunulmuş ve İstiklal Marşı okunmuştur. İstiklal Marşı Polis Bاندosu tarafından okunmaktadır.

04.07.2011 tarihinde yapılan TBMM Başkanlığı seçiminin ardından, Geçici Başkan Oktay EKŞİ görevi yeni seçilen Başkan Cemil ÇİÇEK'e devretmiştir. Bu sırada Meclis Mührü de yeni seçilen Başkan Cemil ÇİÇEK'e devredilmiştir.

25'inci Dönemde de uygulama aynı şekilde gerçekleşmiştir. Andiçme töreninin yapılacağı 23/06/2015 tarihinde TBMM Başkanı Cemil ÇİÇEK, Başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Deniz Baykal'a devretmiştir. Devirden sonra Atatürk anıtında yukarıda detaylı bir şekilde anlatılan tören gerçekleşmiştir. TBMM Başkanının seçildiği 1/7/2015 tarihinde ise, Birleşimin ardından Geçici Başkan Deniz BAYKAL görevi TBMM Başkanı İsmet YILMAZ'a devretmiştir.

26 'ncı Dönemde de uygulama aynen devam etmiştir. Andiçme töreninin yapılacağı 17/11/2015 tarihinde TBMM Başkanı İsmet YILMAZ, Başkanlık makamında Meclis mührünü Geçici Başkan Deniz BAYKAL'a devretmiştir. Devirden sonra Atatürk anıtında yukarıda detaylı bir şekilde anlatılan tören gerçekleşmiştir. TBMM Başkanının seçildiği 22/11/2015 tarihinde ise, Birleşimin ardından Geçici Başkan Deniz BAYKAL görevi TBMM Başkanı İsmet KAHRAMAN'a devretmiştir.

IV. Genel Kurulda Oturma Düzeni

TBMM Genel Kurulunda Bakanlar Kurulu ve Komisyon sıraları dışında 524 koltuk bulunmaktadır. Ön sırada 12 adet ikili koltuk ve 6 koridor geçişi vardır. Genel Kurulda siyasi parti gruplarının oturma düzeninde koridor geçişlerinin dengeli dağılması ve grupların arka taraflarda iç içe oturmaması hususları gözetilmektedir. Siyasi partilerin isimlerinin yazılı olduğu levhalar hem ön sıralara hem de ortada bulunan geçiş yolunun arkasındaki sıralara asılır. Bu grupların oturma düzeninde Bakanlar Kurulundaki üye sayısına göre ayrıca gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Yeni yasama dönemi oturma düzeni görüşmelerinde geçmiş dönemin oturma düzeninin son hali de bilgiye sunulur. Oturma düzenine ilişkin uygulamaya ait detaylar aşağıda yer almaktadır.

TBMM Genel Kurulu oturma düzeni her yasama döneminin başında siyasi parti gruplarının üye sayıları göz önünde bulundurularak ve en çok üyesi bulunan siyasi parti grubu en solda yer alacak şekilde belirlenmektedir. Diğer siyasi parti grupları ise milletvekili sayılarına göre soldan sağa doğru sıralanmaktadır. Ancak Genel Kurul oturma düzeninin belirlenmesinde diğer bir unsur olarak iktidar ve muhalefet partisi grubu olma durumu göze çarpmakta, iktidara mensup grupların yan yana oturmasına dikkat edilmektedir.

Tek bir parti grubunun iktidar olması durumunda Genel Kurul oturma düzeni açısından herhangi bir değişiklik ortaya çıkmamaktadır. Bununla birlikte birden fazla siyasi parti grubunun iktidarı paylaşması söz konusu olduğunda Genel Kurul oturma düzeninde değişiklik yapılması, iktidar ve muhalefet olan siyasi partilerin bir arada oturmasının Genel Kurul çalışmaları açısından pratik faydaları olması nedeniyle gerekli olmaktadır.

Örneğin 18 Nisan 1999 tarihli genel seçimleri ile başlayan 21. Yasama Dönemi incelendiğinde;

- Seçim sonuçlarına göre, Parlamentoda DSP: 136, MHP: 129, FP: 110, ANAP: 86 ve DYP: 85 milletvekiliyle temsil edildiği,
- 57. Hükümetin kurulduğu tarih olan 28 Mayıs 1999 tarihinden önceki oturma düzeni incelendiğinde siyasi partilerin milletvekili sayıları itibarıyla soldan sağa sıralanacak şekilde oturduğu (DSP-MHP-FP-ANAP-DYP),
- 57. Hükümet (DSP-MHP-ANAP) kurulduktan sonraki oturma düzeni incelendiğinde ise siyasi parti gruplarının ilk olarak iktidar ve muhalefet ayırımına bakıldığı, ikinci olarak ise üye sayısının dikkate alındığı ve siyasi partilerin (DSP-MHP-ANAP-FP-DYP) şeklinde oturduğu,

görülmektedir.

V. Birleşimin Açılması

Son 6 Dönemde de ilk birleşimler yoklama yapılmadan, müşahede ile açılmıştır.

VI. Başkanlık Divanı

Son 6 Dönemde de en yaşlı üye Geçici Başkan sıfatıyla ilk Birleşimin tamamını yönetmiştir.

21. Dönemde; ilk 2 oturumda aynı kâtip üyeler bulunmuş, 3'üncü oturumda kâtip üyeler değişmiştir.

22. Dönemde ilk 2 oturumda aynı kâtip üyeler bulunmuş, 3'üncü oturumda kâtip üyeler değişmiştir.

23. Dönemde yapılan 3 oturumda da farklı kâtip üyeler bulunmuştur.

24. Dönemde iki oturum yapılmış ve ikinci oturumda kâtip üyelerden biri değişmiştir.

25. Dönemde iki oturum yapılmış ve iki oturumda da farklı kâtip üyeler Divanda bulunmuştur. Ayrıca oturum devam ederken de kâtip üyelerin değiştiği gözlenmiştir.

26. Dönemde iki oturum yapılmış ve iki oturumda da farklı kâtip üyeler Divanda bulunmuştur. Ayrıca oturum devam ederken de kâtip üyelerin değiştiği gözlenmiştir. Bu Dönemde ayrıca, Komisyonlar Bürosu tarafından Geçici Başkanlık Divanı Nöbet Çizelgesi hazırlanmıştır. Geçici Başkanın imzaladığı Çizelge, Geçici Başkanlık Divanı Üyelerine dağıtılmıştır.

VII. Cumhurbaşkanının Gelişi ve İstiklal Marşı

Cumhurbaşkanı 2'nci en yaşlı üye olan geçici Başkanvekili tarafından karşılanır. Başkanvekili Cumhurbaşkanlığı locasında da Cumhurbaşkanına eşlik eder. 24'üncü Dönemde Cumhurbaşkanı bir önceki dönemde Başkanvekili olan ve tekrar Milletvekili seçilen Nevzat PAKDİL tarafından karşılanmıştır. Bu uygulamanın doğru olmadığı düşünülmektedir.

21. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanının locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur.

22 ve 23. Dönemlerde, Cumhurbaşkanı gelmemiş, başkanın Birleşimi açmasından sonra İstiklal Marşı okunmuştur.

24. Dönemde Başkan Birleşimi açmış, konuşmasını yapmaya başlamıştır. Konuşmanın sonlarına doğru Cumhurbaşkanı locasına gelmiş ve selamlanmıştır. Bunun üzerine İstiklal Marşı okunmuş, sonrasında ise Başkan konuşmasına devam etmiştir.

25. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanının locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur.

26. Dönemde, Başkan Birleşimi açtıktan sonra Cumhurbaşkanının locaya geldiğini belirtmiş, Cumhurbaşkanı selamlanmış ve İstiklal Marşı okunmuştur. Cumhurbaşkanını en yaşlı ikinci Milletvekili olan İsmail KAHRAMAN karşılamış ve locada da kendisine eşlik etmiştir.

VIII. Geçici Başkanların Konuşmaları

5 Dönemde de Başkanlar, andiçmeden önce Genel Kurula dilek ve temennilerini bildiren konuşmalar yapmışlardır. 25 ve 26. Dönemlerde Geçici Başkan konuşmasını ayakta durarak gerçekleştirmiştir.

IX. Andiçme Sırası

Geçici Başkanlar konuşmalarını yaptıktan sonra and içerler. 24. Dönem andiçme görüntüleri izlenmiş ve Geçici Başkan Oktay EKŞİ'nin ayakta andiçtiği, bu sırada Divanda bulunan Kâtip Üyelerin ve Bürokratların ise yemini oturarak izledikleri görülmüştür

Daha sonra seçim çevreleri, soyad ve adlarının alfabetik sıralamasına göre milletvekilleri andiçerler. 21 ve 22. Dönemde Başkanın andiçmesinden sonra Divana mazeretlerini bildiren milletvekilleri Başkan tarafından kürsüye çağrılmışlar ve Adana ilinden önce andiçmişlerdir.

25. Dönemde, Adana ilinden önce Bursa Milletvekili Bennur KARABURUN Başkan tarafından kürsüye davet edilmiş ve andiçmiştir. Bu Dönemde, tekerlekli sandalye kullanan milletvekillerinin kürsüye platformla çıkmaları sağlanmıştır.

26. Dönemde, Adana ilinden önce Bursa Milletvekili Bennur KARABURUN ile Konya Milletvekili Hacı Ahmet ÖZDEMİR Başkan tarafından kürsüye davet edilmiş ve andiçmiştir. Andiçme devam ederken de mazeret bildiren Milletvekilleri Başkan tarafından kürsüye davet edilerek andiçmeleri sağlanmıştır. (Ör. Konya Milletvekili Ahmet DAVUTOĞLU, İzmir Milletvekili Mustafa BALBAY) Bu Dönemde de, tekerlekli sandalye kullanan milletvekillerinin kürsüye platformla çıkmaları sağlanmıştır.

X. İsimlerin Okunması

İsimler katip üye tarafından, YSK'dan gelen listeye göre hazırlanan ad defterinden okunur. Andiçme bittikten sonra andiçmeyen milletvekillerinin isimleri tekrar okunmuştur. Ancak bu husus 24'üncü Dönemde tartışmalara neden olmuştur. Çünkü bu Dönemde CHP ve BDP'ye mensup milletvekilleri Dönem başında andiçmemişlerdir. Yine bu Dönemde tutuklu oldukları için andiçme törenine katılamayan milletvekillerinin de isimleri katip üyeler tarafından okunmuştur. Ancak, Anayasa'nın 83'üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince mahkemelerce TBMM'ye yapılan bildirimin 07.07.2011 tarihli 5'inci Birleşimde Genel Kurulun bilgisine sunulmasından sonra, tutuklu milletvekillerinin isimleri okunmamaya başlanmıştır.

XI. Andın Okunması

Anayasa'nın 81'inci maddesinde yer alan metnin kürsüden okunması suretiyle andiçilir. Bu metnin başına veya sonuna herhangi bir ibarenin eklenmemesi gerekmektedir. Bu şekilde bir örnek olay 19. Dönemin 06.11.1991 tarihli 1. Birleşiminde yaşanmıştır.

Bu birleşime ait tutanakların incelenmesinde, Diyarbakır milletvekili M.Hatip Dicle'nin andına “Ben ve Arkadaşlarım, bu metni, Anayasanın baskısı altında okuyoruz” diyerek başladığı, bunun üzerine bazı milletvekillerinden itirazlar olduğu, oturumu yöneten başkanın ilgili vekile andını anayasaya uygun olarak tekrar etmesinin ihtar edildiği, vekilin ise tekraren yeminine “Anayasanın 81 inci maddesine göre okuyorum” diyerek başladığı, bunun üzerine yine bazı vekillerden itiraz olduğu, başkanın da ilgili vekile sözünü geri alması gerektiği ihtar edilerek yeminini tekraren yerine getirmesinin istendiği, tartışmaların devam etmesi üzerine başkanın oturuma ara verdiği görülmüştür.

Aradan sonra milletvekillerinin andiçmesinin sırayla devam ettiği, Diyarbakır milletvekili Leyla Zana tarafından andıçtikten sonra kürsüde Türkçe dışında birtakım kelimelerin ifade edildiği, bunun üzerine bazı vekiller tarafından itirazlar olduğu ve Leyla Zana tarafından söylenen kelimelerin tutanaklardan çıkarılması'nın istendiği, başkan tarafından da zabıtların incelenmesinden sonra yeminin geçerli olup olmadığına karar verileceğinin ifade edildiği anlaşılmıştır. Sırayla diğer vekillerin andiçmesinin ardından birleşimin sonunda başkan tarafından “Sayın Hatip Dicle, (Sözümü geri alıyorum) dedikten sonra yemine başlayınız” denildikten sonra, ilgili vekilin “Sayın Başkan, sözümü geri alıyorum” ifadesiyle sözüne başladığı ve andını içtiği, yine başkan tarafından “Sayın Leyla Zana, (yemine ilave ettiğim sözü geri alıyorum) dedikten sonra yemine başlayınız.” denildikten sonra, ilgili vekilin “Sözümü geri alıyorum” ifadesiyle sözüne başladığı ve andını içtiği ve böylece andiçme töreninin sona erdiği anlaşılmıştır.

Yine bu Birleşimde Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil ÇELİK, anda “Anayasa Madde 81” diyerek başlamış ve sonrasında metni okumuştur. Andın ardından gelen itirazlara rağmen and geçerli sayılmıştır. Daha sonra Van Milletvekili Fethullah ERBAŞ da anda “Anayasa Madde 81” diyerek başlamış ve andın kısa bir bölümünü okumuştur. Ancak gelen itirazlar ve Başkanın uyarısı üzerine “Baştan alıyorum” diyerek andı tekrar okumuştur.

26. Dönemde andiçmeden önce Türkçe veya başka dillerde ifadeler kullanan Milletvekillerinin yeminleri geçerli sayılmışken, metne ilavede bulunan bir milletvekilinin yemini geçersiz sayılmıştır.

XII. Andın Tekrarlanması

24. Dönem andiçme görüntülerinin incelenmesinde, Aydın Milletvekili Ali Gültekin KILINÇ'ın metindeki “ülkü” ibaresini “ülke” şeklinde okuduğu, Çankırı Milletvekili Hüseyin FİLİZ'in ise “koruyacağıma” kelimesini atladığı için Başka-
nın uyarısıyla andı ikinci kez okudukları; Denizli Milletvekili Mehmet YÜKSEL'in ise ilk seferde “milli” kelimesini “milletin” olarak okuması, ikinci defa “büyük Türk Milleti” ibaresinden önce “ve” kelimesini eklemesi nedeniyle andı üç defa okuduğu görülmüştür.

And metnine, kelime eklenmesi, metinde yer alan kelimelerin atlanması ve bir kelimenin başka bir kelime şeklinde okunması hallerinde andın Başkan tarafından tekrarlatıldığı anlaşılmaktadır. Hatalı okunan andın Başkan tarafından kesilmediği, uyarının andın bitmesinden sonra yapılarak, andın tekrarlanmasının istendiği görülmüştür. 25. Dönemde Başkanın and bitmeden de müdahalede bulunduğ u görülmüştür. 26. Dönemde ise Başkan müdahale etmek için andın bitmesini beklemiştir.

XIII. Saygı Duruşu

Andiçme töreninde sıra Ankara iline geldiğinde geleneğe uyularak ATA-TÜRK'ün ruhu için 1 dakikalık saygı duruşunda bulunulur. Bu saygı duruşunda herhangi bir siren çalınmaz. Sessiz durulur. Saygı duruşunun ardından Ankara ilinden andiçmeye devam edilir.

23'üncü Dönemde ise, Başkan birleşimi açmış ve İstiklal Marşının okunması-
nın ardından, İstanbul Milletvekili seçilen ancak göreve başlamadan önce trafik kazasında hayatını kaybeden Mehmet Cihat ÖZÖNDER için Genel Kurulu 1 da-
kikalık saygı duruşuna davet etmiş, saygı duruşunun ardından dilek ve temenni konuşmasını yapmıştır.

XIV. TBMM Başkanlığı Seçimine İlişkin Duyuru

Başkan, andiçme töreninin sona erdiğini ifade ettikten sonra, TBMM Başkan-
lığı seçimi için gösterilecek adayların Geçici Başkanlık Divanına bildirilmesine ilişkin Geçici Başkanlık Duyurusunu Genel Kurulun bilgisine sunar ve bir sonra-
ki birleşimde TBMM Başkanı seçimini yapmak üzere Birleşimi kapatır. Mezkûr duyuruda Başkan adaylarının hangi süre içinde bildirilmesi gerektiği ve Başkan seçimine ne zaman başlanacağı bilgileri yer alır.

Başkan seçiminin yapılacağı birleşimin TBMM'nin mutat toplantı günlerine gelmemesi durumunda da Geçici Başkanın toplantı gününü Danışma Kurulu

önerisi olmadan belirttiği örnekler bulunmaktadır. 17'nci Dönemde Başkan seçimine 4 Aralık 1983 Pazar günü, 19'uncu Dönemde ise 16 Kasım 1991 Cumartesi günü başlanacağı Geçici Başkanlık duyurusunda bildirilmiştir. Her iki Dönemde de 2'nci Birleşimlerde Danışma Kurulu önerisiyle Genel Kurul çalışmalarının Başkanlık seçiminin bitimine kadar uzatılması karara bağlanmıştır.

XV. Danışma Kurulu Önerisi

21, 22 ve 23'üncü Dönemlerde andiçme töreninin sona erdiğinin belirtilmesinden sonra yukarıda yer verilen duyurunun yapılmasıyla birleşimler kapanmışken 24'üncü Dönemde andiçme töreninin sona ermesinin belirtilmesinden sonra farklı bir uygulamaya gidilmiş ve Geçici Başkanlık duyurusundan önce bir Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

Mezkûr öneride TBMM'nin 1 Temmuz'da tatile girmeyerek çalışmalarına devam etmesi, Genel Kurulun TBMM Başkan seçimini yapmak üzere 4.7.2011 Pazartesi günü saat 14.00'te toplanması ve bu birleşimde Başkan seçilinceye kadar çalışmalarına devam etmesi önerilmiştir. Söz konusu öneriyi henüz andiçmemiş bulunan CHP Grup Başkanvekili Muharrem İNCE de imzalamıştır. Bu husus daha sonra tartışmalara neden olmuş, Andiçmeden Danışma Kurulu önerisi imzalayabildiğine göre diğer yasama faaliyetlerine katılmanın mümkün olduğu öne sürülmüştür.

25'inci Dönemde de yine aynı şekilde Başkanlık duyurusundan önce, TBMM'nin 1 Temmuz'da tatile girmemesine ve Başkanlık seçiminin yapılacağı günlere ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

17, 18 ve 19'uncu Dönemlerin 2'nci Birleşimlerinde Danışma Kurulu önerisiyle çalışma süresinin Başkan seçiminin sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmıştır. 20 ve 21'inci Dönemler'in 2'nci Birleşimlerinde Başkanlık seçimine ilişkin turların hangi günlerde yapılacağına ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir. 22 ve 23'üncü Dönemlerin 2'nci Birleşimlerinde de Danışma Kurulu önerisiyle çalışma süresinin Başkan seçiminin sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmıştır.

26. Dönemde, 1'inci Birleşimin sonunda yukarıda yer verilen Geçici Başkanlık duyurusu okunmuştur. 2'nci Birleşimde ise çalışmaların Başkan seçilinceye kadar devam etmesine ilişkin Danışma Kurulu önerisi kabul edilmiştir.

GENEL KURUL'DA SAYGI DURUŞUNDA BULUNULMASI*

I. MEVZUAT HÜKÜMLERİ

- TBMM İçtüzüğü hükmü:

“Teşekkür, tebrik ve temenniler

MADDE 53– Tebrik, teşekkür, takdir ve temenni gibi hususlara dair yazılar ve telgraflar ilan tahtasına asılır ve tam veya özet yahut sadece zikredilmek suretiyle tutanağa eklenir.

Genel Kurulun saygı duruşunu gerektirecek haller Başkanlık Divanınca kararlaştırılır.”

- 18/01/1974 tarihli Başkanlık Divanı Kararı

“Millet Meclisi Başkanlık Divanı, Millet Meclisi Başkanı Kemal Güven’in yönetiminde; Başkanvekilleri Kemal Ziya Öztürk ve Ahmet Çakmak hariç diğer üyelerin iştirakiyle toplanmış ve:

- 1- Sayın üyelerin vefatı sebebiyle Millet Meclisi Genel Kurulunda yapılacak saygı duruşunun bir prensibe bağlanması hakkındaki vâki teklifin;

a) görüşülmek üzere gündeme alınması;

b) vefatın öğrenilmesini müteakip Başkanlıkça Genel Kurula sunulacak bir tezkere üzerine saygı duruşunun en kısa zamanda üzerine getirilmesine;

(...)

II. UYGULAMALAR

Uygulamaya bakıldığında, Genel Kurul’da saygı duruşu yapılan haller; Atatürk’ün vefat yıldönümü anısına, Cumhurbaşkanları, devlet adamları (eski Meclis Başkanları, eski Başbakanlar, eski bakan) ve üyeliği devam ederken vefat eden milletvekilleri için vefatları dolayısıyla yapılan saygı duruşları şeklinde sıralanabilir. Bunlara ilaveten ülkemizde veya yurt dışında doğal afetlerde veya terör

* Hazırlayan: Mustafa CEYLAN (Araştırma ve İnceleme Bürosu, Yasama Uzmanı).

Bu çalışmada Cumhurbaşkanları ve Meclis Başkanlarının vefatları özelinde TBMM Genel Kurulunda saygı duruşu usulüne ilişkin belirlemelere yer verilmektedir. Bu kapsamda, ilgili mevzuat hükümleri ile bunların gerekçelerine, Genel Kurul görüşmelerine bakılmış ve Başkanlık Divanı kararları taranmıştır. Ayrıca, Genel Kurul tutanaklarında fihrist çalışması yapılmış, kişilerin vefatını izleyen günlerdeki bir aylık görüşme tutanakları incelenmiştir. Bunun yanı sıra parlamento hukuku doktrininde konunun nasıl ele alındığı araştırılmış (İrfan Neziroğlu, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, 2008; Fahri Bakırcı, (...) *Yerleşik Uygulamalar*, 2015).

olaylarında yaşamını yitirenlerin anısına ve yabancı devlet adamlarının vefatları hallerinde saygı duruşunda bulunulduğu görülmektedir.

- Saygı duruşu, Başkanlığın Genel Kurula sunuşları kısmında yapılmaktadır. Saygı duruşunun süresi bakımından farklı uygulamalar görülmekle birlikte son dönem uygulamalarının bir dakika şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir.
- Yasama döneminin ilk birleşiminde yemin sırası Ankara milletvekillerine geldiğinde M. Kemal Atatürk için bir dakikalık saygı duruşu yapılmaktadır.² Bu saygı duruşu 1961 anayasası döneminde başlamıştır. İlk başlarda önerge verilerek başlayan bu ritüel 1982 Anayasası döneminde önergesiz yapılmaya dönüşmüştür. Ayrıca 11 Kasım 1938'den beri; Genel Kurulun toplantı halinde olduğu 10 Kasım günlerinde M. Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde saygı duruşu yapılmaktadır. Ölüm yıldönümlerinde yapılan bu saygı duruşlarının süresi 1924 Anayasası döneminde beş dakika, 1961 Anayasası döneminde üç dakika, 1982 Anayasası döneminde iki dakika, son uygulamalarda ise bir dakika olarak tutanaklara geçmiştir. Ancak bu sürelerin nasıl belirlendiğine ilişkin bir veri bulunmamaktadır.³ Bu saygı duruşları teamül haline geldiği için Başkanlık Divanı kararına ihtiyaç duyulmamaktadır.⁴
- Vefat eden Cumhurbaşkanları içinde teamülen Başkanlık Divanı kararı almaksızın Genel Kurul'da (1dk, 2dk ve 3 dk) saygı duruşu yapılmaktadır.⁵ (Bknz: EK-1)
- Vefat eden eski Meclis Başkanları (Bknz: EK-2), başbakanlar ve bakanlar gibi devlet adamları için saygı duruşu yapıldığı ve yapılmadığı örnekler mevcut olduğu için bir teamül olduğu söylenemez. Bu durumlarda İçtüzük gereğince Başkanlık Divanı kararı alınmıştır.
- Bunların dışında; 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin ardından yaşamını yitirenler anısına⁶, Hint Okyanusundaki deprem sonucunda Güneydoğu Asya ülkelerinde meydana gelen tsunami sonucunda yaşamını yitirenler anısına⁷, Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen çığ faciasında

2 TBMM Tutanak Dergisi, D.23,YY.1, C.1, B:1, 4.8.2007, s.5; TBMM Tutanak Dergisi, D.20,YY.1, C.1, B:1, 8.1.1996, s.6.

3 Fahri Bakırcı, TBMM Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar, Ankara: TBMM Basımevi, 2015, s. 11.

4 TBMM Tutanak Dergisi, D.21, YY.2, C.16, B:17, 10.11.1999, s.146; TBMM Tutanak Dergisi, D.22, YY.4, C.98, B:17, 10.11.2005, s.13.

5 TBMM Genel Kurulu'nda vefatından sonra saygı duruşunda bulunulmayan tek cumhurbaşkanı Kenan Evren olmuştur.

6 TBMM Tutanak Dergisi, D.21,YY.1, C.11, B:55, 23.8.1999, s.7.

7 TBMM Tutanak Dergisi, D.22,YY.3, C.71, B:47, 5.1.2005, s.713.

hayatını kaybeden askerler ve vatandaşların anısına⁸, Zonguldak Kozlu kömür ocağında grizu patlaması sonucu hayatını kaybeden işçiler anısına⁹, Hindistan Başbakanı İndira Gandhi'nin vefatı dolayısıyla¹⁰ ve 11 Eylül'de ABD'de yaşanan terör olayında hayatını kaybedenler anısına¹¹ Genel Kurul'da saygı duruşunda bulunulduğu saptanmıştır. Bu durumlarda İçtüzük gereğince Başkanlık Divanı kararı alınmıştır.

III. AÇIKLAMA VE SONUÇLAR

Tarihsel olarak, TBMM Genel Kurulunda bir saygı duruşu geleneği olmuştur. 1973 yılında yapılan İçtüzük değişikliğinde, İçtüzüğün 53'üncü maddesinin ikinci fıkrası ile Genel Kurul'da saygı duruşunda bulunulması hususunda Başkanlık Divanı yetkilendirilmiştir. 53'üncü Maddenin gerekçesinde "genel kurulun emrivakilerle karşılaşmaması için önemine binaen saygı duruşu yapılacak hallerin Başkanlık Divanı Kararına bağlandığı" belirtilmiştir. İçtüzüğün lafzının ve gerekçesinin açıklığı karşısında saygı duruşu işlemi için divan kararı alınması gerektiği söylenebilir. Bu çerçevede TBMM üyeliği devam ederken vefat eden milletvekilleri için genel bir Başkanlık Divanı kararı alındığı için kişiye özel karar almaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Vefat eden görevdeki milletvekilleri hakkındaki karar haricinde Başkanlık Divanı saygı duruşu gerektiren haller hakkında başka bir genel karar almamıştır. Bu durumlarda aşağıda teamülü oluşan istisnalar hariç Divan kararı alınarak Genel Kurulda saygı duruşu yapılmasının İçtüzüğe uygun olacağı söylenebilir.

Divan kararı almaksızın teamülen saygı duruşunda bulunulan haller:

- A. 10 Kasım'da, Genel Kurul toplantısı halindeyse, Atatürk'ün ölüm yıldönümü için,
- B. Andıçme törenleri sırasında sıra Ankara İli milletvekillerine geldiğinde M. Kemal Atatürk için,
- C. Vefat eden cumhurbaşkanları için,

Divan kararı alınarak saygı duruşunda bulunulan haller:

- D. Siyasal hayatta iz bırakmış devlet adamları için (eski Meclis Başkanları, başbakanlar, vs.),

8 TBMM Tutanak Dergisi, D.19,YY.1, C.3, B:31, 4.2.1992, s.264.

9 TBMM Tutanak Dergisi, D.19,YY.1, C.4, B:44, 4.3.1992, s.598.

10 TBMM Tutanak Dergisi, D.17,YY.2, C.8, B:19, 31.10.1984, s.5-6.

11 TBMM Tutanak Dergisi, D.21,YY.3, C.69, B:129, 17.09.2001, s.31.

E. Yurtiçindeki önemli toplumsal olaylarda (terör, deprem, su baskını, maden kazası, vs.) hayatını kaybedenler için,

F. Yurtdışında dünyada önem taşıyan kişilerin vefatı ya da önemi olaylar sonucunda hayatını kaybedenler için.

Hem teamül hem Divan kararı gereği saygı duruşu yapılan haller:

G. Vefat eden görevdeki milletvekilleri için.¹²

12 Bakırcı, a.g.e., s. 19.

EK-1: Vefat eden Cumhurbaşkanları için Genel Kurul'da saygı duruşunda bulunulmasına ilişkin tablo

Cumhurbaşkanı	Vefat Tarihi	Vefatını İzleyen İlk Genel Kurul Tarihi	Saygı Duruşu	Gündem Dışı Konuşma
İsmet İnönü	25 Aralık 1973 Görevde Değil	27 Aralık 1973	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 3 dk Saygı duruşu	Yapılmış
Celal Bayar	22 Ağustos 1986 Görevde Değil	1 Eylül 1986	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 1 dk Saygı duruşu. İlk sırada saygı duruşu yapılmamış önce başkan yasama yılını açış konuşması yaptıktan sonra saygı duruşu yapılmış.	Yapılmamış
Cemal Gürsel	14 Eylül 1966 Görevde Değil	1 Eylül 1966	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 1 dk Saygı duruşu	Yapılmamış
Cevdet Sunay	22 Mayıs 1982 Görevde Değil	24 Mayıs 1982 (Danışma Meclisi) 27 Mayıs 1982 (D.M)	24 Mayıs 1982 tarihli Danışma Meclisi Birleşiminde Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında Mehmet Pamak, Beşinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın vefatı dolayısıyla gündem dışı konuşma gerçekleştirmiştir. Vefatından sonra üçüncü birleşim olan 27 Mayıs 1982 tarihindeki birleşimde 1 dk saygı duruşunda bulunulmuştur.	Yapılmış
Fahri Korutürk	12 Ekim 1987 Görevde Değil	16 Ekim 1987	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 1 dk Saygı duruşu	Yapılmamış
Turgut Özal	17 Nisan 1993 Görevde	20 Nisan 1993	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 2 dk Saygı duruşu. Ayrıca Başsağlığı dileyen Başkanlık Tezkeresi okutulmuştur.	Yapılmış
Süleyman Demirel	17 Haziran 2015 Görevde Değil	23 Haziran 2015	Vefatından sonra üçüncü birleşim olan 8 Temmuz 2015 tarihindeki birleşimde 1 dk saygı duruşunda bulunulmuştur.	Yapılmamış

EK-2: Vefat eden eski Meclis Başkanları için Genel Kurul'da saygı duruşunda bulunulmasına ilişkin tablo

TBMM Başkanı	Vefat Tarihi	Saygı Duruşunda Bulunulan Genel Kurul Tarihi	Saygı Duruşu	Gündem Dışı Konuşma
Ali Fethi OKYAR	7 Mayıs 1943	17 Mayıs 1943	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 2 dk. Saygı duruşu.	Yapılmamış
Kazım KARABEKİR	26 Ocak 1948	26 Ocak 1948	Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 5 dk. Saygı duruşu.	Yapılmamış
M. Şükrü SARAÇOĞLU	27 Aralık 1953	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
M. Abdülhalik RENDA	1 Ekim 1957	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
Kazım ORBAY	3 Haziran 1964	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
Ali Fuat CEBESÖY	10 Ocak 1968	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
Kazım ÖZALP	6 Haziran 1968	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
Refik KORALTAN	17 Haziran 1974	18 Haziran 1974(Senato) 20 Haziran 1974(Millet Meclisi)	18 Haziranda Senato'da Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 3 dk Saygı duruşu. 20 Haziranda Millet Meclisi'nde Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları kısmında 1 dk Saygı duruşu.	Yapılmamış.
Fuat SİRMEN	18 Mayıs 1981	-	Milli Güvenlik Konseyinde ve Danışma Meclisinde saygı duruşunda bulunulmamış.	-
Sabit Osman AVCI	8 Şubat 2009	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-
Kemal GÜVEN	10 Temmuz 2013	-	Genel Kurulda saygı duruşunda bulunulmamıştır.	-

GÜNDEM DIŞI KONUŞMALARA İLİŞKİN USUL SORUNLARI*

I. Milletvekilleri ve Hükümetin Gündem Dışı Söz Talebi

Gündem dışı konuşma ile ilgili düzenleme Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 59'uncu maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre;

Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebilir. Hükümet bu konuşmalara cevap verebilir.

Hükümet, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Hükümetin açıklamasından sonra, siyasî parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahiptirler. Grubu bulunmayan milletvekillерinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir.

Söz konusu maddenin birinci fıkrasıyla milletvekillerinin gündem dışı söz istemleri düzenlenmişken ikinci fıkrasında ise hükümetin gündem dışı söz istemesi durumu düzenlenmiştir. Bu iki fıkra incelendiğinde oturumu yöneten başkanın takdir yetkisi açısından farklılık görülmektedir.

Milletvekillerinin gündem dışı söz istemlerini düzenleyen birinci fıkrada, milletvekillerine gündem dışı sözün yalnızca “Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde” ve “Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye” verilebileceği belirtilmiştir. Burada “olağanüstü acele hal”ın nasıl belirleneceği önem taşımaktadır. Volkan Ha'sa göre maddenin birinci fıkrasında geçen “verilebilir” ifadesi, Başkana sadece söz isteyenlerin sırasının tayin ve tespiti konusunda değil, konunun “olağanüstü acele hal”e konu bir iş olup olmadığı konusunda da takdir yetkisi vermektedir.¹ Fahri Bakırcı, Şeref İba ve İrfan Neziroğlu da Ha'sa benzer şekilde milletvekillerinin gündem dışı söz istemlerinde “olağanüstü acele haller”in ne olduğunu takdir yetkisinin oturumu yöneten Başkanın takdirinde olduğunu belirtmektedir.² Buna karşın İba, *yerleşik uygulamada*, milletvekillerine gündem dışı söz verilirken “olağanüstü acele hal” koşulu aranmadığını, oturumu yöneten Başkan ya da başkanvekilinin genellikle çok sayıdaki gündem dışı söz istemlerinin arasından “istem konusunun önemine göre” en çok üç mil-

* Hazırlayan: Tuncay GÜN (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

1 Volkan HAS, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çalışma Düzeni*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 131.

2 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2005, s. 63. Şeref İBA, *Parlamento Hukuku*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s.79.; İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 193.

letvekiline gündem dışı konuşma hakkı verdiğini belirtmektedir.³ Neziroğlu da milletvekillerinin gündem dışı konuşmayı genellikle milletvekillerinin seçim çevresiyle ilgili konuları dile getirmek için kullandıklarını, milletvekillerinin gündem dışı konuşmalarının “olağanüstü acele hal” tanımına uymadığını ifade etmekte,⁴ Bakırcı da uygulamada İçtüzüğün 59’uncu maddesinin birinci fıkrasındaki sınırlamaların hiçbirin işlemediğini, uygulama ile kuralın tamamen farklı işlediğini belirtmektedir.⁵

Hükümetin gündem dışı söz almasını düzenleyen maddenin ikinci fıkrası konusunda da Neziroğlu, Has ve İba, benzer şekilde, hükümetin gündem dışı söz istemesi durumunda, milletvekili isteminin aksine, oturumu yöneten başkanın takdir yetkisi olmadığını, bu fıkra da geçen “olağanüstü acele haller”in tespitinde oturumu yöneten başkanın değil hükümetin belirleyici olduğuna değinmektedirler.⁶

Söz konusu maddenin gerekçesi ise şu şekildedir:

“1961’den önceki Parlâmento âdetlerimiz arasında, sık sık gündem dışı konuşma yapılmasına rastlanmadığı halde, şimdi gündem dışı konuşmalar Meclisi ziyadesiyle işgal etmektedir. Çok kere mahallî carî işlerin faydalı bir biçimde dile getirilmesine yarasa bile, bu konuşmalar, Meclisin gündeminde - bazan çok acele nitelikte - bulunan önemli konuların ele alınmasını ziyadesiyle geciktirmekte olup, konularının, sözlü ve yazılı sorular ve sair denetleme usulleri sayesinde Meclise aksettirilmesinin, ‘basın toplantıları ve demeçler yoluyla kamu oyuna ve Hükûmete duyurulabilmesinin pekâlâ mümkün olduğu da meydandadır. Bu sebeple, Meclisin, kendi iradesiyle tespit ettiği gündemini ele almasını engellemek amacıyla, gündem dışı konuşmalar, çağdaş demokrasilerdeki teamüllere uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Gündem dışı konuşma, bundan böyle, oturum başında Hükümet isterse olağanüstü acele hallerde bir defa için yapılabilecek ve siyasî parti grupları da Hükûmete birer konuşmayla cevap verebileceklerdir. Hükümet de, bu konuşmalara bir defalık cevap verme hakkına sahip olacaktır.”¹⁸

Sonuç olarak, madde, madde gerekçesi ve yukarıda aktarılan yorumlar birlikte incelendiğinde;

a) Milletvekillerinin gündem dışı söz talep etmeleri durumunda konunun “olağanüstü acele hal”in tanımına uyup uymadığı konusunda takdir, oturu-

3 Şeref İBA, *Parlamento Hukuku*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 80.

4 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 193.

5 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2005, s. 63.

6 Volkan HAS, *Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Çalışma Düzeni*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 131.; Şeref İBA, *Parlamento Hukuku*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 80.; İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 193.

7 Millet Meclisi 763 No’lu Anayasa Komisyonu Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c029/mm_03029013ss0763.pdf

mu yöneten Başkana bırakılmış; bu şekilde Genel Kurulun meşgul edilerek gündemdeki konuların görüşülmesinin engellenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ancak uygulama, söz konusu İçtüzük hükmünden tamamen ayrı bir şekilde gelişmiştir.⁸

- b) Hükümetin gündem dışı söz talep etmesi durumunda ise “olağanüstü acele hal”ın tanımı, hükümetin inisiyatifine bırakılarak hükümetin Genel Kurulu bilgilendirmesi kolaylaştırılmıştır.

II. Gündem Dışı Konuşma Zamanı

Gündem dışı konuşmaların ne zaman yapılacağı ile ilgili İçtüzüğün 59’uncu maddesinde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte Millet Meclisi’ndeki İçtüzük görüşmelerinde Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, gündem dışı konuşma ile ilgili düzenlemenin “... sadece, gündeme geçilmeden evvel yapılacak görüşmelere mahsus...” olduğunu belirtmiştir.⁹ Bu nedenle gündem dışı konuşmaların gündeme geçilmeden önce yapılması gerektiği açıktır. Neziroğlu da gündem dışı konuşmaların birleşimin başında ve gündeme geçmeden önce yapılması gerektiğini, gündeme geçildikten sonra gündem dışı söz verilemeyeceğini belirtmektedir.¹⁰ Bunun yanında madde ve gerekçesinde herhangi bir istisna belirtilmemekle birlikte Neziroğlu, yeni yasama dönemi başında ant içme, Meclis Başkanı seçimi, hükümet programının okunması ve görüşülmesi günleri¹¹ ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatil veya ara verme sırasında yapılan çağrı üzerine toplanması durumunda gündem dışı söz verilmediğini belirtmektedir.¹²

Milletvekilleri ant içmeden göreve başlayamamaktadır. Bu nedenle yeni yasama yılı başında ant içme gündemi ile toplanan Genel Kurulda gündeme geçilmeden önce gündem dışı söz verilemeyeceği açıktır. Buna karşın Meclis Başkan seçimi, hükümet programının okunması ve görüşülmesi günleri ile TBMM’nin tatil veya ara verme sırasında yapılan çağrı üzerine toplanması durumunda gündem dışı söz verilmemesi madde hükmünden değil, teamülden kaynaklanmaktadır. Örneğin 31/8/2007 tarihinde hükümet programı okunmadan önce Tunceli Milletvekili Kamer Genç, gündem dışı söz talebinde bulunmuş; oturumu yöneten başkan, bunun teamüllere aykırı olduğunu ve hükümet programı okunduğu gün gündem dışı söz verilmediğini belirterek bu istemi reddetmiştir.¹³

8 Fahri bakırcı, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2005, s. 63.

9 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Toplantı 4, Cilt 33 , B: 56, 13.2.1973, s 534.

10 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 193.

11 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 193.

12 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 195.

13 Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 23, Yasama Yılı 1, Cilt 1, B: 8, 31/8/2007, s. 98.

Neziroğlu, TBMM'nin tatilde ya da ara verme sırasında yapılan çağrı üzerine toplanması durumunda “olağanüstü çağrıya konu işin bir an önce görüşülmesinin esas olduğunu” belirterek olağanüstü çağrı üzerine toplanıldığı günlerde gündem dışı söz verilmediğini belirtmektedir. Bununla birlikte Neziroğlu, buna istisna olarak 30.7.2002 tarihli Birleşimde çağrı konusu iş görülmeden bazı işçilerin sorunlarıyla ilgili olarak yerinden olmak üzere farklı siyasi partilerden 7 milletvekiline, 17.9.2001 tarihli Birleşimde ise olağanüstü toplantı çağrı önergesine konu olan işin görüşülmesine geçmeden önce 11 Eylül'de Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen terör saldırılarıyla ilgili olarak önce hükümete, ardından da diğer siyasi parti temsilcilerine söz verildiğini ifade etmektedir.¹⁴

III. Gündem Dışı Konuşma Süreleri

İçtüzüğün 59'uncu maddesinin ilk fıkrasında açıkça belirtildiği gibi milletvekillerinin gündem dışı konuşmaları beş dakika ile sınırlıdır. Hükümet, bu konuşmalara cevap verebilir. Maddede hükümetin cevap verme süresi belirtilmediğinden İçtüzüğün 60'ıncı maddesinin son fıkrasındaki genel hüküm uyarınca bu süre yirmi dakikadır.¹⁵ Ancak hükümet, her gündem dışı konuşmaya ayrı cevap verdiği için bu süre yetmiş beş dakikaya kadar çıkabilmesine rağmen genellikle hükümet, gündem dışı konuşmaların ikisine ya da üçüncü toplam 20 dakika süre ayırdığı görülmektedir.¹⁶ İçtüzüğün 59'uncu maddesinde belirtildiği üzere hükümetin gündem dışı konuşmasından sonra siyasi parti grupları birer defa ve onar dakikayı, grubu bulunmayan milletvekillerinden biri de beş dakikayı aşmamak üzere konuşma hakkına sahiptir.

IV. Hükümet Adına Konuşma

Gündem dışı konuşma ile ilgili diğer bir konu ise hükümet adına yapılacak konuşmaların birden fazla bakan tarafından yapıp yapılamayacağına ilişkindir. Has, 1977 ve 1980 yılındaki iki usul tartışmasına değinerek “59'uncu maddenin ikinci fıkrasında ‘hükümet’ ifadesinin kullanılmış olması ve hükümetin bir bütün olması karşısında, her bir bakan değil, ancak hükümet adına konuşma yapacak tek bir bakana gündem dışı söz verilebilir.” diyerek iki usul tartışmasında Başkının izlediği tutumun yerine olduğunu belirtmekte ve “hükümet adına bir bakanın gündem dışı söz isteyebileceğinin ve konuşma yapabileceğinin teamül haline geldiğini” belirtmektedir.¹⁷ Has, buna ilave olarak, aksi görüşün kabulü durumunda

14 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 195.

15 Şeref İBA, *Parlamento Hukuku*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 80.

16 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2005, s. 70.

17 Volkan HAS, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çalışma Düzeni*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 133.

İçtüzük'te "hükümet" ifadesinin bulunduğu diğer maddelerde de her bir bakanın işlem yapabileceğinin kabulünün gerektiğini ifade etmektedir.¹⁸ Neziroğlu da 26.8.1990 tarihindeki 124'üncü birleşimde yapılan bir usul tartışması sonucunda hükümet adına iki ayrı bakana söz verilmesine rağmen, bu uygulamanın yerinde olmadığını ve hükümet adına bir bakanın konuşma yapması gerektiğini belirtmektedir.¹⁹

18 Volkan HAS, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çalışma Düzeni*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 133-134.

19 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 194.

HÜKÜMETİN GÜNDEM DIŞI KONUŞMA ZAMANI*

TBMM İçtüzüğü'nün "Gündem dışı konuşma" başlıklı 59'uncu maddesi uyarınca;

"Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebilir. Hükümet bu konuşmalara cevap verebilir.

Hükümet, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Hükümetin açıklamasından sonra, siyasî parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahiptirler. Grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir."

Söz konusu maddenin gerekçesi ise şu şekildedir:

"1961 den önceki Parlâmento âdetlerimiz arasında, sık sık gündem dışı konuşma yapılmasına rastlanmadığı halde, şimdi gündem dışı konuşmalar Meclisi ziyadesiyle işgal etmektedir. Çok kere mahallî carî işlerin faydalı bir biçimde dile getirilmesine yarasa bile, bu konuşmalar, Meclisin gündeminde -bazen çok acele nitelikte- bulunan önemli konuların ele alınmasını ziyadesiyle geciktirmekte olup, konularının, sözlü ve yazılı sorular ve sair denetleme usulleri sayesinde Meclise aksettirilmesinin, 'basın toplantıları ve demeçler yoluyla kamu oyuna ve Hükûmete duyurulabilmesinin pekâlâ mümkün olduğu da meydandadır. Bu sebeple, Meclisin, kendi iradesiyle tespit ettiği gündemini ele almasını engellemek amacıyla, gündem dışı konuşmalar, çağdaş demokrasilerdeki teamüllere uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Gündem dışı konuşma, bundan böyle, oturum başında Hükümet isterse olağanüstü acele hallerde bir defa için yapılabilecek ve siyasî parti grupları da Hükûmete birer konuşmayla cevap verebileceklerdir. Hükümet de, bu konuşmalara bir defalık cevap verme hakkına sahip olacaktır."¹

Söz konusu maddenin birinci fıkrası milletvekillerinin, ikinci fıkrası ise hükümetin gündem dışı söz taleplerine ilişkindir. Maddenin lafzından anlaşıldığı üzere, oturumu yöneten başkanvekilinin, milletvekillerinin gündem dışı söz talepleri üzerine, milletvekillerine söz verip vermeme konusunda bir takdir yetkisi olmakla birlikte; hükümetin gündem dışı söz talebi üzerine hükûmete söz vermesi zorunludur.

Gündem dışı konuşmaların ne zaman yapılacağı konusunda ise İçtüzüğün 59'uncu maddesinde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Millet Meclisi'n-

* Hazırlayan: Selay Gökarp GÜNEŞ (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

1 YAPICI KAYA, Havana-KAYA Engin, İçtüzük El Kitabı, TBMM Basımevi, Ankara 2014, s. 158.

deki İçtüzük görüşmelerinde Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, gündem dışı konuşma ile ilgili düzenlemenin “... sadece, gündeme geçilmeden evvel yapılacak görüşmelere mahsus...” olduğunu belirtmiştir.² Ayrıca ilgili madde gerekçesinde de gündem dışı konuşmanın “oturum başında” yapılacağı bilgisi yer almaktadır. Fakat İçtüzük’ün 59’uncu maddesinde konu hakkında açık bir hükme yer verilmediğinden, hükümetin hem gündeme geçmeden, hem de gündeme geçtikten sonra gündemin herhangi bir kısmında gündem dışı konuşma yapabileceği düşünülmektedir. Kaldı ki, söz konusu maddede hükümetin gündem dışı konuşma yapabileceği hal, olağanüstü acele haller ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla hükümetin, gündeme geçtikten sonra olağanüstü acele bir halin vuku bulduğuna kanaat getirmesi durumunda gündem dışı söz isteyebileceği düşünülmektedir.

23 ve 24’üncü Yasama Dönemine ait tutanaklar incelendiğinde, hükümetin genel olarak birleşimin başında ve gündeme geçmeden önce gündem dışı konuşma yaptığı görülmektedir. Bu konuşmalar şu şekildedir.

a) 23. Dönemde:

- 23. Dönem 3. Yasama Yılı 40. Birleşim 06/Ocak/2009: Devlet Bakanı Mehmet Aydın’ın, Gazze’deki olaylar ve barışın teminine yönelik çabalar konusunda açıklaması
- 23. Dönem 3. Yasama Yılı 46. Birleşim 20/Ocak/2009: İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın, mahallî idareler seçimleri öncesinde seçmen listeleriyle ilgili olarak yaşanan tartışmalarda sıkça gündeme getirilen Kimlik Paylaşımı Sistemi, vatandaşlık numarası, Adres Kayıt Sistemi gibi Bakanlığınca yürütülen çalışmalar hakkında gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 3. Yasama Yılı 69. Birleşim 31/Mart /2009: İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın, Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı ve Sivas Milletvekili Muhsin Yazıcıoğlu ve 5 kişinin hayatını kaybettiği helikopter kazasına ilişkin gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 4. Yasama Yılı 9. Birleşim 21/Ekim/2009: Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun 10 Ekim 2009 tarihinde Zürih’te imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol ve Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol konusunda gündem dışı açıklaması

² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Toplantı 4, Cilt 33 , B: 56, 13.2.1973, s 534.

- 23. Dönem 4. Yasama Yılı 26. Birleşim 03/Aralık/2009: Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf'ın, 3 Aralık Dünya Özürlüler Günü vesilesiyle gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 4. Yasama Yılı 95. Birleşim 26/Nisan/2010: Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, Ermenistan ile ilişkilerin normalleştirilmesi ve Güney Kafkasyadaki gelişmeler konusunda gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 4. Yasama Yılı 106. Birleşim 25/Mayıs/2010: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın, Zonguldak'taki Türkiye Taşkömürü Kurumu Karadon Taşkömürü İşletmesinde meydana gelen kazaya ilişkin gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 4. Yasama Yılı 109. Birleşim 01/Haziran/2010: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın, İskenderun Deniz Üs Komutanlığına bağlı askerî birliğe yapılan terör saldırısı ve Gazze'ye insani yardım malzemeleri götüren gemilere İsrail'in yaptığı saldırıya ilişkin gündem dışı açıklaması
- 23. Dönem 5. Yasama Yılı 71. Birleşim 01/Mart /2011: Devlet Bakanı Mehmet Aydın'ın, eski Başbakanlardan Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın 27/2/2011 tarihinde vefatı nedeniyle gündem dışı açıklaması

b) 24. Dönemde:

- 24. Dönem 2. Yasama Yılı 11. Birleşim 25/Ekim/2011: Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay'ın, 23 Ekim 2011 tarihinde Van ilinin Erciş ilçesi merkez üssü olmak üzere meydana gelen depreme ve deprem bölgesine yapılan hizmetlere ilişkin gündem dışı açıklaması
- 24. Dönem 2. Yasama Yılı 46. Birleşim 03/Ocak/2012: Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay'ın, Şırnak ilinin Uludere ilçesinin sınır kesiminde yapılan hava operasyonunda 35 vatandaşımızın hayatını kaybetmesi ve açılan soruşturma ile bu vatandaşlarımızın geride kalan yakınlarına yapılacak yardımlara ilişkin gündem dışı açıklaması
- 24. Dönem 2. Yasama Yılı 71. Birleşim 28/Şubat/2012: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nihat Ergün'ün, Hocalı katliamının 20'nci yıl dönümü münasebetiyle gündem dışı açıklaması
- 24. Dönem 2. Yasama Yılı 100. Birleşim 26/Nisan/2012: Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, bölgemizdeki gelişmeler ve Suriye konusunda gündem dışı açıklaması

- 24. Dönem 3. Yasama Yılı 78. Birleşim 14/Mart/2013: Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'ın, 14 Mart Tıp Bayramı'na ilişkin gündem dışı bir açıklaması
- 24. Dönem 3. Yasama Yılı 81. Birleşim 21/Mart/2013: İçişleri Bakanı Muammer Güler'in, 21 Mart Nevruz Bayramı'na ilişkin gündem dışı açıklaması
- 24. Dönem 3. Yasama Yılı 103. Birleşim 14/Mayıs/2013: İçişleri Bakanı Muammer Güler'in, Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşanan saldırılara ilişkin gündem dışı açıklaması
- 24. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim 23/Şubat/2015: Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın, Süleyman Şah Türbesi'ne yapılan operasyona ilişkin gündem dışı açıklaması

Ancak 23 ve 24'üncü Yasama Dönemine ait tutanaklar incelendiğinde, hükümetin gündeme geçtikten sonra gündem dışı konuşma yaptığı bir örneğe rastlanmıştır. 24'üncü Yasama Döneminin 3'üncü Yasama Yılında Genel Kurulun 5 Şubat 2013 tarihli 61'inci Birleşiminde, Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz, "Türkiye'ye NATO tarafından Patriot hava ve füze savunma sistemleri konuşlandırılmasına ilişkin gündem dışı açıklaması"nı, gündeme geçtikten sonra gündemin "Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları" kısmında yer alan tezkerenin görüşmelerinden sonra yapmıştır.

Hükümete, milletvekillerinin gündem dışı konuşmasından önce mi, yoksa sonra mı söz verileceği konusu da açıkça İçtüzük'ün 59'uncu maddesinde düzenlenmemiştir. Bu konu hakkında uygulamada da birlik yoktur. 23'üncü Yasama Döneminde; hükümete 4 kez milletvekillerinden önce, 5 kez ise tek başına gündem dışı söz verilmiştir. 24'üncü Yasama Döneminde; hükümete 4 kez milletvekillerinden önce, 3 kez milletvekillerinden sonra, 1 kez ise tek başına gündem dışı söz verilmiştir. Bu çerçevede hükümete milletvekillerinden önce veya sonra söz verme hususunun oturumu yöneten başkanvekilinin takdirinde olduğu düşünülmektedir.

HÜKÜMETİN GENEL KURULDA TEMSİLİ*

I. Genel Olarak

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 62'nci maddesinin birinci fıkrasına göre;

Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değillerse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır.

Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhilisi'nde hükümetin her görüşmede temsil edilmesi gerektiğine ilişkin herhangi bir hüküm yer almamakla birlikte 1927 tarihli Dâhili Nizamname'nin 87'nci, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün de 59'uncu maddesinde yer almaktadır. Bu içtüzüklerin gerekçeleri bulunmamaktadır. Genel kurul tutanaklarında ise hangi görüşmelerde hükümetin temsil edilmesi gerektiğine ilişkin herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

Bu içtüzüklerde bir defa ertelemeye ilişkin kural bulunmakla birlikte, mer'i İçtüzüğü'nün 62'nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde bulunan *"Bu kimseler görüşmenin başında hazır değillerse"* kaydı önceki içtüzüklerde bulunmamaktadır. Yani bu kayıt meri İçtüzükte yer almaktadır. İçtüzüğü'nün lafzına bakılarak görüşmelerin başında bulunmakla birlikte sonraki oturumlarda hükümetin bulunmamasının ertelemeyi gerektirmeyeceği söylenebilir. Ancak istikrarlı uygulamanın teamül şeklinde görüşmelerin her aşamasında hükümetin aranması şeklinde geliştiği (ve ilgili fıkranın birinci cümlesi tüm görüşmelere ilişkin olmasını da dikkate alarak) için söz konusu metni teamül şeklinde yorumlamanın yerinde olacağı düşünülmektedir. Yine görüşmeler sırasında oturumu yöneten Başkan Hükümetin bulunmadığına ilişkin tutanaklara geçecek şekilde bir tespit bulunmuş ise (yani sorup da hükümetin bulunmadığını tespit etmiş ise) Başkanın ertelememe şeklinde takdir yetkisi bulunmadığı, yani erteleme işlemini yapması gerektiği düşünülmektedir.¹

* Bu çalışmanın hazırlanmasında Anayasa, İçtüzük metinleri, madde gerekçeleri ve genel kurul görüşmeleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra ilgili literatür taraması yapılmıştır: BAKIRCI, F. (2000) *TBMM'nin Çalışma Yöntemi*, Ankara: İmge Yayınevi, NEZİROĞLU, İ. (2008) *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, YAPICI KAYA, H. & KAYA, E. (2014) *İçtüzük El Kitabı*, BAKIRCI, F. (2015) *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, İBA, Ş. (2007) *Meclis İçtüzük Metinleri* ve HAS, V. (2009) *TBMM'nin Çalışma Düzeni*. Hazırlanan metne ilişkin ayrıca Fahri BAKIRCI'nın -aynı yönde olan- görüşü alınmıştır.

1 Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Meral Akşener'in 450 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın görüşmelerine başlarken Hükümetin bulunmaması gözlemlemesi üzerine Hükümetin varlığını sormasına karşın Hükümetin olma-

1927 tarihli Dâhili Nizamname'nin 87'nci maddesinde görüşme yerine "müzakere" ibaresi kullanılmıştır. TBMM Genel Kurulunun 25.04.1927 tarihli birleşiminde maddenin görüşmeleri sırasında Hükümetin sadece kendisini ilgilendirecek konularda Gelen Kurulda temsil edilmesi gerektiği Biga Milletvekili Şükür Bey tarafından "Yoksa alelittlak Heyeti Vekâleyi alâkadar etmeyecek bir meselede Heyeti Vekilenin bulunması lâzım gelmez. Tabii kendilerini alâkadar edecek bir müzakere için bulunmaları lâzımdır." şeklinde ifade edilmiştir.

Genel Kurulda hükümetin temsilinin hangi şartlarda aranacağını tespit edilebilmesi için fıkra hükmünde yer alan "görüşme" kavramı ile ifade edilmek istenen ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir. İçtüzük'te yasama ve denetim faaliyetlerinin hangilerinin görüşme kapsamında değerlendirilmesi gerektiği öncelikle maddelerde "görüşme açılır", veya "görüşme" ibaresine yer verilmesinden anlaşılmaktadır. Görüşme ibaresinin kullanıldığı İçtüzük maddeleri incelendiğinde üzerinde görüşme yapılan konuların aşağıda istisnaları belirtilen haller dışında genellikle hükümetin görüşüne başvurulmuş ve görüşme sonrasında çoğu zaman da Genel Kurulun oyuna sunulan işler olduğu tespit edilmiştir. "Genel Kurul Görüşmesi" ise en basit açıklamasıyla üzerinde konuşmaların ve tartışmaların yapılmasının öngörüldüğü işler şeklinde ifade edilebilir.

Hükümetin temsiline ilişkin İçtüzüğün 62'nci maddesinde "görüşmelerde hükümetin bulunması" belirtildikten sonra yaptırım olarak ta "bir defalık erteleme" öngörülmüştür. Kural bu niteliği itibarıyla yaptırımıyla bir bütündür. Bu yazım şekliyle maddede öncelikle hükümetin (görüşmelerde bulunmasının) korunduğu/gözetildiği söylenebilir. Çünkü Genel Kurulun bir konuyu ertelemek istemesi durumunda başvuracağı birçok usul olduğu düşünüldüğünde yaptırımın hükümeti koruma işlevine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani hükümetten habersiz bir işin görüşülmesi en azından bir defalığına istenilmemiştir. Tabi söz konusu maddede gözetilen ikinci bir menfaatin de görüşmelerin verimliliği bakımından Hükümetin bulunmasındaki Genel Kurulun menfaati olduğu da söylenebilir.

diği tespitini yapmadan ve tutanaklara geçirmeden ara vermesinin İç Tüzük'ün 62'nci maddesine uygun olup olmadığı hakkında usul tartışması açılmış; Başkan tutumunu şöyle açıklamıştır:

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, İç Tüzük'ün 55'inci maddesine göre, Başkan oturumu açar ve gerekirse kapatır. İç Tüzük'ün 62'nci maddesine göre ise, görüşmelerde ilgili bakan hazır bulunur. Her iki İç Tüzük hükmünün birlikte değerlendirilmesi sonucu usul tartışmasına konu uygulamayla ilgili kanaatimiz şu şekildedir: Bir önceki oturumda kanun tasarsının görüşmelerine başlayacağımızı ifade ettikten sonra Komisyonun hazır olup olmadığı sorulmuş, burada olduğu tespit edildikten sonra Hükümet sorulmuş ancak bulunup bulunmadığı yönünde bir belirleme yapılmayıp birleşime ara verilmiştir. Birleşimi yöneten Başkanın birleşime ara verme konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Daha önceki uygulamalarda da görüşmelere başlarken, komisyonun veya hükümetin temsili noktasında sorulmasının ardından birleşime ara verilmesi şeklinde çok sayıda örnek bulunmaktadır. Uygulamada İçtüzük'e aykırı bir durum bulunmamaktadır. Ancak, komisyon ve hükümet temsilcilerinin Genel Kurul çalışmalarını yakından ve titizlikle takip ederek görüşmelerin kesintiye uğramasına neden olmaması verimli çalışmanın gereğidir.

B:112 T:29.5.2013

İçtüzüğün söz konusu hükmü genel hüküm niteliğinde olduğundan görüşme niteliğine haiz her işte kural olarak hükümetin temsili aranmalıdır. Bununla birlikte maddedeki “**hükümet adına görüş bildirmek üzere**” ibaresinin yorumundan hareketle, Hükümetin görüş bildirmesinin işin doğasına ve niteliğine uygun olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu bağlamda aşağıda soruşturma ve dokunulmazlık için belirtildiği gibi özel hüküm niteliğindeki Anayasal ilkelere ve başka İçtüzük kurallarıyla korunan menfaatlara aykırı olduğu durumlarda bir görüşme yapılsa bile Hükümetin temsili aranmamalıdır.

Söz konusu maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde “**o konudaki görüşme**” nin bir defalık erteleneceği belirtildiğinden, söz konusu ertelemeye ilişkin yaptırımın geniş bir yorumla (birleşim=görüşme) tüm birleşimdeki işler için yorumlanması teamül ve bazı işlerin niteliğiyle birlikte maddenin lafzi yorumuyla da örtüşmemektedir.

II. Özel Durumlar

Sonucunda bir oylama yapılmamakla birlikte, İçtüzükte (m.102-103) ve Anayasada hükümetin söz hakkının bulunduğu **genel görüşmede, meclis araştırması komisyonu raporu görüşmeleri** ile ve genel hükümlere göre **gensoru** görüşmelerinde hükümetin genel kurulda temsili aranmaktadır. Sözlü sorunun cevaplanması işlemi ise mahiyeti gereği Hükümetin temsilini gerektirmektedir.

Meclis soruşturması komisyonunun raporunun ve önergesinin görüşmelerine başlanırken hükümet aranmamaktadır. Bu görüşmede Meclis yargısal görev ifa ettiği için yürütmeyi temsil eden Hükümetin bu görüşmede bir görev ifa etmeyeceğinden hazır bulunması da gerekmemektedir. Kaldı ki vicdani kanaat prensibinin geçerli olduğu bu görüşmelerde İçtüzüğün 108’inci maddesinin son ve 112’nci maddesinin ikinci fıkralarında söz hakkı olanlar arasında hükümet ve gruplar sayılmamış, yine 113’üncü maddede de grupların görüşme yapamayacağı kuralı getirilmiştir. Meclis Soruşturmasında hükümetin aranmaması aynı zamanda istikrarlı bir teamüldür.

Yukarıda belirtilen gruplar için gözetilen ilkenin bir benzeri Anayasa’nın 83’üncü maddesinin son fıkrasında **yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında** gözetilmiştir. Hiç şüphesiz söz konusu anayasal ilkenin konulmasında gözetilen amaç Meclisin yargısal niteliğinde yürüttüğü işlemde, vicdani kanaat prensibine göre milletvekillerinin karar verebilmelerini sağlamaktır. Özellikle son dönem dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin Genel Kurul görüşmelerinde Hükümetin arandığı bununla birlikte hükümetin bir söz almadığı görülmektedir.² Dokunulmazlığın kaldırılmasında, ceza kovuşturması çerçevesinde adli

2 Dokunulmazlığın kaldırılması için bkz; 21/7/1998, 11/12/1997; 7/10/1998; 2/3/1994 ve 3/3/1994 tarihli Birleşimler.

makamlar adli görevlerini yerine getirmek için Meclisten izin istemektedir. Bu görevin ifasında yürütmeyi temsil eden hükümetin bir görevi olmadığı açıktır. Hükümetin bu anlamda Genel Kurulda yapacağı bir görüş açıklaması Anayasa'nın 138'inci maddesiyle bağdaşmayan yargısal faaliyeti etkileyecek sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla Dokunulmazlığın kaldırılmasında üstlenilen görevin niteliği gereği Hükümetin görüşmelerde aranmaması ve hükümet adına söz hakkının kullanılmaması yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra hükümetin temsiline ilişkin kuralın genel hüküm olduğu ileri sürülüp, bir görüşmeye konu olduğu için dokunulmazlığın kaldırılması sırasında Hükümetin da aranması gerekeceği bir diğer görüş olarak ileri sürülebilir.

Teamülen Meclis Kararı olarak kabul edilen **İçtüzük değişikliği** görüşmelerinde (Meclisin işleyişiyle ilgili olduğu ve İçtüzüğün uygulanmasında hükümetin bir yürütme görevi bulunmadığı ve işin tabiatına aykırı olduğu için) hükümet aranmamakta, Meclis Başkanlığı aranmaktadır. (13/11/2013, B.16)

İçtüzükte ve Anayasada görüşüleceği belirtilen ancak yürütme yetkisinin yalnızca verildiği kanunlara bakıldığında:³

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu görüşmelerinde Komisyon ve "Başkanlık Divanı temsilcisi" aranmış hükümet temsilcisi aranmamış ancak soru cevap işleminde Bakanın da sorulara cevap verdiği görülmüştür. Yine bu Birleşimde önerge işlemleri sırasında katılma hususu Hükümete değil Başkanlık Divanı temsilcisine sorulmuştur (30.11.2011, B.26).

6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun görüşmelerinde ise TBMM Başkan Vekili komisyon sıralarında yer almasına rağmen hükümet ve komisyon aranmış sorulara Sayıştay Başkanı cevap vermiştir. (14.10.2010, B.7).

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Teklifinin görüşmelerinde ise hükümet ve komisyon temsilcisi aranmıştır.⁵

Yürütme yetkisinin **hem TBMM Başkanına hem de hükümete verildiği**, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, İnsan Haklarını inceleme Komisyonu Kanunu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri İle Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, Milletlerarası Antlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması ile Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkında Kanun, Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun'un görüşmelerinde ise hükümet ve komisyon temsilcisi aranmıştır.⁴

3 Tutanaklardan Hükümet adına Kamuran İnan temsilci olduğu anlaşılmakta, Meclis başkanvekilinin temsiline ilişkin bir kayıt görülmemektedir. TBMMTD 28.03.1990, B.95 s.21-35
E: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c043/tbmm18043095.pdf>

4 Meclis Başkan vekillerinin komisyon sıralarında bulunup bulunmadığına ilişkin tutanaklarda bir veriye ulaşılamamıştır.

Söz konusu örneklerden yola çıkarak hükümetle ilişkili olmayan kanun tekliflerinin görüşmelerinde hükümetin bulunmamasının zorunlu olup olmadığına ilişkin bir teamülün varlığının tespit edilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.⁵

Yine İçtüzükte “görüşüleceği” belirtilen ancak yürütme maddesi bulunmayan **Anayasa Değişiklerinde**; İçtüzük’ün 62’nci maddede yer alan hükmün aynısı korunmakla birlikte 1982 Anayasası öncesinde Anayasa değişikliklerinde hükümetin temsili aranmamıştır.⁶ 1982 Anayasası döneminde 19.11.1997 tarihli birleşimde Başkan, “...Hükümetin bulunmasına da gerek yok, bu konuda tartışma açmaya da gerek yok. Bu, zaten, Anayasanın 175 inci maddesine göre, Meclisin yapacağı bir şeydir. İçtüzüğün 62’nci maddesine göre, Hükümet, görüş bildirmek üzere o sırada bulunuyor. Anayasanın kabulü ve değiştirilmesi hususunda Hükümetin bildireceği bir görüş de bulunmadığından, Hükümeti aramıyoruz...” diyerek, Anayasa değişikliklerinde hükümetin temsiline gerek olmadığını belirtmiştir. Ancak, verilen aranın ardından hükümet temsilcisi yerini almıştır. Daha sonraki Anayasa değişiklik tekliflerinin görüşmelerinde ise Hükümet aranmaktadır.

İçtüzükte **görüşüleceği belirtilmemekle birlikte Genel Kurulda karara bağlanacağı belirtilen Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu raporlarının** geçmiş görüşmelerinde Hükümet adına konuşma yapıldığı görülmüş yine Dilekçe Karma Komisyonu Raporunun Cumhuriyet Senatosu görüşmelerinde de Hükümet aranmıştır.⁷ Bu raporların doğrudan Yürütmeye ilişkin olması ve bir görüşmeye konu olması nedeniyle genel hüküm çerçevesinde Hükümetin aranması yerinde olacaktır. Benzeri bir çıkarımı hiç uygulaması olmamakla birlikte Kanunda görüşüleceği belirtilen **Kamu Denetçiliği Kurumuna ilişkin Karma Komisyonun** raporlarının görüşmelerinde de yapmak mümkündür.

(Kanun şeklinde de alınabilmekle birlikte) İçtüzüğün 95 inci maddesine göre görüşüleceği belirtilen ve karar şeklinde alınan **seçimlerin yenilenmesi kararına** ilişkin görüşmelerde teamülde de görüldüğü üzere Hükümet aranmakta ve Hükümete söz hakkı verilmektedir.⁸

5 İşin gelişimine yani teklifin hazırlığından, komisyon aşamasındaki serüvenine kadar ki süreçte hükümetin katkısına göre hükümetin genel kurul görüşmelerinde aranması gerektiği bir fikir olarak ileri sürülebilir.

6 1924 Anayasası dönemine ilişkin uygulamalar: Zabıt Cerideleri, 10.1.1945, C. 15, B. 22, s. 41; 29.11.1937, C. 20, B. 11, s. 83; 5.2.1937, C. 16, B. 33, s. 58; 5.12.1934, C. 25, B. 12, s. 82; 28.11.1931, C. 4, B. 6, s. 29; 9.4.1928, C. 3, B. 59, s. 115.

1961 Anayasası dönemine ilişkin uygulamalar: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 26.3.1974, C. 2, B. 57, s. 297; 2.4.1974, C. 2, B. 60, s. 475; 7.2.1973, C. 33, B. 52, s. 150; 15.2.1973, C. 33, B. 58, s. 618; 27.8.1971, C. 17, B. 156, s. 103; 5.9.1971, C. 17, B. 162, s. 705; 11.6.1971, C. 14, B. 112, s. 170; 17.6.1971, C. 14, B. 115, s. 361; 13.4.1970, C. 4, B. 68, s. 247, 238; 14.4.1970, C. 4, B. 69, s. 292, 289; 14.5.1969, C. 36, B. 93, s. 429; 15.5.1969, C. 36, B. 94, s. 509.

7 22/2/1968 tarihli 36. Birleşim

8 Örnek, 3.5.2007 tarihli 98.B. ve 30.7.1998 tarihli 131. B. Ve 27.10.1995 tarihli 16. B

Yine bir **görüşme yapılacağından bahsedilememesine karşın** Anayasanın 92'nci maddesine ve İçtüzüğü'nün 129-130 uncu maddesine göre **savaş ilanına ve asker gönderilmesine izin verilmesine** ilişkin Hükümet tezkerelerine ilişkin İçtüzüğü'nün 72 inci maddesine göre görüşme yapılmakta ve bu görüşmede işin niteliği gereği Hükümet aranmaktadır.

III. Gündem Dışı Konuşmalarda Hükümet Aranıp Aranmayacağı

İçtüzük'ün 59'uncu maddesinin birinci fıkrasında “Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde beşer dakikayı geçmemek üzere, Başkanın takdiriyle en çok üç kişiye gündem dışı söz verilebilir. Hükümet bu konuşmalara cevap verebilir.” hükmü yer almaktadır. Fıkra hükmünden, milletvekillerine gündem dışı söz verilmesinin oturumu yöneten Başkanın takdirinde olduğu ve hükümetin cevap verme zorunluluğunun bulunmadığı anlaşılmaktadır.

59'uncu maddenin ikinci fıkrasında ise Hükümet, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Hükümetin açıklamasından sonra, siyasi parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahip olduğu, grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verileceği belirtilmiştir. İkinci fıkra kapsamında hükümetten gelecek gündem dışı konuşma taleplerinin yerine getirilmesinin zorunlu olduğu ve gruplar ile grubu bulunmayan milletvekillerinin konuşma hakkı olduğu anlaşılmaktadır.

İçtüzük'ün **59'uncu maddesinin birinci fıkrasına** göre milletvekillilerince yapılan **gündem dışı** konuşmalara ilişkin olarak maddede görüşme ibaresi kullanılmamış ve görüşme açılır ibaresine yer verilmemiştir. Kullanılan gündem dışı sözden sonra grup veya diğer milletvekillerine tanınan bir konuşma olmadığı için bir görüşmeden bahsetmek de mümkün değildir. Bu çerçevede milletvekillerinin gündem dışı konuşmalarında hükümetin Genel Kurulda temsil edilmesi zorunluluğu bulunmadığı söylenebilir. Diğer yandan maddenin sistematik ve amaçsal yorumu da bunu teyit etmektedir. 62'nci maddede öngörülen yaptırım o konudaki görüşmenin ertelenmesidir. Gündem dışı konuşmalar için de bu maddenin uygulanması hâlinde hükümetin bulunmaması durumunda gündem dışı konuşmaların da ertelenmesi sonucunu doğuracaktır. İçtüzük'ün 59'uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtildiği üzere gündem dışı konuşmaların amacı “Meclis Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde” milletvekillerine söz verilmesidir. Dolayısıyla gündem dışı söz taleplerinin hükümetin bulunmaması nedeniyle ertelenmesi Genel Kurula duyurulması acele olan olağanüstü konunun önemini kaybetmesine ve konuya gereken dikkatin çekilmesini

engelleyecektir. Dolayısıyla milletvekilinin söz hakkını kullanamaması sonucu doğacaktır. Hükümetin bulunmaması dolayısıyla gündem dışı konuşmanın yapılmaması durumunda doğacak sakınca, hükümetin bulunmaması halinde konuşmanın yapılmasıyla doğacak ihlalden çok daha ağırdır ki İçtüzük hükmünün amacı doğrultusunda değerlendirme yapıldığında bir ihlal oluşmayacağı da açıktır.

Bunun yanı sıra **İçtüzük'ün 59'uncu maddesinin ikinci fıkrasında** ise bizatihi hükümetin söz hakkı belirtildikten sonra bu söze ilişkin grupların da söz hakkı olduğu belirtilerek “*açıkça nitelenmemiş ama bir görüşme*” tarif edilmiştir. Diğer yandan bu maddeye göre hükümetin kendisi bir görüş bildirmek istediği için 62'nci maddedeki koşulun tamamlandığı, süreci hükümet başlattığı için işin doğası gereği Hükümetin grupların ve üyelerin konuşmalarını da dinlemek zorunda olduğu düşünülebilir. Kaldı ki uygulamada yer yer bizatihi genel görüşmeye konu edilecek hususlar usul ekonomisi nedeniyle 59/2 kapsamında görüştürülmektedir.⁹ Hatta bazı durumlarda hükümetin talebi Danışma Kurulu önerisiyle konuşma süreleri artırılmak suretiyle karşılanmaktadır.¹⁰ Dolayısıyla 59'uncu maddenin ikinci fıkrasına göre yapılacak konuşmaların başında hükümet bulunduğu gibi devamında da hükümetin bulunmasının İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince gerekeceği söylenebilir.

Özetle;

İçtüzük'ün Hükümetin temsiline ilişkin 62'nci maddesinin hükmünün genel hüküm niteliğinde olduğundan görüşme niteliğine haiz her işte kural olarak hükümetin temsili aranması gerektiği, bununla birlikte özel hüküm niteliğindeki Anayasal ilkelere, başka İçtüzük kurallarıyla korunan menfaatlere aykırı olduğu durumlarda bir görüşme yapılsa bile (işin doğası gereği) Hükümetin temsiline aranmaması gerektiği,

Adli bir görev yürütüldüğü ve hükümetin bir görevi olmadığı için Meclis Soruşturması ve (uygulanması aksi olmakla birlikte) Dokunulmazlık görüşmelerinde Hükümetin aranmaması gerektiği,

Genel hüküm çerçevesinde Anayasa Değişikliği, Dilekçe Komisyonu ve kamu denetçiliğine ilişkin Karma Komisyon raporlarının, Seçimlerin yenilenmesine dair komisyon raporu ile savaş ilanı ve asker gönderme tezkerelerinin görüşmelerinde Hükümetin aranması gerektiği,

9 Aynı yönde tespit için; Uygulanışı ve özü itibarıyla Genel Görüşmeyle aynı niteliktedir. BAKIRCI, 2015, s. 73; Benzeri tespit, NEZİROĞLU, 2007, s. 194

10 Örneğin Fransa'nın Ermeni soykırım iddialarına ilişkin Hükümetin talebi üzerine yapılan görüşmede konuşma süreleri ve konuşmacı sayısı artırılmıştır. TBMMTD, 17.10.2006 tarihli 8.B.

İşini niteliği gereği, Meclisin işleyişiyle ilgili olduğu için İ t    k değişikliği teklifi g r   melerinde H    metin temsilinin aranmaması gerektiği,

Geli  en team  le göre y r  tme maddesinde Meclis Başkanlığının olduğu kanun tekliflerinin g r   melerinde h    metin aranmasının zorunlu olup olmadığına ili  kin bir team  l n varlığını s  ylemenin m  mk n olmadığı,

Bir g r   meye konu olmadığı için milletvekilinin gündem dışı konuşması sırasında H    metin aranmaması gerektiği, ancak İ t    ğ n 59/2'ye göre h    metin gündem dışı s  z alması durumunda bir g r    me niteliği taşıdığı için grupların konuşmaları sırasında H    metin aranması gerektiği,

anlaşılmıştır.

GENEL KURULDA HÜKÜMETİN BAŞBAKAN VEYA BAKANLAR DIŞINDA BİR KAMU GÖREVLİSİ TARAFINDAN TEMSİL EDİLMESİ

Genel Kurulda hükümetin temsiline ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 62'nci maddesi şu şekildedir:

Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değilse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır.

Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.

62'nci maddenin birinci fıkrasından anlaşılabacağı üzere hükümet adına görüş bildirme yetkisine başbakanlar ve bakanlarla birlikte yetkilendirilmiş olmaları koşuluyla belli bir düzeydeki kamu görevlileri de yetkili kılınmıştır.

Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dâhili'sinde hükümetin her görüşmede temsil edilmesi gerektiğine ilişkin herhangi bir hüküm yer almamakla birlikte 1927 tarihli Dâhili Nizamname'nin 87'nci, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün de 59'uncu maddesinde yer almaktadır. Bu içtüzüklerin gerekçeleri bulunmamaktadır. Genel kurul tutanaklarında ise hangi görüşmelerde hükümetin temsil edilmesi gerektiğine ilişkin herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

Hükümetin Başbakan veya Bakan haricinde bir kamu görevlisi tarafından temsil edildiğinin tespiti ancak bu kişilerin Genel Kurulda hükümet adına görüş bildirmeleri hâlinde mümkün olmaktadır. Bu çerçevede tutanaklar incelendiğinde TBMM'nin ilk dönemlerinde çok sayıda bürokratin Genel Kurulda konuşma ve açıklama yaptıkları görülmektedir. Örneğin 1'inci Dönemde Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanı 1921 yılında sorulan bir soruya bizzat cevap vermiştir.¹ Yine bu yıllarda Sağlık Bakanlığı muhasebecisi, Bütçe görüşmelerinde sorulan sorulara cevap vermiştir.² Bu Dönemde Erkanı Harbiye Umumiye Reisi ve Garp Cephesi Kumandanı İsmet İnönü'nün çeşitli konularda Genel Kurulu bilgilendirdiği görülmektedir. Bu Dönemde çeşitli kurumlardaki bürokratlar tarafından 61 defa konuşma/açıklama/cevaplama yapılmıştır. 2. Dönemde Ziraat Bankası Umum Müdür Muavini'nden, Hapishaneler Müdürü Umumisî'ne; Askeri Fabrikalar Müdürü

1 03.01.1921, Dönem: 1, Yasama Yılı: 1, Birleşim: 128, Oturum: 1, s. 128.

2 27.02.1921, Dönem: 1, Yasama Yılı: 1, Birleşim: 128, Oturum: 2, s. 495.

Umumi'sinden, Orman Müdürü Umumisi'ne kadar değişik yelpazedeki kişiler 27 konuşma yapmışlardır. Bundan sonraki dönemlerde konuşan bürokrat sayısı tek haneli rakamlara düşmüştür. Her ne kadar 5. dönemde 49 konuşma görülüyorsa da bunların önemli bir kısmı aynı kişiye, başbakanlık müsteşarına aittir. Örneğin 16. Dönemde sadece Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Sayıştay Başkan ve Başkanvekili konuşmuş ve bunlar sadece bütçe üzerinde toplam 6 kez konuşma yapmışlardır. Bu yüzden de 16. dönemden itibaren bürokratların sadece bütçe görüşmelerinde konuştukları söylenebilir. İstisnai olarak bürokratların sorulan sorulara da cevap verdikleri görülmektedir. Örneğin 1984 yılında bir YÖK üyesi sorulan sorulara cevap vermiştir.³

17. Dönemden sonra bürokratların yaptığı konuşmaların hem sayıca azaldığı, hem de konuşma yapan kişilerin çeşitliliğinin azaldığı (teke indiği) görülmektedir. 18, 19 ve 22'nci dönemlerde Genel Kurulda hiçbir bürokrat konuşmamış, 20'nci Dönemde 1, 21 ve 23'üncü dönemlerde ise toplam ikişer konuşma yapılmıştır. Başka bir anlatımla 17'nci Dönemden bugüne kadar bürokratlar tarafından toplam beş konuşma yapılmıştır. Bu beş konuşmanın dördü Sayıştay Başkanı/Başkanvekili tarafından, biri RTÜK Başkanı tarafından yapılmıştır. Yine bu beş konuşmanın dördü bütçe görüşmeleri sırasında, biri Sayıştay Kanunu değişikliği görüşmeleri sırasında yapılmıştır. Bu nedenle bürokrat konuşmalarının günümüzde sadece Sayıştay Başkanları tarafından, bütçe görüşmeleri sırasında, sorulan sorulara cevap vermek biçiminde gerçekleştiği söylenebilir.

1973 İktüzüğünün erken dönemlerinde söz konusu maddeye dayanılarak hükümet adına kamu görevlileri tarafından görüş bildirildiği görülmektedir. Ancak 17'nci dönemden⁴ sonra bu maddeye dayalı olarak bürokratların iki dönem boyunca hiç konuşmadıkları görülmektedir. 20'nci Dönemden sonra ise maddenin birinci fıkrası bürokratlar bakımından hiç işletilmemiş, sadece ikinci fıkrası sınırlı sayıda işletilmiştir. Bunun yanında Meclis kayıtlarında sadece bürokratin katılımıyla hükümetin temsiline sağlandığı veya tersi yetkili bürokrat olmasına karşın Hükümet üyesi bulunmadığı için erteleme işleminin yapıldığı bir tartışma ve uygulamaya rastlanılmamıştır.

3 21.02.1984, Dönem: 17, Yasama Yılı: 1, Birleşim: 34, Oturum: 1, s. 667.

4 TBMMTD, 17. Dönem 22. Cilt 40. Birleşim - Sayfa 101
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=101&v_mecelis=1&v_donem=17&v_yasama_yili=&v_cilt=22&v_birlesim=040
 TBMMTD, 17. Dönem 20. Cilt 26. Birleşim - Sayfa 283
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=283&v_mecelis=1&v_donem=17&v_yasama_yili=&v_cilt=20&v_birlesim=026
 TBMMTD, 17. Dönem 26. Cilt 80. Birleşim - Sayfa 260
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=260&v_mecelis=1&v_donem=17&v_yasama_yili=&v_cilt=26&v_birlesim=080

Sonuç olarak maddenin lafzının açıklığına rağmen İ t z k n 62'nci maddesinin birinci fıkrasının bürokratlara tanıldığı görüş bildirme hakkının 17'nci dönemden sonra hiç kullanılmadığını ve teamülün bürokratların konuşmaması yönünde geliştiğini söylemek gerekir.

TBMM BAŞKANVEKİLLERİNİN MECLİS TARTIŞMALARINA KATILIMLARININ SINIRI*

I. Mevzuat Hükümleri

Anayasa'nın 94'üncü maddesinin son fıkrasına göre;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.”

TBMM İçtüzüğü'nün 64'üncü maddesinin konu ile ilgili birinci, ikinci ve dördüncü fıkra hükümleri şu şekildedir:

Başkanın görüşme ve oylamalara katılamaması

MADDE 64- Genel Kurula başkanlık eden Başkan veya Başkanvekili, asıl konu görüşülürken ve oylanırken hiçbir surette görüşünü açıklayamaz.

Başkan veya başkanvekilleri, görevlerinin yerine getirilmesinin gerektirdiği haller dışında tartışmalara katılamazlar; kişisel savunma hakları saklıdır.

(...)

Başkanvekilleri oturuma başkanlık yapmadıkları zaman, oy kullanabilir ve oyunun rengini belirtmek üzere söz alabilirler.

TBMM İçtüzüğü görüşmelerine esas alınan Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metin ise şöyledir:

Başkanın görüşme ve oylamalara katılması

Madde 65- Genel Kurula başkanlık eden Başkan veya Başkanvekili, asıl konu görüşülürken ve oylanırken hiç bir surette görüşünü açıklayamaz.

Başkan veya Başkanvekilleri görevlerinin, yerine getirilmesinin gerektirdiği haller dışında görüşmelere katılamazlar; kişisel savunma hakları saklıdır.

Millet Meclisi Başkanı oy kullanamaz. Görüşmelere katılmak isteyen bir Divan üyesi Başkanlık kürsüsünde görevli ise, yerini bir diğerine bırakmak zorundadır.

* Hazırlayan: Dr. Günel SEYİT (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

II. Tarihsel Gelişim ve Çözümleme

Anayasa'nın 94'üncü maddesinin son fıkrası ve İçtüzüğü'nün 64'üncü maddesinin birinci fıkrası hükmüne göre, başkanvekillerinin Genel Kurul'da başkanlık yaptıkları oturumlarda görüşme konusu işlere ilişkin olarak görüşlerini açıklayamayacakları açıktır. Anayasa'nın belirlediği ve İçtüzüğü'nün tekrar ettiği bu genel hükmün dışında, İçtüzük, başkanvekillerinin, oturumu yönettikleri durumlar dışında Meclis çalışmalarına katılımının sınırlarını açıkça belirleme gereksinimi duymuştur. Buna göre, Başkanvekilleri oturuma başkanlık yapmadıkları zaman, oy kullanabilir ve oyunun rengini belirtmek üzere söz alabilirler.

1973 tarihli mevcut TBMM İçtüzüğü'nün 64'üncü maddesinin kabulü sürecinde, başkanvekillerinin, başkanlık görevini yürütmedikleri zaman Meclis çalışmalarına katılımlarının sınırı, ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Buradaki tartışmanın odaklandığı nokta, başkanvekillerinin, 1961 Anayasası'nın "*Başkanlar ve Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partilerin veya siyasî parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinde veya dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan oy kullanamaz.*" şeklindeki 84'üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmü karşısında oy kullanıp kullanamayacakları ve tartışmalara katılıp katılamayacaklarıdır.

Tartışmaların zemini, Anayasa Mahkemesinin 23/2/1971 tarihli ve E.1970/32 ve K.1971/22 sayılı Kararı olmuştur. Söz konusu kararda şu ifadelere yer verilmiştir:

Başkanvekillerinin, oturumlara Başkanlık etmedikleri zamanlarda da Meclis tartışmalarına katılamamaları, onları yasama meclisi üyesi olmalarından gelen asıl hak ve yetkilerini kullanma olanağından yoksun bırakmak demek olur ki böyle bir tutum, Anayasa'nın 88., 89., 90.-ve 91. maddeleriyle bağdaştırılmaz. Bu maddeler, Yasama Meclisleri üyelerini denetimde bulunma, kanun teklif etmek hak ve yetkileriyle donatmış bulunmaktadır. Bu hak ve yetkilerin, sürekli olarak Başkanvekillerinden alınması, onları, öteki üyeler yanında, bu yönlerden, adeta kısıtlı bir duruma düşürür. Anayasa koyucusu, böyle bir durumu öngörmüş olsa idi bunu açık ve kesin bir hükümle sağlama yolunu tutardı.

Öte yandan dâva konusu karara göre, Başkanvekilliği ile de görevlendirilmiş bulunan bir Yasama Meclisi üyesi, toplanma yetersayısının aranmasında hesaba, görüşmeler sonunda oylamaya katılacak, fakat tartışmalara katılıp kendi görüşünü açıklayamayacaktır. Bundan da oy kullanmasının - hele açık oylamaya başvurulduğunda onun tarafsızlığını bozmayacağı, vereceği oy doğrultusunda konuşmasının ise tarafsızlığını bozacağı gibi çelişik bir sonuç çıkar.

Birleşime Başkanlık etmeyen bir Başkanvekilinin, açık ve kesin bir Anayasa hükmü dışında - hiç bir gücün kendisinden ayıramıyacağı üyelik sıfatıyla yapacağı konuşmanın, genel kurul üzerinde öteki üyelerinkinden ayrı ve üstün tutulması gereken bir yetki yaratacağından ve bu nedenle de onun üyelik hak ve yetkilerini daraltma gereğinden söz edilemez.

Yasa hükümlerine, çelişki yaratmayacak doğrultuda anlam vermenin yeğ tutulmasındaki olumlu nitelik de gözden uzak bulundurulmamalıdır.

Bu nedenlerle Anayasa'nın 84. maddesindeki birleşimi yöneten başkanvekillinin taraf tutmasını ve dolayısıyla görüşmeleri etkilemesini önlemek ve görüşmelerin tarafsız yürütülmesi kuralına gölge düşürmemek ereği güden ve Başkanvekillilerinin, görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında, Meclis **tartışmalarına** katılamayacaklarını saptayan hükmün, onların eylemi olarak birleşimlere Başkanlık ettikleri zamanlarla sınırlı bulunduğu ve Başkanlığını yapmadıkları birleşimlerde **tartışmalara** katılmalarını engellemediğinin kabulü ve Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun buna aykırı düşen 24/3/1970 günlü kararının iptali gerekir.

Anayasa Mahkemesi kararının konusu olan Cumhuriyet Senatosu kararına esas teşkil eden önerge şu şekildedir:

Yüksek Başkanlığa

Sayın Başkanvekilleri Anayasanın 84 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasının anlamında ihtilâfa düştüklerinden Anayasa ve İçtüzüğü'nün tatbikatında istikrar temin etmek kastı ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanının bu mevzuda Anayasa ve Adalet Komisyonunda mütalâasını aldıktan sonra vardığı netice, 21.11.1968 tarih ve 7'nci Birleşimde **Sayın Başkan ve Başkanvekillilerinin Yüce Cumhuriyet Senatosunda tartışmalara iştirak edemeyecekleri istikametinde cari tatbikatın Anayasa ve içtüzüğü'nün uygun olduğunun oylanmasını** arz ve teklif ederiz." (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C.57, T.9, B.53, 24.3.1970).

Konu, bu önergenin verilmesinden iki yıl önce de Cumhuriyet Senatosunda tartışılmıştır. 27.11.1968 tarihli birleşimde oturumu yöneten Başkanın açıklamalarından ve diğer konuşmalardan sürecin şu şekilde geliştiği anlaşılmıştır:

- Başkanlık Divanı, 1963 yılında sorunu tartışmıştır.
- Başkanlık Divanı, konunun aydınlanması için 12.1.1966 tarihli yazı ile Anayasa'nın 84'üncü maddesinin nasıl anlaşılması gerektiği hususunda Anayasa ve Adalet komisyonlarından bilgi ve değerlendirme isteminde bulunmuştur.
- Bu isteme ilişkin olarak 25.2.1966 tarihli görüş yazısına göre, komisyonlar; **"başkanvekillilerinin Genel Kurulda Başkanlık yapmadığı sırada ve bu makamın görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında Cumhuriyet Senatosunun tartışmalarına katılamayacaklarını Sayın Ekrem Özden'in muhalefeti ile ve ekseriyet oyu ile kararlaştırmıştır"**.

- Millet Meclisi Başkanlığı, Anayasa'nın bazı maddelerinin nasıl uygulanacağı noktasında düştüğü tereddüt üzerine üniversitelerin görüşüne başvurmuş; İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesinin hukukla ilgili tüm hocaları, *Meclis üyeliğinin asıl görev olduğu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanvekillerinin görevlerini yerine getirmeleri yani, üyelik sıfatlarının asıl olması sebebiyle, Cumhuriyet Senatosunda söz alıp konuşmalarının herhangi bir şekilde kısıtlanmayacağını ittifakla bildirmişlerdir.*

Bu tarihsel gelişim dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin yukarıda sözü edilen 1971 tarihli kararı ışığında temel sorun, Anayasa ve İçtüzük hükmünde yer alan “tartışmalara katılamazlar” ibaresinin nasıl yorumlanacağı noktasında düğümlenmektedir: Burada, “tartışmalar” ibaresi ile kastedilen, genel olarak Meclis görüşmeleri mi yoksa sözcüğün birincil anlamıyla *tartışmalar* mıdır? Bu sorun, TBMM Genel Kurulunda maddeye ilişkin görüşmeler sırasında gündeme getirilmiştir. CHP Grubu adına konuşan Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu, tartışmanın çerçevesini şöyle belirlemektedir:

“Meclis tartışmalarına katılamazlar” diyor, Anayasamızın 84 ncü maddesi. İçtüzüğün 65’nci maddesi “Görüşmelere katılamazlar” diyor. Dikkat buyurulsun efendim, husus şu: Şimdi, Anayasanın diğer maddelerine bakalım. 87’nci madde, görüşmelerin yayımı ile ilgili Meclisin kararma bağlı olan husustan bahsediyor. “Meclislerdeki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayımı önlenemez” diyor. Yani, “müzakere” karşılığı “görüşme” olarak kullanılıyor. 89 ncu madde genso-runun nasıl görüşüleceğini tayin ediyor. Bu görüşme şöyle olur, böyle olur diyor. Gene 90’nci maddede Meclis soruşturmasından bahsederken “Meclislerdeki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz” diyor. Şimdi, burada Anayasanın getirdiği hüküm, Meclis Başkanvekillerinin görüşmelere, yani müzakerelere katılamayacağı değildir. İçtüzük ise “müzakerelere katılmaz” diyor. Tartışma nedir, arkadaşlar? Tartışmanın eski anlamı münakaşadır. Münakaşalara katılamazlar. Yani, Anayasa, Meclis Başkanvekillerini muayyen bir seviyede tutmak istiyor. Her hâdisenin içine giren adam olsun istemiyor.

(...)

Ne istiyor Anayasa, Meclis Başkan ve Başkanvekillerinden? Münhasıran temsil ettiği sıfatın gerektirdiği davranışları istiyor, münakaşaya sokmuyor, fakat gerekirse görüşmelerde fikrinin izharında fayda görüyor, o kapıyı açık bırakıyor.

(...)

Böyle olunca, 65’nci maddedeki hüküm gerçekten Anayasanın 84 ncü maddesine aykırıdır. Bir kere evveleminde yapılacak iş, bu “görüşme”yi çıkarıp “tartışma” ya çevirmek, ondan sonra da bunun muhtevasını Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesi içerisinde madde şekline sokmaktan ibarettir.

Durakoğlu'nun bu açıklamalarının ardından, "başkanvekillerinin oturuma başkanlık yapmadıkları zaman oy kullanabilecekleri ve oylarının rengini belirtmek üzere söz alabilecekleri" yönünde bir fıkranın maddeye eklenmesine ve ikinci fıkradaki "görüşmelere" ibaresinin "tartışmalara" şeklinde değiştirilmesine ilişkin -Anayasa Komisyonunun da katıldığı- önerge kabul edilmiştir.

Konuya ilişkin görüşme tutanakları bir bütün olarak incelendiğinde, Genel Kurulda egemen olan iradenin Anayasa hükmünün amacının başkanvekillerinin tarafsızlığını sağlama amacını güttüğü yorumu üzerinde temellendiği ve yapılacak İçtüzük düzenlemesinin de bu amaç doğrultusunda başkanvekillerinin tarafsızlığını tahkim etmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuca ulaşan değerlendirmelerde temel argüman, siyasi parti gruplarının disiplin mekanizmaları dikkate alındığında, birer siyasi parti grubu üyesi olan başkanvekillerinin tartışmalı konularda kaçınılmaz olarak parti gruplarının görüşlerine yakın olacakları ve bu durumun tarafsızlıklarının zedelenmesi sonucu doğuracağı olmuştur (bkz. ekli *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D.3, C.30, T.4, B.22, 18.12.1972 ve *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, D.3, C.30, T.4, B.23, 19.12.1972).

Sonuç

I. Görüş:

Salt 1971 tarihli Anayasa Mahkemesi kararının ortaya koyduğu bakış açısı benimsenecekse, 1973 tarihli İçtüzük hükmünün (64'üncü madde) -başkanvekillerinin Meclis üyesi sıfatıyla faaliyetlerini; oy rengini belli etme, kişisel savunma ve oy verme ile sınırladığı için- Anayasa'ya aykırı olduğunun kabulü gerekir. Anayasa Mahkemesi kararı içinde belirlenen Anayasa hükmü yorumuna göre, tarafsızlığı sağlamaya yönelik kısıtlama, milletvekilinin sadece başkanvekilliğini yürüttüğü süreçler için söz konusu olabilir. Milletvekili, başkanvekili sıfatıyla kürsüde görev yapmıyorsa, TBMM üyelerine tanınan tüm hak ve yetkilerden yararlanabileceklerdir. Bunun dışında bir kısıtlama, Anayasa koyucunun iradesi ile uyuşmamaktadır. Kararda yer verilen şu ifadeler anımsanmalıdır:

Bu hak ve yetkilerin, sürekli olarak Başkanvekillerinden alınması, onları, öteki üyeler yanında, bu yönlerden, adeta kısıtlı bir duruma düşürür. Anayasa koyucusu, böyle bir durumu öngörmüş olsa idi bunu açık ve kesin bir hükümle sağlama yolunu tutardı.

Anayasa koyucu, 1982 Anayasasında, başkanvekillerinin tartışmalara katılma sorunu ile ilgili olarak 1961 Anayasası hükmünü tekrarlamıştır. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi kararının günümüz uygulamasını da bağlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir.

II. Görüş:

1973 tarihli TBMM İçtüzüğü hazırlanırken 1971 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı dikkate alınmış, karar Genel Kurul'da tartışılmış ve İçtüzük metni buna göre biçimlenmiştir. Bu çerçevede, tutanaklara yansıyan görüşmelerden, İçtüzük koyucunun ortaya koyduğu iradenin, Meclis başkanvekillerinin tarafsızlığını sağlama amacı doğrultusunda bu kişilerin Meclis çalışmalarına katılımlarını sınırlama yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararından sonra çıkarılan İçtüzük düzenlemesinin, tartışmaları sonlandırdığını, en azından Mahkeme kararının genişletici yorumunu sınırlandırdığını pozitif hukuk bakımından kabul etmek gerekir. Söz konusu düzenlemede korunan yarar, başkanvekilinin “tarafsızlığı ve saygınlığı” ile “tarafsız ve saygın bir Başkan tarafından yönetilen Genel Kurul’un menfaati”dir. Tarihsel süreç bu amaca yönelik düzenleme yapıldığını göstermektedir. Lafzın açıklığının yanında, amaçsal ve tarihsel gereklere bakıldığında yeni bir tüzük düzenlemesine kadar mevcut uygulamayı esnetmek mümkün gözükmemektedir.

Öyleyse, TBMM Genel Kurulunda, başkanvekilliği görevlerinin gerektirdiği durumlar dışında söz alabilecekleri başlıca durumlar, İçtüzüğün 86’ncı maddesinde tanımlanan oyunun rengini belli etme konuşması ve kişisel savunma kapsamındaki (birleşimi yönetimi sırasındaki tutumuna ilişkin eleştirilere karşı savunması ile m.69, 134, 137, 163, 112 deki savunmaları) konuşmalar olmalıdır. Yine m.58 kapsamındaki düzeltme hakkı da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Bu görüş göre, başkanvekillerinin Komisyon tartışmalarında da katılamaması (söz alamaması) gerekecektir. Yine İçtüzük 37 ve 59’uncu maddesi bağlamındaki konuşmaları da Başkanvekilinin yapamaması gerekir.

III. Görüş:

İçtüzük koyucunun iradesini esas almakla birlikte Anayasa Mahkemesinin görüşünü de kısmen gözetebilecek nitelikte bir görüş, tarafsızlık boyutunu konuşma türleri bağlamında dikkate alır ve konuşma türleri arasında nitelikleri bakımından bir ayrıma gider. Buna göre, başkanvekillerinin, oturumu yönetmedikleri görüşmelerde yapabilecekleri konuşmalar şu şekilde belirlenebilir (buradaki temel ölçü, konuşmanın içeriğinden çok bu konuşmanın Meclis çalışmaları sistematikindeki yapısal konumunun “tartışma” bağlamından uzak olması veya başkanvekilinin kişisel savunmasına özgülenmiş olmasıdır):

1- Oyunun rengini belli etme konuşması

İçtüzüğün 86’ncı maddesine göre bir tasarı veya teklifin tümünün kesin olarak oylanmasından önce milletvekillerinin ne yolda oy kullanacaklarını kürsüden açıklama konuşmaları, teamül olarak, oyunun rengini belli

etme konuşması olarak adlandırılmaktadır (Fahri Bakırcı, *TBMM Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, s. 296).

- 2- İçtüzüğün 69'uncu maddesi uyarınca şahsına sataşılın veya ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüş kendisine atfolunan başkanvekilinin milletvekili sıfatıyla kişisel savunma hakkı kapsamındaki konuşması
- 3- İçtüzüğün 58'inci maddesi uyarınca kendisine ait olup geçen birleşim tutanağında yer alan bir beyanının düzeltilmesi hakkındaki konuşması
- 4- İçtüzüğün 60'ıncı maddesi uyarınca pek kısa konuşma

Pek kısa konuşma ile ilgili TBMM uygulaması, birleşimin başında belli sayıda milletvekiline gündem ile ilgili olmayan konulara ilişkin söz hakkı tanıma yönünde gelişmiştir. Bu bakımdan, pek kısa söz uygulaması, adeta gündem dışı konuşmanın kısaltılmış bir biçimi gibi gelişmiştir. Ancak, pek kısa söz istemi, gündeme ilişkin tartışmalar çerçevesinde, örneğin bir kanun önerisinin görüşmeleri sırasında da gerçekleştirilebilir. Başkanvekillerinin tarafsızlığını gözetilen bir yaklaşım içinde, başkanvekillerinin temül olarak gelişen pek kısa söz isteminde bulunabilmesi, bunun dışında kalan durumlar için tartışmalara katılma olasılığı dikkate alınarak pek kısa söz isteminde bulunamamaları yerinde olacaktır.

- 5- İçtüzüğün 59'uncu maddesinde belirlenen gündem dışı konuşma, İçtüzük'te ele alındığı içerikle uygulanıyor olsaydı, daha açık bir deyişle olağanüstü acele hallerde başvurulmuş bir konuşma türü olsaydı, Hükümet ve siyasi parti grupları adına konuşan milletvekilleri ile tartışma yaratması olası bu konuşmayı başkanvekillerinin yapamaması gerekirdi. Ancak mevcut uygulama, ağırlıklı olarak tartışma bağlamının dışında belirlendiğinden, gündem dışı söz isteminin konusu dikkate alınarak (bu konuda oturumu yöneten Başkanın takdir yetkisi esas olmak üzere) başkanvekilinin gündem dışı söz almasında İçtüzük ve Anayasa hükümleri bağlamında bir aykırılık görülmemektedir. Nitekim TBMM Başkanvekilleri M. Murat Sökmenoğlu, Sadık Yakut ve Ali Dinçer sırasıyla 18.5.2000, 24.3.2005 ve 7.2.2007 tarihli birleşimlerde gündem dışı konuşma yapmışlardır. Ancak, Madde 59/2 kapsamında Hükümetin gündem dışı konuşmasına cevap mahiyetindeki görüşmelerde Başkanvekillerinin söz alamayacağı açıktır.
- 6- İçtüzüğün 37'nci maddesi uyarınca doğrudan gündeme alma önergesi üzerinde konuşma
- 7- İçtüzüğün 98'inci maddesi çerçevesinde sözlü sorulara ilişkin konuşmalar

- 8- Genel görüşme, Meclis araştırması ve Meclis soruşturması önergelerinin öngörüşmelerinde ve görüşmelerinde, önerge sahibi sıfatıyla yapılan konuşmalar, TBMM uygulaması içinde, siyasal yönü ağır basan ve tarafsızlığı zedeleme olasılığı yüksek olan konuşmalardır. Yapılan işlem doğrudan müzakere ve müzakerenin doğal sonucu tartışmadır. Dolayısıyla bu görüşmelerde Başkanvekilinin konuşma yapmaması gerekir. Bununla birlikte, Millet Meclisinin, 22.12.1977 tarihli 81'inci birleşiminde TBMM Başkanvekili ve Ordu Milletvekili Memduh Ekşi, fındık konusundaki Meclis Araştırması önergesinin öngörüşmesinde, önerge sahibi sıfatıyla söz alıp konuşma yapmıştır (*Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, B. 81, 22.12.1977, s. 572-579).
- 9- Uyarma cezası alan, kınama veya geçici olarak meclisten çıkarma cezası teklif edilen milletvekilinin kendini savunması
- 10- Dokunulmazlığın kaldırılması veya üyelik sıfatının düşmesi istemi üzerine konuşmalar.

Başkanvekillerinin, bu konuşmalar dışında, usul *tartışmalarında* (aynı kapsamdaki grup önerilerine ilişkin konuşmalar dâhil) ve diğer konuşma türleri çerçevesinde söz almamaları tarafsızlıklarının korunması bakımından uygun olacaktır.

Komisyonlarda ise, başkanvekillerinin, -yukarıda “tartışma” ibaresine ilişkin geliştirilen yorum çerçevesinde- sadece imza sahibi oldukları kanun teklifinin sunuşuna ilişkin olarak ve kanun teklifinin tümünün oylamasından hemen önce oylarının rengini belli etmek üzere söz alabilecekleri ve bunun dışındaki komisyon tartışmalarına katılamayacakları (görüşmeleri izleyemeyecekleri anlamında değil, söz alamama anlamında) değerlendirilmektedir. Kuşkusuz komisyonlarda da başkanvekillerinin kişisel savunma ve açıklama haklarının saklı sayılması gerekmektedir.

İçtüzüğün 64'üncü maddesinin, Başkanvekilleri için milletvekilliği hak, görev ve yetkileri bağlamında istisnai hüküm içermesi nedeniyle dar yorumlanması gerekmektedir. Başkanvekillerinin bu maddedeki kısıtlamanın dışında milletvekillerinin hak ve görevlerini icra edebileceği açıktır. Bu çerçevede, yasa teklifi, denetim önergesi verebilme, önerge verme, teklifini geri çekme, benimseme, açık oy ve yoklama talebi, kapalı oturum talebi, dilekçe komisyonu kararlarına itiraz gibi Anayasa'dan ve İçtüzük'ten kaynaklı haklarını kullanabileceklerdir.

TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN 66'NCI VE 67'NCİ MADDELERİ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

I. Mevzuat Hükümleri

TBMM İçtüzüğü'nün Başkanın söz kesmesi başlıklı 66'ncı maddesine göre;

Kürsüdeki üyenin sözü ancak Başkan tarafından, kendisini İçtüzüğe uymaya ve konudan ayrılmamaya davet etmek için kesilebilir.

İki defa yapılan davete rağmen, konuya gelmeyen milletvekilinin aynı birleşimde o konu hakkında konuşmaktan men edilmesi, Başkan tarafından Genel Kurula teklif olunabilir.

Genel Kurul, görüşmesiz işaret oyu ile karar verir.

Konuşma üslubu başlıklı 67'nci maddesine göre;

Genel Kurulda kaba ve yaralayıcı sözler söyleyen kimseyi Başkan derhal, temiz bir dille konuşmaya, buna rağmen temiz bir dil kullanmamakta ısrar ederse kürsüden ayrılmaya davet eder. Başkan, gerekli görürse, o kimseyi o birleşimde salondan çıkartabilir.

Başkanlığa gelen yazı ve önergelerde kaba ve yaralayıcı sözler varsa, Başkan, gereken düzeltmelerin yapılması için, o yazı veya önergeyi sahibine geri verir.

II. Genel Belirlemeler

TBMM'nin 17'nci Yasama Döneminden 24'üncü Yasama Dönemine kadar olan genel Kurul tutanaklarının elektronik ortamda incelenmesi ve Kanunlar ve Kararlar Dairesi eski Başkanı Gündüz Dinçer ile yapılan görüşme neticesinde;

TBMM'nin 22'nci Yasama Döneminden itibaren bu maddelerin uygulamasında belirgin bir azalış olduğu,

TBMM Genel Kurulunu yöneten Başkan veya başkanvekillerinin 66'ncı maddeyi uygularken genellikle İçtüzüğe uymayan ya da konuya gelmeyen milletvekillerini uyarmakla yetindikleri ve aynı madde bağlamında öngörülen "aynı birleşimde o konu hakkında konuşmaktan men etme" yaptırımını nadiren uyguladıkları,

İçtüzüğün 67’nci maddesinin, 66’ncı maddeye göre daha sık uygulandığı, 67’nci madde bağlamında öngörülen o birleşimde salondan çıkarma yaptırımının da birleşimi yöneten Başkan veya başkanvekilleri tarafından son çare olarak uygulandığı, bu yaptırımın hemen uygulanması yerine hatibi ikaz, kaba ve yaralayıcı sözlerin geri alınmasını talep etme ve gerekli görüldüğünde hatibin kürsüyü terk etmesini talep etme usullerine sıklıkla başvurulduğu gözlemlenmiştir.

III. İçtüzüğün 66’nci maddesi ile ilgili uygulama örnekleri

İlgili maddenin TBMM’nin 18’nci Dönem 2’nci Yasama Yılı 22/12/1988 tarihli 50’nci Birleşiminde uygulandığı görülmüştür. TBMM Başkanvekili E. Yıldırım Avcı’nın yönettiği birleşimde Antalya Milletvekili İbrahim Demir İçtüzüğün 67’nci (şimdi ki 66’ncı) maddesi¹ uyarınca öncelikle kürsüyü terke davet edilmiş ardından kendisine görüşülmekte olan konunun bitimine kadar konuşmaktan men cezası verilmiştir. Anılan birleşim tutanakları ayrıntılı incelendiğinde verilen disiplin cezasının ardından İbrahim Demir’in söz taleplerinin birleşim boyunca reddedildiği görülmektedir. Bununla birlikte Demir’in soru sorma talepleri de İçtüzüğün 67 (şimdiki 66)’nci maddesi gerekçe gösterilerek reddedilmiştir.

1/11/2000 tarihli Birleşimde Başkanvekili Ali İlıksoy, konuşmasını yapan Kemer Genç’i konuya gelmesi, gelmemesi durumunda 66’ncı maddeyi uygulayacağını ifade etmiştir. Hatibin yine konu dışında konuşması üzerine Başkanvekili tarafından sözü kesilmiş ve 66’nci madde uyarınca konuşmaktan men edilmesi için Genel Kurulun oyuna başvurulacağı ifade edilmiştir. Ancak konuya müdahale eden diğer milletvekillerinin Başkanvekilini daha hoşgörülü olmaya davet etmesi üzerine hatibe 1 dakika daha ek süre verilerek konuşmasına devam etmesi sağlanmıştır.

Konu ile ilgili başka bir örnekte² Başkanvekili Nejat Arseven, kürsüde konuşma yapan Kemer Genç’i söz aldığı konu ile ilgili konuşması için ikaz ettikten sonra sözünü kesmiş ve mikrofonunu kapatmıştır. Başkanvekili hatibi 66’nci maddeye uymaya davet ettikten ve tekrar konu dışına çıkması hâlinde 66’nci maddeyi uygulayacağını ifade ettikten sonra hatibin mikrofonunu tekrar açmıştır.

İçtüzüğün 66’nci maddesi ile ilgili diğer 5 adet uygulamaya bakıldığında Başkanvekillerinin konuşmacıları görüşülmekte olan konuya dönmeleri noktasında ikaz ettikleri, bu ikazların fayda vermemesi durumunda sözlerini kestikleri ve 66’nci maddeyi uygulayacaklarını ifade ederek konuşma düzenini sağlamaya ça-

1 16/05/1996 tarihli ve 424 sayılı Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Başlığı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İçtüzüğe Bazı Maddeler Ekleneğine İlişkin Karar öncesinde Başkanın söz kesmesi başlıklı 66 ncı madde 67’nci, Konuşma üslubu başlıklı 67’nci madde, 68 inci madde idi.

2 23/11/1999 tarihli tutanak s. 320.

lıştıkları görülmüştür. Hatiplerin ısrarla konuya gelmemeleri durumunda ise başkan tarafından sözlerinin kesildiği, mikrofonun kapatılarak kürsüyü terke davet edildikleri müşahade edilmiştir. Bu süreçlerden sonra aynı birleşimde o konu hakkında konuşmaktan men etmeye yönelik yaptırıma genellikle gerek kalmamıştır. Bununla birlikte 66'ncı madde uyarınca konuşmaktan men etme uygulamalarının sık yaşanmaması hatiplerin Başkanlığın tutumunu bildiklerinden gündemdeki konu çerçevesinde kalmaya dikkat etmeleri, gerekli ikazlardan sonra konuya dönmeleri ve de başkanvekillerinin hoşgörülü tutumlarıyla ifade edilebilir³.

26'ncı Yasama Döneminde İçtüzüğün 66'ncı maddesinin uygulanmasına ilişkin bir örnek ise 27/4/2016 tarihli 82'nci Birleşimde yaşanmıştır. Tanju Özcan'ın konuşması esnasında Başkanvekili Ahmet Aydın, hatibi iki defa konuya dönmeye çağırarak, bilahare konuşmada zikredilen ve TBMM Başkanını hedef alan ifadelerden ötürü konuşmacıyı özür dilemeye davet etmiştir. Konuşmacının özür dilemeye yanaşmaması üzerine Başkanvekili elektronik cihazı kullanmak suretiyle mikrofonu kapatarak resen konuşmaya son vermiş ve 66'ncı madde çerçevesinde hatibin birleşimin geri kalanında ilgili konu hakkında konuşmaktan men edilmesini Genel Kurul'a teklif etmiştir. Ancak teklifin oylamasına geçilmemiş ve Başkanvekili hatibi özür dilemeye davet etmeyi sürdürmüştür. Konuşmacının tutumunu sürdürmesi ve yaşanan karışıklık üzerine Başkanvekili birleşime ara vermiştir. Birleşimin devamında zikredilen ifadelerin İçtüzüğün 161'inci maddesi kapsamına girdiği gerekçesiyle Tanju Özcan 163'üncü madde çerçevesinde Meclisten üç birleşim geçici olarak çıkarma ile cezalandırılmıştır.

IV. İçtüzüğün 67'nci maddesi ile ilgili uygulama örnekleri

67'nci maddenin uygulanması ile ilgili örneklerden biri 24/06/2005 tarihli TBMM Başkanvekili Nevzat Pakdil'in yönetimindeki birleşimde yaşanmıştır. Kürsüde konuşmasını yapan Hatay milletvekili Mehmet Eraslan'ın kaba ve yaralayıcı sözler kullanması üzerine Başkanvekili tarafından sözü kesilmiş, mikrofonu kapatılmış, kendisi kınanmış ve sözlerini geri alması istenmiştir. Başkan hatibi sözlerini geri alması için 3 defa daha ikaz ettikten sonra hatibin sözlerini geri almaması üzerine İçtüzüğün 67'nci maddesi uyarınca Genel Kurulu terk etmesi istenmiş ve idare amirleri göreve çağırılmıştır. Mehmet Eraslan idare amirleri tarafından Genel Kurul Salonundan çıkarılmıştır.

Bir başka örnek de TBMM'nin 4/9/1986 tarihli birleşiminde yaşanmıştır. Birleşime başkanlık eden Abdulhalim Aras, Ankara Milletvekili M. Seyfi Oktay'a kürsüde kaba sözler sarf etmesinden dolayı 68 (şimdi ki 67)nci maddenin birinci

3 Konu ile ilgili diğer örnekler için Bkz. 17/6/1987, 19/10/1988, 15/12/1989 ve 16/7/2003 tarihli tutanaklar.

fıkrasını okumuş, sözlerini geri almasını ve temiz bir dille konuşmasını talep etmiş aksi takdirde kendisini kürsüden indireceğini ifade etmiştir. Birleşimi yöneten başkanvekilinin ısrarlarına ve ikazlarına rağmen sözlerini geri almayan hatip, kürsüden indirilmiştir.

TBMM Başkanvekili Yılmaz Hocaoğlu tarafından yönetilen 6/6/1990 tarihli birleşimde konuşmacı Mustafa Kul tarafından kullanılan kaba ve yaralayıcı ifadeler üzerine Başkanvekili tarafından sözlerini düzeltmesi talep edilmiş aksi takdirde 68 (şimdi ki 67)nci maddenin kendisi hakkında uygulanacağı ifade edilmiştir. Hatibin sözünü geri almamakta ısrar etmesi üzerine Başkan tarafından kürsüyü terke davet edilmiş ve mikrofonu kapatılmıştır. Daha sonra hatibin sözlerini geri alması ile konuşmasına devam etmesi sağlanmıştır.

Bahse konu madde ile ilgili diğer 5 adet örneğe bakıldığında, kürsüde kaba ve yaralayıcı sözler kullanan hatiplerinin Başkan tarafından sözlerinin kesildiği ve bu sözlerin geri alınmasının talep edildiği, hatiplerin kaba ve yaralayıcı sözlerini geri almaları durumunda konuşmalarına devam ettikleri görülmüştür⁴. Hatiplerin sözlerini geri almamaları durumunda ise Başkan tarafından önce ikaz edildikleri, bu ikazlara uymamaları durumunda da mikrofonlarının kapatılıp kürsüyü terke davet edildikleri görülmektedir. Birleşimi yöneten başkanvekilleri tarafından birleşimden çıkarma cezası en son çare olarak, nadiren kullanılmıştır. Bununla birlikte bazı örneklerde 67'nci madde bağlamında ikaz edilen milletvekillerine İçtüzüğü'nün diğer maddelerinde düzenlenen uyarma ya da kınama cezaları verilerek görüşmelere devam edilmiştir.

4 Konu ile ilgili diğer örnekler için bkz. 28/5/1985, 19/10/1988, 24/1/1990, 5/6/1990 ve 16/3/2003 tarihli tutanaklar.

KAPALI OTURUM TUTANAKLARININ YAYIMLANMASI*

I. Mevzuat Hükümlerinin Tarihsel Gelişimi

2 Mayıs 1927 tarihli TBMM Dahilî Nizamnamesi'nin 98'inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, “Gizli zabıtlar *en az on sene geçmeden veya Meclis kararı olmadan neşredilemez.*” Bu düzenlemenin yapıldığı tarihte yürürlükte bulunan Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun 20'nci maddesi ise “(...) *hafi celseler müzakeratının neşri Meclisin kararına menuttur.*” hükmünü içermektedir.

Hâlen yürürlükte bulunan TBMM İçtüzüğü'ne dayanak oluşturan İçtüzük teklifindeki düzenleme şu şekilde idi:

Kapalı oturum tutanakları ve özetleri, kapalı oturum tarihinden itibaren on yıl geçtikten sonra yayımlanır. Bunların daha önce yayımlanması yahut on yıl geçtikten sonra dahi yayınlanmasının belli bir süre daha ertelenmesi hususunda Genel Kurul, danışma kurulunun teklifi üzerine işaret oyuyla karar verir.

TBMM İçtüzüğü Teklifi metni, Millet Meclisi Anayasa Komisyonunda aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Kapalı oturum tutanakları ve özetleri, kapalı oturum tarihinden itibaren on yıl geçtikten sonra yayımlanabilir. Bunların daha önce veya sonra yayınlanması hususunda Genel Kurul, Danışma Kurulunun teklifi üzerine işaret oyuyla karar verir.

Millet Meclisi Anayasa Komisyonunun bu fıkra ile ilgili düzenlemesi, Millet Meclisinde olduğu gibi kabul edilmiş; o tarihten itibaren söz konusu fıkra (yürürlükteki İçtüzük metninin 71'nci maddesinin ikinci fıkrası) bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemde yürürlükte bulunan 1961 Anayasası'nın 87'nci maddesinin ikinci fıkrasında kapalı oturumlardaki görüşmelerin yayımı, ilgili Meclisin kararına bağlanmıştır:

“Meclisler, İçtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı ilgili Meclisin kararına bağlıdır.”

Kapalı oturumlardaki “görüşmelerin yayımı” ile ilgili başka bir düzenleme 1982 Anayasasının 97'nci maddesinde yapılmıştır.¹ Buna göre; Türkiye Büyük

* Hazırlayanlar: Dr. Günel SEYİT (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı), Tuncay GÜN (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı).

1 Bu hüküm 1961 Anayasasının 87'nci maddesi ile aynı içeriktedir. 1982 Anayasasının hazırlanması aşamasında Anayasa Komisyonu, “Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması” başlıklı 103 üncü maddenin gerekçesinde, “1961

Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapılabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

II. Sorun Alanı

Yürürlükteki Anayasa ve İçtüzük hükümleri çerçevesinde, süresi on yılı aşmış kapalı oturum tutanakları, Meclis kararına gerek olmaksızın yayımlanabilecek midir; yoksa kapalı oturum tutanaklarının yayımı için her durumda Meclis kararı mı gerekmektedir?

III. Çözümleme

İlgili mevzuat hükümlerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde İçtüzük ile Anayasa hükümleri arasındaki ilişkiye yönelik şöyle bir çıkarsama yapılabilir: Kapalı oturum tutanaklarının yayımlanmasına ilişkin olarak İçtüzük hükümleri on yıllık süre ve Meclis kararına bir arada gönderme yaparken Anayasa hükümleri sadece Meclis kararı gerekliliğini belirlemişler; on yıllık süre koşuluna değinmemişlerdir.

Bu noktada iki farklı yoruma gidilebilir. Bu yorumlardan birincisi sistematik ve tarihsel, ikincisi ise lafzi (sözel) yorum yöntemini esas almaktadır. İkinci yorumun, yerleşik uygulama ile uyumundan kaynaklı olarak egemen yorum niteliği gösterdiği söylenebilir.

1. Kapalı oturum tarihinden itibaren on yıl geçmiş olmasına karşın bu tutanakların resen yayımlanması yoluna gidilmeyip Genel Kurul kararı aranması, İçtüzük hükmüne uygun değildir. Zira İçtüzük, kapalı oturum tutanaklarının yayımı için on yıllık süre öngörmüş olup sadece tutanakların bu on yıllık süreden önce yayımlanması ya da yayımının on yıldan sonraya bırakılması konusunda Danışma Kurulu'na ve Genel Kurul'a yetki vermiştir. On yılı dolduran tutanakların yayımı konusunda Genel Kurul ile Danışma Kurulu'nun bir yetkisi olmayıp bu durumda tutanakların resen yayımı yoluna gidilmelidir. 1973'teki *İçtüzük Teklifi*'ndeki düzenleme ve düzenlemede Anayasa Komisyonu'nun yaptığı değişikliğe ilişkin gerekçe, bu görüşü destekler niteliktedir. İçtüzük Teklifi'ndeki hükme göre, kapalı oturum tutanakları ve özetleri, kapalı oturum tarihinden itibaren on yıl geçtikten sonra yayımlanacaktır; bunların daha önce yayımlanması yahut on yıl geçmiş olmasına karşın yayınlanmasının belli bir süre daha ertelenmesi hususunda Genel Kurul, Danışma Kurulu'nun teklifi üzerine işaret oyuyla karar verecektir. Anayasa Komisyonu, bu hükümde yaptığı değişiklik ile günümüzde yürürlükte bulunan

Anayasasının 87'nci maddesinde yer almış bulunan görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması ile ilgili esaslar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tek Meclisli bir Yasama Organı olarak kurulması esasına göre yeniden düzenlenmiştir." ifadesini kullanmıştır. Danışma Meclisinin görüşmeleri sırasında ilgili maddenin diğer fıkralarında değişiklikler yapılmasına rağmen ikinci fıkra olduğu gibi korunmuştur.

hükme geçerken, İçtüzük Teklifi'ndeki hüküm üzerinde öze ilişkin herhangi bir değişiklik amaçlamadığını, değişiklik gerekçesinde buna ilişkin herhangi bir ifadeye yer vermeyerek ortaya koymuştur. Söz konusu gerekçe metni şu cümleden ibarettir: “*Teklifin 74 ve 75’inci maddeleri değiştirilerek 72’nci madde olarak kabul edilmiştir.*” (bkz. Volkan Has, *Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Çalışma Düzeni*, 2009, s. 370).

Volkan Has, bu yorumun esas alınması durumunda İçtüzüğün yürürlükteki 71’nci maddesi ile Anayasa’nın 97’nci maddesi arasında beliren çelişkiyi de şu yorumla aşmaktadır: “İçtüzük koyucu, kapalı oturum tutanaklarının on yılı doldurması halinde, kapalı oturumu gerektiren hal ve şartların ortadan kalkmış olduğunu kural olarak kabul etmiş ve bu çerçevede Genel Kurul, ihdas ettiği İçtüzük hükmü suretiyle on yılı dolduran tüm kapalı oturum tutanaklarının yayımlanması yönünde zaten bir karar almış olup, böylece Anayasa hükmünün gereği yerine getirilmiş olmaktadır.” (2009:371)

Öte yandan, Anayasa hükmü ile İçtüzük hükmü arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez. Çünkü 1927 tarihli İçtüzük hükmü 1924 Anayasası yürürlükte iken, 1973 tarihli İçtüzük hükmü 1961 Anayasası yürürlükte iken kabul edilmiştir. 1982 Anayasası da 1973 tarihli İçtüzük yürürlükte iken kabul edilmiştir. Dolayısıyla tarihsel sürecin bütünlüğü içinde, hem Anayasa koyucunun İçtüzük koyucunun iradesini, hem de İçtüzük koyucunun Anayasa koyucunun iradesini gözetme olanağı olmuştur. Bu koşullar altında “on yıllık süre” ile “Meclis kararı” ölçütlerinin bir arada 1927’ten günümüze kadar gelmiş olması, bir başka deyişle, İçtüzük koyucunun Anayasa hükmünü kısıtlayıcı biçimde yorumlamayarak on yıllık süre ölçütünü metinden çıkarmamış olması dikkate değerdir. Sadece Anayasa hükmünü esas alarak her türlü kapalı oturum tutanağının Meclis kararı ile yayımlanabileceğine ilişkin kısıtlayıcı bir yorum, söz konusu tarihsel süreci göz ardı eden bir yorum olacağı gibi, on yıllık süre ölçütünü de bütünüyle anlamsızlaştıracaktır. Buna göre, süresi on yılı aşmış tutanaklar ile aşmamış tutanakların yayımlanma düzeni arasında hiçbir ayırım kalmayacaktır.

On yıllık süre ölçütünün bir anlamı olacaksa, anayasalarda kapalı oturum tutanaklarının açılması için sadece Meclis kararına göndermede bulunulurken İçtüzük koyucunun istikrarlı olarak süre ölçütünü de gözetiyor oluşunu, İçtüzük hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğu yorumuna gitmeden açıklamak gerekmektedir. Bu sorunun çözümü için, Anayasa ve İçtüzük düzenlemelerinin en sade biçimde yazılmış olduğu 1924 Anayasası ve 1927 İçtüzüğü’ne bakmak gerekmektedir. 1924 Anayasası, kapalı oturum tutanaklarının yayımını sadece Meclis kararına bağlamaktadır. Bu Anayasa’nın yürürlüğe girişinden üç yıl sonra yürürlüğe giren 1927 İçtüzüğü’nde ise, “Gizli zabıtlar en az on sene geçmeden veya Meclis kararı

olmadan neşredilemez.” denilerek birbirine alternatif iki yol öngörülmektedir. Tutanakların açılması için on yıl geçmiş olmalı **veya** Meclis karar almalıdır:

- a. On yıl geçmiş ise, Meclis kararına gerek olmadan,
- b. On yıllık süre koşulundan bağımsız olarak (on yıldan “daha önce veya sonra”) her durumda Meclis kararı ile

tutanaklar yayımlanabilecektir.

TBMM İçtüzüğü’nün yürürlükteki 71’nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü ve 1973 İçtüzük Teklifi’nin Anayasa Komisyonunca değiştirilmeden önceki ilk biçimindeki ilgili hüküm, 1927 İçtüzüğü hükmünün farklı ifadelerle tekrarı niteliğindedir. İçtüzük koyucu, üç farklı Anayasa döneminde de, Anayasa’ya uygun olarak aldığı karar (İçtüzük) ile, somut olarak belli bir tutanağın yayımlanması yerine yayımlama düzenine ilişkin genel nitelikli bir düzenlemeye gitmiş; böylece Meclis kararı yanında on yıllık süre ölçütünü de esas alacağını ortaya koymuştur. Yürürlükteki TBMM İçtüzüğü’nün 1927 İçtüzüğü’nden tek farkı, süresi on yılı geçmiş tutanakların *yayımlanmaması* için Meclis kararı alınabilmesine olanak tanınması olmuştur.

2. Anayasa’nın 97’nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü, kapalı oturum görüşmelerinin yayımını açıkça Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlamaktadır. İçtüzüğün 71’inci maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan on yıllık süre şartı, söz konusu Anayasa hükmüyle uyumlu değildir. Bu nedenle, kapalı oturum tutanaklarının yayımlanması herhangi bir süreyle bağlı olmaksızın Meclis kararına bağlı olup Genel Kurul bu konudaki kararını Danışma Kurulunun teklifi üzerine işaret oyuyla alacaktır.

Nitekim uygulama da bu yönde gelişmiş; TBMM tarihi içinde yayımlanan tüm kapalı oturum tutanakları, Meclis kararı ile yayımlanmıştır (bkz. Şeref İba, “TBMM Toplantı Düzeni Yönünden Kapalı (Gizli) Oturum Kavramı ve Türk Parlamento Tarihinde Kapalı Oturumlar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59/3, 2004, s. 120-3).

Sorun, TBMM Genel Kurulu’nun 5.3.2013 tarihli 73’ncü Birleşiminde de tartışılmış ve bu birleşimde açılan usul tartışması sonucunda, önceki uygulamalara paralel olarak kapalı oturum tutanaklarının açılması hususunda Danışma Kurulu teklifi üzerine Genel Kurul kararının gerekli olduğu yönündeki görüş egemen olmuştur. Oturumu yöneten Başkan, bu yöndeki tutumunun usul tartışması sonucunda değişmediğini belirtmiştir.

GENSORU ÖNERGELERİNE İLİŞKİN SÜRELER

I. Tanım ve Mevzuat Hükümleri

Gensoru, Bakanlar Kurulunun genel politikası ya da bir bakanın kendi görev alanında uyguladığı politika ve uygulamalara ilişkin olarak bakanların siyasi sorumluluklarını ortaya çıkarmak amacıyla kullanılan ve nihayetinde görevden düşürülmelerine imkân veren bir parlamenter denetim yoludur.

Gensoru önergesinin verilmesinden başlayarak tüm süreç İçtüzük'te düzenleme yapmaya mahal kalmayacak biçimde Anayasa'nın 99'uncu maddesinde ayrıntılı olarak hükme bağlanmıştır.

B. Gensoru

MADDE 99- Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir. Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir."

II. Çözümleme

Gensoru önergesinde işletilecek süreye ilişkin olarak farklı emredici süreler öngörülmüştür. Uygulamada gensoru önergesinin Genel Kurulda okunduğu günün ertesinde Danışma Kurulu toplantıya çağırılıp öngörüşmelerin yapılacağı gün tespit edilmektedir. Danışma Kurulu önerisinde gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki öngörüşmelerin tarihi ile gündeme alınması

halinde görüşmelerin hangi gün yapılacağı da Genel Kurul onayına sunulmaktadır.

Gensoru önergesinin verilmesinden sonra bastırılarak üyelere dağıtılması için öngörülen sürede, “sonraki üç gün” ibaresi nedeniyle uygulamada sorun yaşanmamaktadır. Dağıtımı sonrasında gündeme alınıp alınmayacağına dair yapılan görüşmeler için öngörülen on günlük sürenin tamamı tüketilmediğinden sürenin başlangıcı tam olarak tespit edilememekle birlikte son dönemdeki uygulamalara ilişkin hazırlanan bilgi notlarında süre başlangıcında dağıtım gününün esas alındığı görülmektedir.

Gensoru görüşmelerine ise gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe başlanamayacağı ibaresi uygulamada tartışmaya yol açmaktadır.

Görüşmeleri Kabul Edilen Gensoru Birleşimleri				
Yasama Dönemi	Esas No	Öngörüşme Tarihi	Görüşme Tarihi	Güvenoylaması Tarihi
Millet Meclisi 1. Dönem (1961-1965)	11/3	04.11.1964	11.11.1964	19.11.1964
Millet Meclisi 5. Dönem (1977-1980)	11/1	27.12.1977	29.12.1977	31.12.1977
	11/64	24.06.1980	30.06.1980	02.07.1980
	11/66	28.08.1980	03.09.1980	05.09.1980
20 (1996-1999)	11/1	03.06.1996	06.06.1996	İstifa
	11/13	02.12.1997	08.12.1997	10.12.1997
	11/16	23.06.1998	29.06.1998	01.07.1998
	11/17	14.07.1998	20.07.1998	22.07.1998
	11/19-20-21	19.11.1998	23.11.1998	25.11.1998
	11/22	18.03.1999	20.03.1999	22.03.1998

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere; 29.12.1977 ve 20.03.1999 tarihli birleşimlerde yapılan gensoru görüşmelerinde iki günlük sürenin, kararın verildiği gün başlatıldığı anlaşılmaktadır. Diğer örneklerde ise yedi günlük süre kararın verildiği tarih başlayarak 7 gün aşılmayacak şekilde uygulanmıştır.

04.11.1964 tarihli birleşimde yapılan gensoru görüşmelerinde ise farklı bir uygulama yapılmış olup gensoru önergesinin görüşmesi, öngörüşme tarihinin

ertesinden başlatılarak 7. günde yapılmıştır. Böylece parlamentodaki bazı uygulamalardan farklı olarak Türk Hukuk sistemindeki sürelerle ilişkin kurala uyulduğu görülmektedir. Ancak tutanakların incelenmesi neticesinde bu farklı uygulamanın ilgili Bakan yurtdışında olduğu için zaruri olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.¹

Gensoru görüşmeleri sonrasında yapılan güven oylamaları ise görev sırasında yapılan güven oylamaları gibi serinleme imkânı sağlanması için görüşmelerden bir tam gün geçtikten sonra oylanmaktadır.

Sonuç olarak; Meclis Başkanlığının son dönem uygulamalarında gensoruya ilişkin sürelerin hesaplanmasında Türk Hukuk sistemindeki genel kurala uyulduğu görülmektedir.

¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D. 1, Cilt 33, 2. Birleşim, 04.11.1964, s. 32.

TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN 143'ÜNCÜ MADDESİNİN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ FIKRALARININ UYGULANMASI: İSTEM ÜZERİNE AÇIK OYLAMANIN, İSTEMDE BULUNANLARIN OYLAMAYA KATILMAMASI DURUMUNDA İŞARİ OYLAMAYA DÖNÜŞMESİ*

I. Sorun

Açık oylama aynı zamanda yoklama mahiyetinde olduğu için oylama nisa-
bının oluşmasında zorluk yaşanmakta, kimi zaman yapılan ikinci oylamada da
yeter sayı bulunamadığı için genel kurul çalışmalarına ara vermek durumunda
kalmaktadır. İktüzüğün 143 ve 57'nci maddesine açık aykırılık teşkil edecek şekil-
de istem sahiplerinin oylamaya katılımlarının aranmaması Genel Kurulun karar
almasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca İktüzüğün açık hükmüne rağmen istem sahip-
lerinin oylamaya katılımlarının kontrol edilememesi, kritik sonuçlarda (ör.180
oy) kararın oluşup oluşmadığı tartışmasını gündeme getirmektedir.

II. Genel Olarak

İstem üzerine açık oylama, TBMM İktüzüğünün 143'üncü maddesinde düzen-
lenmiştir. Bu maddeye göre açık oylama isteminin yapılabilmesi için oylamanın
zorunlu işaretle oylama veya zorunlu gizli oylama olmaması gerekir. Bu durum-
larda, 15 milletvekili yazılı olarak açık oylama isteminde bulunabilmektedir.¹
Açık oylama yapılması istemini içeren önergelerin oylamaya geçilmeden önce
Başkanlığa verilmiş olması ve açık oylama yapılmasını isteyen 15 milletvekilinin,
bu istem oylanırken salonda hazır bulunması gerekir. İktüzük'ün 143'üncü mad-
desinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, bu durumlarda oylamaya açık oy isteminde
bulunan üyelerden başlanacağı, önerge sahiplerinden en az on beşinin Genel Ku-

* Bu çalışmaya ilişkin hazırlıklar kapsamında Gündüz DİNÇER (Eski Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanı), Habip KOCAMAN (Eski Kanunlar ve Kararlar Başkanı), Tarık ÖZMEN ve Murat Niyazi ÖNGÖREN (Eski Stenograflar) ile görüşülmüş; 1961'den günümüze tutanak kayıtları, elektronik ortamda sözcük sorgulaması yöntemiyle taran-
mış, basılı kaynaklar kapsamında NEZİROĞLU, İ. (2008) Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, YAPICI
KAYA, H. & KAYA, E. (2014) İktüzük El Kitabı, BAKIRCI, F. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki
Yerleşik Uygulamalar (2015) BAKIRCI, F. TBMM'nin Çalışma Yöntemi (2000) BAKIRCI, F. "TBMM Genel Kurulu
Birleşim ve Gündem Üzerine", Ergun Özbudun'a Armağan (2008) ile Bali Emrah BİÇER'in yasama uzmanlığı
tezinden yararlanılmıştır.

İktüzüğün 81/1 inci maddesine göre kanun tasarı ve tekliflerinin tümünün ve maddelerinin oylamasının 20 mil-
letvekilinin istemiyle açık oylamayla yapılabileceği belirtilmiştir. İktüzüğün 143/4 ile 81/2 maddeleri arasındaki
ilişkinin genel hüküm – özel hüküm ilişkisi olduğunu değerlendirmek gerekir. Benzer görüş için bkz. NEZİROĞ-
LU, Bali E. BİÇER.

rul salonunda bulunmaması² veya bunlardan herhangi birinin oylamaya katılmaması hâlinde açık oylama isteminin düşeceği belirtilmektedir. Açık oylamalar, artık elektronik cihazla yapıldığı için, oylama yapıldıktan sonra elektronik cihazdan çıktı alınması ve açık oylama talebinde bulunan milletvekillerinin oy kullanıp kullanmadıklarının tespit edilmesi gerekmektedir.³ Açık oylama talebinde bulunan milletvekillerinden sadece birinin bile oy kullanmadığının tespit edilmesi durumunda oylamanın işaret oyu niteliğinde işlem görmektedir. Açık oylama, artık elektronik cihaz ile yapıldığından açık oylama isteminde bulunanların diğer üyelerden önce oy kullanması söz konusu olmamaktadır.⁴

III. Maddenin Yorumu

TBMM İçtüzüğü'nün mevcut hâlindeki 143'üncü maddenin dördüncü fıkrası, Millet Meclisine sunulan İçtüzüğü Teklifinde 195'inci maddenin dördüncü fıkrası olarak düzenlenmişti. Millet Meclisi Anayasa Komisyonu, bu düzenlemeyi 119'uncu maddenin dördüncü fıkrası⁵ olarak aynen korumuştur. Bu fıkra göre;

Açık oylama önergesinde imzası bulunanlardan en az onbeş milletvekilinin açık oylamaya katılmadığı oylama sonucunda anlaşılırsa, açık oylama, işaret oyu niteliğinde olarak 193'üncü maddede gösterildiği gibi işlem görür.

İlgili fıkranın geçtiği maddenin gerekçesi "Madde 189 ilâ 207" şeklinde birden fazla maddeyi kapsayacak şekilde ele alınmış; ayrıntılı bir gerekçe yazılmamıştır. Buna göre;

Madde 189 ilâ 207- Bu maddelerde, işaret oyu, açık oy ve gizli oy usulleri ve bunların çeşitleri, **Millet Meclisi iradesinin selâmetle meydana çıkmasını sağlayacak ve oylama vesilesiyle Meclisin vaktinin israfını doğuracak hareketlerin önlenmesine imkân verecek tarzda** düzenlenmiştir. Ayrıca, Anayasanın 86 ncı maddesindeki karar yetersayısı tarifi muvacehesinde, çekimser oyun anlamı, 102'nci maddenin 2'nci fıkrası ile son fıkrasında açıkça belirtilmiştir. Bundan başka, açık oylamanın istem üzerine yapıldığı hallerde, açık oylamayı gizli oylamaya çevirme imkânını veren hatalı tatbikatın tekrar edilmesi önlenmiştir.

2 06.02.2003, D: 22, Y.Yılı: 1, B:32: "...Ersoy Bulut?.. Yok. Nadir Saraç?.. Yok. Başkan - Önerge düşmüştür.Kanunun maddelerine geçilmesini oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler... Kabul edilmiştir.." Başkan imza sahiplerinin tümünü aramış ve 15 imza sahibi bulamayınca önergenin düştüğünü bildirmiş; oylamayı işaretle oylamayla yapmıştır.

3 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2015, s. 374.

4 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, s. 374.

5 Meclisi Mebusan Nizamname-i Dâhilîsi (m.99) ile 1927 tarihli Dâhilî Nizamnamede (m.136) açık oylamanın 15 milletvekilinin talebi üzerine yapılabileceği belirtilmekle birlikte Meri İçtüzüğü'nün 143/4 hükmü yer almamaktadır.

Çekimserlik, olumlu veya olumsuz oylardan fazla olanın yönünde karar verilmesini peşin olarak kabul etmek anlamına gelir.

Söz konusu fıkranın geçtiği maddenin Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Raporundaki gerekçesinde ise ayrıntıya girilmeden “195, 196, 197, 198 ve 199 uncu maddeler birleştirilerek ve ifadeler basitleştirilerek 119 uncu madde tanzim edilmiştir.” ifadesi kullanılmaktadır.

İlgili maddenin Genel Kurul görüşmeleri sırasında madde ile ilgili görüş belirlenirken herhangi bir konuşma olmamış; sadece maddenin üçüncü ve dördüncü fıkrasının madde metninden çıkarılması ile ilgili bir önerge verilmiş; Komisyon önergeye katılmadığını belirttiği için madde oylanmış ve Millet Meclisi Anayasa Komisyonu düzenlemesi, olduğu gibi kabul edilmiştir. TBMM İçtüzüğü’nün 143’üncü maddesinin dördüncü fıkrasının konu olduğu tutanaklar incelendiğinde aşağıdaki durumlara rastlanmıştır.⁶

- 23’üncü dönem 3’üncü Yasama Yılı’nın 104’üncü Birleşiminde bir kanun tasarısının bir maddesinin oylamasının açık oylama şeklinde yapılmasına dair önerge verilmiş; oturumu yöneten Başkan önergede imzası bulunanlardan 20’sinin hazır olup olmadığını tespit etmiştir. İmza sahiplerinden birinin salonda bulunmaması üzerine bir başka milletvekili tekabül etmiştir. Elektronik cihazla yapılan oylamada imza sahiplerinden birinin oy kullanmadığının tespit edilmesi üzerine oylama işari oylama olarak kabul edilmiştir. Tutanaklara konu şöyle yer almıştır:

“...Saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım, şu anda elimdeki pusulalar 6 tane. 179 tane sisteme giren arkadaş var. Ayrıca, biraz önce ikaz etmiştim. Açık oylama talabinde bulunup da oy kullanmayan arkadaşlar var. Dolayısıyla, oy kullanmadıkları takdirde -bir kişinin- işari oylamaya döneceğini ifade etmiştim. Dün de Sayın Genç, oradan, hatırlarsanız itiraz etmişti. Evet, şimdi işari oylama olarak madde kabul edilmiştir...”

- Bir gün önceki birleşimde ise yapılp sonucu açıklanan açık oylamanın talep sahipleri katılmadığı için işari oylama sayılması gerektiği yönünde yapılan itiraz üzerine, Başkan istemde bulunanların oylamaya girmediklerini tespit edince sonucu açıklanan oylamanın “işari oylama neticesi” olduğunu belirterek kayıtlara geçirmiş ve tutumunu ortaya koymuştur.⁷

6 TBMM İçtüzüğü’nün ilk hâlinde 119’uncu madde olarak düzenlenen söz konusu madde, 16.5.1996 tarihli 424 numaralı Kararla İçtüzüğe eklenen maddelerden sonra teselsül etmiş ve hâlihazırda 143’üncü madde olmuştur. 16.5.1996 tarihinden önceki tutanaklarda yapılan aramalarda bu durum göz önünde bulundurulmuştur.

7 TBMMTD 23.D.3.YY.103.B. “Kamer Genç (Tunceli) - Sayın Başkan, açık oylama olmaz efendim. İç Tüzük’ün 139’uncu maddesine bakarsanız, açık oylamayı şey eden eğer oylamaya katılmamışsa işari oylama olur. Tutanaklara yanlış geçer, işari oylama kabul edin.

Oktaç Vural (İzmir) - İşari oylama olur, açık oylama düşmüştür efendim, oylamaya katıldılar. ...

- 24'üncü dönem 3'üncü Yasama Yılı'nın 15'inci Birleşiminde açık oylama önergesi verilmiş; oturumu yöneten Başkan önergede imzası bulunanlardan en az 15'inin hazır olup olmadığını tespit etmiştir. Talepte bulunanların Genel Kurul'da bulunduğu görülmüş; ardından elektronik aletle açık oylamaya geçilmiştir. Elektronik oylamada, açık oylama talebinde bulunan 20 milletvekilinin cihaza oylarını girmedikleri görülmüş; Başkan, açık oylama talebinin, açık oylama talebinde bulunanların oylarını girmemesi sebebiyle, 160 oy ile işari oylamaya dönüştüğünü ve 160 oyla Tasarının maddelerine geçilmesinin kabul edildiğini belirtmiştir. Muhalefet partisi milletvekilleri, elektronik cihazla oylarını girmemiş olsalar da Başkanlık tarafından bu kişilerin hazır bulunduğu tespit edildiğini ve bu kişilerin 160 sayısına ilave edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Başkan, daha sonra açık oylama talebinde bulunan 20 kişiyi söz konusu sayıya eklemiş; pusula ile oy kullanan 4 kişinin olduğunu belirtmiş ancak bunlardan birinin Genel Kurulda hazır bulunmaması üzerine müspet 183 oy olduğunu belirtmiştir. Muhalefet partileri sözcüleri, Tasarının maddelerine geçilmesi için yeterli sayının bulunmadığını, bu nedenle görüşmelere ara verilerek oylamanın yenilenmesi gerektiğini belirtirken iktidar partisi grup başkanvekili de açık oylama talebinde bulunan milletvekillerinin elektronik cihaza oylarını girmediklerini, bu yüzden de oylamanın işaretle oylamaya dönüşmesi gerektiğini belirtmiştir.

Tartışma sonucunda usul tartışması talebi olmuş; usul tartışmasının sonucu açıklanmadan 10 dakika ara verilmiş; aradan sonra oturumu yöneten başkan herhangi bir sonuç açıklamadan birleşimi kapatmıştır. Sonraki Birleşim'de de konu ile ilgili bir tartışma olmamıştır.

Başkan - Sayın milletvekilleri, burada hepimizin İç Tüzük gereği bir sorumluluğu vardır. İç Tüzük hükümleri açıktır. Açık oylamayı talep eden milletvekillerinden, eğer talep edenlerden bir tanesi dahi girmemişse, işari oylama olarak kabul edilir. Bunu tekrar takdirinize sunuyorum.

Kamer Genç (Tunceli) - Ben de onu söylüyorum işte.

Başkan - Bakarım orada. Getirteceğim şeyi. Eğer yoksa işari oylama olur ama neticeten bir şey değişmez. Madde kabul edilmiştir.

Kamer Genç (Tunceli) - Hayır, 200 kabul varsa, muhalefet partilerinden hiç kimse ret vermemişse, açık oylama isteyenleri oylamaya katılmamış sayacaksınız.

Başkan - İç Tüzük hükümleri açık. Eğer o arkadaşlardan girmeyenler varsa, bir tanesi girmemişse işari oya döner. Bir şey yok burada.

Kamer Genç (Tunceli) - Tamam, onu söylüyorum.

Oktay Vural (İzmir) - Sayın Başkan, açık oylama isteyenleri kabul mü saydınız?

Başkan - Hayır. Açık oylama...

Oktay Vural (İzmir) - Değil, değil mi? Oylamaya girmediler.

Başkan - Burada milletvekilleri yüz yüzeyiz. Açık oylamaya girmeyen arkadaşlarımız var mı?

Oktay Vural (İzmir) - Var, girmediler efendim.

Başkan - Varsa o zaman tamam, girmemişlerse işari oylamaya çevrilir. Tamam. Bir şey demiyorum. İç Tüzük hakkını kullanmıştır milletvekilleri, açık oylama istemiştir, sisteme de girmemiştir, tamam. İşari oylama neticesi olarak madde kabul edilmiştir.

Sonuç

TBMM İçtüzüğü'nün 143'üncü maddesinin dördüncü fıkrasında istem üzerine açık oylamalarda açık oylama önergesinde imzası bulunanlardan en az on beş milletvekilinden herhangi birinin oyunu kutuya atmadığının tasnif sonucunda anlaşılması durumunda yapılan oylamanın işaret oyu niteliğinde işlem göreceği lafzı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Söz konusu düzenlemeyle İçtüzük koyucunun amacının, maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere oylama vesilesiyle Meclisin vaktinin israfını doğuracak hareketlerin önlenmesine ve Meclis iradesinin selâmetle meydana çıkmasını sağlanmasına imkân vermek olduğu söylenebilir.

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığında görev yapan eski yöneticilerle yapılan görüşmelerden söz konusu maddenin uygulamasının elektronik oylama döneminin başlamasıyla birlikte uygulamada gözetilmediği anlaşılmaktadır. Görüşüne başvurulmuş Sayın DİNÇER ve eski stenograflar elektronik oylama öncesi dönemde söz konusu maddenin uygulamasına birçok defa rastladığını belirtmiştir.

Tutanaklarda kelime taraması üzerinden yapılan incelemelerde bu fıkrasının uygulanmasına ilişkin iki örneğe ulaşılabilmektedir.

Açık oylama önergesinde imzası bulunanların herhangi birinin oy vermediğinin anlaşılması durumunda oylamanın işaret oyu niteliğinde işlem göreceği hükmünün uygulanmaması beraberinde farklı bir sonuçlar doğurabilmektedir.

Açık oylamanın aynı zamanda yoklama niteliğinde işlem görmesi sebebiyle oylama esnasında toplantı yeter sayısının bulunamaması durumu, Genel Kurulda karar alınamamasına ve birleşimin kapatılmasına yol açabilmektedir. Bu durum yoklamaya ilişkin içtüzüğün 57'nci maddesinin uygulamasıyla da bağdaşmamaktadır. Yani istem üzerine yapılan yoklamada talepte bulunanlar elektronik yoklama sonucuna eklenirken, aynı zamanda yoklama mahiyetindeki açık oylamada istemde bulunanlar (oy kullanmaması durumunda) yoklamaya dâhil edilmemektedir. Dolayısıyla İçtüzüğün 57'nci maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde (açık oy isteminde bulunanların toplantı yeter sayısına dâhil edilmesini) İçtüzüğün mantıksal / sistematik yorumu md. 143/4'üncü fıkrasının uygulamasını gerekli kılmaktadır.

Oysa açık oylama işleminde oy sayısının açıklanmasından önce önerge sahiplerinin oy verip vermediğinin kontrol edilmesi hâlinde oylamanın işari oylamaya çevrilmesi ve Genel Kurulda işari oylamanın gerekleri çerçevesinde ortaya çıkan iradenin tebarüz etmesi mümkün olacaktır. Bu durumda, hangi milletvekilin ne yönde oy kullandığını gösteren bir liste hazırlanmayacak, oylama sonucu doğ-

rudan toplam sonuç olarak kayıtlara geçirilecektir.⁸ Dolayısıyla İçtüzüğün lafzi, amaçsal ve sistematik yorumu söz konusu İ t z  k hükmünün uygulanmasının lafzında ifade edildiği şekliyle uygulanmasını gerektirmektedir. Son dönemlerde maddenin uygulanmaması veya az uygulanması pozitif hukuk bakımından bu maddenin uygulanabilirliği bakından engelleyici bir sonuç do urmamaktadır.

8 (Benzer görüş için bkz. NEZİROĞLU, BİÇER)

İSTEM ÜZERİNE AÇIK OYLAMA TALEBİ VE AÇIK OYLAMANIN İŞARİ OYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ USULÜNÜN HANGİ AÇIK OYLAMA ŞEKİLLERİNE UYGULANACAĞI SORUNU (TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN 81'İNCİ VE 143'ÜNCÜ MADDELERİ)*

I. İstem Üzerine Açık Oylama Talebinde Bulunacak Milletvekili Sayısı

TBMM İçtüzüğü'nün 81'inci maddesinin ikinci fıkrasında “Anayasa değişiklikleri hariç, kanun tasarı ve tekliflerinin tümünün veya maddelerinin oylanması, açık oylamaya tâbi işlerden değilse, yirmi üyenin talebi halinde açık oyla, aksi takdirde işaretle yapılır.” ifadesi geçmektedir. İçtüzüğü'nün 143'üncü maddesinde ise “Anayasa, kanunlar ve İçtüzük gereğince işaret oyuna yahut gizli oya başvurulması zorunlu olmayan hallerde açık oylama yapılması en az onbeş milletvekilinin yazılı istemine bağlıdır.” denmektedir. Bu maddelerdeki farklılık konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır.

Neziroğlu, bu iki madde arasında ilk bakışta bir çelişki varmış gibi görünmesine rağmen 143'üncü maddedeki ifadenin genel, 81'inci maddedeki ifadenin ise özel bir düzenleme olduğunu belirtmektedir. Buna dayanarak Neziroğlu, kanun tasarı ve tekliflerinin tümü ve maddelerinin yirmi üyenin istemi halinde açık oylamaya tabi olduğunu belirtmektedir.¹ Diğer bir deyişle Neziroğlu'na göre, yirmi milletvekilinin açık oylama talebinde bulunması kanun tasarı ve teklifleri için geçerli iken diğer tüm işler için on beş milletvekilinin talebi yeterlidir.

Bakırcı ise, 1996 yılında yapılan İçtüzük değişiklikleri ile 1973 yılında çıkarılan İçtüzükteki “on” ve “on beş” sayılarının “yirmi” olarak değiştirildiğini, bunun tek istisnasının 143'üncü maddenin birinci fıkrasındaki açık oylama talebinde bulunabilecek milletvekili sayısının on beş olarak korunması olduğunu ve bu ibarenin değiştirilmesinin “unutulduğunu” belirtmektedir.² İba da Bakırcı'ya benzer şekilde, İçtüzüğü'nün 81'inci maddesinde açık oylama talebinde bulunmak için yirmi milletvekili öngörülürken İçtüzüğü'nün 143'üncü maddesinde bunun on beş olarak yer almasının “makul bir gerekçesinin” olmadığını belirtmektedir.³

* Hazırlayan: Tuncay GÜN (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı).

1 İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 23.

2 Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2015, s. 375.

3 Şeref İBA, *Parlamento Hukuku*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.76.

1996 yılında yapılan İÇTüzük düzenlemesinde 143'üncü maddedeki imza sayısında bir değişiklik yapılmaması bir unutkanlık sonucu olabileceği gibi bilinçli bir tercih de olabileceği değerlendirilmelidir. İÇTüzüğün 81'inci maddesi ile 143'üncü maddesi arasında imza sayısı dışında bu maddelerin uygulamasını ortadan kaldıran bir nitelik olmadığı gibi mevzuatımızda sıkça rastlanan bir genel-özel hüküm ilişkisinin özellikleri bulunmaktadır. Çünkü 143'üncü hükmü kanun tasarısı oylamalarını istisna tutmadan bütün oylamaları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu nedenle pozitif hukuk yorumu bağlamında bir unutulmuşluk faraziyesi üzerinden 143'üncü maddedeki on beş imza sayısını, 81'inci maddeyi esas alarak yirmi şeklinde yorumlamak mümkün görünmemektedir.

Bu genel- özel hüküm ilişkisi çerçevesinde 143'üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkrasında yer alan "Açık oylama önergesinde imzası bulunanlardan en az onbeş milletvekilinden herhangi birinin oyunu kutuya atmadığı tasnif sonunda anlaşılırsa, yapılan oylama, işaret oyu niteliğinde işlem görür." hükmünün kanun tasarısı ve tekliflerinin tümünün ve maddelerinin oylanmasında 20 imza sahibinin katılması şeklinde uygulamak gerekmektedir. Benzer şekilde, 143'üncü maddede yer alan açık oylama talebinin yazılı yapılması koşulu, kanun tasarısı ve tekliflerinin tümünün ve maddelerinin açık oylanması talebinde de aranmaz.⁴

1993 yılından bu yana istem üzerine açık oylaması yapılmış bazı tezkereler gözden geçirildiğinde on beş milletvekili tarafından verilen önergelerin kabul edildiği görülmektedir birlikte yirmi milletvekili tarafından verilmiş önergelere de rastlanmaktadır.⁵

II. Tbm İÇTüzüğünün 143'üncü Maddesinin Dördüncü Fıkrasında Yer Alan "Onbeş Milletvekilinden Herhangi Birinin Oyunu Kutuya Atmadığı Tasnif Sonunda Anlaşılırsa" Yapılan Oylamanın İşari Oylama Olarak İşlem Göreceği İfadesi

"Açık oylama önergesinde imzası bulunanlardan en az onbeş milletvekilinden herhangi birinin oyunu kutuya atmadığı tasnif sonunda anlaşılırsa, yapılan oylama, işaret oyu niteliğinde işlem görür." hükmünün lafzından yola çıkarak işari oya dönüştürme işleminin sadece açık oyun kutuya atılmak suretiyle yapılmasında mı uygulanacağı bir soru olarak akla gelebilmektedir.

⁴ Aynı yönde görüş için bkz; İrfan NEZİROĞLU, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 22.

⁵ 29 Haziran 1993 tarihli 118'inci Birleşim, 26 Mart 1997 tarihli 73'üncü Birleşim ile 24 Mart 1998 tarihli 70'inci Birleşim'de 15 imzalı, 18 Haziran 1996 tarihli 63'üncü Birleşim'de 16 imzalı önergeler verilmiş; önergeler Başkanlıkça işleme alınmıştır. Bunun yanında 14 Mart 1996 tarihli 24'üncü Birleşim ile 6 Ekim 2009 tarihli 2'nci Birleşim'de görüldüğü tezkereler, 20 milletvekilinin talebi ile açık şekilde oylanmıştır.

İçtüzüğün “Oylama şekilleri” başlıklı 139’uncu, “Açık oylama istemi” başlıklı 143’üncü maddelerinin gerekçeleri, İçtüzük teklifi ile ilgili Anayasa Komisyonu Raporu, bahse konu maddelerin Genel Kurul görüşmeleri; “kutuya atmadığı” anahtar kelimesi ile 1973’ten günümüze tutanaklar ile ilgili doktrindeki kaynaklara bakıldığında İçtüzüğün 143’üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “en az onbeş milletvekilinden herhangi birinin oyunu kutuya atmadığı tasnif sonunda anlaşılırsa” ibaresinin sadece oyun kutuya atılması suretiyle gerçekleştirilen açık oylamalarda mı yoksa diğer açık oylama şekillerinde de uygulanıp uygulanmayacağına dair herhangi bir ifade/açıklama/tartışmaya rastlanmamaktadır.

İçtüzüğün 143’üncü maddesinin üçüncü fıkrasında açık oy talebinde bulunanların (talepte bulunan on beş kişinin varlığının tespitinden sonra) oylamaya katılmaması durumunda, açık oy talebinin düşeceği belirtilmiş; bu hükme paralel olarak 143’üncü maddenin dördüncü fıkrasında talepte bulunan on beş milletvekilinden herhangi birinin oyunu kutuya atmadığının tasnif sonucunda anlaşılması durumunda, yapılan oylamanın işari oylama olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Bu hükümlerden, talep için aranan asgari imza sayısı ve üye katılımının açık oylama işleminin her aşamasında gözetilen geçerlik şartı olduğu anlaşılmaktadır.

Birbirini destekleyen bu iki hükümde gözetilen menfaatin, talepte bulunanların oylamaya katılmaması ve talep şartının ortadan kalkması durumunda açık oylamadan vazgeçilerek asıl olan işari oylamaya dönülmesi ve bu şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisinin karar alma kabiliyetinin artırılmasıdır. Bu bağlamda açık oylama hangi şekilde yapılırsa yapılsın söz konusu menfaatin korunduğu açıktır. 143’üncü maddenin dördüncü fıkrasındaki “kutuya atmadığı” vurgusunun yapılması, o dönemde elektronik oylama pratiğine pek rastlanılmaması, kutuya atma şeklinde açık oylamanın sıkça kullanılmasından kaynaklanması muhtemeldir. Söz konusu iki hükmün birbirini destekler içerikleri ile korunan ve gözetilen menfaatin her açık oylama şekli için de geçerli olması dikkate alındığında, talepte bulunanların oylamaya katılmama durumunda oylamanın işari oylama olarak değerlendirileceğine dair hükmün her açık oylama şekli için geçerli olması gerektiği sonucu çıkarılmaktadır.

TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN 145'İNCİ MADDESİNİN İKİNCİ FIKRASININ UYGULANABİLİRLİĞİ: AÇIK OYLAMANIN ERTELENMESİ, BELLİ BİR GÜNDE YAPILMASI*

I. Sorun

Ülke ihtiyaçların çoğalması ve değişmesi, yasama üzerinde baskıyı ve iş yükünü artırmakta, özellikle denetim işlevinde kayba sebep olmaktadır. Yasama Organları bu soruna bir çözüm olarak genel kurulda oylamalarla görüşmeleri birbirinden ayırmaktadır. Oylamalar Meclisin iradesini somutlaştıran ortaya çıkaran işlemlerdir. Bu iradenin oluşması belli bir karar yeter sayısı ile mümkündür. Görüşmeler sırasında ilgili olmadığı için bulunma ihtiyacı hissetmeyen milletvekilleri öneminden dolayı oylamaya katılmak isteyebilmektedir. Oylamaya bağlı olarak karar yetersayının oluşmaması yine açık oy ve gizli oylamanın yoklama mahiyetinde olmasından ötürü toplantı yetersayısının sağlanamaması Meclisin çalışmalarını da aksatabilmektedir.

TBMM Genel Kurulunda son dönemde ciddi bir iş yüküyle karşılaştığı malumdur. Yine oylama ve yoklamalar nedeniyle ara vermek durumunda kalındığı, birleşimlerin kapandığı, birleşimlerin uzun sürmesi nedeniyle bazı milletvekillerinin oylamalara katılamadığı gözlenmektedir. Muhtemelen öz konusu ihtiyaçları karşılamaya yönelik İçtüzüğün 145/2 nci maddesinde bir hüküm bulunmasına karşın son dönemde bu maddenin uygulanması unutulmuştur.

II. Karşılaştırmalı Hukuk

Karşılaştırmalı parlamento uygulamalarında oylamaların belli bir birleşimde yapıldığı bilinmektedir. Örneğin İngiltere'de 20014 yılında yapılan içtüzük değişikliğiyle süreklilik kazanan uygulamayla milletvekilleri artık her görüşmenin sonunda oy vermek yerine bir dizi önergeyi uygun bir zamanda (mevcut durum-

* Hazırlayan: Tuncay GÜN (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)
Bu çalışmanın hazırlanmasında Gündüz DİNÇER (Eski Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanı), Habip KOCAMAN (Eski Kanunlar ve Kararlar Başkanı), Tarkan ÖZMEN ve Murat Niyazi ÖNGÖREN (Eski Stenograflar) ile görüşülmüş; 1961'den günümüze kadar olan tutanak kayıtları üzerinde kelime taraması yapılmış; NEZİROĞLU, İ. (2008) Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, YAPICI KAYA, H. & KAYA, E. (2014) İçtüzük El Kitabı, BAKIRCI, F. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar (2015) BAKIRCI, F. TBMM'nin Çalışma Yöntemi (2000) BAKIRCI, F. "TBMM Genel Kurulu Birleşim ve Gündem Üzerine", Ergun Özbudun'a Armağan (2008) ile Bali Emrah BİÇER'in yasama uzmanlık tezi incelenmiştir.
ARMER, İngiltere Parlamentosunda Oylamalar, Kadir CANDAN, (2014):
http://tbmm.intranet/webortak/arastirma/KYSB_BN_12777_ingiltere_parlamentosunda_oylamalar.pdf

da Çarşamba günleri 11.30 itibariyle) oylayabilmektedir. Macaristan Parlamentosu İçtüzüğü'ne göre (m.43) yeter sayının bulunmaması durumunda oylamaları bir sonraki güne erteleyebilmektedir. Yine Avrupa Parlamentosu İçtüzüğü'nde (m.130/2, 170/4) oylamalar gündemin belli bir bölümünde yapılacağı belirtilmekte, gruplar veya yeter sayıda üye talep ederse oylama ertelenebilmektedir. (Bakırcı, 2008, s. 110) Fransa Parlamentosu uygulamasında da bizdeki Danışma Kurulu benzeri bir organ olan Başkanlar Konferansı, bazı önemli kanun önerilerinin açık oylamasının, tüm milletvekillerinin hazır olabileceği bir tarih ve saatte (genellikle Salı günleri hükûmete sorulardan sonra) yapılmasını kararlaştırabilmekte, bu tür oylamalar “önemli oylama” olarak adlandırmaktadır.²

III. Genel Olarak

TBMM İçtüzüğü'nün 145'inci maddesinin ikinci fıkrasında oturumu yöneten Başkanın gerekli görmesi halinde açık oylamaları oturumun sonuna veya haftanın belli bir gününe bırakabileceği öngörülmüştür. Ancak elektronik oylama usulünün uygulanması ve oylama sürelerinin kısalmasıyla birlikte görüşmeler devam ederken oylamanın sürdürülmesi, oylamanın başka bir güne bırakılması, aynı anda birden fazla oylama yapılması ya da hangi yöntemle oy pusulası toplanacağına karar verilmesi gibi açık oylamaya ilişkin kurallara ihtiyaç kalmadığından uygulamaları da teamülden kalkacak şekilde azalmıştır.³

IV. Maddenin Yorumu⁴

TBMM İçtüzüğü'nün mevcut halinde 145'inci maddenin ikinci fıkrası, İçtüzüğü'nün Millet Meclisine sunulan teklif halinde 210'uncu madde olarak (Dâhili nizamnamedeki hükümle aynı mahiyette) şu şekilde düzenlenmiştir:⁵

MADDE 201- Birden fazla husus hakkında açık oylama yapılması gerekiyorsa, açık oylama işlemleri, Başkanın takdirine göre, oy pusulalarının değişik kutulara aynı zamanda atılması suretiyle de yapılabilir. Başkanın gerekli görmesi halinde, açık oylamalar oturum sonuna bırakılabilir.

2 Erişim: http://www2.assemblee-nationale.fr/static/langues/english/National_Assembly_in_the_French_institutions-2014.pdf

3 Bakırcı, İçtüzükte bu konuya ilişkin hükümlerin çoğunun işlevsiz kaldığını, bu nedenle bir İçtüzük değişikliğinde işlevsiz kalan bu maddelerin “ayıklanması” gerektiğini ifade etmektedir. Fahri BAKIRCI, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara, 2015, s. 369.

4 Tutanaklarda “145 inci” ibaresi ile yapılan aramada konu ile ilgili bir tartışmaya rastlanamamıştır.

5 1927 tarihli Dâhili Nizamnamenin 142'nci maddesinde söz konusu düzenleme “Bir maddenin açık reyeye konulması celse sonuna bırakılabilir.” şeklinde yer almıştır. Bununla birlikte söz konusu düzenlemenin gerekçesine tutanaklardan ulaşılamamıştır. Meclisi Mebusan Dahili Nizamnamesinde ise benzeri hükme rastlanılmamıştır.

İlgili fıkranın geçtiği maddenin gerekçesi “Madde 189 ilâ 207” şeklinde birden fazla maddeyi kapsayacak şekilde ele alınmış; ayrıntılı bir gerekçe yazılmamıştır. Buna göre gerekçe şöyledir;

Madde 189 ilâ 207- Bu maddelerde, işaret oyu, açık oy ve gizli oy usulleri ve bunların çeşitleri, Millet Meclisi iradesinin selâmetle meydana çıkmasını sağlayacak ve **oylama vesilesiyle Meclisin vaktinin israfını doğuracak hareketlerin önlenmesine imkân verecek tarzda** düzenlenmiştir. Ayrıca, Anayasanın 86 ncı maddesindeki karar yetersayısı tarifi muvacehesinde, çekimser oyun anlamı, 102 nci maddenin 2 nci fıkrası ile son fıkrasında açıkça belirtilmiştir. Bundan başka, açık oylamanın istem üzerine yapıldığı hallerde, açık oylamayı gizli oylamaya çevirme imkânını veren hatalı tatbikatın tekrar edilmesi önlenmiştir.

Söz konusu düzenleme Millet Meclisi Anayasa Komisyonu⁶ görüşmelerinden sonra şu şekilde değiştirilmiştir:

MADDE 121- Birden fazla husus hakkında açık oylama yapılması gerekiyorsa, açık oylama işlemleri, oy pusulalarının değişik kutulara aynı zamanda atılması suretiyle de yapılabilir. Başkanın gerekli görmesi halinde açık oylama oturumun sonuna **veya haftanın belli bir gününe** bırakılabilir.

Teklifin ilk hâli ile Anayasa Komisyonunun metni kıyaslandığında teklifin ilk hâlinde açık oylamaların başkanın takdiriyle oturumun sonuna bırakılabileceği öngörülürken bu düzenleme, Anayasa Komisyonunda oturumun sonuna **veya haftanın belli bir gününe** bırakılabileceği şeklinde değiştirilmiştir. Söz konusu değişikliğe ilişkin raporda ve genel kurul görüşmelerinde bir gerekçe yansımamıştır.

Muhtemelen söz konusu değişiklikle paralel İçtüzüğün gündeme ilişkin 49 uncu maddesinde teklif edilen metinde ki gündemin “Oylaması Tekrarlanacak İşler” kısmı, Anayasa Komisyonunda “Oylaması Yapılacak İşler” şeklinde değiştirilerek (ertelendiği için) henüz başlanılmamış oylamalarda gündem kapsamına –tasarı ve tekliflerin görüşülmesinden önce olacak şekilde- alınmıştır (Yapıcı - Kaya, 2014, s.130).

İlgili maddenin Genel Kurul görüşmeleri sırasında maddenin sonuna “Ancak, muhtevaı itibariyle çelişki doğurması muhtemel maddeler ayrı ayrı oylanır.” ibaresinin eklenmesi için değişiklik önergesi verilmiş; bu önerge kabul edilmiştir.

TBMM İçtüzüğünün 145’inci maddesinin ikinci fıkrasının konu olduğu tutanaklar incelendiğinde şu durumlara rastlanmıştır: Millet Meclisi’nin 06.02.1979

6 https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c030/mm_03030021.pdf

tarihli 44'üncü Birleşimi'nde; açık oylamaya tabi olup görüşülmesi tamamlanarak tümünün oylanmasına geçilen "Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısı"na ilişkin birleşimi yöneten Başkan, tasarının Millet Meclisi'nin açık oyuna "*daha sonra sunulacağını*" beyan etmiştir. Ertesi günkü 45 inci birleşimde de Gündemin Oylaması Yapılacak İşler kısmında söz konusu oylama yapılmıştır.

Sonuç

TBMM İçtüzüğü'nün 145'inci maddesinin ikinci fıkrasının lafzına bakıldığında; Başkanın gerekli görmesi halinde açık oylamanın oturumun sonuna veya haftanın belli bir gününe bırakılabileceği, açıkça ifade edilmiştir. Söz konusu hükmün dahili nizamnamede benzer içeriğiyle bulunması ve Genel Kurul görüşmelerinde Başkanın takdir yetkisini genişletecek şekilde değişiklik yapılması yine buna paralel gündeme ilişkin İçtüzüğü'nün 49 uncu maddesine Oylaması Yapılacak İşleri Kısmının konulması içtüzük koyucunun bilinçli bir tercihte bulunduğunu göstermektedir.

Söz konusu düzenlemeyle içtüzük koyucunun amacının, maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere Millet Meclisi iradesinin selâmetle meydana çıkmasını sağlayacak ve oylama vesilesiyle Meclisin vaktinin israfını doğuracak hareketlerin önlenmesine imkân vermek olduğu söylenebilir. Yani milletvekillerinin daha çok katılabileceği bir birleşimde oylamanın yapılması ve oylama çoğunluğunun olmaması nedeniyle ara verilmesinin ve birleşimin kapatılmasının önüne geçilmesinin hedeflendiği söylenebilir.

Bu bağlamda Genel Kurulun çalışmalarında gözetilen bu amaç ve menfaatin güncelliğini koruduğu ve maddenin işletilmesinin (oylamaların yeter sayı olmadığı için tekrarlanmasının önüne geçilmesi nedeniyle) usul ekonomisine de uygun sonuç doğuracağı değerlendirilebilir.

Özellikle açık oylamaların elektronik cihazla yapılmasından sonra İçtüzüğü'nün bu hükmünün uygulanmasının TBMM Genel Kurulundaki işlerin akışını kolaylaştırabileceği düşünülmektedir.

Dolayısıyla İçtüzüğü'nün lafzi ve amaçsal yorumu söz konusu İçtüzük hükmünün uygulanmasının lafzında ifade edildiği şekliyle uygulanmasını gerektirmektedir. Son dönemlerde maddenin uygulanmaması veya az uygulanması pozitif hukuk bakımından bu maddenin uygulanabilirliği bakımından engelleyici bir sonuç doğurmamaktadır.

Maddenin açık hükmü çerçevesinde Başkan;

- Yukarıdaki örnekte olduğu üzere oylamanın daha sonra yapılacağını belirtmesi durumunda, söz konusu iş bir sonraki birleşimin oylaması yapılacak işler kısmına alınacaktır.
- Oylamanın oturumun sonunda yapılacağını belirtmesi durumunda, oylama oturumun sonunda yapılacaktır.
- Oylamanın haftanın belli bir gününde yani hangi birleşimde yapılacağını tarih vererek belirtmesi durumunda, o günün gündeminin oylaması yapılacak işler kısmında oylama yapılacaktır.
- İçtüzüğün 49 uncu maddesine göre oylaması yapılacak işler için haftanın belli bir günü Genel Kurul kararıyla ayrılmışsa, bu karara riayet ederek oylama gününü belirleyecektir.

Başkan oylamanın yapılacağı günü belirlemesinden sonra -Genel Kurul kararı olmadan- aynı iş için bir başka günü bu maddeye dayanarak ikinci defa belirlemesi hakkın kötüye kullanılması niteliğinde sonuç doğuracağından mümkün görülmemektedir. Kaldı ki bir defa erteleme ile maddede gözetilen amaç gerçekleşmiş olup, maddenin lafzi yazım tarzı da bu yetkinin oylaması gelmiş iş için oylamasından önce kullanılacağını tarif etmektedir. Yani Başkan oylaması henüz gelmemiş bir iş için bu yetkiyi kullanması söz konusu değildir.

Diğer yandan Anayasa ve İçtüzüğün belli bir günde veya süreler içinde (güvenoyu gibi) yapılmasının emredici hükümle tayin edildiği durumlarda Başkanın bu madde çerçevesinde başka bir birleşime erteleme yönünden takdir yetkisi olmayacaktır. (Oturumun sonuna bırakabilir.) Tabi bu durum oylamanın yapılacağı oylama işinin (danışma kurulu önerisi üzerine) Genel Kurul kararıyla belirlendiği durumlar içinde geçerlidir.

Her halükarda oturumu yöneten Başkanın 145/2 nci madde çerçevesinde başka bir birleme bıraktığı oylama işi (danışma kurulu önerisi üzerine) Genel Kurul kararıyla değiştirebilecektir. Genel Kurul gündemine hâkimdir.

OLAĞANÜSTÜ TOPLANTIDA YOKLAMA SORUNU VE TOPLANTI YETER SAYISININ OLMAMASI NEDENİYLE ÇAĞRININ DÜŞMESİ*

I. Sorun

İçtüzüğün 7'nci maddesine göre, olağanüstü toplantıda Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde görüşme yapılabilir; yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer. Bununla birlikte birleşimin açılışında toplantı yetersayısının nasıl tespit edileceği hususunda tereddütler bulunmaktadır. Bu çerçevede;

- Müşahede ile toplantı yeter sayısı tespit edilebilir mi?
- Birleşimin başında yapılacak yoklama 2 defa mı, 1 defa mı yapılır?
- İlk birleşimden sonra, diğer birleşimlerin başında veya yoklama veya yoklama mahiyetindeki oylamalarda toplantı yeter sayısı bulunamazsa olağanüstü toplantı çağrısı düşer mi, meclis tatil veya ara verme durumuna geri döner mi?

sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

II. Mevzuat

- TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağrılması hususu Anayasa'nın "Toplanma ve tatil" başlıklı 93'üncü maddesi ile İçtüzük'ün "Tatilde veya aravermede toplantı" başlıklı 7'nci maddesinde düzenlenmiştir.
- Anayasa'nın 93'üncü maddesi uyarınca;

* Hazırlayan: Mustafa CEYLAN (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

"Bu çalışmaya ilişkin hazırlıklar kapsamında Anayasa ve İçtüzük'ün ilgili maddeleri ile gerekçeleri, konuya ilişkin usul tartışmaları, parlamento hukukuna ilişkin yazılı kaynaklar [NEZİROĞLU, İ. (2008) Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, YAPICI KAYA, H. & KAYA, E. (2014), BAKIRCI, F. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar (2015) İBA, Ş. Meclis İçtüzük Metinleri (2007), BAKIRCI, F. TBMM Genel Kurulunun Birleşimi ve Gündemi Üzerine, Ergun Özbudun'a Armağan (2008) ve HAS, V. TBMM'nin Çalışma Düzeni (2009)] incelenmiştir. Ayrıca, 1982 Anayasası dönemi başta olmak üzere, 1961 sonrası tüm uygulamalar tutanaklara bakılarak taranmıştır. Araştırma ve İnceleme Birimi uzmanlarıyla konu tartışılmıştır. Fahri Bakırcı ve Gündüz Dinçer'in görüşü alınmıştır. Araştırma İnceleme Biriminin konuya ilişkin eski tarihli bilgi notları incelenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

- Aynı mahiyetteki hüküm iki meclisli yapıya uygun olarak **1961 Anayasasının 83'üncü** maddesinde yer almıştır. Her iki (61 ve 82) anayasanın gerekçesinde de önceki anayasadaki (24 ve 61) düzenlemenin meclislerin yeni yapılanmasına uygun olarak muhafaza edildiği belirtilmiştir.
- **İçtüzük'ün 7'nci** maddesi uyarınca;

MADDE 7– Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatil veya araverme sırasında Cumhurbaşkanlığı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından toplantıya çağırılması halinde, belirtilen gün ve saatte toplanır.

Cumhurbaşkanı, toplantı çağrısını doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine yapar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı doğrudan gerek görürse toplantı çağrısına karar verebilir. Üyelerin beşte birinin imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemini ise en geç yedi gün içinde yerine getirir.

Bu çağrılarda, toplantı gün ve saatinin ve bu toplantıyı gerektiren konunun belirtilmiş olması şarttır.

Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde, Başkan, ilk önce çağrı yazısını okutur ve bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür. Konu üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına devam karar vermediği takdirde, tatile veya aravermeye devam olunur. Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer.¹

- “Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer” hükmü 1996 tarihli düzenlemeyle İçtüzüğe girmiştir. Teklif metninde yer almayan Anayasa Komisyonunda eklenen söz konusu düzenlemenin gerekçesi Komisyon Raporunda ve Genel Kurul görüşmelerinde yer almamıştır. Bununla birlikte Teklifin görüşüldüğü 11.4.1996 tarihli Anayasa Komisyonu tutanaklarında getirilen düzenlemenin mahiyetine ilişkin bir takım açıklamalar yer almıştır. Komisyon Başkanı

2 16.5.1996 tarihli ve 424 numaralı Karar.

ve Alt Komisyon sözcüsünün açıklamalarından düzenlemenin ilk toplantının açılışında toplantı yeter sayısı yoksa tekrar ve ertesi gün toplanılmasını engellemek için getirildiği, böylece toplantı yeter sayısı yoksa çağrının düşeceği, bunun yeni bir toplantı çağrısının yapılmasını engellemeyeceği anlaşılmaktadır. Yine alt komisyon sözcüsünün açıklamalarından, çağrıyı düşürücü toplantı yeter sayısı yokluğundan kastın, ilk açılıştaki toplantı yeter sayısı olduğu anlaşılmaktadır.³

- 1927 tarihli Dâhili Nizamnamede ise bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır.
- Genel Kurulun toplantı yeter sayısı Anayasa'nın "Toplantı ve karar yeter sayısı" başlıklı 96'ncı maddesinde tanımlanmıştır. Anayasa'nın 96'ncı maddesi;

MADDE 96- Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

- Genel Kurulda toplantı yeter sayısının tespiti İçtüzük'ün "Yoklama" başlıklı 57'nci maddesinde düzenlenmiştir.

İçtüzük'ün 57'nci maddesi uyarınca;

3 Kaynak; Araştırma İnceleme Biriminin 13.8.2012 tarihli bilgi notu

"- BAŞKAN -.....7 nci maddenin son paragrafına, son cümle olarak "yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrının düşeceği" hükmü ilave edildi. Bu da, tabii yeniden tekrar tekrar Meclisin toplantıya çağırılmasının önlenmesine matuf bir değişiklik oluyor.

-

- CEMİL ERHAN (Ağrı) - **Son cümle "yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer." Bunu önleyecek bir madde var mı? 120, 132 ile bir çağrıya...**

- O çağrı düşer, başka bir daha çağırılmaz diye bir şey yok.

- CEMİL ERHAN (Ağrı) - Olmadı o. Şimdi, 15-20 gün sonra tekrar 130 milletvekili...

- ATİLA SAV (Hatay) - **Alt komisyonda şunu düşündük: Meclis tatildeyken veya ara vermedeyken çağrı yapılırsa, toplantı yapılacak, yetersayı varsa toplantı açılacak; yoksa, olağan düzende Meclis başkanı ara verir, 1 saat sonra, 1 saat sonra, 1 saat sonra veya ertesi gün toplanmak üzere. Bu, onu önüyor efendim. Toplantı, olağanüstü toplantıdır. İsteyenlerin isteği üzerine toplanmıştır. Çoğunluk varsa açılır, çoğunluk yoksa öneri düşer.**

- CEMİL ERHAN (Ağrı) - **Tekrar toplantıya çağrılabilir.**

- ATİLA SAV (Hatay) - **O çağrı da ayrı bir çağrıdır zaten.**

- CEMİL ERHAN (Ağrı) - **Tabii, ayrı; ama, yeterli çoğunluk sağlanamazsa... Bu, o gündeme aittir.**

- ATİLA SAV (Hatay) - Bu, o çağrı değil; o çağrı bir defa. Olağanüstü; oldu oldu, olmadı düştü. O ikinci toplantıyı çağırılanlar farklı insanlar olabilir, sayı daha çok olabilir; ayrı bir şey o.

- BAŞKAN - 3 üncü maddeyi bu şekilde oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir."

III. Uygulama:

1983'ten günümüze kadar yapılan 39 olağanüstü toplantının; 27'sinin ilk birleşiminin açılışı yoklama ile 12'sininki ise müşahadeyle gerçekleşmiştir.

Toplantı yeter sayısı olmazsa çağrının düşeceğine ilişkin düzenlemenin yapıldığı 1996 yılından sonra yapılan 20 olağanüstü toplantının 4'ünde müşahade ile, 16'sında ise yoklama ile toplantı yeter sayısı tespiti yapılmıştır.⁴ Burada elektronik sistemin kurulmasının ve bu yolla yoklamanın hızlı yapılabilmesinin, başkanların yoklama yapma tercihinde etkili olduğu söylenebilir.

30.09.1976 tarihli usul tartışmasında Başkan, *“tespit edildiği kadarıyla daha önceki içtüzük uygulamasına konu 13.6.1969 tarihli 68'inci birleşim ve 25.7.1973 tarihli 80'inci birleşimde iki örnek olduğundan”* bahsetmiştir. Bu iki uygulamada da açılıştaki iki defa yapılan yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamayınca daha önce alınan tatil kararı gereğince tatile devam etmek üzere birleşim kapatılmıştır.⁵

1996 sonrası uygulamalara bakıldığında; 22 Temmuz 2002 tarihli 120 nci Birleşimde erken seçime gidilmesi konulu DYP Milletvekili Nevzat ERCAN ve arkadaşlarının çağrısı üzerine olağanüstü toplanan Mecliste yapılan ilk yoklamada toplantı yetersayısı bulunamaması üzerine oturumu yöneten Başkan Ömer İzgi açıklama yapmak⁶ suretiyle çağrışı düşürmüştür. Benzeri bir durum CHP milletvekillerinin çağrısı üzerine Başkanvekili Sadık Yakut'un yönettiği 14.8.2012 tarihli 132 inci Birleşimde⁷ yaşanmış, CHP grubu sözcüsünün oylamanın tekrarlanması şeklindeki itirazına rağmen birinci yoklama sonucuna göre çağrı düşürülmüştür.

17.7.2002 tarihli 123 üncü Birleşimde ve 19.7.1990 tarihli 125 inci Birleşimde ise açılıştaki birinci yoklama da bulunmamasına karşın ikinci yoklamada toplantı yeter sayısı bulunulması üzerine toplantı yapılmıştır. 23.9.1976 tarihli Birleşim⁸

4 Kaynak: Araştırma İnceleme Birimi olağanüstü toplantılar listesi bilgi notu.

5 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.4, YY.3, C. 20, B: 137, 23.09.1976, ss. 777-778.

6 Başkan yaptığı açıklamada; *“Değerli milletvekilleri, bilindiği üzere, İçtüzüğümüzün 57 nci maddesine göre, yoklama sonucunda toplantı yetersayısına ulaşılamazsa, Başkanın takdiriyle 5 dakika, 10 dakika, nihayet 1 saate kadar ara verilebilir. Ne var ki, yine, İçtüzüğümüzün 7 nci maddesine göre, olağanüstü toplantılarda yoklama bir defa yapılır ve o ilk yapılan yoklamada toplantı yetersayısına ulaşılamamışsa, toplantı çağrısı kendiliğinden düşer. İçtüzük görüşmeleri yapılırken bu husus zapta geçirilmiştir.”* ifadelerini kullanarak Birleşimi kapatmıştır. TBMM Tutanak Dergisi, D.21, YY.4, C. 100, B:120, 22.07.2002, s. 18. Bununla birlikte İzgi 17.9.2001 tarihli toplantıyı ise müşahade ile açmıştır. Yine bir hafta sonra aynı konuya dair yeni bir çağrı üzerine olağanüstü toplanılmıştır.

7 TBMM Tutanak Dergisi, D.24, YY.2, C. 28, B:132, 14.08.2012, s. 51.

8 23.9.1976 tarihli AP ve MSP milletvekillerinin çağrısına ilişkin uygulama, 30.9.1976 tarihli Birleşimde usul tartışmasına ve itiraza konu olan bu işleme ilişkin Başkanvekili (CHP üyesi Memduh EKŞİ) tutumunu; olağanüstü toplantının, Anayasa ve İçtüzüğe uygun olarak toplantı için yeterli çoğunluk bulunduğu sürece tatil kararını keseceği; mevcut tatil kararını kaldırmadığını, önceki içtüzük dönemindeki (açılıştaki) iki uygulamanın da tutumu doğrultusunda olduğunu, ilâve olarak ta; toplantı devam ettiği sürece, yapılan her açık oylama yoklama mahiyetinde olup bu oylamalarda da çoğunluk olmadığı takdirde, tatil kararının yürürlüğe gireceği kanaatini taşıdığını belirtmiştir.

ile 4.12.1995 tarihli 42 inci Birleşimde ise ilk açılıştaki ikinci defa yapılan yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunamaması üzerine çağrı düşürülmüştür.

29.7.2002 tarihinde toplanan ve olağanüstü toplantıya konu edilen kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşmeleri devam ederken, Mustafa Murat Sökmenoğlu Başkanlığındaki 6.8.2002 tarihli 126. Birleşimde istem üzerine yapılan iki yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunamadığından çağrı düşmüştür. Bu işleme Anayasanın 93 üncü maddesine aykırı olacağı gerekçesiyle Yasin Hatipoğlu itiraz etmiş, oturumu yöneten Başkan tutumunun 1980 öncesi Memduh EKŞİ başkanlığında yapılan toplantı teamülüne dayandığını belirtmiştir.⁹

Olağanüstü toplantı devam ederken sonraki birleşimlerin açılışındaki yoklama sonucuna göre çağrının düştüğü 3 örnek görülmüştür. 18 Eylül 2004 tarihinde yaşanan uygulamada, olağanüstü toplantı devam ederken beşinci birleşimin açılışında yapılan iki yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunmadığı için çağrı düşürülmüştür.¹⁰ 8.8.2002 tarihide başlanılan ve devam eden görüşmelerde, Kamer Genç'in yönettiği 13.8.2002 tarihli 128'nci Birleşimin açılışında iki defa yapılan yoklama sonucuna göre toplantı yeter sayısının bulunmadığı tespit edilip çağrı düşürülmüştür.¹¹ Yine 14.9.2004 de başlayan olağanüstü toplantının görüşmeleri devam ederken 18.9.2004 tarihli birleşimin açılışında yapılan iki yoklamada yeter sayı bulunmadığı için çağrı düşürülmüştür.¹²

Yapılan araştırmada, Genel Kurul ilk birleşimde yeter sayıyla açılıp, daha sonra yapılan yoklama/açık oylama sonucunda toplantı yetersayısının bulunmadığının tespit edilmesine rağmen çağrının düşürülmediği ve olağanüstü toplantılara devam edildiği bir örneğe rastlanılamamıştır.

Toplantı yeter sayısının bulunmaması durumunda çağrının düşüp tatile mi girebileceği yoksa ertesi gün tekrar mı toplanılacağı hususunda bir örnek, 23 Eylül 1976 tarihinde yaşanmış ve 30 Eylül 1976 tarihinde usul tartışmasına konu olmuştur. 23 Eylül 1976 tarihinde olağanüstü çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yetersayısı bulunmadığı gerekçesiyle oturumu yöneten Başkanvekilinin olağanüstü toplantının sona erdiği ve tatil kararının tekrar işlemeye devam ettiği yönündeki açıklamasına itiraz edilmiş ancak birleşim kapandığı için usul tartışması açılamamıştır. Bu tutuma ilişkin usul tartışması, yeni bir olağanüstü toplantı

9 30.09.1976 tarihli usul tartışması ve Başkanlığın tutumu.

10 Ancak bu uygulamada başkanın tutumuna ilişkin herhangi bir itiraz yaşanmaması grupların uzlaşısıyla hareket edildiğini akla getirmektedir. Çünkü görüşmelere tasarının iki maddesi komisyona geri çekildiği için ara verilmek durumunda kalmıştır. Bir hafta sonra yapılan diğer olağanüstü toplantıda o dönem mevcut iki siyasi partinin çağrısının olduğu görülmektedir.

11 Bu örnekte Anayasanın 93 üncü maddesine göre görüşmeler sonuçlanmadan tatile geçilemeyeceğine ilişkin (Yasin Hatipoğlu'nun) itirazlara rağmen Başkanın tutumu değişmemiştir.

12 Tutanaklara bu işleme ilişkin bir itiraz yansımadağı gibi başka bir konuşma yapılmadan sadece yoklama yapılmıştır. Bu da bir uzlaş sonucunu salt birleşimi kapatmak üzere bir işlem yapıldığı intibasını vermektedir.

çağrısı üzerine 30 Eylül 1976 tarihindeki birleşimde açılmıştır. Yine bu usul tartışmasında Başkan toplantı yeter sayısının tespitine ilişkin İçtüzüğün 57'inci maddesinin iki defa yoklama yapma kuralının uygulandığını belirtmiştir.¹³

1996 yılında yapılan, toplantı yeter sayısı olmazsa çağrının düşeceğine ilişkin düzenleme sonrası bu tartışma kati olarak çözüme kavuşmuştur.

Yine aynı birleşimde açılan başka bir usul tartışması sonucunda, toplantı yetersayısının bulunmaması sebebiyle çağrının düşmesi üzerine aynı konuda tekrar olağanüstü çağrının yapılabileceği şeklinde Başkanlık tutumu oluşmuştur.¹⁴

IV. Açıklama/Değerlendirme

Anayasa'nın 96'ncı ve İçtüzük'ün 7'nci maddesi uyarınca, TBMM'nin çalışmalarına ara verdiği veya tatilde olduğu dönemde Meclis Başkanı, gerekli gördüğü durumlarda doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin (110 milletvekili) iste mi üzerine Genel Kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahiptir. Söz konusu toplantıda birleşimin yeterli çoğunlukla açılacağı ve toplantı yetersayısı bulunamayınca durumun ne olacağını İçtüzük 7'nci madde ile açıklığa kavuşmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrının düşeceği kuralı 1996 yılında yapılan İçtüzük değişikliği ile getirilmiştir. Ancak bu düzenleme yapılmazdan önce gerek Dâhili Nizamname gerekse 1996 yılı öncesi mevcut düzenlemelere ilişkin Başkanlığın yorumunun aynı yönde olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu düzenleme ve gerekçesi ise yukarıdaki sorulara kısmen ışık tutmaktadır. Özellikle söz konusu hükmün eklendiği Anayasa Komisyonu tutanaklarından, çağrıyı düşürücü toplantı yeter sayısı yokluğundan kastın ilk açılıştaki aranacak toplantı yeter sayısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu düzenlemenin öncesinde de tartışmalara konu olsa da uygulama da açılıştaki toplantı yeter sayısının yokluğunun tespiti halinde tatile devam edilmesi şeklindedir.¹⁵

Bu değişiklik öncesinde ağırlıklı bir uygulamadan bahsetmek mümkün olmakla birlikte değişiklik sonrası birleşimin ilk açılışını yapan başkanların daha

13 Bu tartışmada özetle; Anayasanın hükmü gereği, olağanüstü toplantı konusu husus tamamlanmadan tatile devam edilemeyeceği bu sebeple geçmiş birleşimde Başkanın verdiği kararın yanlış olduğu belirtilmiştir. Başkan, olağanüstü toplantı kararının tatil kararını kesen bir işlem olduğunu önceki uygulamada olduğu gibi eğer yeterli çoğunlukla toplanamaz ise tatil kararının tekrardan devreye gireceğini belirtmiş ve (usul tartışmasının konusunu oluşturmamakla ve görüş açıklayan bu hususa temas etmemekle birlikte) ayrıca toplantı devam ettiği sürece, yapılan her açık oylamanın yoklama mahiyetinde olduğunu ve yeterli çoğunluk yok ise tatil kararının devreye gireceğini ifade etmiştir. Usul tartışmasının sonunda, Başkan tutumunda bir değişiklik olmadığını belirtmiş ve oylama yapılmaksızın görüşmelere devam edilmiştir. Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.4, YY.3, C. 20, B: 138, 30.09.1976, s. 793-800. HAS, 2009, s.384

14 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.4, YY.3, C. 20, B: 138, 30.09.1976, s. 790- 793

15 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.4, YY.3, C. 20, B: 138, 30.09.1976, s. 793-800. HAS, 2009, s.384

çok (elektronik cihazla) yoklama ile toplantı yeter sayısını aradıkları görülmektedir.

İlk açılışta toplantı yetersayısının bulunamadığı hâllerde çağrının düşmesi yönündeki İçtüzük hükmünün, Anayasa'nın 93'üncü maddesindeki “Araverme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden araverme veya tatile devam edilemez.” hükmüne aykırılık teşkil etmediği düşünülmektedir. Anayasanın toplantı yeter sayısına ilişkin emredici hükmüyle birlikte bu hüküm değerlendirildiğinde; Anayasanın, toplantı yetersayısı aranmaksızın olağanüstü toplantı konusunun görüşülmesini emretmeyip, toplantı yetersayısının olduğu bir birleşimde olağanüstü toplantı konusunun öncelikli olarak görüşülmesini ve tamamlanmasını sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir.

1. Müşahede ile toplantı yeter sayısı tespit edilebilir mi? Birleşimin başında yapılacak yoklama 2 defa mı, 1 defa mı yapılmalı?

Birinci görüş (Benimsenen çoğunluk görüşü):

İçtüzüğün 7/son maddesine göre toplantı yeter sayısının bulunmaması durumunda çağrının düşeceği belirtilmiştir. Bu hükmün genel uygulamadan farklı yegâne sonucu ise toplantı yeter sayısının bulunmaması durumunda ertesi gün tekrar toplanılamaması ve tatil/aravermeye devam edilmesi, olağanüstü toplantı gündeminin sona ermesidir. Kaldı ki mevzuatta Meclisin olağanüstü toplantısı şeklinde olağan toplantısının dışında bir toplantı tanımlaması yoktur. Ne Anayasa'da ne de İçtüzükte 'olağanüstü' sözcüğü kullanılmamış 'tatilde toplantı' ibaresi kullanılmıştır. Bunun anlamı tatilde iken toplantıya çağırılan Meclisin olağan durumuna geri dönmesidir. Meclisin sürekliliği ilkesi de bunu gerektirir. Bu konuda tek fark başlangıçta yapılacak yoklama sonucunda toplantı yetersayısının bulunmaması halinde çağrının düşmesidir.

Toplantı yetersayısının varlığının tespiti ise Genel Hüküm mahiyetindeki İçtüzüğün 57'inci maddesine göre yapılmaktadır. Çünkü olağanüstü toplantı halinde toplantı yetersayısının tespitine ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu hükme göre açılışta toplantı yeter sayısının varlığı yoklama işlemi ile veya tereddüde düşülmez ise müşahede ile tespit edilmektedir. Yine 57'nci maddeye göre toplantı yeter sayısının yokluğunun *iki yoklama işlemi ile* tespit edilebileceği belirtilmiştir.

Bu çerçevede olağanüstü toplantı yeter sayısının varlığını Başkan müşahede ile tespit edebileceği gibi eğer yokluğu yönünde bir tereddüt yaşarsa toplantı yeter sayısının yokluğunu 2. defa yapacağı yoklama işlemi sonucuna göre tespit etmeli ve bu sonuca göre gerekirse çağrıyı düşürmelidir. Yukarıda belirtildiği üzere, uy-

gulamada sıkça karşılaşıldığı üzere müşahede ile birleşimin açılması ve açılıştaki yoklamanın tekrarlanması¹⁶ bu yorumu teyit etmektedir.

İkinci görüş:

Olağanüstü toplantıda yapılan yoklama olağan toplantıda yapılandan farklılık arz etmektedir. İktüzük'ün 57'nci maddesine göre olağan toplantıda ilk yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamaması halinde birleşime bir süre ara verilmesi ve sonrasında ikinci defa yoklama yapılması gereklidir. Fakat olağanüstü toplantı çağrısı daha önce Meclisin almış olduğu tatil veya araverme kararına aksi bir taleptir. Olağanüstü toplantının ilk açılışına katılmamak toplantı çağrısına katılmamak şeklinde düşünülmektedir. Çünkü iktüzüğün 7/son maddesi toplantı yeter sayısının bulunmamasının çağrı talebinin düşmesi sonucunu doğuracağını belirtmiştir. Bu sebeple uygulamada da görüldüğü üzere ilk açılış yoklamasında yeterli çoğunluk bulunamadığı hallerde ikinci bir yoklama yapılmadan olağanüstü toplantı çağrısının düşeceği söylenebilir.

Nitekim İktüzüğün olağanüstü toplantıların düzenlendiği 7'nci maddesinde 1996 yılında yapılan değişiklikte Birleşimin yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde Başkanın çağrı yazısını okutacağı ve yeterli çoğunluk sağlanamaması halinde çağrının düşeceği açıkça düzenlenmiştir. Bu madde ile ilgili olarak Anayasa Komisyonunda yapılan görüşmelerde, olağanüstü toplantının olağan toplantıdan farklı olduğu, Meclisin talep üzerine toplandığı, yapılan yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamazsa çağrının düşeceği ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere bu konuda 1996 İktüzük değişikliğinden sonraki son dönemde rastlanan 3 uygulamadan 2 si bu yöndedir. Hatta bu 22 Temmuz 2002 tarihli uygulamada Başkan tutumunu açıklama yapmak suretiyle tutanaklara geçirmiştir. Bu uygulamanın takip edilmesi bu çerçevede açılıştaki birinci yoklama sonucuna göre çağrının düşme işleminin yapılması yerinde olacaktır. İlk açılıştan sonraki yoklamalarda ise teamül doğrultusunda 2 yoklama yapılmalıdır.

Mevzuatın olağanüstü toplantısının açılışında toplantı yeter sayısına atfettiği önemden dolayı yeter sayı tespit işleminin müşahede ile değil, yoklama ile yapılması net sonuç vermesi nedeniyle daha isabetli olacaktır.

2. İlk birleşimden sonra, diğer birleşimlerin başında veya yoklama veya yoklama mahiyetindeki oylamalarda toplantı yeter sayısı bulunamazsa olağanüstü toplantı çağrısı düşer mi, meclis tatil veya ara verme durumuna geri döner mi?

¹⁶ İlk açılıştaki uygulamalar; 17.7.2002, 4.12.1995, 19.7.1990, 23.9.1976; Usul tartışmasına konu 76 tarihli uygulamada Başkan 2 yoklama kuralının uygulanması gerektiğini ayrıca belirtmiştir.

Birinci görüş (Benimsenen çoğunluk görüşü):

Anayasanın “Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.” şeklindeki 93/son maddesi çağrı üzerine toplantının yapılmasını düzenlemektedir. Bu hüküm, Anayasanın diğer hükmü olan toplantı yeter sayısına ilişkin hükmüyle birlikte ele alınmalıdır.

İçtüzüğün 7/son maddesinin birinci cümlesinde *Başkanın çağrı yazısını okutması ve görüşmelerin yapılması* işlemleri *birleşimin yeterli çoğunlukla açılabilmesine* bağlanmıştır. Bu fıkranın ikinci cümlesinde de o işin görüşmesinin tamamlanmasından sonra tatile devam edileceği belirtilmiştir. Burada “birleşimler” değil “birleşim” denilmiş ve hemen sonra çağrı yazısının okutulmasından söz edilmiş. Maddenin sistematik yorumundan söz konusu işlemlerin yapılmasının ilk birleşimdeki açılışın yapılabilmesine bağlandığı anlaşılmaktadır.

Diğer yandan, Meclisin birinci açılışta toplanarak, tatilden çıkma ve o konuyu görüşme iradesini gösterdiği söylenebilir. Olağanüstü toplantının açılmasıyla birlikte sonradan birtakım arızı saiklerle (ertesi gün çalışmalarına devam etmek, konunun olgunlaşmasını beklemek, geç olması nedeniyle yeter sayının bulunmaması) yeter sayısının oluşmamasına bağlı birleşim sona erebilir.

Kaldı ki Meclisin (tatile devam etme) iradesinin oluşması durumunda, olağanüstü toplandıktan sonra toplantıyı sonlandırıp tatile çıkmasını sağlayacak karar alma kabiliyeti her zaman vardır. Yine son cümleyi geniş yorumlamak, uygulama da görüldüğü üzere tekrar çağrı yapılmasını gündeme getireceğinden usul ekonomisiyle de örtüşmeyeabilir.

Yukarıdaki Anayasa hükmüyle birlikte değerlendirildiğinde lafzı ve mantıksal yorumu dikkate alındığında İçtüzüğün 7/son maddesinin son cümlesinde ki “*düşme kuralını*” birinci birleşimin açılışıyla sınırlı yorumlamak daha doğru olacaktır. İlk açılıştan sonra Anayasanın emredici kuralı geçerli olacaktır.

Özetle, Tatilde iken toplantıya çağrılan Meclis toplantı çağrısı konusunu tamamlamadan yeniden tatile giremez. Tatile kendiliğinden girmesinin Anayasal zorunlu koşulu toplantı çağrısı konusunun görüşülmüş olmasıdır.

İkinci görüş:

İçtüzüğün 7/son maddesinin “*Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde, ... Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer.*” lafzından, bu hükmün birinci birleşimin dışındaki birleşimlerin açılışında da aranması gerektiği söylenebilir.

Bu madde ile ilgili olarak 1996 yılındaki Anayasa Komisyonunda yapılan görüşme tutanaklarında, olağanüstü toplantının sarkıtılmasını, günlere yayılmasını olabildiğince engellemeye dönük bir içerik bulunmaktadır.

Yer yer itirazlara konu olmakla birlikte yukarıda belirtilen dört örnekte de görüldüğü üzere Meclis uygulaması; sonraki birleşimlerin başında veya istem üzerine 2 defa yapılan yoklama sonucuna göre çağrının düşürülmesi şeklindedir.

Bu uygulamaları da dikkate alarak olağanüstü toplantı konusu için birkaç birleşim sürmesi halinde (sonraki birleşimlerin açılışında ve istem üzerine yoklamalarda) birinci açılıştan sonraki yoklama ve oylamalarda toplantı yeter sayısının bulunamamasının tespiti durumunda da çağrının düşeceği söylenebilir.

Sonuç

- İçtüzüğü 7. Maddesinin son cümlesine göre çağrının düşebilmesi için ilk açılışta toplantı yetersayısının İçtüzüğün genel bir hükmü olan 57 inci maddesine göre 2 defa yoklama sonucuna göre tespit edilmesi gerektiği, Başkan tereddüde düşmezse müşahede ile de birleşimi açabileceği,
- (Uygulamayla örtüşmemekle birlikte) Olağanüstü toplantının ilk birleşiminin açılışından sonraki yoklama ve oylamalarda toplantı yeter sayısının bulunamaması durumunda ertesi gün toplanılarak çağrıya konu görüşmeler tamamlanmadan Anayasanın 93 üncü maddesinin emredici hükmü gereğince çağrının düşürülüp tatile girilemeyeceği,

düşünülmektedir.

OLAĞANÜSTÜ TOPLANTILARDA GÖRÜŞMELERE DEVAM EDİLMESİNE İLİŞKİN ÖNERGELER*

TBMM İktüzüğü'nün 7'nci maddesinde, olağanüstü toplantıya konu iş üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, TBMM çalışmalarına devama *karar vermediği takdirde*, tatile veya aravermeye devam olunacağı düzenlenmiştir. 17'nci Yasama Döneminden itibaren söz konusu karara temel teşkil edecek önergelerin 35 olağanüstü toplantının 8'inde [16.10.1987; 06.08.1988; 12.08.1990; 24.08.1991; 28.08.1992; 14.07.1994; 27.08.1996; 13.03.1999 tarihli birleşimlerde] verildiği tespit edilmiştir. Konuyla ilgili geçmişteki uygulamalar, aşağıda açıklanmıştır.

Çalışmalara devam edilmesine ilişkin önergeler;

- (i) Bir grup başkanvekilinin imzasıyla [14.07.1994 tarihli Birleşim],
- (ii) Aynı [12.08.1990 tarihli Birleşim] veya iki farklı gruba mensup [27.08.1996 tarihli Birleşim] iki grup başkanvekilinin imzasıyla,
- (iii) Beş [06.08.1988 tarihli Birleşim] veya daha fazla sayıda milletvekilinin imzasıyla [24.08.1991 ve 12.08.1990 tarihli birleşimler] veya
- (iv) Tüm siyasi parti gruplarının başkanvekillerinin imzasını taşıyan müşterek bir önerge [28.08.1992 tarihli Birleşim] şeklinde verilebilmektedir.

Geçmiş uygulamalarda, grup başkanvekili olmayan tek bir milletvekilinin imzasıyla verilmiş bir önerge örneğine rastlanmamıştır. Ayrıca, Danışma Kurulu önerisi şeklinde çalışmalara devam önerisi sunulduğu bir örnek de bulunmamaktadır. Bununla birlikte, çalışmalara devam önergesi verilmesi ve bunun kabul edilmesi ihtimaline binaen, gündemi düzenlemeye yönelik Danışma Kurulu önerisinin, çalışmalara devam önergesi kabul edilmeden önce, kabul edildiği bir örnek [06.08.1988] mevcuttur.

Çalışmalara devam edilmesine ilişkin önergeler, olağanüstü toplantıya konu işlerin görüşülmesinden sonra işleme alınmıştır.

Çalışmalara devam önergelerinde gerekçe bulunması zorunlu değildir. Bununla birlikte, bazı önergelerde gerekçe bulunmaktadır. Önergede gerekçe bulunması durumunda bu gerekçe Başkan tarafından okutulmaktadır.

Çalışmalara devam edilmesine ilişkin önergeler üzerinde görüşme açıldığı uygulamalar mevcuttur. Ancak, çoğu önerge, uzlaşuya müsait bir konuya ilişkin

* Hazırlayan: Komisyonlar Bürosu-I.

olması nedeniyle görüşme açılmadan oylanmış ve kabul edilmiştir. Önerge hakkındaki konuşmalar bakımından;

- (i) Önerge üzerinde görüşme açılan bir birleşimde, İçtüzük'ün 63'üncü maddesine dayanılarak önerenin aleyhinde ve lehinde ikişer kişiye söz verilmiştir [13.03.1999 tarihli Birleşim].
- (ii) Diğer bir örnekte, hangi İçtüzük hükmüne dayanıldığı belirtilmeksizin söz talep eden bir kişiye aleyhinde on dakika söz verilmiştir [27.08.1996 tarihli Birleşim].
- (iii) Başka bir örnekte ise yine İçtüzük'ün hangi hükmüne dayanıldığı belirtilmeksizin önerenin aleyhinde, lehinde ve üzerinde üç üyeye söz verilmiştir [12.08.1990 tarihli Birleşim].
- (iv) Son olarak, başka bir örnekte, yine İçtüzük'ün hangi hükmüne dayanıldığı belirtilmeksizin önerenin aleyhinde iki, lehinde bir ve üzerinde bir üyeye söz verilmiştir [06.08.1988 tarihli Birleşim].

Birden fazla çalışmalara devam önergesi sunulması durumunda bu önergeler birlikte görüşülüp oylanmıştır.

Çalışmalara devam önergesinin oylaması işaretle oylama şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalara devam önergesinin kabul edildiği durumlarda bir sonraki birleşim, TBMM'nin olağan toplantı günlerinde (Salı, Çarşamba veya Perşembe; genellikle Salı günü) gerçekleşmiştir.

SEÇİMLERİN YENİLENMESİNİ DÜZENLEYEN KANUNLARIN OYLAMALARI*

Anayasa'nın 77'nci maddesinin birinci fıkrası Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin dört yılda bir yapılacağını hüküm altına almış, ikinci fıkrası ise Meclisin bu süre dolmadan da seçimlerin yenilenmesine karar verilebileceğini belirtmiştir. Ancak bu kararın alınma usulüne ilişkin herhangi bir düzenlemeye Anayasa'da yer verilmemiştir. İçtüzük'ün "seçimlerin yenilenmesi kararı" başlıklı 95'inci maddesinde ise, "Seçimlerin yenilenmesine dair önergeler, Anayasa Komisyonunda görüşülür ve Anayasa Komisyonu raporu Genel Kurulda gündemdeki bütün konulardan önce görüşüldükten sonra açık oya sunulur." hükmünü amirdir.

İçtüzük'ün 95'inci maddesi seçimlerin yenilenmesinin bir Meclis kararıyla kabul edilmesindeki yöntemi düzenlemektedir. Seçimlerin yenilenmesine ilişkin bir kanun önerisinin TBMM Başkanlığına sunulması halinde ise söz konusu kanun önerisi komisyonda ve Genel Kurulda tasarı ve teklif görüşmelerindeki usule tabi olacaktır. Ancak, İçtüzük'ün 95'inci maddesinde yer verilen "açık oya sunulur" hükmünün seçimlerin yenilenmesine ilişkin kanun önerileri için de geçerli olup olmadığı sorusu akla gelebilir.

Son dönemlerde seçim kararı alınmasında istikrarlı olarak "Karar" yoluna gidilmekle beraber 1982 Anayasası döneminde bu konuya ilişkin olarak 4 adet kanun da çıkarılmıştır. 17'nci Dönemde 3403, 18'inci Dönemde 3757, 19'ncü Dönemde 4125 ve 20'nci Dönemde 4381 sayılı Kanunlar ile seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. Söz konusu kanunlarda seçim mevzuatına ilişkin başka düzenlemeler de yer almıştır. Yine 19 ve 20'nci Dönemlerde kabul edilen kanunlara rağmen ayrıca 384 ve 590 sayılı Kararlar ile de seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır.

Mezkûr Kanunların seçim tarihini içeren maddeleri ile tümünün oylamalarında başvuru olan yöntem aşığıda yer verilmiştir.

1- 17. Dönem: 10/9/1987 Tarihli ve 3403 Sayılı Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçimi Hakkında Kanun:

Genel Kurulun 9/9/1987 tarihli 2'nci Birleşiminde (Olağanüstü) görüşülen kanun teklifinin 18'inci maddesi, "Türkiye Büyük Millet Meclisi XVIII inci dönem milletvekili genel

* Hazırlayan: Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Başkan Yardımcısı).

seçimi için oy verme günü 1 Kasım 1987 Pazar günüdür.” şeklindedir. Görüşmeler sırasında mezkûr maddeye gelindiğinde önce madde üzerinde konuşmalar sonra ise önerge işlemleri yapılmıştır. Son olarak ise madde işaretle oya sunulurken kabul edilmiştir. Teklifin görüşmelerinin sonunda ise Başkan teklifin tümünün açık oya tabi olduğunu belirtmiştir. Teklif yapılan açık oylama sonucunda kabul edilerek kanunlaşmıştır. Teklif olağanüstü toplantı çağrısı üzerine toplanan Genel Kurulda aynı gün görüşüldüğü için Gündem kitapçığında Komisyon raporuna yer verilmemiştir. Dolayısıyla, görüşülecek işin açık oya tabi olduğunu gösteren (x) işareti o günkü Gündemde görülmemektedir. Ancak, 3’üncü maddesinde yer alan “Bu ödemeler herhangi bir vergiye tabi tutulmaz” hükmünü içeren Teklifin İçtüzük’ün 142’inci maddesi gereğince (vergi, resim ve harçlar konulmasına, kaldırılmasına, eksiltilmesine veya artırılmasına dair kanun tasarısı ve tekliflerinin tümü) açık oylamaya tabi olduğuna şüphe yoktur. Dolayısıyla Başkanın teklifin tümünün açık oya tabi olduğunu belirten açıklamasının bu hususa ilişkin olduğu, İçtüzük’ün 95’inci maddeyle ilgisiz olduğu düşünülmektedir.

2- 18. Dönem: 24/8/1991 Tarihli ve 3757 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılması ve XIX uncu Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Uygulanacak Hükümler Hakkında Kanun:

Genel Kurulun 24/8/1991 tarihli 133’üncü Birleşiminde (olağanüstü) görüşülen kanun teklifinin 15’inci maddesi “MADDE 15. — Türkiye Büyük Millet Meclisi XIX uncu Dönem Milletvekili Genel Seçimi için oy verme günü 20 Ekim 1991 Pazar günüdür.” şeklindedir. Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülme usulüne uygun olarak görüşülen teklifin sözü konusu maddesinde de önce madde üzerinde konuşmalar gerçekleştirilmiş, sonra önerge işlemi yapılmış, nihayet madde işaretle oylanarak kabul edilmiştir. Teklifin görüşmelerinin sonunda ise Başkan “Efendim, teklif üzerindeki müzakereler tamamlanmıştır. İçtüzük’ün 93 üncü maddesi, “Seçimlerin yenilenmesine dair önergeler, Anayasa Komisyonunda görüşülür ve Anayasa Komisyonu raporu Genel Kurulda gündemdeki bütün konulardan önce görüşüldükten sonra açık oya sunulur” demektedir. *Hiçbir tereddüte yer vermemek için, Meclis kararı veya kanunla da olsa, seçimlerin yenilenmesinin açık oyla yapılması zarturetine inandığım için, teklifi açık oya sunuyorum.* Esasen, açık oylama için verilmiş bir önerge de vardır; arkadaşlarımız arzu ediyorsa önergeyi de okutayım. Açık oylamanın, oy kutularının sıralar arasında dolaştırılması suretiyle yapılmasını oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.” diyerek, teklifi açık oya sunmuştur.

133’üncü Birleşim gündeminde mezkûr kanun teklifine yer verilmiş, ancak açık oylamayı belirten (X) işaretine yer verilmemiştir. Teklifin tümünün açık oya sunulması Başkanın yukarıda yer verilen açıklamasıyla gerçekleşmiştir.

3- 19. Dönem: 27/10/1995 Tarihli ve 4125 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Siyasi Partiler Kanunu ve Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun:

Genel Kurulun 26/10/1995 tarihli 15’inci Birleşiminde görüşülen kanun teklifinin geçici 7’nci maddesi “GEÇİCİ MADDE 7. - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak milletvekili seçimi için oy verme günü 24 Aralık 1995

tarihidir. Seçim döneminin başlangıç tarihi Yüksek Seçim Kurulunca yukarıdaki fıkrada belirtilen oy verme günü esas alınarak tespit ve ilan edilir.” şeklindedir. Kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülme usulüne uygun olarak görüşülen teklifin söz konusu maddesinin görüşmelerinde gruplar adına yapılan bir adet konuşmadan sonra önergelerin geri alındığı belirtilmiş ve madde işarette oylanarak kabul edilmiştir. Teklifin görüşmelerinin sonunda da tümü işarette oylanarak kabul edilmiştir.

4- 20. Dönem: 31/07/1998 Tarihli ve 4381 Sayılı Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması; Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 inci Dönem Milletvekili Genel Seçimleri ve Birlikte Yapılacak Mahallî İdareler Genel Seçimleri Hakkında Kanun:

Genel Kurulun 30/7/1998 tarihli 131’inci Birleşiminde görüşülen kanun teklifinin 1’inci maddesi “MADDE 1. - 18 Nisan 1999 Pazar günü birlikte yapılacak olan 21 inci Dönem Milletvekili ve Mahallî İdareler Genel Seçimlerinin başlangıç tarihi 4 Ocak 1999’dur. 298 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin onbirinci fıkrasında düzenlenen seçime katılacak siyasî partilerin tespit ve ilan tarihi 4 Ocak 1999 günüdür.” şeklindedir. Kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülme usulüne uygun olarak görüşülen teklifin söz konusu maddesi üzerinde söz talebinde bulunan olmamış ve önerge verilmemiştir. Madde işarette oylanarak kabul edilmiştir. Görüşmelerin ardından teklifin tümü yine işarette oylanarak kabul edilmiştir.

Sonuç

1982 Anayasası Döneminde seçimlerin yenilenmesine ilişkin kabul edilen 4 Kanun’un incelenmesinde;

- Söz konusu kanunlarda seçim mevzuatına ilişkin çok sayıda değişikliğe yer verildiği,
- Görüşmelerin kanun tasarı ve teklif görüşme usulüne göre gerçekleştirildiği,
- Seçim tarihini düzenleyen maddeler dahil olmak üzere maddelerin işarette oylandığı,
- 3403 sayılı Kanun’un tümünün açık oylandığı (bunun İçt.142’den kaynaklandığı düşünülmektedir),
- 3757 sayılı Kanun’un tümünün, açık oylamaya ilişkin önerge bile oylanmadan Başkanın tercihi ile açık oylandığı,
- 4125 ile 4381 sayılı Kanunların tümünün ise işarette oylandığı görülmektedir.

3757 sayılı Kanun'un tümünün oylamasında Başkanın yaptığı açıklamanın İçtüzük'te bir dayanağı olmadığı düşünülmektedir. İçtüzük hükümleri ve TBMM uygulaması birlikte değerlendirildiğinde, seçimlerin yenilenmesi kararının kanunla alınması durumunda, son oylamanın kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülme usulüne uygun olarak yapılmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

GENEL KURULUN TOPLANTI GÜNLERİ DIŞINDA BİR GÜN TOPLANTIYA ÇAĞRILMASI HUSUSUNUN OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ*

I. Mevzuat

TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağırılması hususu Anayasa'nın "Toplanma ve tatil" başlıklı 93'üncü maddesi ile İçtüzük'ün "Tatilde veya aravermede toplantı" başlıklı 7'nci maddesinde düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 93'üncü maddesi uyarınca;

MADDE 93- (Değişik: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

İçtüzük'ün 7'nci maddesi uyarınca;

MADDE 7- Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatil veya araverme sırasında Cumhurbaşkanlığı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından toplantıya çağırılması halinde, belirtilen gün ve saatte toplanır.

Cumhurbaşkanı, toplantı çağrısını doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine yapar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı doğrudan gerek görürse toplantı çağrısına karar verebilir. Üyelerin beşte birinin imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemini ise en geç yedi gün içinde yerine getirir.

* Hazırlayan: Selay GÖKALP GÜNEŞ (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)
Bu çalışmanın hazırlanmasında Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri ve madde gerekçeleri, parlamento hukukuna ilişkin kitaplar (İrfan Neziroğlu, Fahri Bakırcı, Havvana - Engin Kaya, Volkan Has, Şeref İba'nın kitapları), İrfan Neziroğlu'nun "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Olağanüstü Toplanması: Sorunlar ve Öneriler" adlı makalesi ve İsmail Doğanay'ın *Parlamentolarda Meclis Başkanlığı Makamı: İngiltere, ABD, Fransa ve Türkiye Örnekleri* adlı tezi incelenmiştir.

Bu çağrılarda, toplantı gün ve saatinin ve bu toplantıyı gerektiren konunun belirlenmiş olması şarttır.

Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdi takdirde, Başkan, ilk önce çağrı yazısını okutur ve bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür. Konu üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına devam karar vermediği takdirde, tatile veya aravermeye devam olunur. Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer.

Olağanüstü toplantının söz konusu olabileceği dönemleri ifade eden tatil ve ara verme kavramları İçtüzük'ün "Tatil" başlıklı 5'inci ve "Araverme" başlıklı 6'ncı maddelerinde tanımlanmıştır.

İçtüzük'ün 5'inci maddesi uyarınca;

MADDE 5– Tatil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir.

Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca başka bir karar alınmadıkça Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Temmuz günü tatile girer.

Bir yasama yılı içinde üç aydan fazla tatil yapılamaz.

İçtüzük'ün 6'ncı maddesi uyarınca;

MADDE 6– Araverme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onbeş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin araverme kararı alması, Danışma Kurulunun bu konudaki görüşü alındıktan sonra teklifin Genel Kurulca oylanması suretiyle olur.

TBMM'nin olağan toplantı gün ve saatleri İçtüzük'ün "Toplantı Günleri" başlıklı 54'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

İçtüzük'ün 54'üncü maddesi uyarınca;

MADDE 54 – Resmî tatile rastlamadığı takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, Salı, Çarşamba, Perşembe günleri saat 15.00'ten 19.00'a kadar toplanır.

Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurul, toplantı hafta, gün ve saatlerini değiştirebileceği gibi, diğer günlerde de toplantı yapılmasına karar verebilir.

II. Açıklamalar

Anayasa'nın 93'üncü ve İçtüzük'ün 7'nci maddesi uyarınca, TBMM'nin çalışmalarına ara verdiği veya tatilde olduğu dönemde Meclis Başkanı, gerekli gördü-

ğü durumlarda doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin (110 milletvekili) istemi üzerine Genel Kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahiptir. Söz konusu toplantı, açıkça Anayasa ve İçtüzük'te bu şekilde belirtilmese de, öğretide ve uygulamada sıklıkla olağanüstü toplantı olarak adlandırılmaktadır. İlgili hükümler uyarınca, olağanüstü toplantı sadece Meclis'in ara verdiği ve tatilde olduğu dönemler için öngörülmüştür.

TBMM'nin tatil veya ara verme döneminde olmayıp çalışmalarına devam ettiği dönemde toplantı günleri dışındaki günlerde (pazartesi, cuma, cumartesi, pazar) veya resmi tatillerde acilen toplanması gerekirse, ne şekilde toplanacağı hususu İçtüzük'te düzenlenmemiştir. Dolayısıyla, örneğin; TBMM'nin çalışmalarına devam ettiği bir dönemde Perşembe günü birleşimin Salı günü saat 15:00'da toplanmak üzere kapatıldığı durumda, ortaya çıkan acil bir gelişme üzerine Genel Kurulun Perşembe ve Salı günleri arasında herhangi bir gün toplanması gerekirse toplanıp toplanamayacağı veya ne şekilde toplanacağı hususu belirsizdir.

Gerçekten de İçtüzük'ün 54'üncü maddesi uyarınca, TBMM Genel Kurulunun çalışma günleri Salı, Çarşamba ve Perşembe olup, bu günler dışında çalışabilmesi için Danışma Kurulunun (veya bir siyasi parti grubunun) teklifi üzerine Genel Kurulda karar verilmesi gerekir. Yukarıda belirtilen örnekte, Genel Kurul tarafından bu yönde alınmış bir karar bulunmamaktadır. Ayrıca Meclis tatil veya ara verme döneminde olmadığı için olağanüstü toplantı yapmak da mümkün gözükmemektedir.

III. Örnek

Meclis uygulamasına bakıldığında 18. Yasama Dönemi, 5. Yasama Yılında bu konuda bir örnek tespit edilmiştir. Sosyal Demokrat Halkçı Partisi Grup Başkanı Onur Kumbaracıbaşı, TBMM'nin tatilde veya ara verme döneminde olmadığı, Genel Kurulun Perşembe günü birleşiminin İçtüzük gereği Salı günü saat 15:00'da toplanmak üzere kapatıldığı ve Genel Kurulun kapalı olduğu 11 Ocak 1991 Cuma günü, 'Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan Körfez Krizi'nin giderek tırmanmakta olduğu ve ülkemizi de etkileyecek ciddi bir savaş tehlikesinin belirdiği' gerekçesiyle, Meclis Başkanı tarafından TBMM Genel Kurulunun 14 Ocak 1991 Pazartesi günü toplantıya çağırılması hususunu Başkanlığın takdirine sunmuştur.

Meclis Başkanlığı tarafından Onur Kumbaracı'ya hitaben yazılan cevabi yazıda; "TBMM'nin şimdiye kadar toplantı günleri arasında olağanüstü toplantıya çağırılmadığı, ayrıca İçtüzük'te Başkanlığa bu konuda özel bir yetki verilmediği" ifade edilmiş; "Körfez Krizi nedeniyle içinde bulunulan koşullar ve ortaya çıkabilecek olaylar karşısında tatil ve ara verme dışında toplantı günleri arasında TBMM'nin hemen toplanabilmesinin ilke ve yöntemlerini görüşmek üzere Danışma Kurulu-

nun 14 Ocak 1991 Pazartesi günü saat 13:00' te toplantıya çağrılmış bulunduğu" bildirilmiştir. Meclis Başkanlığı cevabi yazısında ayrıca, konunun Mecliste görüşülmesinin bir gün evvel veya geç yapılmasını ülke menfaatleri bakımından değerlendirecek, hâli hazırda Anayasa ve İçtüzük'ü zorlamayı gerektirecek şartların tam olarak teşekkül etmediği kanaatine varmıştır.

Dönemin Meclis Başkanı Kaya Erdem'in çağrısı üzerine toplanan Danışma Kurulu, 14 Ocak 1991 Pazartesi günü yaptığı toplantıda konuyu görüşmüş ve aldığı 79 sayılı Kararla "Körfez Krizi nedeniyle içinde bulunulan muhtemel koşullarda ortaya çıkabilecek gelişmeler karşısında ve bu konuya münhasır olmak üzere TBMM Genel Kurulunun toplantı gün ve saatinden önce hemen toplanabilmesi için gerekli çağrının TBMM Başkanlığınca yapılabilmesi hususunun Genel Kurulun onayına sunulmasını" uygun görmüştür. Danışma Kurulunun bu önerisi TBMM Genel Kurulunun 15.01.1991 tarihli 64. Birleşiminde kabul edilmiştir.

Ancak 18. Dönem 5. Yasama Yılı Tutanakları incelendiğinde, uygulamada Dönemin Meclis Başkanı Kaya Erdem'in Körfez Krizine münhasır olarak verilen bu yetkiyi kullanmadığı görülmüştür. TBMM Genel Kurulunda 15.01.1991 tarihli 64. Birleşimde alınan karar uyarınca söz konusu yetkinin Meclis Başkanına verilmesinin akabinde, Genel Kurulun 18-19-20-21 Ocak 1991 Cuma-Cumartesi-Pazar-Pazartesi günlerinde Körfez Krizine ilişkin olarak toplandığı; fakat bu toplantıların 17.01.1991 Perşembe günü Danışma Kurulu önerisi üzerine Genel Kurulun karar alması üzerine gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümleri, açıklamalar ve teamül çerçevesinde aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

- Meclis Başkanının Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilmesi, mevzuat gereğince TBMM'nin sadece ara verme veya tatilde olduğu dönemlerde mümkündür. TBMM'nin tatil veya ara verme döneminde olmayıp çalışmalarına devam ettiği dönemde toplantı günleri dışındaki günlerde veya resmi tatillerde acilen toplanması gerekirse, ne şekilde toplanacağı hususu İçtüzük'te düzenlenmemiştir. Dolayısıyla TBMM'nin çalışmalarına devam ettiği dönemde toplantı günleri dışındaki günlerde veya resmi tatillerde toplanabilmesi için olağanüstü toplantıya ilişkin hükümlerin uygulanması mümkün gözükmemektedir. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak amacıyla gerekli İçtüzük değişikliğinin yapılması gerekmektedir.
- Konu hakkında yukarıda değinilen örnekte, TBMM Genel Kurulunun toplantı gün ve saatinden önce hemen toplanabilmesi için gerekli çağrının

TBMM Başkanlığınca yapılabilmesi hususu, Körfez Krizine münhasır olmak üzere, Danışma Kurulunca önerilmiş ve Genel Kurulca kabul edilmiştir. Dolayısıyla konuya ilişkin bulunan çözüm yolu geçici niteliktedir. Bunun yanı sıra söz konusu olayda, Meclis Başkanının Danışma Kurulu önerisi üzerine Genel Kurulda alınan karar uyarınca TBMM Genel Kurulunun toplantı gün ve saatinden önce hemen toplanabilmesi için gerekli çağırışı yapabilmek konusunda yetkilendirilmesi, bu yetkinin olağanüstü toplantıdaki gibi genel bir yetki olmadığını ve sadece o olaya özgü olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla söz konusu örneğin emsal olma niteliği sınırlıdır. Ayrıca söz konusu örnekte İçtüzükte hafta sonu çalışma kararı için aranan usul yerine getirilerek Danışma Kurulu önerisi üzerine Genel Kurul Kararı alınmış, Başkanlık resen bir işlem tesis etmemiştir.

- Bununla birlikte; ilgili örnekte, dönemin Meclis Başkanı Kaya Erdem'in ifadelerinden, ülke menfaatleri bakımından içinde bulunulan hususların değerlendirilmesi sonucunda gerekirse Anayasa ve İçtüzük'ü zorlayıcı yorumlar yapılabileceği yaklaşımının sergilendiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, TBMM'nin tatil veya ara verme döneminde olmayıp çalışmalarına devam ettiği dönemde toplantı günleri dışındaki günlerde veya resmi tatillerde acilen toplanmasını gerektiren durum değerlendirilerek Meclis Başkanının olağanüstü toplantıya ilişkin hükümleri kıyasen uygulayabileceği yönünde zorlayıcı bir görüş de dile getirilebilir. Böylesi bir tercih durumunda Başkanın öncelikle Başkanlık Divanının görüşünü alması, akabinde Danışma Kurulunu toplaması, uygulamayı mevcut İçtüzük kurallarına yaklaştıracaktır.

TBMM GENEL KURULUNUN RESMÎ TATİLLERDE TOPLANMASI*

I. Mevzuat Hükümleri:

TBMM İçtüzüğü

MADDE 54- Resmî tatile rastlamadığı takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, Salı, Çarşamba, Perşembe günleri saat 15.00'ten 19.00'a kadar toplanır.

Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurul, toplantı hafta, gün ve saatlerini değiştirebileceği gibi, diğer günlerde de toplantı yapılmasına karar verebilir.

17/3/1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun

"MADDE 2 – Aşağıda sayılan resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü ve 1 Mayıs günü genel tatil günleridir.

A) Resmi bayram günleri şunlardır:

1. 23 Nisan günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramıdır.
2. 19 Mayıs günü Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı günüdür.
3. 30 Ağustos günü Zafer Bayramıdır.

B) Dini bayramlar şunlardır:

1. Ramazan Bayramı; Arefe günü saat 13.00'ten itibaren 3,5 gündür.
2. Kurban Bayramı; Arefe günü saat 13.00'ten itibaren 4,5 gündür.

C) 1 Ocak günü yılbaşı tatili, 1 Mayıs günü Emek ve Dayanışma Günü tatilidir.

D) Ulusal, resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü ve 1 Mayıs günü resmi daire ve kuruluşlar tatil edilir.

Bu Kanunda belirtilen Ulusal Bayram ve genel tatil günleri; Cuma günü akşamı sona erdiğinde müteakip Cumartesi gününün tamamı tatil yapılır.

Mahiyetleri itibarıyla sürekli görev yapması gereken kuruluşların özel kanunlarındaki hükümler saklıdır.

29 Ekim günü özel işyerlerinin kapanması zorunludur."

* Bu çalışmanın hazırlanmasında; Anayasa, İçtüzük ve Genel Kurul tutanakları ile BAKIRCI, F. (2000) *TBMM'nin Çalışma Yöntemi*. Ankara: İmge Yayınevi, NEZİROĞLU, İ. (2008) *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, YAPICI KAYA, H. & KAYA, E. (2014) *İçtüzük El Kitabı*, , BAKIRCI, F. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar* (2015) İBA, Ş. *Meclis İçtüzük Metinleri* (2007) ve HAS, V. *TBMM'nin Çalışma Düzeni* (2009) yapıtlarından yararlanılmıştır.

II. Uygulama

Genel Kurul tutanakları incelendiğinde, Genel Kurulun 19.05.1965 ve 19.05.1974 tarihli birleşimlerinde bütçe kanunu tasarılarını, 30.08.1996 tarihli birleşiminde meclis soruşturması komisyonun raporunu görüşmek üzere toplanıldığı tespit edilmiştir. Bu tarihlerin dışında 19 Mayıs günü Genel Kurul toplantısı olmamıştır. Bununla birlikte resmî tatil olan 23 Nisan'da özel birleşim yapılmaktadır.

Değerlendirme:

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 54'üncü maddesine göre resmî tatile rastlamadığı takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, Salı, Çarşamba, Perşembe günleri saat 15.00'ten 19.00'a kadar toplanır. Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurul, toplantı hafta, gün ve saatlerini değiştirebileceği gibi, diğer günlerde de toplantı yapılmasına karar verebilir. 2429 sayılı ve 17/3/1981 tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun'un 2'nci maddesi çerçevesinde 19 Mayıs günü Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı günü olarak belirlenmiş ve bu günün resmî tatil olduğu belirtilmiştir.

İlgili hükümler birlikte değerlendirildiğinde Danışma Kurulu kararı veya siyasi parti grubu önerisi doğrultusunda TBMM Genel Kurulunun 19 Mayıs günü toplanmasına ilişkin bir karar bulunmaması halinde Genel Kurulun 19 Mayıs günü toplanmaması gerekmektedir. Bu durum 1973 İçtüzüğü'nün Anayasa Komisyonu raporunda "tatbikatta resmî tatil günlerinde toplantı yapılmadığı, ancak her defasında Genel Kurulda karar alındığı, bu lüzumsuz formaliteyi ortadan kaldırmak amacıyla İçtüzük'ün 54'üncü maddesine ilave yapıldığı" denilmek suretiyle belirtilmiştir. Dolayısıyla Genel Kurulun resmî tatillerde Danışma Kurulu kararı veya siyasi parti grubu önerisi doğrultusunda toplanması mümkündür.

FİZİKSEL ENGELLİ MİLLETVEKİLLERİNİN PARLAMENTO ÇALIŞMALARINDA İMZA ATABİLMELERİ İÇİN UYGULANACAK PROSEDÜR*

I. İlgili Mevzuat Hükümleri

Borçlar Kanunu

İmza

MADDE 15- İmzanın, borç altına girenin el yazısıyla atılması zorunludur. Güvenli elektronik imza da, el yazısıyla atılmış imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurur.

İmzanın el yazısı dışında bir araçla atılması, ancak örf ve âdetçe kabul edilen durumlarda ve özellikle çok sayıda çıkarılan kıymetli evrakin imzalanmasında yeterli sayılır.

Görme engellilerin talepleri halinde imzalarında şahit aranır. Aksi takdirde görme engellilerin imzalarını el yazısı ile atmaları yeterlidir.

İmza yerine geçen işaretler

MADDE 16- İmza atamayanlar, imza yerine usulüne göre onaylanmış olması koşuluyla, parmak izi, el ile yapılmış bir işaret ya da mühür kullanabilirler.

Kambiyo senetlerine ilişkin hükümler saklıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Tutanağın imzalanması ve imza atamayanların durumu

MADDE 155- (1) Tutanak, hâkim ve zabıt kâtibi tarafından derhâl imzalanır.

(2) Tutanağa imza atamayacak durumda olan kimsenin parmak izi alınır, bunun hangi parmağa ait olduğu belirtilir. Ancak elinde parmak bulunmayanlar, imza yerine mühür veya özel işaret kullanabilirler.

İmza atamayanların durumu

* Hazırlayan: Selay GÖKALP GÜNEŞ (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı)

MADDE 206- (1) İmza atamayanların mühür veya bir alet ya da parmak izi kullanmak suretiyle yapacakları hukuki işlemleri içeren belgelerin senet niteliğini taşıyabilmesi, noterler tarafından düzenleme biçiminde oluşturulmasına bağlıdır.

(2) İmza atamayan kimselerin, cüzdanla iş yapmayı usul edinmiş kuruluşlarla olan işlemlerde kullanacakları mühür, kazınmış imza, işaret veya parmak izinin, işlemin başlangıcında hesap defterine veya cüzdanına basılmış olması veya önceden noterde bir örneği saklanmak üzere onanmış bulunması yeterli olup, her işlemde ayrıca onamaya bağlı değildir.

(3) Yukarıda belirtilen hükümler dairesinde noterlerce düzenlenecek olan senetler için ilgisinden harç, vergi ve değerli kâğıt bedeli alınmaz.

Noterlik Kanunu

İmza yerine işaret, mühür veya parmak izi kullanılması

MADDE 75 – İlgililerle tanık, tercüman ve bilirkişi imza atamadıkları ve imza yerine geçen bir el işareti kullanmadıkları takdirde, varsa mühür, yoksa sol elinin baş parmağı, bu da yoksa diğer parmaklarından biri bastırılır ve hangi parmağın bastırıldığı yazılır.

Bir noterlik işleminde imza atılmış veya imza yerine geçen el işareti yapılmış olmasına rağmen, ilgilisi ister veya adına işlem yapılan ve imza atabilen görme engelliler hariç olmak üzere noter, işlemin niteliği, imzayı atan veya el işaretini yapan şahsın durumu ve kimliği bakımından gerekli görürse, yukarıdaki fıkradaki usûl dairesinde ilgili, tanık, tercüman veya bilirkişinin parmağı da bastırılır. Mühür kullanılması hâlinde parmağın da bastırılması zorunludur.

Tanık, tercüman ve bilirkişinin andı noter tarafından Hukuk Yargılama Usulü Kanunu uyarınca yaptırılır.

Mühür, tarih, parmak izi ve işaretin onaylanması

MADDE 93 – Bu bölümdeki hükümler mühür, tarih parmak izi veya imza yerine geçen el işaretinin noter tarafından onaylanmasında da kıyasen uygulanır.

II. Açıklamalar

Borçlar Kanunu'nun 15'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, kural olarak imzanın el yazısı ile atılması zorunludur. Ancak çeşitli nedenlerle imza atamayanlar bulunmaktadır. İmza atamayan kişiler doktrinde genel olarak; imza atabilen görme engelliler, imza atamayan görme engelliler, fiziksel engel nedeniyle imza atamayanlar ve okuma yazma bilmediği için imza atamayanlar biçiminde sınıflandırılmaktadır.

- İmza Atabilen Görme Engelliler: Borçlar Kanunu'nun 15'inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca; görme engelliler tek başlarına el yazısı ile imza at-

mak suretiyle bağlayıcı işlem yapabilecekler, ancak talep etmeleri halinde imzalarında tanık bulundurabileceklerdir.

- İmza Atamayanlar: Borçlar Kanunu'nun 16'ncı maddesi, imza atamayanlar için getirilen prosedürü düzenlemektedir.

İmza atamayanlar kavramına, öncelikle fiziksel nedenlerle imza atamamak, imzayı atacak organdan yoksun olmak dahildir. Bu duruma kişinin elinin, parmaklarının, kolunun veya imza atmayı sağlayacak bir organının bulunmaması örnek olarak verilebilir. Bu kavrama okuma-yazma bilmeyenler ve imza atamayan görme engelliler de dahildir.

Borçlar Kanunu'nun 16'ncı maddesinin birinci fıkrasında, el yazısı ile imza atamayanların, imza yerine kullanacakları araçlar belirtilmiştir. Usulüne uygun bir şekilde onaylanmak koşuluyla kullanılacak bu araçlar: parmak izi, el ile yapılmış bir işaret veya mühürdür.

- 1- Parmak İzi: Kişinin doğal işaretidir ve ilgili kişiye aidiyeti noktasında en az tartışma yaratabilecek araçtır.
- 2- El ile Yapılmış Bir İşaret: Bu aracın özelliği, bizzat ilgili kişiye ait olup, el ürünü olmasıdır. İşaret, elle yapılmış bir çizgi, geometrik bir şekil veya yazı şeklinde kullanılmayan bir harf veya rakam olabilir. Paraf, işaret olarak kabul edilemez.
- 3- Mühür: Mühür, üçüncü bir kişi tarafından ilgilinin ad ve soyadının katı bir cisim üzerine kazınması suretiyle oluşturulur. Mührü parmak izi ve el ile yapılmış işareten ayıran yön, kişinin kendisinin çizimini değil; bir başkasının çizimini içermesidir.

İmza yerine geçecek bu araçlar tek başına yeterli olmayıp bunların mutlaka "usulüne uygun bir şekilde onanması" gerekir. Borçlar Kanunu'nda imza yerine geçecek araçları onaylayacak merci belirtilmemiştir. Ancak HMK madde 206 ve Noterlik Kanunu madde 75 ve 93 uyarınca onay merci noterlerdir.

Sonuç

Milletvekillerinin parlamento çalışmaları çerçevesinde verecekleri kanun tekliflerinde, önergelerde, Genel Kurulda Başkanlık Divanına gönderecekleri yoklama ve oylama pusulalarında imzalarının bulunması gerekir. Kural olarak bu imzalar, el yazısı ile atılmaktadır. Ancak ellerini tam olarak kullanamayan engelli milletvekillerinin el yazısı ile imza atmaları mümkün olmadığından, iradelerini ortaya koyacak başka birtakım araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümleri, her ne kadar taraflar arasındaki borç ilişkileri çerçevesinde atılacak imzalar için getirilmiş olsa da, ortada bir irade açıklaması söz konusu olduğundan, uygun düştüğü ölçüde engelli milletvekillerinin atacakları imzalar için de uygulanabilir.

Bu çerçevede; ellerini tam olarak kullanamayan ve bu nedenle el yazısı ile imza atamayan engelli milletvekillerinin parmak izi, el ile yapılmış bir işaret veya mühür aracılığıyla iradelerini ortaya koymaları mümkündür.

Engelli milletvekillerinin parmak izi ile iradelerini ortaya koymak istemeleri durumunda; sol el başparmağını, yoksa diğer parmaklardan birisini mürekkebe batırmak suretiyle ilgili metnin altına parmak izini bırakması gerekir.

Engelli milletvekillerinin mühür ile iradelerini ortaya koymak istemeleri durumunda; öncelikle bir matbaada katı bir cisim üzerine kendi ad ve soyadlarını kazıtmaları, bu mührü iki tanık eşliğinde, parmak izlerini vermek suretiyle noterde onaylatmaları ve bu onaya ilişkin olarak bir belge almaları gerekir. Engelli milletvekillerinin daha sonra ilgili metnin altına bu mührü basmak suretiyle irade açıklamaları mümkündür.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU RAPORUNA İLİŞKİN KARMA KOMİSYON RAPORUNUN GENEL KURULDA GÖRÜŞÜLME USULÜ*

14/6/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun "Raporlar" başlıklı 22'nci maddesinin birinci fıkrası "Kurum, her takvim yılı sonunda yürütülen faaliyetleri ve önerileri kapsayan bir rapor hazırlayarak Komisyona sunar. Komisyon, bu raporu araverme ve tatil dönemleri hariç olmak üzere iki ay içinde görüşüp kendi kanaat ve görüşlerini de içerecek şekilde özetleyerek Genel Kurula sunulmak üzere hazırladığı raporu Başkanlığa gönderir. **Komisyonun raporu Genel Kurulda ivedilikle görüşülür.**" hükmünü havidir.

6328 sayılı Kanun'da ve İçtüzük'te söz konusu karma komisyon raporlarının görüşülmesine ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle görüşmelerin İçtüzük'ün 72'nci maddesinin birinci fıkrasındaki genel hükümlere göre yapılması gerektiği, konuşma sürelerinin İçtüzük'ün 60'nci maddesinin sekizinci fıkrası gereğince siyasi parti grupları, komisyon ve hükümet için 20, şahıslar için 10 dakika olması gerektiği düşünülmektedir. Yapılacak konuşmalardan sonra ise soru cevap işlemi ve oylama yapılmamalı, yine İçtüzük'ün 72'nci maddesinin birinci fıkrasına göre eğer görüşmelere devam önergesi yoksa Başkan görüşmelerin tamamlandığını Genel Kurula bildirmelidir.

Raporun Genel Kurul görüşmelerinde Komisyon ve İçtüzük'ün 62'nci maddesi gereğince hükümet aranmalıdır. (Benzer mahiyette olarak Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Karma komisyon raporlarının son dönem görüşmelerinde komisyon ve hükümet aranmaktadır. Ör. 21/7/1998, 11/12/1997; 7/10/1998; 2/3/1994 ve 3/3/1994 tarihli Birleşimler; Dilekçe Karma Komisyonu Raporunun Cumhuriyet Senatosu görüşmelerinde de Hükümet aranmıştır. Ör. 22/2/1968 tarihli 36. Birleşim) TBMM Başkanlığına bağlı olan Kurumun raporlarına ilişkin Karma Komisyon raporlarının görüşmelerinde TBMM Başkanlığının temsil edilip edilmemesi hususunda ise bir netlik bulunmamaktadır.

Uygulamada bir Meclis Kararı olarak kabul edilen İçtüzük değişikliği görüşmelerinde hükümet aranmamakta, Başkanlık temsilcisi aranmaktadır. (13/11/2013,

* Hazırlayan: Ahmet BOZKURT (Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Başkan Yardımcısı).

Bu çalışmaya ilişkin hazırlıklar kapsamında; yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair Genel Kuruldaki son beş birleşim tutanağı, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları (İrfan NEZİROĞLU), TBMM Genel Kurulundaki Yerleşik Uygulamalar (Fahri BAKIRCI), İçtüzük EL Kitabı (Havvana YAPICI/Engin KAYA), Anayasa ve İçtüzük metinleri, TBMM Tutanakları incelenmiştir.

B.16) TBMM bünyesinde kurulacak Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu'na ilişkin görüşmelerde ise TBMM Başkanlığı aranmamış, temsil edilip edilmediğine ilişkin bir hususa da tutanaklarda yer verilmemişken (11/2/2009, B. 56), Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu görüşmelerinde Komisyon ve “Başkanlık Divanı temsilcisi” aranmış ancak soru cevap işleminde Bakanın da sorulara cevap verdiği görülmüştür. Yine bu Birleşimde önerge işlemleri sırasında katılma hususu Hükümete değil Başkanlık Divanı temsilcisine sorulmuştur (30/11/2011, B.26). Sayıştay Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin bir kanun teklifinin görüşmelerinde Komisyon ve Hükümet sorulduktan sonra Başkanlık temsilcisinin de “burada” olduğu belirtilmişken (19/11/2009, B.21), yeni bir kod kanun mahiyetinde olan Sayıştay Kanunu görüşmelerinde sadece Komisyon ve Hükümet aranmış, Başkanlık temsilcisine ilişkin herhangi bir bildirimde bulunulmamıştır (14/10/2010, B.7).

Karma Komisyon Raporu görüşmelerinde soru cevap işlemi yapılmayacağı, üzerinde irade beyan edilmesi gereken önerge işlemi olmadığı da göz önünde bulundurulduğunda, TBMM Başkanlığı temsilcisinin bulunması elzem görülmektedir.

Görüşmelere ilişkin akla gelebilecek son konu ise Kamu Denetçiliği Kurumu adına Baş Denetçi veya bir denetçinin Genel Kurulda açıklama yapıp yapamayacağı hususudur. İçtüzük'ün 62'nci maddesine göre: “Her görüşmenin başından sonuna kadar, Hükümet adına görüş bildirmek üzere Başbakan veya ilgili bakan veya zorunlu hallerde yetkilendirilmiş birinci derecede sorumlu daire amirlerinden bir kamu görevlisi hazır bulunur. Bu kimseler görüşmenin başında hazır değillerse, o konudaki görüşme bir defalık gelecek birleşime bırakılır.

Sayıştay Başkanı veya yetkilendireceği daire başkanı ya da üye, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde açıklama yapabilir.”

Madde hükmüne göre Sayıştay Başkanı, onun yetkilendireceği bir daire başkanını ya da bir Sayıştay üyesi Genel Kurulda konuşma yapabilir. Bir bürokratın Hükümet adına görüş bildirebilmesi içinse Hükümetin Başbakan veya bakan tarafından değil bizzat o bürokrat tarafından temsil edilmesi gerekmektedir. (Neziroğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Söz Alma ve Konuşma, s. 70). Nitekim madde gerekçesinde bu husus “Genel Kurulda Hükümetin ilgili bakan tarafından temsili esastır. Bakanın özürlü olması halinde onun yerine bir kamu görevlisinin Hükümeti temsili olanağını açık bırakmak için böyle bir hüküm konulmuştur.” şeklinde ifade edilmiştir.

Söz konusu hükme Sayıştay'la ilgili fıkranın eklendiği Birleşimde (12.12.1972) düzenlemenin gerekçesi “gerektiğinde Millet Meclisinde açıklama yapabilmeleri” şeklinde ifade edilmiştir.

Uygulamada İçtüzük'ün verdiği bu imkân 17'nci Dönemden itibaren son derece kısıtlı kullanılmıştır. 17'nci Dönemde tamamı soru cevap işleminde yerinden cevap vermek suretiyle 6 kez kullanılan bu hak (2'si Sayıştay Başkanı, 4'ü bürokratlar tarafından) sonrasında ise 20, 21 ve 23'üncü dönemlerde 5 defa Sayıştay Başkanları tarafından, 1 defa ise RTÜK Başkanı tarafından kullanılmıştır. Bu konuşmalar da yine soru cevap işleminde yerinden cevap vermek suretiyle kullanılmıştır. Sayıştay Başkanı veya Hükümeti temsil eden bir bürokrat Genel Kurul kürsüsünden konuşma yapmamıştır.

Görüş -1

İçtüzük hükümleri ve teamül birlikte değerlendirildiğinde, Karma Komisyon raporlarının Genel Kurul görüşmelerinde Kamu Denetçiliği Kurumunu temsilen Baş Denetçinin Genel Kurulda konuşma yapamayacağı değerlendirilmektedir. Böyle bir hakkın mevzuatta açıkça belirtilmesi halinde oluşacağı düşünülmektedir.

Görüş -2

İçtüzük'ün (özellikle Sayıştayın raporlarıyla ilgili) görüşmelerde gerektiğinde Meclise bağlı bir kuruluş olan Sayıştay adına açıklama yapılabileceği belirten 62'nci maddesinin son fıkrasında korunan menfaat ve statü ile Kamu Denetçiliği Kurumu Raporlarına ilişkin Karma Komisyon raporlarının görüşmelerinde Kamu Denetçiliği Kurumunun (veya RTÜK'ün) konumu örtüşmektedir. Söz konusu düzenlemenin yapıldığı tarihte RTÜK ve Kamu Denetçiliği Kurumu bulunmadığından İçtüzük koyucunun bu kurumlara ilişkin bir açık düzenleme yapması söz konusu olamaz. Dolayısıyla İçtüzük'ün 62/son hükmü ile korunan amaç ve menfaat örtüştüğü için Sayıştay'la benzeri statüdeki RTÜK ve Kamu Denetçiliği Kurumu içinde kıyasen uygulanabileceği düşünülmektedir. RTÜK ile ilgili bir uygulama da bu düşünceyi teyit etmektedir.

OLAĞANÜSTÜ HÂL SÜRESİNİN UZATILMASINA İLİŞKİN GENEL KURUL UYGULAMALARI*

I. Mevzuat Hükümleri

- Anayasa

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

MADDE 121- Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

- TBMM İçtüzüğü

Olağanüstü hal ile ilgili kararlar

MADDE 126– Anayasanın 121 inci maddesi gereğince Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen ve Resmi Gazetede yayımlanan olağanüstü hal ile ilgili karar, Başbakanlık tezkeresiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Yukarıdaki fıkrada söz konusu kararda öngörülen sürenin kısaltılması veya uzatılması hakkında siyasî parti grupları veya en az yirmi milletvekilinin imzası ile görüşme sırasında önerge verilebilir. Oylamadan önce önerge sahibi beş dakikayı geçmemek üzere söz alabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanan olağanüstü halin süresinin uzatılmasına, değiştirilmesine veya olağanüstü halin kaldırılmasına dair Bakanlar Kurulu istemleri bu maddedeki usul ve esaslara göre görüşülür ve karara bağlanır.

Bu madde gereğince yapılacak görüşmeler genel hükümlere göre yapılır.

* Hazırlayanlar: Dr. Günel SEYİT (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı) & Selay GÖKALP GÜNEŞ (Araştırma ve İnceleme Birimi, Yasama Uzmanı).

Bu çalışmada olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin Başbakanlık tezkerelerinin TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi usulüne ilişkin belirlemelere yer verilmektedir. Bu kapsamda, ilgili mevzuat hükümlerine yer verilmekte, söz konusu tezkerelerin görüşmeleri çerçevesinde işleme alınmayacak önerge tipleri, Hükümete söz vermede uygulanan usul ve önerge işlemlerinde izlenecek yöntemle ilişkin açıklamalar yapılmaktadır. Bu bilgi notunun hazırlık çalışmaları bağlamında 1982 Anayasası döneminde olağanüstü hallerin uzatılmasını öngören Başbakanlık tezkerelerine ilişkin tüm görüşme tutanakları incelenmiştir.

II. Açıklamalar

1. İçtüzük'ün 126'ncı maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanan olağanüstü halin süresinin uzatılmasına dair Bakanlar Kurulu istemleri olağanüstü halin TBMM'de onaylanmasına ilişkin usul ve esaslara göre görüşülür ve karara bağlanır.
2. Olağanüstü hâl ve sıkıyönetimin ilan edilmesi, sürelerinin uzatılması veya hâlin kaldırılmasına ilişkin Başbakanlık tezkereleri, Gündemin "Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları" kısmında Genel Kurulda okunmaktadır.
3. İçtüzüğün 126'ncı maddesine göre, olağanüstü hâl ve sıkıyönetim ile ilgili kararların Genel Kurulda yapılan görüşmeleri genel hükümlere göre yapılır. Bundan dolayı Başbakanlık tezkeresi üzerinde İçtüzüğün 72'nci maddesine göre görüşme açılmaktadır. Buna göre, önce gruplara ve hükûmete 20'şer dakika, şahsı adına iki milletvekiline ise 10'ar dakika söz verilmektedir. Ancak kimi zaman Genel Kurul tarafından karar alınarak daha uzun sürelerde konuşma yapıldığı görülmektedir. Örneğin 1992 yılındaki bir birleşimde hükümet ve grupların 30'ar dakika konuşması yönünde karar alınmıştır.

Hükûmete ve siyasi parti gruplarına 20'şer dakika, şahsı adına iki milletvekiline 10'ar dakika söz hakkı verildikten sonra, Tezkere yeniden okutulmakta ve açık oylama istemi yapılmamışsa, Tezkere üzerinde işaretle oylama yapılmaktadır.

4. İlan kararında belirtilen sürenin kısaltılması veya uzatılması hakkında siyasi parti gruplarının veya en az yirmi milletvekilinin imzası ile görüşme sırasında önerge verilebilmektedir. Yine oylamadan önce önerge sahibinin beş dakikayı geçmemek üzere söz alma hakkı bulunmaktadır. Olağanüstü hâl ve sıkıyönetimle ilişkin Meclis Başkanlığına sunulan Başbakanlık tezkereleri üzerinde verilebilecek önergeler, İçtüzüğün 126/2'nci maddesi gereğince, kararda öngörülen sürenin kısaltılması veya uzatılması hakkında olmak zorundadır. Diğer bir ifadeyle, süre değişimini öngörmeyen, ilanın kaldırılmasını öngören önergeler işleme alınmamaktadır. Uygulama da bu hükmü doğrulamaktadır:

* 20'nci Yasama Döneminde, (3/ 585) esas numaralı "On İlde Uygulanmakta Olan Olağanüstü Halin; Mardin İlinden Kaldırılmasına, Dokuz İlde Dört Ay Süre İle Uzatılmasına İlişkin Başkanlık Tezkeresi"nin Genel Kurul görüşmelerinde 12 milletvekili tarafından

"30 Kasım 1996 günü saat 17.00'den itibaren geçerli olmak üzere, 9 ilde olağanüstü hali uzatılmasını öngören ve görüşülmekte olan 4624 sayılı Hü-

kümet tezkeresinden Bingöl, Diyarbakır, Batman ve Van İllerinden olağanüstü halin kaldırılması, 30 Kasım 1996 günü saat 17.00'den itibaren geçerli olmak üzere, bu illerde de uygulamaya son verilmesi saygıyla arz olunur”

şeklinde verilen değişiklik önergesi **işleme alınmamıştır**. Başkanlık Divanı tarafından bu önergenin işleme alınmama gerekçesi, önergenin **İçtüzük'ün 126/2'nci maddesine aykırılığı sebebiyle “muhteviyatı taşımaması”** ve imza sayısı yetersiz olması olarak açıklanmıştır. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 14, B. 24 (28.11. 1996), s. 440.

* Benzer şekilde, (3/1042) esas numaralı Batman, Bitlis ve Bingöl İllerinde Devam Eden Olağanüstü Halin, 6.10.1997 Günü Saat 17.00'den Geçerli Olmak Üzere Kaldırılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi'nin görüşmeleri sırasında “Olağanüstü halin üç ilde kaldırılmasını ve güneydoğudaki diğer altı ilde devam etmesini isteyen Hükümet tezkeresinin değiştirilerek *olağanüstü halin bütün illerden kaldırılmasını*”öngören değişiklik önergesi, İçtüzüğü'nün 126/2'nci maddesi gerekçe gösterilerek işleme alınmamıştır. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 34, B. 2 (02.10.1997), s. 339-340.

5. Olağanüstü halin süre bakımından değil, fakat alan yönünden sınırlanmasını öngören önergelerin de işleme alınmaması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü olağanüstü halin, Bakanlar Kurulu kararında öngörülen alandan daha kısıtlı bir alanda uygulanmasına yönelik önergelerin kabulü durumunda belli yerlerde olağanüstü halin kalkması sonucu doğacaktır. Oysaki Anayasa'nın 121'inci maddesinin birinci fıkrası ve TBMM İçtüzüğü'nün 126'nci maddesinin üçüncü fıkrasında, olağanüstü halin kaldırılmasına yönelik sürecin Bakanlar Kurulu istemine dayanması gerektiği açıkça belirtilmektedir.
6. Resmî Gazete arşivinde yapılan inceleme sonucu, olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarının TBMM'ye sunulmadan önce veya sunulduktan sonra TBMM'de görüşülmeden Resmî Gazete'de yayımlanmadığı, ancak TBMM'ce onaylandıktan sonra TBMM kararı olarak Resmî Gazete'de yer aldığı görülmüştür.
7. 24/3/1998 tarihli TBMM birleşiminde, Başbakanlığın OHAL süresinin uzatılmasına ilişkin tezkeresinde değişiklik öngören bir diğer tezkere de okutulmuş; görüşmeler sonunda bu düzeltme tezkeresi dikkate alınarak oylama yapılmıştır:

16.3.1998

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 26.11.1997 tarihli ve 525 sayılı kararı uyarınca, Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van İllerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 31.3.1998 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süreyle uzatılması Bakanlar Kurulunca 5.3.1998 tarihinde kararlaştırılmıştır. Geleceğinin yapılmasını saygılarımla arz ederim.

Mesut Yılmaz
Başbakan

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, Başbakanlığın, az önce okunan tezkeredeki tarihin düzeltilmesiyle ilgili bir tezkeresi daha vardır; onu da okutuyorum.

20.3.1998

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İLGİ: 16/3/1998 tarihli ve B.02.0.KKG/188-2/1343 sayılı tezkeremiz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 26.11.1997 tarihli ve 525 sayılı kararı uyarınca, Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van İllerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, Milli Güvenlik Kurulunun 26.2.1998 tarihli ve 419 sayılı kararı göz önünde bulundurularak, 31.3.1998 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süreyle uzatılması hakkındaki Bakanlar Kurulu istemine ilişkin ilgilide kayıtlı tezker ve eki kararda belirtilen "31.3.1998" tarihinin "30.3.1998" olarak dikkate alınmasını arz ederim.

Mesut Yılmaz
Başbakan

(...)

Şimdi, **Başbakanlık tezkeresini düzeltilmiş haliyle tekrar okutup, oylarınıza sunacağım:**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 26.11.1997 tarihli ve 525 sayılı karar uyarınca, Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van İllerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.3.1998 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay

süreyle uzatılması, Bakanlar Kurulunca 5.3.1998 tarihinde kararlaştırılmıştır. Geçerinin yapılmasını saygılarımla arz ederim.

Mesut Yılmaz
Başbakan

8. 28/11/1996 tarihli birleşimde Hükümete söz verilmesi hususuna ilişkin Başkanlık açıklaması:

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, bu tezkere üzerinde, gruplara, Hükümete ve iki milletvekiline söz vereceğim. Gruplar ve Hükümetin söz süresi 20'şer dakika, şahısların söz süresi de 10'ar dakikadır.

Yalnız, bundan önceki uygulamalarımız icabı, Sayın Hükümet, isterse, başlangıçta bir açıklama yapacaktır.

Sayın İçişleri Bakanı, efendim, bundan önceki uygulamalarımızda, olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin Başbakanlıkça verilen tezkerelerin görüşmelerinde, Hükümet -kendi söz sırasında ayrıca konuşmak koşuluyla; yani, grupların bu konudaki iddialarına cevap verme hakkı da mahfuz kalmak şartıyla- başlangıçta, olağanüstü halin uzatılmasının gerekçelerini açıklamak üzere kısa bir konuşma yapıyordu. Uygun görürseniz böyle bir açıklama yapın; yoksa, gruplara söz vereyim.

İÇİŞLERİ BAKANI MERAL AKŞENER (İstanbul) - Başlangıçta açıklama yapmak istiyorum efendim. BAŞKAN - Peki efendim. Sayın İçişleri Bakanı, kısa bir açıklama yapacaklar.

Gruplar adına konuşmalar bittikten sonra şahıslar adına konuşmalara geçilmeden önce Başkan Hükümet temsilcisine söz vermiş; hatta Hükümet temsilcisi konuşmak istememesine karşın Başkan, Hükümetin yanıt vermek zorunda olduğunu bildirmiştir.

BAŞKAN-...parti gruplarının dile getirdiği bu konuları, hiç olmazsa, Hükümetin cevaplandırması gerekir; yani, kural da öyle Sayın Bakan; önce gruplar, sonra hükümet konuşmak zorunda.

MİLLÎ SAVUNMA BAKANI TURHAN TAYAN (Bursa) - Peki Sayın Başkan, konuşayım.

OHAL süresinin uzatılmasına ilişkin önerge görüşmelerinde söz verme usulü kapsamında genel uygulamanın -yukarıdaki Başkanlık açıklamasında da görüldüğü üzere- önce tezkerenin açıklanması için Hükümete söz verme, ardından gruplar adına konuşmaların gerçekleştirilmesi, bundan sonra yine Hükümete söz

verilmesi şeklinde geliştiği görülmüştür. 2/10/1997 tarihli birleşimde, Başkan görüşmelere başlanırken Hükümete tezkere ile ilgili açıklama yapmak isteyip istemediğini sormuş; Hükümet temsilcisi başta açıklama yapmak istemediğini, daha sonra açıklama yapacağını belirtmiştir.

Son dönemlerde, hükümet tezkerelerinin görüşmelerinde; Hükümete, görüşmelerin başında normal konuşma hakkının dışında ayrıca bir kez söz verme uygulamasının terkedildiği, hükümet adına bir konuşma yapıldığı görülmektedir.

9. 30/7/1996 ve 18/06/1996 tarihli birleşimlerde önerge işlemine, tezkerenin ilk okumasını izleyen görüşmelerin bitiminden sonra tezkere metninin ikinci kez okunmasından sonra geçilmiştir.

14/3/1996 ve 14/11/1991 tarihli birleşimlerde ise, görüşmelerin bitiminden sonra önerge işlemine geçilmiş; bundan sonra tezkere tekrar okunarak oylaması yapılmıştır.

10. 14/3/1996 tarihli birleşimde önerge sahibine söz verilmemiş olmasına karşın önergenin gerekçesinin okunması yoluna da gidilmemiştir.

11. Olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin tezkere görüşmelerinde birden çok önergenin verildiği herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

12. 14/3/1996 tarihli birleşimde, Başkan tezkereye ilişkin önergenin açık oya sunulamayacağını işaretleyerek oylama yapılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiş; bu sözlerine karşı herhangi bir itiraz dillendirilmemiştir:

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, bu önergenin açık oylamaya tabi tutulması hususunda Sayın Kazan ve arkadaşlarının önergesi vardır. Sayın Kazan, zati âlinizin de çok iyi bildiği gibi, İçtüzüğün 88/3, 116/2, 118 ve 119 uncu maddeleri ve 14.1.1991 tarih 2 nci Birleşim Birinci Oturumda yapılan bir uygulama vardır; ancak, tezkereyi açık oylamaya tabi tutacağım; önergeyi, maalesef, zikrettiğim hükümler dolayısıyla açık oylamaya tabi tutma imkânım yok.

Ağustos 2016 tarihinde Kanunlar ve Kararlar Başkanlığınca yayımlanan Genel Kurul Rehberi'nde, söz konusu önergelerin oylamasında açık oylamaya ihtiyari olarak gidilebileceği belirtilmiştir (bkz. s. 24 – madde 8). Nitekim, İçtüzüğün 143'üncü maddesinin birinci fıkrasında işaret oyuna yahut gizli oya başvurulması zorunlu olmayan hallerde istem üzerine açık oylamaya gidilebileceği açıkça düzenlenmiştir.

Ancak, yukarıda yer verilen 14/3/1996 tarihli uygulama/Başkanlık açıklaması, bundan sonraki önerge oylama uygulamaları ve olağanüstü hal süresinin uzatılmasına ilişkin tezkere görüşmelerinde verilen önergelerin oylamasına ilişkin İçtüzük boşluğu birlikte dikkate alındığında, kıyas yoluyla İçtüzüğün 87'nci maddesi

hükmüne başvurulması; böylece işaretle oylama yönteminin esas alınması gerektiği de ileri sürülebilir.

13. Olağanüstü hal süresinin uzatılmasına ilişkin tezkere görüşmelerinde verilen önergelere ilişkin olarak; önerge gerekçesinin okutulup okutulmaya-
cağı, önergedeki sözcük sayısı sınırının ne olacağı, önerge sayısının nasıl
belirleneceği, önergelerin birleştirilmesi ve işleme alınması usullerinin ne-
ler olacağı hususlarının İçtüzük'te düzenlenmediği görülmektedir. Bu nok-
talardaki boşluğun İçtüzük sistematığı içinde doldurulması için İçtüzüğün
126'ncı maddesinin son fıkrasını da dikkate alarak 87'nci madde hükümlerine
kıyasen başvurulabileceği değerlendirilmektedir.

III. Olağanüstü Halin Uzatılması Görüşmelerinde Verilen Önergeler

- 19'uncu Yasama Döneminde, (3730) esas numaralı "Batman, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Şırnak, Tunceli Ve Van İllerinde Devam Eden Olağanüstü Halin, 19.11.1991 Günü Saat 17.00'den Geçerli Olmak Üzere 4 Ay Süre İle Uzatılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi" üzerinde "10 ildeki olağanüstü halin sadece 1 ay için uzatılmasını" öngören değişiklik önergesi kabul edilmemiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C.1, B. 2 (14.11.1991), ss. 73-74.
- 20'nci Yasama Döneminde ise (3/50) esas numaralı "Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van İllerinde Devam Eden Olağanüstü Halin, 19.3.1996 Günü Saat 17.00'den Geçerli Olmak Üzere 4 Ay Süreyle Uzatılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi"nde öngörülen sürenin "30 Nisan 1996 tarihinde kaldırılmak ve bu tarihe kadar tasfiye işlemleri tamamlanmak üzere, son defa 30 Nisan 1996 tarihine kadar uzatılmasına" şeklinde değiştirilmesi için verilen değişiklik önergesi Genel Kurulda kabul edilmemiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, B. 24 (14.03.1996), ss. 243-244.
- 20'nci Yasama Döneminde, (3/422) esas numaralı "On İlde Uygulanmakta Olan Olağanüstü Halin, 31. 7.1996 Günü Saat 17.00'den Geçerli olmak Üzere Dört Ay Süre İle Uzatılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi"nde öngörülen sürenin "üç ay" olarak değiştirilmesini öngören Anavatan Partisi Grubunca verilen değişiklik önergesi yapılan oylama neticesinde kabul edilmemiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 9, B. 84 (30.7.1996), ss. 208-209.
- 20'nci Yasama Döneminde, (3/ 585) esas numaralı "On İlde Uygulanmakta Olan Olağanüstü Halin; Mardin İlinden Kaldırılmasına, Dokuz İlde Dört Ay Süre İle Uzatılmasına İlişkin Başkanlık Tezkeresi"nin Genel Ku-

rul görüşmelerinde 12 milletvekili tarafından “30 Kasım 1996 günü saat 17.00’den itibaren geçerli olmak üzere, 9 ilde olağanüstü hali uzatılmasını öngören ve görüşülmekte olan 4624 sayılı Hükümet tezkeresinden Bingöl, Diyarbakır, Batman ve Van İllerinden olağanüstü halin kaldırılması, 30 Kasım 1996 günü saat 17.00’den itibaren geçerli olmak üzere, bu illerde de uygulamaya son verilmesi saygıyla arz olunur” şeklinde verilen değişiklik önergesi işleme alınmamıştır. Başkanlık Divanı tarafından bu önergenin işleme alınmama gerekçesi, önergenin “muhteviyatı taşımaması” ve imza sayısı yetersiz olması olarak açıklanmıştır. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 14, B. 24 (28.11. 1996), s. 440.

- 20’nci Yasama Döneminde, (3/1042) esas numaralı “Batman, Bitlis ve Bingöl İllerinde Devam Eden Olağanüstü Halin, 6.10.1997 Günü Saat 17.00’den Geçerli Olmak Üzere Kaldırılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi”nin görüşmeleri sırasında “Olağanüstü halin üç ilde kaldırılmasını ve güneydoğudaki diğer altı ilde devam etmesini isteyen Hükümet tezkeresinin değiştirilerek “olağanüstü halin bütün illerden kaldırılmasını” öngören değişiklik önergesi, İçtüzüğün 126/2’nci maddesi gerekçe gösterilerek işleme alınmamıştır. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 34, B. 2 (02.10.1997), ss. 339-340.
- 20’nci Yasama Döneminde, (3/347) esas numaralı “On İlde Devam Etmekte Olan Olağanüstü Halin 18.6.1996 Günü Saat 17.00’den Geçerli Olmak Üzere 18.10.1996 Günü Saat 17.00’ye Kadar Uzatılmasına İlişkin Başbakanlık Tezkeresi” üzerinde, “tezkere ile 18.10.1996 günü saat 17.00’ye kadar uzatılmak istenen olağanüstü halin, Anayasa Mahkemesi kararıyla ortaya çıkan hukukî boşluğun giderilmesi amacıyla, 31.7.1996 günü saat 17.00’ye kadar uzatılmasını” öngören Anavatan Partisi Grubu, Doğru Yol Partisi Grubu ve Demokratik Sol Parti Grubunca verilen değişiklik önergesi Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Böylece, Hükümet tezkeresinde öngörülen uzatma süresi kısaltılmıştır. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, B. (18.06.1996), s. 70.

YASAMA VERİLERİ VE İSTATİSTİKLER

26. DÖNEM 1. YASAMA YILI İSTATİSTİĞİ¹

Kanun Önerileri

	Kanun Tasarıları	Kanun Teklifleri
Gelen	483	1362
Kanunlaşan	88	25
Geri Alınan	4	5
Komisyonlarca Raporlanan	409	31
Komisyonlarda Bulunan	70	1326
Genel Kurulda Bulunan	321	6

Kanunlar

Uluslararası Anlaşmalara İlişkin Kanunlar	66
Kabul Edilen Diğer Kanunlar	27
Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Gönderilen Kanunlar	-

Dilekçeler

Komisyon	Gelen Dilekçe	Sonuçlanan
Dilekçe	3596	3399
İHİK	2809	2568
KEFEK	11	11

Yasama Dokunulmazlığı Tezkereleri

Gelen	363
25. Yasama Döneminden Devreden	319
İstem Üzerine Başbakanlığa İade Edilen	-
Üyeliğin Sona Ermesi Nedeniyle Başbakanlığa İade	-
6718 Sayılı Kanuna İstinaden Dokunulmazlığı Kaldırılarak Başbakanlığa İade Edilen	682
TBMM Karma Komisyonunda Bulunan	-
Genel Kurul	-

¹ 17 Kasım 2015-30 Eylül 2016 tarihleri arası istatistikler.

Çalışma Süreleri

Genel Kurul / Komisyonlar	Toplantı Sayısı	Toplantı Süresi (Saat)
Anayasa	7	27 saat
Adalet	11	71 sa.49 dak.
Milli Savunma	13	20 sa. 30 dak.
İçişleri	2	5 saat
Dışişleri	32	53 sa. 20 dak.
Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor	9	49 saat
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm	3	3 sa. 10 dak.
Çevre	3	8 saat
Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler	5	45 sa. 15 dak.
Tarım, Orman ve Köyişleri	4	6 sa. 30 dak.
Sanayi,Ticaret,Enerji,Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Tek.	20	53 sa. 6 dak.
Dilekçe	31	12 saat
Plan ve Bütçe	41	414 sa. 27 dak.
KİT	16	67 sa. 50 dak.
İHİK	41	86 saat
AB Uyum	12	18 sa. 30 dak.
KEFEK	38	60 saat
Güvenlik ve İst.	11	22 sa. 40 dak.
Karma (Anayasa ve Adalet)	-	-
Karma (Dilekçe ve İHİK)	7	8 sa. 40 dak.
Aile Bütünlüğü Araştırma	19	54 sa. 20 dak.
Çocuk İstismar Araştırma	9	40 sa. 05 dak.
Komisyonlar Toplam	334	1127 sa. 12 dak.
TBMM Genel Kurulu²	128	1107 sa. 52 dak.

2 Genel Kurulun açılış ve kapanış saatleri arasındaki (oturma araları dâhil) zaman dilimini içerir.

Denetim Önergeleri

Önerge	Yazılı Soru	Sözlü Soru	Başkanlıktan Soru	Meclis Araştırması	Genel Görüşme	Gensoru	Meclis Soruşturması
Gelen	9194	662	82	1370	16	14	2
Cevaplanan/ Görüştülen	723+3280 süresi içinde ve süresi geçen	108	79	21	-	9	-

1982 ANAYASASI DÖNEMİ VE ÖNCESİNDE OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

Olağanüstü toplantı, yürürlükteki mevzuat düzenlemeleri kapsamında, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatil ve araverme sırasında Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından doğrudan doğruya, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine Cumhurbaşkanı veya milletvekillerinin en 1/5'inin (110 üye) imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemi üzerine Meclis Başkanı tarafından toplantıya çağırılması üzerine yaptığı toplantı olarak tanımlanabilir. Yürürlükteki Anayasa ve İçtüzük'te "olağanüstü toplantı" adlandırmasına yer verilmemiş, bunun yerine "tatil veya aravermede toplantı" terimi kullanılmış olmakla birlikte, söz konusu toplantı biçimi yasama dilinde "olağanüstü toplantı" adıyla yerleşmiştir.

Olağanüstü toplantı, Anayasa'nın 93'üncü ve TBMM İçtüzüğü'nün 7'nci maddesinde düzenlenmiştir.

Anayasa Madde 93

A. Toplanma ve tatil

MADDE 93- (Değişik: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanı'nınca toplantıya çağırılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

İçtüzük Madde 7

Tatilde veya aravermede toplantı

MADDE 7- Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatil veya araverme sırasında Cumhurbaşkanlığı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından toplantıya çağrılması halinde, belirtilen gün ve saatte toplanır.

Cumhurbaşkanı, toplantı çağrısını doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine yapar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı doğrudan gerek görürse toplantı çağrısına karar verebilir. Üyelerin beşte birinin imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemini ise en geç yedi gün içinde yerine getirir.

Bu çağrılarda, toplantı gün ve saatinin ve bu toplantıyı gerektiren konunun belirtilmiş olması şarttır.

Birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde, Başkan, ilk önce çağrı yazısını okutur ve bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür. Konu üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına devam karar vermediği takdirde, tatile veya aravermeye devam olunur. Yeterli çoğunluk sağlanamazsa çağrı düşer.

Ekli çizelgede, 1982 Anayasası döneminde ve öncesinde gerçekleştirilen olağanüstü toplantılar derlenmiş; bu kapsamda söz konusu toplantılara ilişkin çağrının hangi tarihte ve kim tarafından yapıldığı, toplantının ne zaman gerçekleştiği, nasıl açıldığı (yoklama veya birleşimi yöneten başkanın müşahedesi), kim tarafından yönetildiği ve konusunun ne olduğuna ilişkin verilere yer verilmiştir. Çizelgede ayrıca, “Açıklamalar” başlığı altında, olağanüstü toplantılarda izlenen usullere ilişkin kısa belirlemeler bulunmaktadır.

1982 ÖNCESİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	BAŞYURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
1	10	Cumhurbaşkanı	07/09/1955	12/09/55	İstanbul, İzmir ve Ankara vilayetlerinde örfi idare ilanına dair Başvekalet tezkeresi	İstanbul, İzmir ve Ankara vilayetlerinde örfi idare ilanına dair Başvekalet tezkeresi	12/09/55	12/09/55	Müşahede	Başkan	Refik Koraltan	İstanbul, İzmir ve Ankara vilayetlerinde idare-i örfiye ilanına dair Başvekalet tezkeresi okunarak müzakere edildi ve neticede adı geçen üç vilayette 7 Eylül 1955 tarihinde İcra Vekilleri Heyetince alınan karar kabul edildi.
2	M.M.2	Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 89 arkadaşı	04/06/1969		Devlet ve kamu kuruluşları memur ve hizmetlilerinin maaş ve ücretleri	Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 89 arkadaşının, Devlet ve kamu kuruluşları memur ve hizmetlilerinin maaş ve ücretleri hakkındaki kanun teklifinin görüşülmesi	10/06/69	13/06/69	Yoklama-Ad okuma	Başkan	Ferruh Bozbeyli	Birinci yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamamıştır ve Başkan çok yakın bir sayı çıktığı için 1 saat sonra ikinci yoklamayı yapmıştır ancak ikinci yoklama sonucunda da toplantı yetersayısı olmadığı için çağrı düşmüştür.
3	M.M.3				Bazı orman suçlarının affı	Cumhurbaşkanınca geri gönderilen, bazı orman suçlarının affına ve 'bunlardan mütevellit idari şahısların haklarının düşürülmesine dair kanunun görüşülmesi		25/07/73	Yoklama-Ad okuma	Başkan Vekili	Fikret Turhangül	Birinci yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamamıştır ve 1 saat sonra ikinci yoklama yapılmıştır ancak ikinci yoklama sonucunda da toplantı yetersayısı olmadığı için çağrı düşmüştür.

1982 ÖNCESİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ									
4	M.M.4	"A. P. Grup Başkanvekili Oğuz Aygün ile M. S. P. Grup Başkanvekili Şevket Kazan ve 142 milletvekili"			Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluşuna ilişkin kanun teklifinin görüşülmesi	Ankara Milletvekili Oğuz Aygün ile Edirne Milletvekili İlhami Ertem'in, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında kanun teklifi	16/09/76	23/09/76	Yoklama- Ad okuma
									Başkan Vekili
									Memduh Eksi
									Birinci yoklamada toplantı yeter sayısı bulunamamıştır ve yarım saat sonra ikinci yoklama yapılmıştır ancak ikinci yoklama sonucunda da toplantı yeter sayısı olmadığı için çağrı düşmüştür.
5	M.M.4	A. P. Grup Başkanvekilleri Oğuz Aygün, İlhami Ertem ile M. S. P. Grup Başkanvekilleri Şevket Kazan, Süleyman Arif Emre ve 184 milletvekili	23/09/1976	29/09/76	Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkındaki kanun teklifini görüşmek için olağanüstü toplantı önergesi	A. P. Grup Başkanvekilleri Oğuz Aygün, İlhami Ertem ile M. S. P. Grup Başkanvekilleri Şevket Kazan, Süleyman Arif Emre ve 184 milletvekilinin, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkındaki kanun teklifini görüşmek için olağanüstü toplantı önergesi	30/09/76	Yoklama- Ad okuma	Başkan Vekili
									Memduh Eksi
									Birleşimin başında daha önceki olağanüstü toplantı çağrısının düşürülmesine ilişkin usul tartışmaları yapılmıştır. Sonrasında İçtüzüğün 38 nci maddesine göre Millet Meclisi gündemine alınmış olan konunun İçtüzüğü'nün 89 ncu maddesine göre doğrudan doğruya komisyona ifade edilemeyeceğine karar verilerek birleşim kapanmıştır.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BASVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
1	17	İstanbul Milletvekili Turut Özal ve 88 arkadaş	07/07/1986	10/07/86	Ara Seçim Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	Türkiye Büyük Millet Meclisi XVII'nci Dönem Milletvekili Ara Seçimi Hakkında Kanun Teklifi görüşmek için	07/07/86	10/07/86	Müşahede	Başkan Vekili	Arif Ş. Bilgin	Aynı gün kanun görüşmeleri tamamlanmış ve tatil devam edilmiştir.
2	17	Ankara Milletvekili M. Seyfi Oktay, Diyarbakır Milletvekili Ahmet Sarp, Kars Milletvekili Ömer Kuşhan ile 88 milletvekili	14/07/1987	17/07/87	Güneydoğu olayları ile ilgili Meclis Araştırması Önergesi	Güneydoğu olaylarının tüm yönleri ile araştırılarak gerçeklerin ortaya konulması, bu alanda ulusal bir politika oluşturulması, iç ve dış dönük önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin görüşülmesi için	14/07/87	17/07/87	Yoklama	Başkan Vekili	Abdulhalim Aras	1- Yapılan ikinci yoklamada yer-ter sayı bulunarak görüşmelere başlanmıştır. 2- Araştırma önergesi kapalı oturumda görüşülmüş. Açık oturumda oybirliğiyle reddedilmiş ve tatil devam edilmiştir.
3	17	Niğde Milletvekili Haydar Özalp ve 242 arkadaş	07/09/1987	09/09/87	Seçim Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	Seçimlerde ilgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Hakkında Kanun Teklifini görüşmek için	07/09/87	09/09/87	Müşahede	Başkan Vekili	Abdulhalim Aras	Kanun teklifinin görüşmelerinden sonra genel seçime kadar tatil kararı alınmıştır.
4	17	Vecihi Ataklı ve Arkadaşları	01/10/1987	03/10/87	3403 sayılı Kanun- da Değişiklik	3403 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve yeni bazı maddelerin eklenmesi amacıyla		RED				Meclis Başkanı Necmettin Karaduman'ın 1/10/1987 tarihli yazısı ile talep reddedilmiştir.
5	17	Vural Arıkan ve Arkadaşları	03/10/1987	09/10/87	Meclis Başkanının tutumu hakkında genel görüşme talebi	101 milletvekilinin olağanüstü toplantı talebiyle Meclis Başkanlığının reddine ilişkin kararın Anayasa ve İçtüzük hükümleri çerçevesinde genel görüşmeye açılması talebi		RED				Meclis Başkanı Necmettin Karaduman'ın 6/10/1987 tarihli yazısı ile talep reddedilmiştir.
6	17	Doğan Kaşanoğlu ve Arkadaşları	07/10/1987	10/10/87	Meclis Başkanının tutumu hakkında Meclis Araştırması talebi	101 ve 103 milletvekilinin olağanüstü toplantı talebinin Meclis Başkanlığına yerine getirilmesine ilişkin Meclis Araştırması açılması talebi		İŞLEM YAPILMAMIŞ				

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	B.AŞVURAN	B.AŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	B.AŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	B.AŞKAN / B.AŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
7	17	İzmir Milletvekili Yural Arıkan ve 103 Arkadaşı; İzmir Milletvekili Erdal İnönü, Samsun Milletvekili Hüsamettin Cindoruk, Zonguldak Milletvekili Cahit Karadaş ve 101 Arkadaşı; İstanbul Milletvekili Turgut Özal ve 89 Arkadaşı	12/10/1987	14/10/87	3403 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Hakkında 10.9.1987 Tarih ve 3403 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi ile 10.6.1983 Tarih ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda ve Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Hakkında 10.9.1987 Tarih ve 3403 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi görüşmek için	14/10/87	16/10/87	Müşahede	Başkan Vekili	Abdullahım Aras	Grup önerisinde olağanüstü toplantı çağrısı konusu dışında da öneri var. Ancak öneri şarta bağlı olarak yazılmış. "çalışmalara devam kararı verilmesi durumunda ... nın görüşülmesi" şeklinde. Tutanak sayfa 201.
8	18	İstanbul Milletvekili Turgut Özal ve 172 arkadaşı	21/07/1988	02/08/88	Kanun Teklifi	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 127 ncı maddesinin Üçüncü Fikrasının Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifini görüşmek için	21/07/88	02/08/88	Müşahede	Başkan	Yıldırım Akbulut	6.8.1988 tarihli Birleşimde çalışmalara devam kararı alın- yor. 7.8.1988 tarihli Birleşimde kanun görüşmeleri yapıldıktan sonra tekrar tatil giriliyor.
9	18	ŞHP ve DYP Gruplarına mensup 131 milletvekili	12/07/1990	18/07/90	Genel Görüşme	Hac mevsimi sırasında meydana gelen ve yüzlerce vatandaşımızın ölümlüne neden olan müessif olaylar konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin	12/07/90	19/07/90	Yoklama	Başkan Vekili	Yılmaz Hocaoğlu	1- Yapılan ikindı yoklamada ye- ter sayı bulunarak görüşmelere başlanmıştır. 2- Görüşmeler aynı gün tamamlandıktan sonra tatile devam edilmiştir.
10	18	İstanbul Milletvekili Hasan Fehmi Güneş, Zonguldak Milletvekili Köksal Toptan, Kocaeli Milletvekili Onur Kunbaracıbaşı ve Konya Milletvekili Vefa Tanır ile 129 milletvekili	08/08/1990	12/08/90	Basra Körfezindeki olaylarla ilgili	Basra Körfezindeki olaylar ve uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler konusunda genel görüşme açılması istemine ilişkin müşterek önergelerini görüşmek üzere	08/08/90	12/08/90	Müşahede	Başkan	İsmet Kaya Erdem	1- Genel görüşme tamamlan- dıktan sonra çalışmalara devam kararı alınmış. 2- 14.8.1990 tarihli Birleşimde alınan kararla tekrar tatil giriliyor.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BASVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
11	18	ŞHP-DYP-HEP	12/01/1991	14/01/91	Körfez krizi	Körfez krizi		RED				Meclis Başkanının 11/1/1991 tarihli yazısı ile talep reddedilmiş.
12	18	RESEN			Güvenoylaması	Başbakan A. Mesut Yılmaz tarafından kurulan Bakanlar Kurulu Programının okunması, görüşülmesi ve güven oylaması için	23/06/91	30/06/91	Müşahede	Başkan	İsmet Kaya Erdem	5/7/1991 tarihli Birleşimde güven oylaması yapıldıktan sonra tatile devam edilmiş.
13	18	Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ve 130 arkadaşı	21/08/1991	23/08/91	Kanun Teklifi	Seçimlerle ilgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve 19. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Uygulanacak Hükümler Hakkında Kanun Teklifi görüşmek için	22/08/91	23/08/91	Müşahede	Başkan	İsmet Kaya Erdem	24/8/1991 tarihli Birleşimde çalışmalar devam karan almıyor. 28/8/1991 tarihli Birleşimde alınan kararla tatile devam ediliyor.
14	19	Kırşehir Milletvekili Mustafa Kalemlî ve 137 milletvekili	12/08/1992	25/08/92	Kıbrıs ve Bosna Hersek'e ilişkin Genel Görüşme	Kıbrıs ve Bosna-Hersek konuları başta olmak üzere, dış politikadaki gelişmeler konusunda bir genel görüşme açılması-na ilişkin önergein görüşülmesi için	14/08/92	25/08/92	Müşahede	Başkan	Hüsamettin doruk	Genel görüşme yapıldıktan sonra diğer bir olağanüstü toplantı çağrısı için ertesi gün toplanmak üzere Birleşim kapatılıyor.
15	19	Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve 99 milletvekili	13/08/1992	25/08/92	Cumhurbaşkanınca teklif edilen 3801 sayılı Kanunun görüşülmesi	Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve 99 Milletvekilinin; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına, Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ve Terörle Mücadele Kanununun Bazı Hükümlerinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair 71.5.1.1992 tarih ve 3801 sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca bir Daha Görüşülmek Üzere Genel Gonderme İzkeresi ve Adalet Komisyonu Raporunun görüşülmesi için	14/08/92	26/08/92	Yoklama	Başkan Vekili	Yıldırım Avcı	Çağrıyla konu kanun komisyonca geri çekildiğinden, diğer bir olağanüstü toplantı çağrısı için ertesi gün toplanmak üzere Birleşim kapatılıyor.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	B.AŞVURAN	B.AŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	B.AŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	B.AŞKAN / B.AŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
16	19	Bayburt Milletvekili Ükü Güney ve 92 milletvekili	25/08/1992	27/08/92	Şınak ilinde meydana gelen olaylar	Şınak ilimizde meydana gelen olaylar başta olmak üzere, güneydoğu bölgemizde cereyan eden olaylar ve gelişmeler konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önerinin görüşülmesi için	25/08/92	27/08/92	Yoklama	Başkan Vekili	Yıldırım Avcı	Diyarbakır'da yapılan Bakanlar Kurulu ve MGK toplantısından dolayı hükümet temsil edilemiyor, olağanüstü toplantıya konu önerinin görüşmeleri bir sonraki Birleşimde yapıldıktan sonra, çalışmalara devam kararı alınmış, 1/9/1992 tarihinde de yeni yasama yılı açılmış.
17	19	Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ve 93 milletvekili	28/06/1994	12/07/94	Başbakan Tansu Çiller'in malvarlığı hakkında araştırma önergesi	Başbakan Tansu Çiller ve eşiyile, yakınlarının yurt içinde ve yurt dışındaki mal ve gayrimenkul edinimlerinin araştırılmasına ilişkin Meclis araştırması önergesinin (10/193) görüşülmesi için	01/07/94	14/07/94	Yoklama	Başkan Vekili	Vefa Tanır	Meclis Araştırması önergesi görüşüldükten sonra kabul edilen önerge doğrultusunda çalışmalara devam ediyor, 29/7/2014 tarihli Birleşimde tekrar tatil giriyor.
18	19	Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ve 93 milletvekili	07/08/1995	14/08/95	Bosna-Hersek hakkında Genel Görüşme	Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ve 93 milletvekilinin; Bosna-Hersek konusunda genel görüşme önergesi (8/42, 43, 65, 66, 67, 68, 69) ile 15 Ekim 1995 günü Milletvekili Ara Seçimi 1995 günü Milletvekili Ara Seçimi Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin görüşülmesi için	09/08/95	14/08/95	Yoklama	Başkan Vekili	Mustafa Kalemli	Genel görüşme önergesinden sonra, aynı çağrıda yer alan Kanun Teklifini görüşmek için 16/8/1995 tarihinde toplanmak üzere Birleşim kapanıyor.
19	19	Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ve 93 milletvekili	07/08/1995	14/08/95	Ara Seçim Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	Bosna-Hersek konusunda genel görüşme önergesi (8/42, 43, 65, 66, 67, 68, 69) ile 15 Ekim 1995 günü Milletvekili Ara Seçimi Yapılması Hakkında Kanun Teklifinin görüşülmesi için	09/08/95	16/08/95	Yoklama	Başkan Vekili	Mustafa Kalemli	Görüşülen Kanun Teklifi görüşülüp reddedildikten sonra tatil devam ediyor.
20	19	118 Mv.	28/11/1995	07/12/95	Konu tutanaklara girmemiş	Konu tutanaklara girmemiş	01/12/95	04/12/95	Yoklama	Başkan Vekili	Beytullah Mehmet GAZİOĞLU	Yapılan iki yoklamada da yeter sayı bulunamadığından çağrı düşmüştür
21	20	Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 118 arkadaş	26/05/1996	30.5.1996	Gensoru	Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 118 arkadaşının Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında gensoru açılmasına ilişkin önerisinin görüşülmesi için	29.5.1996	03.06.1996	Yoklama	Başkan	Mustafa Kalemli	Gensoru önergesi görüşülüp kabul edildikten sonra 2/8/1996 tarihine kadar çalışmalara devam edilmiştir.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
22	20	Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz ile Ankara Milletvekili Safiye Ankan Bedük ve 120 arkadaşının, Çalışanlardan Yapılmakta Olan Tasarruf Kesintilerine Son Verilmesi Hakkında Kanun Teklifini görüşmek üzere	22/08/1996	27.8.1996	Tasarruf Kesintileri	Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz ile Ankara Milletvekili Safiye Ankan Bedük ve 120 arkadaşının, Çalışanlardan Yapılmakta Olan Tasarruf Kesintilerine Son Verilmesi Hakkında Kanun Teklifini görüşmek üzere	23.8.1996	27.08.1996	Yoklama	Başkan Vekili	Yasin Hatipoğlu	Kanun görüşmeleri tamamlandıktan sonra aynı gün çalışmalara devam kararı alınmış ve 30/8/1996 tarihinde tekrar tatil verilmiştir.
23	20	116 Mv. (DYP)	08/03/1999	10.3.1999	Genel Görüşme	Terör örgütü başının yakalanmasından sonra meydana gelen iç ve dış gelişmeler ve bu konuda alınabilecek önlemler konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önerenin görüşülmesi için	9.3.1999	13.03.1999	Yoklama	Başkan	Hikmet Çetin	Genel görüşme önergesi görüşülüp reddedildikten sonra, aynı gün çalışmalara devam kararı alınmış ve 25/3/1999 tarihli Birleşimde yeniden tatil kararı alınmış.
24	21	RESEN			Anayasa Değişikliği Teklifi	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi görüşmek üzere	7.9.2001	17.09.2001	Müşahede	Başkan	Ömer İzgi	1-Başkanlığın Genel Kurula sunuşları kısmında hükümete ve gruplara gündem dışı söz verilmiş 2-Anayasa Değişikliği görüşmeleri 28/9/2001 tarihine kadar devam etmiş, daha sonra yeni yasama yılında toplanmak üzere olağanüstü toplantı sona ermiş.
25	21	138 Mv. (DYP)	11/07/2002	22.7.2002	Seçim	Konu tutanaklara girmemiş	18.7.2002	22.07.2002	Yoklama	Başkan	Ömer İzgi	Yapılan yoklama sonucu yeter sayı bulunamaması üzerine çağrı düşmüştür

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
26	21	1- MHP Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Koray Aydın, Erzurum Milletvekili İsmail Köse, Hatay Milletvekili Mehmet Şandır ve 121 arkadaş 2- ANAP Grup Başkanvekilli Denizli Milletvekili Beyhan Aslan ile SP Grup Başkanvekilli Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve 122 arkadaş	22/07/2002	29.7.2002	Seçim	1- Milletvekili genel seçiminin yenilenmesi ve erken seçimin 3 Kasım 2002 Pazar günü yapılmasını öngören önergeyi görüşmek için 2- Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekilli Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutuklevleri Personel Eğitim Merkezleri Kanun Tasarısı, Kadınlar Karşı Her Türü Ayrımcılığın önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokolün Onaylanmasını Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarına ilişkin (2/454,2/819, 2/820,2/826,2/854,2/725,2/816,2/724,2/627,2/723) esas numaralı kanun teklifi ile 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifini görüşmek üzere	23.7.2002	29.07.2002	Yoklama	Başkan Vekili	Mustafa Murat Sökmenoğlu	Olağanüstü toplantıya konu kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşmeleri devam ederken, 6/8/2002 tarihli Birleşimde istem üzerine yapılan ilk yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunamadığından çağın düşmüştü.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
27	21	1- MHP Grup Başkanvekili Ankara Milletvekili Kory Aydın, DYP Grup Başkanvekili Mersin Milletvekili Turhan Güven, ANAP Grup Başkanvekili Denizli Milletvekili Beyhan Aslan, DSP Grup Başkanvekili Konya Milletvekili Mehmet Emrehan Halıcı, YTP Grup Başkanvekili Ankara Milletvekili Oğuz Ayçın, AK Parti Grup Başkanvekili Van Milletvekili Hüseyin Çelik, SP Grup Başkanvekili Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve 187 arkadaşı 2- Giresun Milletvekili Turhan Alcelik ve 121 arkadaşı 3- Bursa Milletvekili Burhan Orhan ve 115 arkadaşı 4- Sivas Milletvekili Temel Karamollaçoğlu ve 119 arkadaşı	07/08/2002	8.8.2002	Kanun tasarı ve teklifleri	1- (1/1955) esas numaralı İş Kanunu ile Sendikalar Kanununun Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısını görüşmek üzere 2- (2/13) ve (2/48) esas numaralı Şebinkarahisar İlçesinin İl Yapılması Hakkında Kanun Tekliflerini görüşmek üzere 3- (2/301) ve (2/357) esas numaralı İnegöl Adıyla Bir İl, Alanyurt, Cerrah, Kurşunlu, Tahtaköprü ve Yenice Adıyla 5 İlçe Kurulması Hakkında Kanun Tekliflerini görüşmek üzere 4- (2/27) esas numaralı Süğehri İlinin Kurulması Hakkında Kanun Teklifini görüşmek üzere	7.8.2002	08/08/02	Müşahede	Başkan Vekili	Mustafa Murat Sokmenoğlu	Olağanüstü toplantıya konu işler görüşülürken (Kamer GENÇ Başkanlığında) 13/8/2002 tarihli Birleşimin açılışında yapılan iki yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunamadığından çağın düşmüştür.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
28	22	Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal ile 127 milletvekili	28/07/2004	3.8.2004	Ulaştırma Bakanı hakkında gensoru	Ulaştırma Bakanı Binalı Yıldırım hakkında verilen gensoru önergesini görüşmek üzere	29.7.2004	04.08.2004	Yoklama	Başkan Vekili	İsmail Alptekin	Gensoru önergesi görüşülüp reddedildikten sonra tatile devam edilmiş.
29	22	Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri ve 202 milletvekili	06/09/2004	14.9.2004	Türk Ceza Kanunu Tasarısı	Türk Ceza Kanunu Tasarısı (1/593) ile 16.7.2004 Tarihli ve 5229 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere geri gönderme tezkeresini (1/872) görüşmek üzere	7.9.2004	14.09.2004	Yoklama	Başkan Vekili	Nevzat Pakdill	Olağanüstü toplantı görüşmeleri devam ederken, 18/9/2004 tarihli Birleşimin başında yapılan iki yoklamada da toplantı yeter sayısı bulunmadığından çağrı düşmüş ve tatile devam edilmiş.
30	22	Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri ile 205 milletvekili	23/09/2004	26.9.2004	Türk Ceza Kanunu ve diğer bazı kanun tasarıları	146 sıra sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Tasarısı (1/521), 152 sıra sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı (1/523) ile 664 sıra sayılı Türk Ceza Kanunu Tasarılarının (1/593) görüşmeleri için	24.9.2004	26.09.2004	Yoklama	Başkan Vekili	Sadık Yakut	Kanun görüşmeleri tamamlandıktan sonra tatile devam edilmiş.
31	22	RESEN			RTÜK üye seçimi	24.6.2005 tarihli ve 5373 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici 11. maddesi hükmü uyarınca, Radyo ve Televizyon Üst Kurul üyelerinin seçimini yapmak için	11.7.2005	13.07.2005	Yoklama	Başkan	Bülent Arıncı	Üye seçimleri yapıldıktan sonra tatile devam edilmiş.
32	22	Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal ve 121 milletvekili	15/09/2005	21.9.2005	Terör olaylarına ilişkin genel görüşme önergesi	Son zamanlarda yaşanan terör olayları ve bu süreçte Türkiye'nin sürüklenmeye çalışıldığı tehlikeli çatışma ortamı konusundaki genel görüşme önergesinin görüşülmesi için	16.9.2005	19.09.2005	Yoklama	Başkan Vekili	Nevzat Pakdill	Genel görüşme üzerinde öngörüşmeler yapıldıktan sonra tatile devam edilmiş.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
33	22	Adalet ve Kalınma Partisi Grup Başkanvekilleri Bursa Milletvekili Faruk Çelik, İstanbul Milletvekili İrfan Gündüz, Ankara Milletvekili Salih Kapusuz, Ordu Milletvekili Eyüp Fatsa, Hatay Milletvekili Sadullah Ergin ve 171 milletvekili	01/09/2006	5.9.2006	Lübnan'a asker göndermeye ilişkin Başbakanlık Tezkeresi	Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü bünyesinde faaliyet bulmaktaki amaçla Türk Silahlı Kuvvetlerinin Lübnan'a gönderilmesine izin verilmesine ilişkin Başbakanlık tezkeresini görüşmek için	1.9.2006	05.09.2006	Yoklama	Başkan Vekili	Nevzat Pakdil	1-19.00'dan sonra herhangi bir karar alınmadan çalışmalar devam ediyor.2- Tezkere kabul edildikten sonra tatil devam edilmiş.
34	22	Adalet ve Kalınma Partisi Grup Başkanvekilleri Bursa Milletvekili Faruk Çelik, İstanbul Milletvekili İrfan Gündüz, Ankara Milletvekili Salih Kapusuz, Ordu Milletvekili Eyüp Fatsa, Hatay Milletvekili Sadullah Ergin ve 142 milletvekili	12.9.2006	19.9.2006	AB Uyum Paketi Kanun Teklifi	Avrupa Birliğine katılım sürecinde açıklanan 9. Uyum Paketi olarak açıklanması düşünülen, kanun tasarısı ve tekliflerini görüşmek üzere	14.9.2006	19.09.2006	Yoklama	Başkan Vekili	Sadık Yakut	Olağanüstü toplantıya konu kanun tasarılarından altısı kanunlaşmış, bir tanesi için esas komisyon bulunamamış, iki tanesinin de komisyon görüşmeleri tamamlanamamış başka görüşme günü kalmadığı için 28/9/2006 tarihli Birleşimde son olağanüstü toplantı yapıp sonra 1.10.2006 tarihli olağan toplantı dönemine geçilmiştir.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	Başvuran	Başvuru Tarihi	Talep Tarihi	Konu (Kısa)	Konu (Uzun)	Başkanın Çağrı Tarihi	Toplantı Tarihi	Açılış	Unvan	Başkan / Başkanvekili	Açıklama
35	23	Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkan Vekilleri Giresun Milletvekili Nurettin Canikli, Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Yozgat Milletvekili Bekir Bozdağ ve 216 arkadaşı	05/08/2009		İş Kanunu Tasarısı	Cumhurbaşkanının, Anayasa'nın 89 ve 104'üncü maddeleri uyarınca bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ye iade ettiği 1731 esas numara- lı 26/6/2009 tarihli ve 5920 sayılı İş Kanunu, İşsizlik Sigortası Kanunu ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigor- tası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Anayasa'nın 89'uncu ve 104'üncü maddeleri gereğince Cum- hurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere geri gönderme tezkeresinin görüşmelerini yapmak üzere	5.8.2009	06.08.2009	Yoklama	Başkan Vekili	Nevzat Pakdili	Cumhurbaşkanınca iade edilen kanun 7/8/2009 tarihinde komisyonunda görüşüleceğin- den, kanunun görüşmeleri 11/8/2009 tarihli Birleşimde yapılarak, aynı gün tatil devam edilmiş.
36	23	RESEN			23 Nisan Özel Gündem	Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşunun 91'inci yıl dönümü ile Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının kutlanması, günün anlam ve öneminin belirtilmesi amacıyla görüşmeler yapmak üzere	18.4.2011	23.04.2011	Müşahede	Başkan	Mehmet Ali Şahin	Özel gündem tamamlandıktan sonra tatil devam edilmiş.
37	24	Cumhuriyet Halk Partisi grup başkan vekilleri İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi, Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan ve Yalova Milletvekili Muharrem İnce ile 121 milletvekili	07/08/12	14/08/12	Terör olayları	Son günlerde tımanan ve yöntem değiştiren terör olayları ile Suriye ve Irak'la ilişkilerimiz bağlamında ülkemizin karşı karşıya bulunduğu iç ve dış tehditler konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önerinin görüşülmesi için	08/08/12	14/08/12	Yoklama	Başkan Vekili	Sadık Yakut	Yapılan yoklama sonucu yeter sayı bulunamaması üzerine çağrı düşmüştü

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
38	24	Cumhuriyet Halk Partisi grup başkan vekilleri İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hanzazçebi, Sinop Milletvekili Engin Altay ve Yalova Milletvekili Muharrem İnce ile 129 milletvekili	13/03/14	18/03/14	Bakanlar hakkındaki tezlekeler	Türkiye Büyük Millet Meclisine intikal etmiş olan eski Bakanlar hakkında tezlekelerin okunarak Genel Kurulun bilgisine sunulması ile Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hanzazçebi, Sinop Milletvekili Engin Altay ve Yalova Milletvekili Muharrem İnce'nin bazı eski bakanlar hakkında hazırlanan tezlekelerin Türkiye Büyük Millet Meclisine intikaline ve milletvekillerinin bilgisine sunulmasına ilişkin işlemler konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesini görüşmek için	14/03/14	19/03/2014	Yoklama	Başkan Vekili	Sadık Yakut	1- 19.00'dan sonra herhangi bir karar alınmadan çalışmalar devam ediyor. 2- Genel görüşme yapılması reddedildikten sonra, grup önerisi doğrultusunda 8/4/2014 tarihinde toplanmak üzere Birleşim kapamış.
39	24	RESEN (TBMM BAŞKANI)			12. Cumhurbaşkanı'nın andçemesi	Türkiye Cumhuriyeti'nin 12'nci Cumhurbaşkanı adına düzenlenen tutanağın verilmesi ve Cumhurbaşkanı'nın ant içme töreninin yapılması için	22/08/14	28/08/2014	Yoklama	Başkan	Cemil ÇİÇEK	12'nci Cumhurbaşkanı adına düzenlenen tutanağın verilmesi ve Cumhurbaşkanı'nın ant içme töreni yapıldıktan sonra tatile devam edilmiş.
40	24	RESEN (TBMM BAŞKANI)			Bakanlar Kurulu programının okunması, görüşülmesi ve güven oylaması	Anayasa'nın 109 ve 110; TBMM İçtüzüğü'nün 123 ve 124'üncü maddeleri gereğince Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından kurulan (62. Hükümet) Bakanlar Kurulu programının okunması, görüşülmesi ve güven oylaması	29/08/14	01/09/2014	Yoklama	Başkan Vekili	Sadık Yakut	Danışma Kurulu Önerisiyle; 62'nci Bakanlar Kurulu Programı'nın 1 Eylül 2014 Pazartesi günü birleşimde okunması ve 4 Eylül 2014 Perşembe günü birleşimde görüşülmesi, Bakanlar Kurulunun güven oylamasının 6 Eylül 2014 Cumartesi günü birleşimde yapılması kararlaştırılmış ve 4 Eylül 2014 tarihinde toplanmak üzere Birleşim kapamış.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
41	24	Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkan Vekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın, Kahramanmaraş Milletvekili Mahir Ünal, İstanbul Milletvekili Mithrınah Belma Satır ve Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı ile 185 Milletvekili	03/09/14	08/09/14	639, 642, 643 ve 628 sıra sayılı Kanun Tasarıları ile 641 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin görüşülmesi	"1. (S. Sayısı: 639) İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (1/931) 2. (S. Sayısı: 642) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Sistemine ilişkin Hükümetlerarası Anlaşmanın Eki Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve The Trans Anatolian Gas Pipeline Company B. V. Arasında Trans- Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Sistemi Hakkında Ev Sahibi Hükümet Anlaşmasına ilişkin Değişikliğin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı (1/947) 3. (S. Sayısı: 643) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Sistemine ilişkin Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı (1/948) 4. (S. Sayısı: 641) Kırkkale Milletvekili Ramazan Çarın; Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/282) 5. (S. Sayısı: 628) Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Tercihli Ticaret Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı"		08/09/2014	Yoklama- Ad okuma	Başkan Vekili	Ayşe Nur BAHÇEKAPILI	10 Eylül 2014 tarihli 139'uncu Birleşimde olağanüstü toplantı çağrısına konu görüşülecek başka bir iş bulunmadığı ifade edilerek tatil devam edilmiş.
42	24	RESEN			23 Nisan Özel Gündem	Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşunun 95'inci yıl dönümü ile Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının kutlanması, günün anlam ve öneminin belirtilmesi amacıyla görüşmeler yapmak üzere	15.04.2015	23/04/15	Müşahede	Başkan	Cemil Çiçek	Özel gündem tamamlandıktan sonra tatil devam edilmiş.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ

S.No	D.	BAŞVURAN	BASVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
43	25	Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanı Vekilleri Ankara Milletvekili Levent Gök, İstanbul Milletvekili Engin Altay ve Manisa Milletvekili Özgür Özel ile 115 milletvekili	23/07/2015	29/07/2015	Terör Olaylarına İlişkin Meclis Araştırması Önergesi	Toplumsal barışımıza tehdit eden ve yurttaşlarımızın yaşamına kasteden terör olaylarının tüm boyutlarıyla görüşülmesi ve gerekli etkin tedbirlerin alınabilmesine ilişkin araştırma öner-gesini görüşülmesi, Meclis araştırması açılmasının kabul edilmediği durumunda Komisyonun kurulması ve TBMM tatile girdiği dönemde çalışmalarına devam etmesine ilişkin kararların alınmasına kadar Genel Kurulun çalışmalarına devam etmesi	27.07.2015	29/07/15	Yoklama	Başkan Vekili	Şafak Pavey	Meclis Araştırması açılması kabul edilmediği ve tatile devam edilmiş.
44	25	Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanı Vekilleri Kahramanmaraş Milletvekili Mahir Unal, Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın, Aksaray Milletvekili İlknur İncöz ve İstanbul Milletvekili Mehmet Doğan Kubat ile 198 milletvekili	31/08/2015	03.09.2015	Yabancı ülkelere asker gönderil-mesine ilişkin tezlere	Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Terör Tehdidi ve Her Türlü Güvenlik Riskine Karşı Uluslararası Hukuk Cercevesinde Gerekli Her Türlü Tedbiri Almak, Irak ve Suriye'deki Tüm Terörist Örgütlerden Ülkemize Yönelilecek Saldırıları Bertaraf Etmek ve Kitleysel Gök Gibi Diğer Muhtemel Risklere Karşı Ulusal Güvenliğimizin İdame Ettiril-mesini Sağlamak İçin Hızlı, Şırmul, Miktar ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tayin Olunacak Şekilde, Gerektiğinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi, Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunması ve Bu Kuvvetlerin Hükümetin Belirleyeceği Esaslara Göre Kullanılması ile Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Gerekli Düzenlemelerin Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 02.10.2014 Tarihli ve 1071 Sayılı Kararıyla Hükümete Verilen bir Yıllık bzin Süresinin Anayasamızın 92'nci Mad-desi Uyarınca 02.10.2015 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Başbakanlık Tezkesini görüşme	01.09.2015	03/09/15	Elektronik cihazla yoklama	Başkan Vekili	Koray Aydın	Tezkere kabul edilmiş, RTÜK seçimi yapılmış ve tatile devam edilmiş.

1982 SONRASI OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI ÇİZELGESİ												
S.No	D.	BAŞVURAN	BAŞVURU TARİHİ	TALEP TARİHİ	KONU (KISA)	KONU (UZUN)	BAŞKANIN ÇAĞRI TARİHİ	TOPLANTI TARİHİ	AÇILIŞ	UNVAN	BAŞKAN / BAŞKANVEKİLİ	AÇIKLAMA
45	26	RESEN (TBMM BAŞKANI)			FETÖCÜ Darbe girişimi	15 Temmuz 2016'da ülkemizde yaşanan FETÖCÜ darbe girişimi sonrası Meclis Başkanının resen çağrısı üzerine toplanılması	16.07.2016	16/07/16	Müşahede	TBMM Başkanı	İsmail Kahraman	Genel Kurulun tatilde olmadığı ancak çalışma gününün bulunmadığı bir gün için Meclis Başkanı olağanüstü toplantı çağrısı yapmış ve Genel Kurul toplanmıştır. Ayrıca özel bir usul benimsenerek Grup Başkanlarma belli bir süre sınırı konulmadan konuşma hakkı verilmiştir.

17'NCİ YASAMA DÖNEMİNDEN İTİBAREN VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ ÇİZELGESİ

I. Meclis Soruşturmasına İlişkin Mevzuatın Tarihsel Gelişimi

Meclis soruşturması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başbakan ve bakanlar üzerindeki denetim araçlarından birisidir. Meclis soruşturmasının konusu, başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili olarak işledikleri iddia edilen suçlar hakkında Meclis tarafından soruşturma yapılarak, hakkında soruşturma yürütülen kişinin cezai açıdan yargılanıp yargılanmaması hususunda Meclis tarafından karar verilmesinden ibarettir. Meclis soruşturması, sadece başbakan ve bakanların görevleriyle ilgili suç isnatları hakkında işletilebilecek bir yoldur. Meclis soruşturması önergesi, görevi başında bulunan başbakan veya bakanlarla ilgili olabileceği gibi önceki başbakan veya bakanlarla ilgili olarak kendi görevleri dönemine ilişkin de verilebilir.

Meclis soruşturması her ne kadar cezai sorumluluğa ilişkin olsa da, soruşturma sonunda Genel Kurul tarafından verilecek karara göre siyasi sorumluluk da doğabilmektedir. Şöyle ki, görevi başında bulunan bir bakanın Yüce Divana sevki hâlinde bakanlık görevi sona ermekteyken, başbakanın Yüce Divana sevki hâlinde hükümet düşmektedir.

Meclis soruşturması Anayasanın 100'üncü maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

C. Meclis soruşturması

MADDE 100 - Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Millet Meclisi İçtüzüğü'nün ilk hâlinde, meclis soruşturmasına ilişkin hüküm bulunmadığından, TBMM'nin 15.1.1985 tarihli 15 numaralı kararıyla, Anayasa'nın 100'üncü maddesine göre kurulması kararlaştırılan Meclis soruşturması komisyonlarının üyelik şartları, çalışma usul ve esasları ile yetkileri ve düzenledikleri raporların Genel Kurulda görüşülme usul ve esasları hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü yapılıncaya kadar 17.2.1965 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nün Anayasaya aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına karar verilmiştir. TBMM'nin 16.5.1996 tarihli 424 numaralı Kararıyla, (mülga) Birleşik Toplantı İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri ve madde gerekçeleri, Anayasa'nın 100'üncü maddesi hükmü dikkate alınmak suretiyle, İçtüzüğün 107 ila 113'üncü maddelerinde, *Meclis Soruşturması ve Yüce Divan'a Sevk* başlığı altında yeni bir bölüm olarak düzenlenmiştir.

II. Tabloya İlişkin Açıklama ve Veri Özeti

17'nci Yasama Döneminden İtibaren Verilen Meclis Soruşturması Önergeleri Tablosu, Anayasanın 100'üncü maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuş olan Meclis soruşturması önergelerinin işlem sürecini, bu önergelere dayanarak Meclis soruşturması komisyonu kurulup kurulmadığı ve kurulmuşsa Meclis soruşturması komisyonu raporlarının Genel Kurul'da nasıl karara bağlandığına dair sonuçları izleme olanağı sağlamaktadır.

Buna göre 17'nci Yasama Döneminden itibaren verilen 116 adet Meclis soruşturması önergesinden 58 adedi reddedilmiş, 15'i yeterli sayıda imza kalmadığından **işlemden kaldırılmış, biri geri çekilmiş, biri** Cumhurbaşkanı seçimi nedeniyle işlemden kaldırılmış, 41 **önergeye ilişkin olarak** ise Meclis soruşturması açılması kabul edilmiştir. Kabul edilen söz konusu 41 önerge kapsamında, birleştirilerek kabul edilen altı önerge sonucunda üç Meclis soruşturması komisyonu (20'nci Dönem 9/41,42 ve 21'inci Dönem 4,7/9 ve 5,6/9 esas numaralı soruşturma komisyonları) ve 20'nci Dönemde kurulmuş Meclis soruşturması komisyonlarınca rapora bağlanmış ve bağlanmamış Meclis soruşturmaları önergeleri için 21'nci Dönemde on beş Meclis soruşturması komisyonu kurulmasıyla, toplam 53 adet Meclis soruşturması komisyonu kurulmuştur. Bunlardan 38 Meclis soruşturması komisyonunun raporları Genel Kurul'da karara bağlanmıştır. 38 Komisyon raporundan 7'sinde 10 eski bakan ve 1 eski başbakan hakkında Yüce Divan'a sevk kararı verilmiştir. Yüce Divan'a sevk kararı alınan tüm durumlarda Meclis soruşturması komisyonu raporları ve bir raporun ilgili bölümleri de Yüce Divan'a sevk yönünde olmuştur. Bir başka ifadeyle, Yüce Divan'a sevk dair verilen bir önergenin kabulüyle Yüce Divan'a sevk etmeme yönündeki Meclis soruşturması komisyonu raporlarının reddi gerçekleşmemiştir. Yüce Divan'a sevk yönünde 6 Meclis soruşturması komisyonu raporu ile üç rapo-

run ilgili bölümleri Genel Kurulda kabul edilmemiş ve Yüce Divan'a sevk etmeme kararı verilmiştir. Yüce Divan'a sevk etmeme yönündeki 23 rapor ve üç raporun ilgili bölümleri hakkında da Genel Kurul sevk etmeme kararı almıştır. **20'nci dönemden itibaren bu kararlar aksi yönde önerge yok ise, Meclis soruşturması komisyonu raporunun oylanmadan benimsenmesi yoluyla gerçekleşmiştir.**

17 İNCİ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ				
Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kimmin Hakkında Verildiği	Sonucu
9/327	İstanbul Milletvekili Yılmaz İhsan HASTÜRK ve 60 arkadaşı	Yüzde üçe kadar olan akaryakıt zamlarının beyan dışı tutulmasına dair uygulamada ısrar ederek akaryakıt istikrar fonu ile tüketicileri zarara uğrattığı iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 31.1.1984)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal BÜYÜKBAŞ	GK: 1.2.1984 Okundu: 1.2.1984 – B.29 Reddedildi: 22.2.1984 – B.35
9/328	Şanlıurfa Milletvekili Osman DOĞAN ve 39 arkadaşı	Bakanlığı zamanında nüfuzunu kötüye kullanarak şahsı menfaa sağladığı ve Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 6.1.1985)	Devlet eski Bakanı İsmail ÖZDAĞLAR	GK: 7.1.1985 Okundu: 8.1.1985 – B.50 Komisyon kuruldu: 10.1.1985 – B.52 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 15.1.1985 – B.53 Komisyon raporunu sundu: 11.5.1985 Sıra sayısı: 314 Komisyon Raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmesi kabul edildi. 15.5.1985 – B.99 K: 19
9/329	İstanbul Milletvekili İbrahim URAL ve 42 arkadaşı	Bakanlığı zamanında Ethank Genel Müdürlüğünün yasalara aykırı hareketlerini engellemek suretiyle nüfuzunu kötüye kullanarak şahsı menfaa sağladığı ve Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 212, 228 ve 240 ıncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 10.1.1985)	Devlet eski Bakanı İsmail ÖZDAĞLAR	GK: 14.1.1985 Okundu: 15.1.1985 – B.53 Reddedildi: 17.1.1985 – B.55
9/330	Sivas Milletvekili Ruşan ŞİN ve 40 arkadaşı	PTT Genel Müdürlüğünün, Başel Limited Şirketine ait bir arsaya rayiç bedelin çok üstünde satın alınmasına göz yumarak Bakanlık nüfuzunu kötüye kullandığı ve bazı kişilerin çıkarı için Devleti zarara uğrattığı ve bu hareketinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 22.1.1985)	Ulaştırma Bakanı Velsel ATASOY	GK: 23.1.1985 Okundu: 23.1.1985 – B.57 Reddedildi: 21.2.1985 – B.64
9/331	Kahramanmaraş Milletvekili Alaeddin KISAKÜREK ve 51 arkadaşı	Başak Şirketler Grubundan alacaklı olan bankaların alacaklarının garanti altına alınması için emir vererek Anadolu Bankasını ve dolayısıyla Hazineyi zarara uğratmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 20.12.1985)	Maliye eski Bakanı Adnan Başer KAPAOĞLU	GK: 20.12.1985 Okundu: 24.12.1985 – B.54 Reddedildi: 16.1.1986 – B.61

9/332	Ordu Milletvekili Hüseyin Avni SAĞSEEN ve 52 arkadaşı	Fındık ürünü ve üretileriyile ilgili gerekli tedbirleri almayarak görevini ihmal ettiği ve kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 30.9.1986)	Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit ARAL	GK: 1.10.1986 Okundu: 1.10.1986 – B.8 Reddedildi: 16.10.1986 – B.15
9/333	İzmir Milletvekili Vural ARIKAN ve 40 arkadaşı	Bankalar Kanununa aykırı hareket ederek görevini ihmal ettiği ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 230 uncu maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.5.1987)	Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kaya ERDEM	GK: 8.5.1987 Okundu: 12.5.1987 – B.101 Reddedildi: 11.6.1987 – B.114

18 İNCİ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ

Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kimin Hakkında Verildiği	Sonucu
9/1	İstanbul Milletvekili Hasan Fehmi GÜNEŞ ve 50 arkadaşı	1 Mayıs'ın "Çalışanlar Günü" olarak değerlendirilmesi için sendikalarca yapılan başyürürlere karşı tahrik edici beyanlar da bulunduğu, 1 Mayıs 1989 tarihinde meydana gelebilecek olayları önlemek amacıyla önceden gerekli tedbirleri almadığı ve olayların önlenmesi için güvenlik güçlerine çağdışı yön-temler uygulanmasına göz yumduğu ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230 ve 240 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.5.1989)	İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU	GK: 15.5.1989 Okundu: 16.5.1989 – B.88 Reddedildi: 1.6.1989 – B.96
9/2	Tunceli Milletvekili Kamer Genç ve 48 arkadaşı	Hükümetlerindeki bakanlık görevlerinden ayrılan milletveki-lerine resmi araç tahsis ettirdiği, bu araçların kullanılmasından doğan ve Devletçe karşılanan masraflar nedeniyle Hazineyi zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemleri-nin Tasit Kanunu'nun 16 ncı ve Türk Ceza Kanunu'nun 240 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.10.1989)	Başbakan Turgut ÖZAL	GK: 5.10.1989 Okundu: 5.10.1989 – B.13 Reddedildi: 12.10.1989 – B.16
9/3	İzmir Milletvekili Ahmet ERSİN ve 51 arkadaşı	Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındaki süper emeklilerle ilgili olarak Bakanlık görevlerini ihmal ettikleri ve kötüye kul-landıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 23.12.1989)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Mehmet Mükerrrem TAŞÇIOĞLU Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren AYKUT	GK: 26.12.1989 Okundu: 26.12.1989 – B.58 Reddedildi: 23.1.1990 – B.67

9/4	Tunceli Milletvekili Kamer GENÇ ve 47 arkadaşı	Kamu kurumlarına ait yabancı menşeli taşıtları ekonomik ömürlerini doldurmadan toplatarak sattırıldığı ve bu eyleminin 237 numaralı Taahhüt Kanunu'nun 16 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 27.3.1991)	Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan KAHVECİ	GK: 28.3.1991 Okundu: 28.3.1991 – B.100 Reddedildi: 9.4.1991 – B.104
19 ÜNCÜ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ				
Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kımin Hakkında Verildiği	Sonucu
9/1	İzmir Milletvekili Veli AKSOY ve 45 arkadaşı	30 Ekim 1989 tarihinden yayımlanan 89/14657 sayılı Karar ile otoyol yapımlarını üstlenen firmalara fazla ve haksız ödemeler yapılmasına neden oldukları, dolayısıyla Devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili diğer maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 21.1.1992)	Eski Başbakan Yıldırım AKBULUT Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Hüsamettin ÖRÜÇ Kararda imzaları bulunan eski Bakanlar Kurul üyeleri	GK: 23.1.1992 Okundu: 23.1.1992 – B.30 Komisyon Kuruldu: 18.2.1992 – B.37 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 28.4.1992 – B.69 Komisyon raporunu sundu: 9.11.1992 Sıra sayısı: 202 Komisyon Raporu görüşüldü ve oylandı. Eski Başbakan Yıldırım AKBULUT, Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Hüsamettin ÖRÜÇ'ün Yüce Divana sevk edilmemeleri kabul edildi. Diğer eski bakanların Yüce Divana sevk edilmesi reddedildi. Bayındırlık ve İskan eski bakanları Sefa GİRAY ve Cengiz ALTINKAYA'nın Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 20.1.1993 – B.57 K: 211
9/2	İstanbul Milletvekili Adnan KAHVECİ ve 51 arkadaşı	Akaryakt ve sigara kaçaklığı ile yeterince mücadele etmedikleri, bu nedenle Devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.2.1992)	Başbakan Süleyman DEMİREL İçişleri Bakanı İsmet SEZGİN Maliye ve Gümrük Bakanı Sümer ORAL	GK: 11.2.1992 Okundu: 11.2.1992 – B.34 Reddedildi: 3.3.1992 – B.43

9/3	Ankara Milletvekili H. Uluç GÜRKAN ve 47 arkadaşı	İmar Bankasına ayrıcalıklar ve kolaylıklar sağlayarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanunu'nun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.2.1992)	Eski Başbakanlar Yıldırım AKBULUT ve Ahmet Mesut YILMAZ Devlet eski Bakanları Hüsnü DOĞAN ve Güneş TANER Maliye ve Gümrük eski Bakanı Adnan KAHVECİ	GK: 25.2.1992 Okundu: 25.2.1992 – B.40 Komisyon kuruldu: 4.3.1992 – B.44 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 28.4.1992 – B.69 Komisyon raporunu sundu: 23.11.1992 Sıra sayısı: 213 Komisyon Raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 20.1.1993 – B.57 K: 212
9/4	Ordu Milletvekili Şadi Pehlivanoglu ve 51 arkadaşı	30 Ekim 1989 günü Resmi Gazetede yayımlanan 89/14657 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uygulamaya devam etmek suretiyle Devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.2.1992)	Başbakan Süleyman DEMİREL Bayındırlık ve İskan Bakanı Onur KUMBARACIBAŞI	GK: 25.2.1992 Okundu: 25.2.1992 – B.40 Reddedildi: 4.3.1992 – B.44
9/5	Tunceli Milletvekili Kamer Genç ve 45 arkadaşı	Türkiye Gübre Sanayi A.Ş.'ni haksız ve keyfi zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemin Türk Ceza Kanununun 240 ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 25.3.1992)	Devlet eski Bakanı Mustafa Rüştü TAŞAR	GK: 26.3.1992 Okundu: 26.3.1992 – B.62 Komisyon kuruldu: 21.4.1992 – B.66 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 26.5.1992 – B.80 Komisyon raporunu sundu: 7.12.1992 Sıra sayısı: 235 Komisyon Raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmesi kabul edilmedi. 20.1.1993 – B.57 K: 215
9/6	İstanbul Milletvekili Osman CEYLAN ve 49 arkadaşı	Bazı Kanun ve genelgelere aykırı hareket ederek özel giderlerinin Devlet tarafından karşılanmasına göz yumdukları, Devleti haksız yere zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 28.4.1992)	Başbakan Süleyman DEMİREL Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İNÖNÜ ve Devlet bakanları	GK: 30.4.1992 Okundu: 30.4.1992 – B.71 Reddedildi: 12.5.1992 – B.75
9/7	İstanbul Milletvekili Halit DUMANKAYA ve 52 arkadaşı	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Aile Kurumuna tahsis edilmiş bulunan ödenekleri şahıs çıkartları için harcayıp Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.5.1992)	Devlet eski Bakanı Güler İLERİ	GK: 14.5.1992 Okundu: 14.5.1992 – B.77 Reddedildi: 26.5.1992 – B.80

9/8	Denizli Milletvekili Hasan KORKMAZCAN ve 51 arkadaşı	Devlet eski Bakanı Güler İleri hakkındaki yolsuzlukları örtbas ederek görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.5.1992)	Başbakan Süleyman DEMİREL Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İNÖNÜ	GK: 14.5.1992 Okundu: 14.5.1992 – B.77 Reddedildi: 26.5.1992 – B.80
9/9	Kırklareli Milletvekili Cemal ÖZBİLİR ve 50 arkadaşı	Bazı kamu iktisadi teşebbüslerine usulsüz ve keyfi harcama yapılarak Devleti zarara uğrattıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.6.1992)	Sanayi ve Ticaret Bakanı Mehmet Tahir KÖSE Devlet bakanları İbrahim TEZ, Mehmet KAHRAMAN ve Erman ŞAHİN	GK: 23.6.1992 Okundu: 23.6.1992 – B.86 Reddedildi: 1.7.1992 – B.91
9/10	Denizli Milletvekili Mehmet GÖZLÜKAYA ve 45 arkadaşı	Bakanlığı sırasında usulsüz ve haksız atama ve ödeme yapılmasına göz yumarak Devleti zarara uğrattığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.6.1992)	Devlet eski Bakanı Recep Ercüment KONUKMAN	GK: 23.6.1992 Okundu: 23.6.1992 – B.86 Reddedildi: 1.7.1992 – B.91
9/11	Canakkale Milletvekili Hamdi UÇPINARLAR ve 53 arkadaşı	Haksız ve keyfi işlemleriyle Devleti zarara uğrattığı ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.6.1992)	Sağlık eski Bakanı Halil ŞIVGIN	GK: 23.6.1992 Okundu: 23.6.1992 – B.86 Komisyon kuruldu: 1.7.1992 – B.91 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 17.11.1992 – B.27 Komisyon raporunu sundu: 19.3.1993 Sıra sayısı: 337 20. Döneme intikal etti. Komisyon raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmesi kabul edilmedi. 22.10.1996 – B.10
9/12	Tunceli Milletvekili Kamer GENÇ ve 49 arkadaşı	Madencilik Fonu Kredi Yönetiminde belirtilen usul ve esaslara aykırı şekilde bir firmaya kredi kullanılarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 12.11.1992)	Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin KURT	GK: 17.11.1992 Okundu: 17.11.1992 – B.27 Reddedildi: 1.12.1992 – B.33
9/13	Kocaeli Milletvekili Şevket KAZAN ve 44 arkadaşı	Çernobil faciası ile ortaya çıkan radyoaktif kirlenme konusunda kamuoyunu yanlışla fil ve beyanlarda bulunarak toplumun genel sağlığını tehlikeye attığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.1.1993)	Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Cahit ARAL	GK: 11.1.1993 Okundu: 12.1.1993 – B.53 Reddedildi: 26.1.1993 – B.59

9/14	Giresun Milletvekili Burhan KARA ve 49 arkadaşı	Fındık İhraç Fonunu düşürerek bazı çevrelerin haksız kazanç sağlamasına neden oldukları, bu suretle Devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 8.1.1993)	Başbakan Süleyman DEMİREL Devlet Bakanı Tansu ÇİLLER Sanayi ve Ticaret Bakanı Mehmet Tahir KÖSE	GK: 11.1.1993 Okundu: 12.1.1993 – B.53 Reddedildi: 26.1.1993 – B.59
9/15	Çorum Milletvekili Cermal ŞAHİN ve 54 arkadaşı	Sosyal Sigortalar Kurumu ile SİSATEV arasında tetkik hizmetleri sağlanmasına ve gayrimenkul kiralamasına ilişkin olarak ilgili yönetmelik hükümlerinin ihlali suretiyle sözleşmeler yapıldığı ve bu eylemin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 25.2.1993)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı İmren AYKUT	GK: 2.3.1993 Okundu: 2.3.1993 – B.75 Komisyon kuruldu: 16.3.1993 – B.81 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 5.5.1993 – B.99 Komisyon raporunu sundu: 24.11.1993 Sıra sayısı: 385 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 7.12.1993 – B.37 K: 275
9/16	Sakarya Milletvekili Nevzat ERCAN ve 50 arkadaşı	Bulgaristan'dan ülkemize gelen soydaşlarımızın işkani ve konut yapımı ile ilgili işlemlerde mevzuata ve kanunlara aykırı hareket ederek Devleti zarara uğrattıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 2.3.1993)	Eski Başbakan Yıldırım AKBULUT Devlet eski Bakanları İsmi ÇELEBİ, İsmet ÖZARSLAN, Recep Erçüment KONUKMAN, Mehmet ÇEVİK ve Cemil ÇİÇEK Tarım ve Köyişleri eski Bakanı Lütfullah KAYALAR Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü YÜRÜR Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin KURT	GK: 9.3.1993 Okundu: 9.3.1993 – B.78 Komisyon kuruldu: 16.3.1993 – B.81 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 5.5.1993 – B.99 Komisyon raporunu sundu: 2.11.1993 Sıra sayısı: 373 Komisyon raporu görüşüldü ve oylandı. Eski Başbakan Yıldırım AKBULUT, Devlet eski Bakanları İsmi ÇELEBİ, İsmet ÖZARSLAN, Tarım ve Köyişleri eski Bakanı Lütfullah KAYALAR, Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü YÜRÜR, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin KURT'un ve Devlet eski Bakanı Cemil ÇİÇEK'in Yüce Divana sevk edilmemeleri kabul edildi. 19.7.1995 – B.143 Devlet eski Bakanı Mehmet ÇEVİK ve Devlet eski Bakanı Recep Erçüment KONUKMAN'ın Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edilmedi. 20.7.1995 – B.144 K: 375

9/17	Konya Milletvekili Mehmet KEÇECİLER ve 49 arkadaşı	Suistimaller ve yolsuzluklara göz yumarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 6.4.1993)	Başbakan Süleyman DEMİREL	GK: 12.4.1993 Okundu: 13.4.1993 – B.90 Reddedildi: 4.5.1993 – B.98
9/18	Trabzon Milletvekili Eyüp AŞIK ve 70 arkadaşı	ILKŞAN olayında arsa spekülasyonlarına haksız kazanc sağlarken Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 27.4.1993)	Başbakan Süleyman DEMİREL	GK: 28.4.1993 Okundu: 28.4.1993 – B.96 Reddedildi: 4.5.1993 – B.98
9/19	İstanbul Milletvekili Mustafa BAŞ ve 46 arkadaşı	Ümraniye-Hekimbaşı çöplüğünde meydana gelen olayda ihmal ve kusuru bulunduğu ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.5.1993)	Çevre Bakanı Bedrettin Doğancan AKYÜREK	GK: 6.5.1993 Okundu: 6.5.1993 – B.100 Reddedildi: 25.5.1993 – B.106
9/20	Bursa Milletvekili Hüsamettin Örtüş ve 67 arkadaşı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca gerçekleştirilen ihalelerde usulsüz iraatlaıyla görevini kötüye kullanarak Devleti zarara uğrattığı ve bu eylemin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.5.1993)	Bayındırlık ve İskan Bakanı Onur KUMBARACIBAŞI	GK: 20.5.1993 Okundu: 25.5.1993 – B.106 Yeter sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 10.6.1993 – B.111
9/21	Ankara Milletvekili H. Uluç GÜRKAN ve 47 arkadaşı	Anadolu Ajansı kendisine ve yakınlarına dokunmayan gazetecilik dışı bir kurum haline dönüştürmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 20.4.1994)	Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 21.4.1994 Okundu: 21.4.1994 – B.93 Yeter sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 17.5.1994 – B.104
9/22	DYP Grup Başkanvekilleri Bursa Milletvekili Turhan TAYAN ve 50 arkadaşı	Hayali ihracat iddialarının üzerine gitmeyerek Devletin zarara uğramasına sebebiyet verdikleri ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 27.4.1994)	Devlet eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İsmet Kaya ERDEM Maliye ve Gümrük eski bakanları Ekrem PAKDEMİRİ ve Ahmet Kurtcebe ALPTEMOÇİN Devlet eski Bakanı Yusuf Bozkurt ÖZAL	GK: 28.4.1994 Okundu: 28.4.1994 – B.97 Komisyon kuruldu: 17.5.1994 – B.104 Üye seçimi yapıldı ve görev süresi başladı: 22.9.1994 – B.10 Komisyon raporunu sundu: 19.1.1995 Sıra sayısı: 779 20. Döneme intikal etti. Komisyon raporu görüşüldü, oylandı ve Yüce Divana sevk edilmemeleri kabul edildi. 22.10.1996 – B.10

9/23	İstanbul Milletvekili Alphan HACALOĞLU ve 44 arkadaşı	TE.K. ile AKTAŞ Elektrik A.Ş. arasında imzalanı işletme hakkı devir sözleşmesini, Danıştay tarafından iptal edilmesine rağmen, uygulamaya devam ederek çalışanların ve Devletin mağduriyetine neden olduğu ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı ve ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 1.11.1994)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Veyisel ATASOY	GK: 3.11.1994 Okundu: 3.11.1994 – B.28 Reddedildi: 29.11.1994 – B.43
9/24	Konya Milletvekili Mehmet KEÇÇİLER ve 44 arkadaşı	Maliye Bakanlığının ve Devletin mali kaynaklarını partizanca kullanarak siyasi menfaat sağladığı ve siyasi baskı yaratmak suretiyle, görev ve yetkilerini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 11.11.1994)	Maliye Bakanı İsmet ATTILIA	GK:15.11.1994 Okundu: 15.11.1994 – B.35 Reddedildi: 29.11.1994 – B.43
9/25	Konya Milletvekili Mehmet KEÇÇİLER ve 48 arkadaşı	Devlet otoritesini ve halkın güven duygusunu yok edecek şekilde görev ve yetkilerini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ıncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 26.6.1995)	İçişleri Bakanı Nahiit MENTEŞE	GK: 26.6.1995 Okundu: 27.6.1995 – B.130 Reddedildi: 11.7.1995 – B.138

20 NCİ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ

Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kimin Hakkında Verildiği	Sonucu
9/1	Kocaeli Milletvekili Şevket KAZAN ve 75 arkadaşı	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) bazı ihalelerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığının tespit edilmesine karşın gerekli işlemleri yapmayarak ihalelerin belli firmalara verilmesini sağlamak suretiyle Devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 2.4.1996)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 9.4.1996 Okundu: 9.4.1996 – B.34 Komisyon kuruldu: 24.4.1996 – B.45 Üye seçimi yapıldı: 21.5.1996 – B.54 Görev süresi başladı: 6.6.1996 Komisyon raporunu sundu: 28.11.1996 Sıra sayısı: 173 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önergeler reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 18.2.1997 – B.57 E: 68

9/2	Zonguldak Milletvekili Mümtaz SOYSAL ve 59 arkadaşı	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) bazı ihalelerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığının TEDAŞ Teftiş Kurulunca tespit edilmesine karşın ihaleleri iptal etmemek suretiyle Devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.4.1996)	Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Şinasi ALTINER	GK: 9.4.1996 Okundu: 9.4.1996 – B.34 Komisyon kuruldu: 24.4.1996 – B.45 Üye seçimi yapıldı: 21.5.1996 – B.54 Görev süresi başladı: 6.6.1996 Komisyon raporunu sundu: 20.11.1996 Sıra sayısı: 149 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 18.2.1997 – B.57 E: 67
9/3	Kocaeli Milletvekili Şevket KAZAN ve 56 arkadaşı	Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. (TOFAŞ) ile TOFAŞ Oto Ticaret A.Ş.'ndeki Devlete ait hissenin satış yolu ile özelleştirilmesi sırasında nüfuzunu kullanmak ve ihaleye fesat karıştırmak suretiyle devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 366 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 11.4.1996)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 16.4.1996 Okundu: 16.4.1996 – B.37 Komisyon kuruldu: 9.5.1996 – B.50 Üye seçimi yapıldı: 20.06.1996 – B.65 Görev süresi başladı: 25.6.1996 Komisyon raporunu sundu: 18.12.1996 Sıra sayısı: 196 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önergeler reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 18.2.1997 – B.57 E: 69
9/4	Erzurum Milletvekili Lütfü ESENGÜN ve 62 arkadaşı	Kanuna veya genel ahlağa aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 Numaralı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununun 13, 14 ve 15 inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 26.4.1996)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 6.5.1996 Okundu: 7.5.1996 – B.48 Komisyon kuruldu: 5.6.1996 – B.58 Üye seçimi yapıldı: 18.7.1996 – B.79 Görev süresi başladı: 25.7.1996 Komisyon raporunu sundu: 22.1.1997 Sıra sayısı: 213 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önergeler reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 19.2.1997 – B.58 E: 70

9/5	Aydın Milletvekili Ali Rıza GÖNÜL ve 56 arkadaş	Kanuna veya genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 numaralı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüsvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 13, 14 ve 15'inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.5.1996)	Eski Bakan ve Başbakan Yardımcısı Necmettin ERBAKAN	GK: 8.5.1996 Okundu: 8.5.1996 – B.49 Reddedildi: 5.6.1996 – B.58 E: 39
9/6	Ankara Milletvekili Saifettin Ankan BEDÜK ve 57 arkadaş	Emlak Bankası eski Genel Müdürü Engin Civan'ın rüşvet karışığı verdiği krediler ve çıkar temin eden bazı tasarruflarına karşın gerekli işlemleri yapmamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240'ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 21.5.1996)	Eski Başbakan Mesut YILMAZ	GK: 4.6.1996 Okundu: 4.6.1996 – B.57 Komisyon kuruldu: 19.6.1996 – B.64 Üye seçimi yapıldı: 18.7.1996 – B.79 Görüşme başladı: 25.7.1996 Komisyon raporunu sundu: 22.1.1997 Sıra sayısı: 214 Komisyon raporu görüşüldü, Yüre Divana sevk edilmemesi benimsendi. 19.2.1997 – B.58 E: 71
9/7	Aydın Milletvekili Ali Rıza GÖNÜL ve 61 arkadaş	Partisine oy kazandırmak amacıyla Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü yöneticilerine verdiği talimatlar neticesinde ÇAY-KUR'u zarara uğratmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve ilgili hükümlerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 22.5.1996)	Eski Başbakan Mesut YILMAZ	GK: 4.6.1996 Okundu: 4.6.1996 – B.57 Reddedildi: 19.6.1996 – B.64 E: 41
9/8	İstanbul Milletvekili Zekeriya TEMİZEL ve 60 arkadaş	Başbakanlık Örtülü Ödeneğinin kamuoyuna yansayan miktarlarının, Muhasebe Umumiye Kanununun 77'nci maddesine aykırı olarak harcamak suretiyle Devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin TCK'nın 240 ve diğer ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 22.5.1996)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER Maliye eski Bakanı İsmet ATILTA	GK: 4.6.1996 Okundu: 4.6.1996 – B.57 Reddedildi: 19.6.1996 – B.64 E: 42
9/9	Aydın Milletvekili Ali Rıza GÖNÜL ve 61 arkadaş	Bakan ve Başbakan olarak görev yaptığı yıllarda Kanuna veya genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 Numaralı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüsvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununun ilgili maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 24.5.1996)	Başbakan A. Mesut YILMAZ	GK: 4.6.1996 Okundu: 4.6.1996 – B.57 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemden kaldırıldı: 19.6.1996 – B.64 E: 43

9/10	İstanbul Milletvekili Halit DUMANKAYA ve 58 arkadaş	TURBAN imkanlarını kişisel ve siyasi menfaatlerine alet ettiği ve yolsuzlukların üzerine gitmeyerek görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin TCK'nın 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 16.1.1997)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 21.1.1997 Okundu: 21.1.1997 – B.48 Reddedildi: 5.2.1997 – B.55 E: 65
9/11	İzmir Milletvekili Metin ÖNEY ve 60 arkadaş	Anayasa, Kanunlar ve Cumhuriyetin temel ilkeleri ve gelenekleri ile bağdaşmayan tutum ve davranışlarıyla görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin TCK'nın 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.2.1997)	Adalet Bakanı Şevket KAZAN	GK: 20.2.1997 Okundu: 20.2.1997 – B.59 Reddedildi: 4.3.1997 – B.63 E: 76
9/12	Aydın Milletvekili Yüksel YALOVA ve 63 arkadaş	DHMI'nce gerçekleştirilen bazı ihaleler ve Antalya Havalimanı ve yeni dış hatlar terminal binası ihalesiyle ilgili yolsuzluk ve usulsüzlük iddiaları konusunda ilgililer hakkında cezaî takibat yapılması için izin vermemeyerek görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 26.3.1997)	Ulaştırma Bakanı Ömer BARUTÇU	GK: 1.4.1997 Okundu: 1.4.1997 – B.75 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemden kaldırıldı: 9.4.1997 – B.80 E: 85
9/13	Niğde Milletvekili. Akın GÖNEN ve 60 arkadaş	Emniyet Genel Müdürlüğünün görevinden alınmasında hukuka ve devlet geleneklerine aykırı davranarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 24.4.1997)	İçişleri Bakanı Meral AKŞENER	GK: 29.4.1997 Okundu: 29.4.1997 – B.86 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemden kaldırıldı: 20.5.1997 – B.95 E: 89
9/14	Hatay Milletvekili Fuat ÇAY ve 57 arkadaş	Yerel yönetimlere yapılan yardımlarda Anayasa ve kanunlara aykırı olarak partizanca davranmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 10.6.1997)	Maliye Bakanı Abdülkadir ŞENER	GK: 12.6.1997 Okundu: 12.6.1997 – B.106 Reddedildi: 8.7.1997 – B.117 E: 93
9/15	Antalya Milletvekili Hayri DOĞAN ve 58 arkadaş	Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Yönetim ve Denetim Kurulu üyelerini yasalara aykırı olarak görevden aldığı, yerlerine partizanca atamalar yaparak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.11.1997)	Tarım ve Köylü İşleri Bakanı Mustafa R. TAŞAR	GK: 10.11.1997 Okundu: 11.11.1997 – B.12 Reddedildi: 25.11.1997 – B.18 E: 96

9/16	Konya Milletvekili Ahmet ALKAN ve 106 arkadaşı	Kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 Numaralı Mal Bidiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15 inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.3.1998)	Devlet eski Bakanı, Dışişleri eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve eski Başbakan Tansu ÇİLLER	GK: 25.3.1998 Okundu: 25.3.1998 – B.71 Komisyon kuruldu: 16.4.1998 – B.78 Üye seçimi yapıldı: 21.5.1998 – B.92 Görev süresi başladı: 26.5.1998 Komisyon raporunu sundu: 25.11.1998 Sıra sayısı: 779 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 3.12.1998 – B.28 E: 322
9/17	İstanbul Milletvekili Meral AKŞENER ve 71 arkadaşı	Kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 Numaralı Mal Bidiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununun 12 ve 13 üncü maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 25.3.1998)	Türizm eski Bakanı ve Başbakan A. Mesut YILMAZ	GK: 31.3.1998 Okundu: 31.3.1998 – B.73 Komisyon kuruldu: 22.4.1998 – B.80 Üye seçimi yapıldı: 21.5.1998 – B.92 Görev süresi başladı: 26.5.1998 Komisyon raporunu sundu: 25.11.1998 Sıra sayısı: 780 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 3.12.1998 – B.28 E: 323
9/18	Zonguldak Milletvekili Ömer BARUTÇU ve 59 arkadaşı	İstanbul-Kurtköy Havaalanı ihalesi için hazırlanmış olan protokol hükümlerini dikkate almadan ihalenin Nato ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 inci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 17.4.1998)	Başbakan Mesut YILMAZ	GK: 22.4.1998 Okundu: 22.4.1998 – B.80 Komisyon kuruldu: 12.5.1998 – B.88 Üye seçimi yapıldı: 18.6.1998 – B.104 Görev süresi başladı: 19.6.1998 Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 1.2.2000 – B.54 Görev süresi başladı: 16.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 16.6.2000 Sıra sayısı: 506 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 29.6.2000 – B.122 E: 91

9/19	Çanakkale Milletvekili Nevfel ŞAHİN ve 56 arkadaş	Karadeniz Sahil Yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yaparak Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 17.4.1998)	Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar TOPÇU	GK: 22.4.1998 Okundu: 22.4.1998 – B.80 Komisyon kuruldu: 12.5.1998 – B.88 Üye seçimi yapıldı: 18.6.1998 – B.104 Görev süresi başladı: 19.6.1998 Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 1.2.2000 – B.54 Görev süresi başladı: 16.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 16.6.2000 Sıra sayısı: 507 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmesi kabul edilmedi. 29.6.2000 – B.122 E: 92
9/20	Sakarya Milletvekili Ertuğrul ERYILMAZ ve 55 arkadaş	Devlete ait pul, zarf ve etiketleri özel amaçlarla kullanmak suretiyle TÜGSAŞ'ı haksız ve keyfi olarak zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 5.5.1998)	Devlet eski Bakanı Mustafa R. TAŞAR	GK: 12.5.1998 Okundu: 12.5.1998 – B.88 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 2.6.1998 – B.96 E: 258
9/21	Artvin Milletvekili Hasan EKİNCİ ve 54 arkadaş	Turizme açılan orman alanlarının dağıtımında talimatlar vermek suretiyle partizanlık ve usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.5.1998)	Başbakan Mesut YILMAZ	GK: 26.5.1998 Okundu: 26.5.1998 – B.93 Reddedildi: 16.6.1998 – B.102 E: 260
9/22	Muş Milletvekili İrfetin AKAR ve 54 arkadaş	Turizme açılan orman alanlarının dağıtımında usulsüzlük ve partizanlık yapmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 27.5.1998)	Orman Bakanı Esin TARANOĞLU	GK: 2.6.1998 Okundu: 2.6.1998 – B.96 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 18.6.1998 – B.104 E: 281
9/23	Niğde Milletvekili Doğan BARAN ve 54 arkadaş	Turizme açılan kamu arazilerinin tahsisinde usulsüzlük ve partizanlık yapmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 2.6.1998)	Turizm Bakanı İbrahim GÜPDAL	GK: 9.6.1998 Okundu: 9.6.1998 – B.99 Reddedildi: 30.6.1998 – B.112 E: 282

9/24	Denizli Milletvekili Mehmet GÖZLÜKAYA ve 55 arkadaşı	6.1.1998 tarih ve 98/10496 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnesiyle mevzuata aykırı bir şekilde İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan ettiği ve bu suretle partizanlık yapmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 3.6.1998)	Başbakan Mesut YILMAZ	GK: 9.6.1998 Okundu: 9.6.1998 – B.99 Komisyon kuruldu: 30.6.1998 – B.112 Üye seçimi yapıldı: 7.10.1998 – B.3 Görev süresi başladı: 8.10.1998 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 1.2.2000 – B. 54 Görev süresi başladı: 16.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 19.6.2000 Sıra sayısı: 508 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 29.6.2000 – B.122 E: 93
9/25	Konya Milletvekili Mehmet Ali YAVUZ ve 55 arkadaşı	Talih Oyulan Yönetmeliğine aykırı bir şekilde bazı tesislere kumarhane işletme belgesi verilmesini sağlamak suretiyle kara para aklanmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.6.1998)	Turizm ve Kültür eski Bakanı A. Mesut YILMAZ	GK: 29.6.1998 Okundu: 29.6.1998 – B.111 Reddedildi: 7.7.1998 – B.117 E: 284
9/26	Sivas Milletvekili Tahsin İRMAK ve 54 arkadaşı	Yeni turizm merkezlerinin tespitinde mevzuata aykırı davranmak suretiyle partizanlık ve usulsüzlük yaparak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 29.6.1998)	Turizm Bakanı İbrahim GÜRDAL	GK: 29.6.1998 Okundu: 29.6.1998 – B.111 Reddedildi: 14.7.1998 – B.121 E: 288

9/27	İstanbul Milletvekili Halit DUMANKAYA ve 71 arkadaşı	Başbakanlık örtülü ödeneğini 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanununun 77 nci maddesine aykırı bir şekilde harcamak suretiyle Hazineyi zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 18.6.1998)	Eski Başbakan Tansu ÇİLLER Maliye eski Bakanı İsmet ATILMA	GK: 8.7.1998 Okundu: 8.7.1998 – B.118 Komisyon kuruldu: 6.10.1998 – B.2 Üye seçimi yapıldı: 22.12.1998 – B.35 Görev süresi başladı: 29.12.1998 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 1.2.2000 – B.54 Görev süresi başladı: 16.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 15.6.2000 Sıra sayısı: 502 Komisyon raporu görüşüldü, Maliye eski Bakanı İsmet ATILMA'nın Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. Eski Başbakan Tansu ÇİLLER'in Yüce Divana sevk edilmesi kabul edilmedi. 29.6.2000 – B.122 E: 90
9/28	Kocaeli Milletvekili İsmail KALKANDELEN ve 55 arkadaşı	İzmit'te SEKA'ya ait bir araziyi Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'ne bedelsiz vermek suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.7.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Sanayi ve Ticaret Bakanı E. Yalın EREZ	GK: 15.7.1998 Okundu: 15.7.1998 – B.122 Komisyon kuruldu: 6.10.1998 – B.2 Üye seçimi yapıldı: 18.11.1998 – B.20 Görev süresi başladı: 19.11.1998 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 1.2.2000 – B.54 Görev süresi başladı: 16.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 7.6.2000 Sıra sayısı: 485 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edilmedi. 22.6.2000 – B.115 E: 86

9/29	Yozgat Milletvekili Yusuf BACANLI ve 55 arkadaşı	Denizcilik Müsteşarlığına ait bazı işlerin ihalelerinde ve personel alımıyla ilgili konularda görevini kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve evrakta sahtecilik suçlarını işlediği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240, 339 ve 366 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.7.1998)	Devlet Bakanı Burhan KARA	GK: 15.7.1998 Okundu: 15.7.1998 – B.122 Komisyon kuruldu: 13.10.1998 – B.6 Üye seçimi yapıldı: 10.12.1998 – B.31 Görev süresi başladı: 16.12.1998 Komisyon raporunu sundu: 9.2.1999 Dönem sona erdiğinden görüşülmedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 2.2.2000 – B.55 Görev süresi başladı: 17.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 15.6.2000 Sıra sayısı: 501 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 29.6.2000 – B.122 E: 89
9/30	Konya Milletvekili Necati ÇETINKAYA ve 55 arkadaşı	Bursa-Karacabey yolunun ihalesinde usulsüzlük ve partizanlık yapmak suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.7.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar TOPÇU	GK: 15.7.1998 Okundu: 15.7.1998 – B.122 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemden kaldırıldı: 28.7.1998 – B.129 E: 291
9/31	Malatya Milletvekili Ayhan FIRAT ve 54 arkadaşı	Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğüne 1996 Aralık ayında gerçekleştirilen personel sınavında usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 23.7.1998)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Necati ÇELİK	GK: 23.7.1998 Okundu: 23.7.1998 – B.127 Komisyon kuruldu: 13.10.1998 – B.6 Üye seçimi yapıldı: 22.12.1998 – B.35 Görev süresi başladı: 23.12.1998 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 2.2.2000 – B.55 Görev süresi başladı: 17.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 31.5.2000 Sıra sayısı: 442 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmesi kabul edilmedi. 22.6.2000 – B.115 E: 83

9/32	Konya Milletvekili Veysel CANDAN ve 57 arkadaş	Petroİfisi A.Ş. (POAŞ)'nin özelleştirilmesinde ihaleye fesat karıştırdıkları ve usulsüzlük yapmak suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanununun 339 ve 240 ıncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 23.7.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Devlet Bakanı İsm. ÇELEBİ	GK: 23.7.1998 Okundu: 23.7.1998 – B.127 Komisyon kuruldu: 13.10.1998 – B.6 Üye seçimi yapıldı: 10.12.1998 – B.31 Görev süresi başladı: 16.12.1998 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 2.2.2000 – B.55 Görev süresi başladı: 17.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 5.6.2000 Sıra sayısı: 481 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 22.6.2000 – B.115 E: 84
9/33	Çanakkale Milletvekili Nevfel ŞAHİN ve 55 arkadaş	İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde Devletin zarara uğratılmasına göz yumarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 23.7.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ	GK: 28.7.1998 Okundu: 28.7.1998 – B.129 Komisyon kuruldu: 20.10.1998 – B.9 Üye seçimi yapıldı: 24.12.1998 – B.37 Komisyon görev bölümü yapamadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 2.2.2000 – B.55 Görev süresi başladı: 17.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 13.6.2000 Sıra sayısı: 495 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 22.6.2000 – B.115 E: 87

9/34	Konya Milletvekili Hüseyin ARI ve 56 arkadaşı	S.S.K. Genel Müdürlüğüne 1996 yılında özürlerinin memurluğa alınması için açılan sınavda mevzuata aykırı ve usulsüz işlemler yapılmasına göz yumarak görevini ihmal ettiği ve kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin T.C.K'nun 230 ve 240'ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 28.7.1998)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Mustafa KUL	GK: 30.7.1998 Okundu: 6.10.1998 – B.2 Komisyon kuruldu: 20.10.1998 – B.9 Üye seçimi yapıldı: 24.12.1998 – B.37 Komisyon görev bölümü yapamadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 2.2.2000 – B.55 Görev süresi başladı: 17.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 17.4.2000 Sıra sayısı: 410 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 22.6.2000 – B.115 E: 82
9/35	İstanbul Milletvekili Mehmet Ali ŞAHİN ve 57 arkadaşı	S.S.K. Genel Müdürlüğüne 1996 Aralık ayında yapılan sınav sonucunda görevle başlatılan personel hakkındaki hukuk dışı işlemlere göz yummak ve yanlış davranmak suretiyle görevini ihmal ettiği ve kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin T.C.K'nun 230 ve 240'ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 28.7.1998)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Nami ÇAĞAN	GK: 30.7.1998 Okundu: 6.10.1998 – B.2 Reddedildi: 20.10.1998 – B.9
9/36	Erzincan Milletvekili Naci TERZİ ve 54 arkadaşı	Mezhepçiliğe ve bölgeciğe dayalı kadrolaşmaya gittiği ve İSKİ skandalı nedeniyle hakkında fezleke düzenleyen Cumhuriyet savcısı yerine başka bir Cumhuriyet savcısının görevlendirilmesini temin etmek suretiyle hakkındaki iddiaları örtbas ederek görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 312 ve 240'ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla	Adalet eski Bakanı Mehmet MOĞULTAY	GK: 30.7.1998 Okundu: 6.10.1998 – B.2 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 27.10.1998 – B.12 E: 314
9/37	Manisa Milletvekili Erdoğan YETENÇ ve 55 arkadaşı	Soma Elektrik Anonim Şirketi (SEAS) bünyesinde haksız ve partizanca atamalar yapmak ve yargı kararlarına uymamak suretiyle Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240'ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 30.7.1998)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cumhur ERSÜMER	GK: 30.7.1998 Okundu: 6.10.1998 – B.2 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 27.10.1998 – B.12 E: 315

9/38	Hatay Milletvekili Atilla SAN ve 54 arkadaş	Suç işlemek amacıyla teşekkül oluşturduğu ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 313, 296, 240, 31 ve 33 üncü maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 14.10.1998)	İçişleri eski Bakanı Mehmet AĞAR	GK: 20.10.1998 Okundu: 20.10.1998 – B.9 Komisyon kuruldu: 10.11.1998 – B.16 Üye seçimi yapıldı: 27.1.1999 – B.46 Görev süresi başladı: 28.1.1999 Dönemin sona ermesi nedeniyle Komisyon raporunu vermedi. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 3.2.2000 – B.56 Görev süresi başladı: 18.2.2000 Komisyon raporunu sundu. Sıra sayısı: 509 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 29.6.2000 – B.122 E: 94
9/39	Bağcıoğlu Milletvekili İlyas YILMAZYILDIZ ve 54 arkadaş	İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde ihale usul ve esaslarını ihlal ederek rekabet ortamının oluşmasını önlediği, firma seçiminde yanlı davranarak Devleti zarara uğratmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 nıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 22.10.1998)	Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar TOPÇU	GK: 27.10.1998 Okundu: 27.10.1998 – B.12 Kabul edildi: 10.11.1998 – B.16 Komisyon kuruldu: 27.1.1999 – B.46 Komisyon görev bölümü yapılmadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 3.2.2000 – B.56 Görev süresi başladı: 18.2.2000 Komisyon raporunu sundu. Sıra sayısı: 511 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. 29.6.2000 – B.122 E: 96
9/40	Şırnak Milletvekili Bayar ÖKTEN ve 57 arkadaş	Güvenlik güderince hakkında düzenlenen operasyonların Altın Cakıcı'ya haber vermek suretiyle kaçmasını sağladıkları ve Hükümetin çeteler ve mafya ile mücadelede izlediği politikanın başlarına ulaşmasını engelleyerek görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 296 ve 240 nıncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 26.10.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Devlet eski Bakanı Eyüp AŞIK	GK: 3.11.1998 Okundu: 3.11.1998 – B.13 9/41 ile birleşti Komisyon (9/40,41) kuruldu: 26.11.1998 – B.25

9/41	Karabük Milletvekili Hayrettin DİLEKCAN ve 71 arkadaşı	Yasa dışı örgütlerle ve mensuplarıyla birlikte hareket ettikleri, örgüt mensuplarının işledikleri suçların ortaya çıkarılmasını engelledikleri ve suçluları himaye ettikleri, devlet ihalelerinde çetelerle işbirliği yaptıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230, 240, 296 ve 314 üncü maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 28.10.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Devlet eski Bakanı Eyüp AŞIK Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar TOPÇU	GK: 10.11.1998 Okundu: 10.11.1998 – B.16 9/40 ile birleşti Komisyon (9/40,41) kuruldu: 26.11.1998 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 9.2.1999 – B.51 Komisyon görev bölümü yapamadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon (9/40,41) kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 3.2.2000 – B.56 Göreve süresi başladı: 18.2.2000 Komisyon raporunu sundu. Sıra sayısı: 496 Komisyon raporu görüşüldü, eski bakanlar Eyüp AŞIK ve Yaşar TOPÇU'nun Yüce Divana sevk edilmemesi benimsendi. Eski Başbakan Ahmet Mesut YILMAZ'ın Yüce Divana sevkine dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 22.6.2000 – B.115 E: 88
9/42	Konya Milletvekili Veysel CANDAN ve 61 arkadaşı	Telsim ve Türkcell firmalarıyla imzalanan sözleşmelere ve 4046 numaralı Özelleştirme Kanunu hükümlerine aykırı davranmak suretiyle Devleti gelir kaybına uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240'ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 2.11.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ Ulaştırma eski Bakanı Necdet MENZİ	GK: 10.11.1998 Okundu: 10.11.1998 – B.16 Komisyon kuruldu: 26.11.1998 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 9.2.1999 – B.51 Komisyon görev bölümü yapamadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 3.2.2000 – B.56 Göreve süresi başladı: 18.2.2000 Komisyon raporunu sundu: 20.6.2000 Sıra sayısı: 510 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edilmedi. 29.6.2000 – B.122 E: 95

9/43	Aydın Milletvekili Ali Rıza GÖNÜLÜ ve 57 arkadaş	Türk Ticaret Bankasının satış ihalesiyle ilgili olarak ortaya atılan yolsuzluk iddiaları konusunda gerekli tedbirleri almayarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 3.11.1998)	Devlet Bakanı Güneş TANER Başbakan A. Mesut YILMAZ	GK: 10.11.1998 Okundu: 10.11.1998 – B.16 Komisyon kuruldu: 26.11.1998 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 9.2.1999 – B.51 Komisyon görev bölümü yapmadı. 21. Döneme intikal etti. Komisyon kuruldu: 23.11.1999 – B.23 Üye seçimi yapıldı: 3.2.2000 – B.56 Görev süresi başladı: 18.2.2000 Komisyon raporunu sundu. Sıra sayısı: 483 Komisyon raporu görüşüldü. Yüce Divana sevklerine dair önerge reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemeleri kabul edildi. 22.6.2000 – B.115 E: 85
9/44	Manisa Milletvekili Rıza AKÇALI ve 57 arkadaş	Soma Elektrik Anonim Şirketi (SEAS) bünyesinde haksız ve partizanca atamalar yaptığı ve türbin motorundaki arızayı tamir ettirmeyerek Devleti zarara uğrattığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 10.11.1998)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cümhur ERSÜMER	GK: 17.11.1998 Okundu: 17.11.1998 – B.19 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 10.12.1998 – B.31 E: 327
9/45	Afyon Milletvekili İsmet ATTILA ve 56 arkadaş	Kargo helikopter ihalesinde, rekabet ortamı sağlanmadan SKORSKY firmasından kanunlara aykırı şekilde helikopter alınma yol açarak Devletin zarara uğratılmasına sebep olmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 10.11.1998)	Başbakan A. Mesut YILMAZ	GK: 17.11.1998 Okundu: 17.11.1998 – B.19 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 10.12.1998 – B.31 E: 328
9/46	Manisa Milletvekili Tervik DİKER ve 60 arkadaş	Türk Dış Ticaret Bankası Genel Müdürlüğü olduğu dönemde ilgili kanuna aykırı işlemleri ve İstanbul Bankası ile ilgili iddiaları örfbas ettiği. Halk Bankası'ndan usulsüz kredi verdiği ve batık bazı bankaların mevduatı münzam karşılığı yükümlülüklerinin azaltılmasına onay vererek Devleti zarara uğrattığı ve bu suretle görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.11.1998)	Devlet eski Bakanı Ufuk SÖYLEMEZ	GK: 17.11.1998 Okundu: 17.11.1998 – B.19 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlem den kaldırıldı: 10.12.1998 – B.31 E: 329

21 İNCİ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ				
Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kımin Hakkında Veriliği	Sonucu
9/1	Konya Milletvekili Veyssel CANDAN ve 57 arkadaşı	Bankalar yeminli murakip raporlarını zamanında işleme koyarak özel bankaların içinin boğaltılmasına neden olduğu, kamu bankalarında görev yapan bürokratların yargıya gönderilmesini engellediği, Merkez Bankası Başkanı hakkındaki Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunu uygulamadığı ve bankayı yabancılara şirketin denetimine açtığı, para politikasında pasif olarak spekülasyonlara göz yumduğu, bu suretle haksız rantlara yol açtığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 15.3.2001)	Devlet Bakanı Recep ÖNAL	GK: 19.3.2001 Okundu: 20.3.2001 – B.71 Reddedildi: 3.4.2001 – B.77 E: 153
9/2	İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı ILICAK ve 63 arkadaşı	Bankalar yeminli murakipler raporlarının zamanında işleme konulmasını engelleyerek bazı bankaların yöneticileri hakkında yapılması gereken işlemleri geciktirdiği ve siyasi himaye sağladığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.4.2001)	Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı H. Hüsamettin ÖZKAN	GK: 6.4.2001 Okundu: 6.4.2001 – B.80 Reddedildi: 10.4.2001 – B.81 E: 154
9/3	Konya Milletvekili Teoman Rıza GÜNERİ ve 55 arkadaşı	Enerji ihalelerinde yolsuzluk, usulsüzlük ve suistimallere yol açtığı ve gerekli tedbirleri almayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 240 ve 366 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 26.4.2001)	Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı M. Cumhur ERSÜMER	GK: 2.5.2001 Okundu: 2.5.2001 – B.95 Reddedildi: 22.5.2001 – B.106 E: 159
9/4	İstanbul Milletvekili Mehmet Ali ŞAHİN ve 55 arkadaşı	Bakanlığı döneminde usulsüzlük ve suistimallere yol açtığı ve göz yumduğu, gerekli tedbirleri almayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230, 240 ve 346 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 9.11.2001)	Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Koray AYDIN	GK: 12.11.2001 Okundu: 15.11.2001 – B.21 Komisyon kuruldu: 9.11.2001 – B.28 Üye seçimi yapıldı: 7.12.2001 – B.33 Göreve süresi başladı: 11.12.2001 Komisyon raporunu sundu: 11.2.2002 Sıra sayısı: 819 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk dair öneriler reddedildi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 14.2.2002 – B.65 E: 184

9/5	İstanbul Milletvekili İrfan GÜNDÜZ ve 55 arkadaşı	Türk Milli Eğitim Politikasına aykırın, keyfi ve ideolojik uygulamalarıyla eğitim ve öğretimde kargaşaya ve huzursuzluğa sebep olduğu, toplumsal gerilime yol açtığı, eğitim sistemini AB ve uluslararası standartlardan uzaklaştırdığı ve görevini kötüye kullandığı; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 159, 228, 230, 240 ve 251 inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 11.3.2002)	Milli Eğitim Bakanı Metin BOSTANCIÖĞLU	GK: 14.3.2002 Okundu: 14.3.2002 – B.74 Komisyon kuruldu: 9.4.2002 – B.84 Üye seçimi yapıldı: 25.4.2002 – B.92 Göreve süresi başladı: 30.4.2002 Komisyon raporunu sundu: 14.6.2002 Sıra sayısı: 878 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk ve dair önergeler kabul edilmedi. Yüce Divana sevk edilmemesi kabul edildi. 25.6.2002 – B.117 E: 196
-----	---	--	--	---

22 NCİ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ				
Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kimin Hakkında Verildiği	Sonucu
9/1	Mersin Milletvekili Mustafa ÖZYÜREK ve 77 milletvekili	Ankara Büyükşehir Belediyesinin plansız ve programsız projelerle kaynak israfına yol açmasına göz yumduğu ve gerekli önlemleri almayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230 ve 240 ıncı maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 8.7.2003)	İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU	GK: 8.7.2003 Okundu: 10.7.2003 – B.105 Reddedildi: 7.10.2003 – B.3 E: 16
9/2	İstanbul Milletvekili Oğuz OYAN ve 76 milletvekili	Oğlu ve kızının sahibi olduğu denizcilik şirketi ile ticari ilişkileri bulunan ve daha önce görev yaptığı bir denizcilik şirketine ayrıcalıklar ve kolaylıklar sağlayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 23.7.2003)	Ulaştırma Bakanı Binali YILDIRIM	GK: 24.7.2003 Okundu: 24.7.2003 – B.111 Reddedildi: 7.10.2003 – B.3 E: 17

9/3	İstanbul Milletvekili Hüseyin BESLİ ve 63 milletvekili	Bakanlıkları sırasında ilgili kuruluşların raporlarının gereğinin yapılmasını geciktirerek ve gerekli tedbirleri zamanında almayarak görevlerini yerine getirmemek suretiyle Türkiye Halk Bankasının zarara uğramasına sebep oldukları, usulsüz işlemlerin yapılmasına imkan sağladıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 uncu maddesinin ikinci fıkrasına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 13.11.2003)	Devlet eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı H. Hüsamettin ÖZKAN Devlet eski Bakanı Recep ÖNAL	GK: 18.11.2003 Okundu: 18.11.2003 – B.19 Komisyon kuruldu: 9.12.2003 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 13.1.2004 Görev süresi başladı: 14.1.2004 Komisyon raporunu sundu: 27.5.2004 Sıra sayısı: 463 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 15.6.2004 – B.101 K: 811 Yüce Divan'ın 22.7.2004 2004/1 esas sayılı Kararı İADE Aynı gün yapılan ikinci oylamalarda Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 26.10.2004 – B.10 K: 822 ve K: 823
9/4	İstanbul Milletvekili Hüseyin BESLİ ve 64 milletvekili	Doğalgaz alım anlaşmalarında Devlet alım satımına fesat karıştırdığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 205'inci maddesine uyduğu iddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Mustafa Cumhur Ersümer ile ayrıca bakanlıkları sırasında uyguladıkları yanlış ve usulsüz enerji politikalarında ilgili kurum ve kuruluşların uyarılarını dikkate almayarak kamuyu zarara uğrattıkları ve bu suretle görevi ihmal ve görevi kötüye kullanma fiillerini işledikleri ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 uncu maddesinin ikinci fıkrasına ve 240'ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanları Mustafa Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan haklarında (Başkanlığa geliş tarihi: 13.11.2003)	Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanları Mustafa Cumhur ERSÜMER ve Zeki ÇAKAN	GK: 18.11.2003 Okundu: 18.11.2003 – B.19 9/7 ile birleştirildi: 4.12.2003 – B.24 Komisyon (9/4-7) kuruldu: 9.12.2003 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 14.1.2004 – B.42 Görev süresi başladı: 10.2.2004 Komisyon raporunu sundu: 25.6.2004 Sıra sayısı: 622 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 13.7.2004 – B.114 K: 816

9/5	İstanbul Milletvekili Hüseyin BESLİ ve 58 milletvekili	Türkbank ihalesi sürecinde malın satımında ve değerinde fesat oluşturacak ilişki ve görüşmelere girdikleri ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 205'inci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.11.2003)	Eski Başbakan A. Mesut YILMAZ Devlet eski Bakanı Güneş TANER	GK: 20.11.2003 Okundu: 20.11.2003 – B.21 9/6 ile birleştirildi: 4.12.2003 – B.24 Komisyon (9/5,6) kuruldu: 9.12.2003 – B.25 Üye seçimi yapıldı: 21.1.2004 – B.45 Görev süresi başladı: 10.2.2004 Komisyon raporunu sundu: 25.6.2004 Sıra sayısı: 621 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 13.7.2004 – B.114 K: 815 Yüce Divan'ın 23.7.2004 2004/2 esas sayılı kararı İADE Aynı ayın yapılan ikinci oylamalarda Yüce Divana sevk edilmeleri kabul edildi. 27.10.2004 – B.11 K: 824 ve K: 825
9/6	Samsun Milletvekili Haluk KOÇ ve 55 milletvekili	Türkbank ihalesi sürecinde malın satımında ve değerinde fesat oluşturacak ilişki ve görüşmelere girdikleri ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 205'inci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 3.12.2003)	Eski Başbakan A. Mesut YILMAZ ile Devlet eski Bakanı Güneş TANER	GK: 4.12.2003 Okundu: 4.12.2003 – B.24 9/5 ile birleştirildi: 4.12.2003 – B.24 Komisyon (9/5,6) kuruldu: 9.12.2003 – B.25
9/7	Samsun Milletvekili Haluk KOÇ ve 55 milletvekili	Bakanlığı sırasında enerji ve doğal gaz anlaşmalarında Türkiye aleyhine anlaşma ve uygulamaların yapılmasına yol açtığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 205'inci maddesine uyduğu iddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer ile ayrıca bakanlıkları sırasında DSİ Genel Müdürlüğünde usulsüz uygulamalara onay verdikleri ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 366'ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanları Mustafa Cumhur Ersümer ve Zeki ÇAKAN haklarında (Başkanlığa geliş tarihi: 3.12.2003)	Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanları Mustafa Cumhur ERSÜMER ile Zeki ÇAKAN	GK: 4.12.2003 Okundu: 4.12.2003 – B.24 9/4 ile birleştirildi: 4.12.2003 – B.24 Komisyon (9/4,7) kuruldu: 9.12.2003 – B.25

9/8	Samsun Milletvekili Haluk KOÇ ve 55 milletvekili	Bakanlığı sırasında yapılan ihalelerde usulsüzlüklerde bulunduğ ve bu ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarının tahkikini zamanında yapılmayarak görevini kötüye kullandığı, aynı zamanda mal varlığında haksız bir artışa sebebiyet verdiği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 366 ve 240 ıncı maddeleri ile Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 12, 13, 14 ve 15 ınci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 3.12.2003)	Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Koray AYDIN	GK: 10.12.2003 Okundu: 10.12.2003 – B.26 Komisyon kuruldu: 6.1.2004 – B.38 Üye seçimi yapıldı: 6.4.2004 – B.69 Görev süresi başladı: 7.4.2004 Komisyon raporunu sundu: 21.10.2004 Sıra sayısı: 670 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmesi kabul edildi. 9.11.2004 – B.15 K: 827
9/9	Samsun Milletvekili Haluk KOÇ ve 55 milletvekili	Karadeniz Sahil Yolu İşlerinin ihalesinde müteahhit firmaların önceden anlaşıtlarının bilinmesine rağmen, fiyatları ayarlayarak ve rekabete meydan vermeyerek Devleti büyük ölçüde zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 205 ınci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 3.12.2003)	Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar TOPÇU	GK: 10.12.2003 Okundu: 10.12.2003 – B.26 Komisyon kuruldu: 6.1.2004 – B.38 Üye seçimi yapıldı: 13.4.2004 – B.72 Görev süresi başladı: 13.4.2004 Komisyon raporunu sundu: 27.10.2004 Sıra sayısı: 672 Komisyon raporu görüşüldü, oylandı, Yüce Divana sevk edilmesi kabul edildi. 9.11.2004 – B.15 K: 828
9/10	İstanbul Milletvekili Hüseyin BEŞLİ ve 55 milletvekili	Bakanlığı sırasında ihalelere fesat karıştırma sonucunu doğuran eylemlerde bulunduğu, ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarına göz yumduğu, gerekli tedbirleri zamanında almadığı ve gerekli sonuçlamaları zamanında yaptırmadığı, böylelikle görevini kötüye kullandığı ve mal varlığında haksız bir artışa sebebiyet verdiği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 366 ve 240 ınci maddeleri ile Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 12,13,14 ve 15 ınci maddelerine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Koray Aydın ile ayrıca bakanlıkları sırasında Karayolları Genel Müdürlüğündeki usulsüz keşif artışlarına onay vermek suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ınci maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanları Koray Aydın ve Abdulkadir Akcan haklarında (Başkanlığa geliş tarihi: 3.12.2003)	Bayındırlık ve İskan eski Bakanları Koray AYDIN ve Abdulkadir AKCAN	GK: 10.12.2003 Okundu: 10.12.2003 – B.26 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemden E:22 kaldırıldı: 6.1.2004 – B.38

9/11	İstanbul Milletvekili Algan HACALOĞLU ve 63 milletvekili	İMKB'nin sekiz yıllık kesintisiz eğitimi desteklemek amacıyla sağladığı kaynakla gerçekleştirilen okul inşaat ihalelerinde usulsüzlük yaptığı, bu ihalelerde ilgili yolsuzluk iddialarının tahkikini zamanında yaptırmayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 366 ve 240 mnc maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 1.12.2004)	Milli Eğitim Bakanı Hüseyin ÇELİK	GK: 3.12.2004 Okundu: 3.12.2004 – B.26 Reddedildi: 29.12.2004 – B.44 E: 59
9/12	İstanbul Milletvekili Kemal KILIÇDAROĞLU ve 62 milletvekili	Türkiye Jokey Kulübü tarafından düzenlenen at yarışı hasılatından Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun pay alınması engelleyerek Türk Ceza Kanununun 240 mnc maddesi uyarınca görevlerini kötüye kullandıkları iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 24.3.2005)	Devlet Bakanı GÜLDAL AKŞİT Tarım ve Köyşleri Bakanı Sami GÜÇLÜ	GK: 29.3.2005 Okundu: 29.3.2005 – B.76 Reddedildi: 19.4.2005 – B.85 E: 80
9/13	Antalya Milletvekili Deniz BAYKAL ve 60 milletvekili	Kamu yönetiminde vasıfsız kadrolaşmaya giderek yürütme yetkisini hukuka aykırı kullandığı, İçişleri Bakanlığı üzerindeki gözetme ve düzenli önlemleri alma yükümlülüğünü yerine getirmeyerek görevinin gereklerine aykırı hareket ettiği, bazı asayiş olaylarındaki tutumuyla suç delilleri ve adli yargılamaya yönelik hükümlere muhalefet ettiği iddiasıyla Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN hakkında; Emniyet Teşkilatında hukuk dışı gizli kadrolaşmaya göz yumarak keyfi uygulamalara yol açtığı, görevinin gereklerini yerine getirmeyerek asayiş olaylarına neden olduğu ve yönetim zafiyeti oluşturduğu, bazı asayiş olaylarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda suç delillerine ve adli yargılamaya yönelik hükümlere muhalefet ettiği iddiasıyla İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU hakkında; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 257, 281 ve 288 inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 15.2.2007)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN ve İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU	GK: 20.2.2007 Okundu: 20.2.2007 – B.65 Reddedildi: 27.2.2007 – B.68 E: 115

23. ÜNÜCÜ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ				
Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kim'in Hakkında Verildiği	Sonucu
9/1	Ankara Milletvekili Yılmaz ATEŞ ve 73 milletvekili	Ankara'da yaşanan içme ve kullanma suyu sorunu, Ankara Büyükşehir Belediyesi üzerinde gözetme ve düzeltici önlemler alma ve ilgili bakanlıklar arasında işbirliği sağlama konusunda sorumluluklarını yerine getirmeyerek görevlerinin gereklerini yapmakta ihmal ve gecikme gösterdiği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 257 nci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 11.9.2007)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN	GK: 2.10.2007 Okundu: 2.10.2007 – B.2 Reddedildi: 30.10.2007 – B.13 E: 1
9/2	İstanbul Milletvekili Kemal KILIÇDAROĞLU ve 57 milletvekili	Yasa dışı dinlemelere zemin oluşturulduğu ve himaye ettikleri; özel hayatın gizliliği ve korunması ile haberleşme hürriyeti ve gizliliği hak ve ilkelerinin yoğun ve keyfi şekilde ihlal edilmesi-ne göz yumdukları; bu suretle görevlerini kötüye kullandıkları; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 257 nci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 4.6.2008)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN İçişleri Bakanı Beşir ATALAY	GK: 9.6.2008 Okundu: 10.6.2008 – B.115 Reddedildi: 1.7.2008 – B.124 E: 6
9/3	İstanbul Milletvekili Mehmet SEVİGEN ve 54 milletvekili	Seviye Belirleme Sınavı uygulamasında görevini kötüye kullanarak ve yetkisini suistimal ederek öğrenciler ve ailelerin mağduriyetine ve kamunun zararına neden olduğu, bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 257 nci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 16.7.2010)	Millî Eğitim eski Bakanı Hüseyin ÇELİK	GK: 20.7.2010 Okundu: 20.7.2010 – B.137 Reddedildi: 12.10.2010 – B.5 E: 76

24 ÜNCÜ DÖNEMDE VERİLEN MECLİS SORUŞTURMASI ÖNERGELERİ

Esas No	Önerge Sahibi	Konusu	Kımin Hakında Verildiği	Sonucu
9/1	Aydın Milletvekili Bülent TEZCAN ve 111 milletvekili	Bazı milletvekillerinin yargılanmaları ve dokümanlıklarının kaldırılması konusunda yargıya talimat verdiği, yargıya müdahale ederek yürütme erkini ölücsüz ve hukuk tanımaz biçimde kullandığı. Anayasanın 2'nci, 9'uncu ve 138'inci maddeleriyle bağdaşmayan bu eyleminin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma, 277'nci maddesinde düzenlenen yargı görevi yapmanı etkileme ve 288'inci maddesinde düzenlenen adli yargılamayı etkileme suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 1.10.2012)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN	GK: 5.10.2012 Okundu: 9.10.2012 – B.5 Reddedildi: 30.10.2012 – B.13 E: 198
9/2	Afyonkarahisar Milletvekili Ahmet TOPTAŞ ve 63 milletvekili	Varıda 23.10.2011 tarihinde meydana gelen depremden sonra 09.11.2011 tarihinde meydana gelen diğer depreme kadar bazı binalarda hasar tespiti yapılmadığı, halkın deprem bakımından riskli binalara girmemesi yönünde uyarılmadığı, ildeki kamuya açık binalarla ilgili tedbirlerin alınmadığı ve bu eylemlerin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 7.5.2013)	Başbakan Yardımcısı Beşir ATALAY	GK: 9.5.2013 Okundu: 9.5.2013 – B.102 Reddedildi: 20.5.2013 – B.106 E: 21
9/3	İstanbul Milletvekili Ali ÖZGÜNDÜZ ve 60 milletvekili	Bir soruşturma dosyasında yer alan bir şüphelinin sahte belgelerle ihracat karşılığı Halk Bankasından çektiği paraları alınıp İran'a ihracat işlemlerinde kolaylık sağlamak, İstanbul Havalimanına inen bir uçağa bulunan altınla ilgili kaçakçılık eyleminin adli ve idari soruşturmasını engellemek, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık eden Halk Bankasının komisyon oranının düşürülerek zararına yol açmak suretiyle yirmi sekiz defa rüşvet aldığı ve bu eylemlerin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na muhalefet, Türk Ceza Kanunu'nun 204'üncü maddesinde düzenlenen resmi belgede sahtecilik ve 252'nci maddesinde düzenlenen birden çok kez rüşvet almak suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.3.2014)	Ekonomi eski Bakanı Mehmet Zafer ÇAĞLAYAN	GK: 7.4.2014 Okundu: 8.4.2014 – B.73 Reddedildi: 5.5.2014 – B.84 E: 191

9/4	İstanbul Milletvekili Ali ÖZGÜNDÜZ ve 60 milletvekili	Bir soruşturma dosyasında yer alan bir şüphelinin bürokratik işlerini takip etmek, bu kişinin babasına İtalya'ya giriş vizesi ve oturma izni alınması konusunda aracı olmak, aynı kişi hakkında ulusal bir gazetedeki yayımlanması planlanan yolsuzluklarla ilgili haberin yayımını durdurmak için tavassutta bulunmak ve söz konusu kişinin yürüttüğü otel projesine yardımcı olmak amacıyla bu kişiden üç defa rüşvet aldığı ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanunu'nun 252'nci maddesinde düzenlenen birden çok kez rüşvet almak suçuna uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.3.2014)	Avrupa Birliği eski Bakanı Egemen Bağış	GK: 7.4.2014 Okundu: 8.4.2014 – B.73 Reddedildi: 5.5.2014 – B.84 E: 192
9/5	İstanbul Milletvekili Ali ÖZGÜNDÜZ ve 60 milletvekili	Bazı iş adamlarının özellikle arazi işlerinde kolaylık sağladığı, kültür ve tabiat varlıklarının statülerinde değişiklik yaparak inşaatlar için özel düzenleme yapılması için uğraştığı, imara ilişkin çok sayıda yenileme ile kendisine yakın iş adamlarına sağladığı rant ile doğrudan ve dolaylı olarak elde ettiği ve birden çok kez rüşvet aldığı, bu eylemlerin Türk Ceza Kanunu'nun 252'nci maddesinde düzenlenen birden çok kez rüşvet almak ve imar mevzuatına aykırı uygulamaları nedeniyle Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanmak suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.3.2014)	Cevre ve Şehircilik eski Bakanı Erdogan BAYRAKTAR	GK: 7.4.2014 Okundu: 8.4.2014 – B.73 Reddedildi: 5.5.2014 – B.84 E: 193
9/6	İstanbul Milletvekili Ali ÖZGÜNDÜZ ve 60 milletvekili	Bir şahsın trafikte durdurulmaması için araçlarına trafikte geçiş üstünlüğü kartı ve koruma polisi verilmesi, bu şahsın yakınlarının Türk vatandaşlığına geçirilmesinin sağlanması, aynı şahsın yabancı bir ülkedeki paravan firmalarının bankalarla olan sıkıntılarının giderilmesi için İçişleri Bakanı sıfatıyla referans mektubu yazılması, söz konusu şahsı MASAK'ın takip etmesine yol açan ihbarı yapan emniyet müdürünün tayininin çıkarılması ve söz konusu şahsın usulsüzlükleri hakkında basında çıkacak haberlerin engellenmesi karşılığında her bir iş için ayrı ayrı rüşvet aldığı ve bu eylemlerin Türk Ceza Kanunu'nun 204'üncü maddesinde düzenlenen sahte belge düzenlemek, 255'inci maddesinde düzenlenen nüfus suistimali, 285'inci maddesinde düzenlenen soruşturmanın gizliliğini ihlal, 283'üncü maddesinde düzenlenen suçluyla kayıma ve 252'nci maddesinde düzenlenen birden çok kez rüşvet almak suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.3.2014)	İçişleri eski Bakanı Muammer GÜLER	GK: 7.4.2014 Okundu: 8.4.2014 – B.73 Reddedildi: 5.5.2014 – B.84 E: 194

9/7	İsparta Milletvekili Süreyya Sadi BİLGİÇ ve 85 milletvekili	17 Aralık 2013 tarihinden itibaren yasadışı yollarla elde edilmiş veya gizlilik çerçevesinde yürütülen bir soruşturmayla ait olduğu iddia edilen bir kısım bilgiler üzerinden atfedilen ithamlara konu eylemlerin Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçu ile Türk Ceza Kanunu'nun 255'inci maddesinde düzenlenen nüfuz ticareti suçuna uyduğu iddialarıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 19.3.2014)	İçişleri eski Bakanı Muammer GÜLER Avrupa Birliği eski Bakanı Egemen Bağış Ekonomi eski Bakanı Mehmet Zafer ÇAĞLAYAN Çevre ve Şehircilik eski Bakanı Erdoğan BAYRAKTAR	GK: 7.4.2014 Okundu: 8.4.2014 – B.73 Yeterli sayıda imza kalmadığından işlemiden kaldındı: 28.4.2014 – B.81 E: 134
9/8	İsparta Milletvekili Süreyya Sadi BİLGİÇ ve 76 milletvekili	Ekonomi Eski Bakanı M. Z. Çağlayan hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın İran'a altın ihracatı yapması işlerinde imtiyaz sağladığı, Gana'dan kaçak yollarla yurda sokulmak istendiği iddia edilen 1,5 ton altınla ilgili adli ve idari soruşturmaları engelleyerek altının Dubai'ye çıkışı sağlama-ya çalıştığı ve bu eylemlerin Kaçakçılıkla Mücadele Kanununa Muhalefet oluşturduğu, TCK'nın 204 ve 252. maddelerine uyduğu; İçişleri Eski Bakanı M. Güler hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın aradlarına trafikte emniyet şerh-dini kullanma imtiyazı verdiği ve söz konusu şahıs için koruma polisi görevlendirildiği; bu şahısla ilgili adli veya istihbari çalış-ma yapıp yapılmadığının araştırılması için talimat verdiği, bu şahsın usulsüzlükleri hakkında basında çıkacak haberlerin engellenmesi için girişimlerde bulunduğu ve bu eylemlerin TCK'nın 204, 255, 252 ve 285. maddelerine uyduğu; AB Eski Bakanı E. Bağış hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın turizm belgeli bir otel kiralama girişimi ile yakın-larına vize alınması işleri için aracılık ettiği ve bu eylemlerin TCK'nın 255 ve 252. maddelerine uyduğu; Çevre ve Şehircilik Eski Bakanı E. Bayraktar hakkında, bir suç örgütünün yönetici ve üyelerinin kendilerine sağlanan ve miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı menfaatler karşılığında kişiye özel imtiyazlı imar planlarını onaylattıkları ve imar planlarına aykırı olarak yapılan bazı projelerin usulsüzlüklerine göz yumdukları ve ey-denetimlerden sorunsuzca geçmelerini sağladıkları ve bu ey-lemelerin TCK'nın 255 ve 257. maddelerine uyduğu iddialarıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 24.4.2014)	Ekonomi eski Bakanı Mehmet Zafer ÇAĞLAYAN İçişleri eski Bakanı Muammer GÜLER Avrupa Birliği eski Bakanı Egemen Bağış Çevre ve Şehircilik eski Bakanı Erdoğan BAYRAKTAR	GK: 24.4.2014 Okundu: 29.4.2014 – B.82 Komisyon kuruldu: 5.5.2014 – B.84 Üye seçimi yapıldı: 8.7.2014 – B.113 Görev süresi başladı: 9.7.2014 Komisyon raporunu sundu: 9.1.2015 Sıra sayısı: 681 Komisyon raporu görüşüldü, Yüce Divana sevk ve dair öneriler kabul edilmedi. Yüce Divana sevk edilmemeleri kabul edildi. 20.1.2015 – B.44

9/9	Yalova Milletvekili Muharrem İNCE ve 58 milletvekili	Kendisine verilen MİT raporuna rağmen suç işlediği iddia edilen bazı bakanların görevde tutarak haksız çıkar sağlamlarına ve kamunun zararına neden olduğu, görevi sırasında suç işlediği iddia edilen bakanların eylemlerini öğrendiği halde yetkili mercilere bildirmede, yürütümekte olan bazı soruşturmalara etkileyen girişimlerde bulunduğu, oğlu ile şüpheli sıfatındaki iş adamlarını kayırmaya yönelik fiillerinin bulunduğu, hakkında Meclis soruşturması açılan eski bir bakanın Meclis soruşturmasına konu eylemleriyle ilgili talimat verdiği, kamuya açık mal bildiriminde açıklanmayan parayı yasa dışı yollarla elde ettiği; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma, 279'uncu maddesinde düzenlenen kamu görevlisinin suç bildirmemesi, 277'nci maddesinde düzenlenen yargı görevi yapma, etkiyen teşebbüs, 283'üncü maddesinde düzenlenen suçlu kayırma ve 255'inci maddesinde düzenlenen nüfuz ticareti suçları ile Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüsvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 4 ve 13'üncü maddelerinde düzenlenen haksız mal edinme, mal kayırma veya gizleme suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 10.6.2014)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN GK: 11.6.2014 Okundu: 11.6.2014 – B.101 Geri alındı: 12.6.2014 – B.102 F: 82
9/10	Yalova Milletvekili Muharrem İNCE ve 60 milletvekili	Kendisine verilen MİT raporuna rağmen suç işlediği iddia edilen bazı bakanların görevde tutarak haksız çıkar sağlamlarına ve kamunun zararına neden olduğu, görevleri sırasında suç işlediği iddia edilen bakanların eylemlerini öğrendiği halde yetkili mercilere bildirmede, yürütümekte olan bazı soruşturmalara etkileyen girişimlerde bulunduğu, oğlunu ve şüpheli sıfatındaki iş adamlarını kayırmaya yönelik fiillerinin bulunduğu, hakkında Meclis soruşturması açılan eski bir bakanın Meclis soruşturmasına konu eylemleriyle ilgili talimat verdiği, kamuya açık mal bildiriminde açıklanmayan parayı yasa dışı yollarla elde ettiği; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma, 279'uncu maddesinde düzenlenen kamu görevlisinin suç bildirmemesi, 277'nci maddesinde düzenlenen yargı görevi yapma, etkiyen teşebbüs, 283'üncü maddesinde düzenlenen suçlu kayırma ve 255'inci maddesinde düzenlenen nüfuz ticareti suçları ile Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüsvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 4 ve 13'üncü maddelerinde düzenlenen haksız mal edinme, mal kayırma veya gizleme suçlarına uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 31.7.2014)	Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN GK: 6.8.2014 Okundu: 6.8.2014 – B.130 İşlerden kaldırıldı: 2.10.2014 – B.2 E: 166

9/11	İstanbul Milletvekili Aydın Ağan AYAYDIN ve 56 milletvekili	2013 yılında yapılan Seviye Belirleme Sınavı'nın iptaline ilişkin Ankara 18. İdare Mahkemesinin kararını uygulamadığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçuna uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 24.11.2014)	Millî Eğitim Bakanı Nabi Avcı	GK: 25.11.2014 Okundu: 25.11.2014 – B.18 Reddedildi: 6.1.2015 – B.38 E: 195
9/12	Tokat Milletvekili Orhan DÜZGÜN ve 54 milletvekili	İstanbul Atatürk Havalimanı'nda bekletilen 1,5 ton altının bulunduğu bir uçakın sahte belge ve beyanlarla Dubai'ye gönderilmesine inkan sağlayarak altın kaçakçılığı ile ilgili suç delillerini ortadan kaldırdığı, olayla ilgili sorumlulukları bulan üst düzey kamu görevlileri hakkında hiçbir işlem yapmadığı, olayın etkin soruşturulmasını engelleyerek denetim görevini yerine getirmede, altın kaçakçılığı ile rüşvet ve yolsuzluk olaylarının kapatılmasına olanak sağladığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanunu'nun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçuna uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 5.12.2014)	Gümrük ve Ticaret Bakanı Hayati YAZICI	GK: 9.12.2014 Okundu: 9.12.2014 – B.24 Reddedildi: 6.1.2015 – B.38 E: 196
9/13	İstanbul Milletvekili Umut ORAN ve 57 milletvekili	Başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere muhalefeti etkisiz kılmaya, muhalefet partisi üyelerinin parlamenter denetim haklarını engellemeye ve bunları karalamaya yönelik girişimlerde bulunduğu, muhalefeti karalayarak suç işleyen medya kuruluşları mensuplarını kayırdığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanunu'nun 114, 257, 283 ve 311'inci maddelerine uyduğu iddiasıyla (Başkanlığa geliş tarihi: 11.3.2015)	İçişleri Bakanı Ertan ALA	GK: 16.3.2015 Okundu: 16.3.2015 – B.77 Reddedildi: 1.4.2015 – B.88 E: 197

1989 YILINDAN GÜNÜMÜZE HÜKÜMETLERİN KURULUŞ SÜREÇLERİNE İLİŞKİN YASAMA VERİLERİ

47. Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	10/11/1989	Başkanvekili: Abdulhalim ARAS
Hükümet Programının görüşülmesi	13/11/1989	Başkanvekili: Abdulhalim ARAS
Güven oylaması	15/11/1989	Başkanvekili: Abdulhalim ARAS

48. I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	30/06/1991	Başkan: İsmet Kaya ERDEM
Hükümet Programının görüşülmesi	03/07/1991	Başkan: İsmet Kaya ERDEM
Güven oylaması	05/07/1991	Başkan: İsmet Kaya ERDEM

49. VII. Demirel Hükümeti (20. 11. 1991-25. 06. 1993)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	25/11/1991	Başkanvekili: Yıldırım Avcı
Hükümet Programının görüşülmesi	28/11/1991	Başkanvekili: Yıldırım Avcı
Güven oylaması	30/11/1991	Başkan: Hüsamettin Cindoruk

50. I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	30/06/1993	Başkanvekili: Yılmaz Hocaoğlu
Hükümet Programının görüşülmesi	03/07/1993	Başkan: Hüsamettin Cindoruk
Güven oylaması	05/07/1993	Başkan: Hüsamettin Cindoruk

51. II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	10/10/1995	Başkanvekili: Yasin Hatipoğlu
Hükümet Programının görüşülmesi	13/10/1995	Başkanvekili: Yasin Hatipoğlu
Güven oylaması	15/10/1995	Başkanvekili: Yasin Hatipoğlu

52. III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	31/10/1995	Başkanvekili: Beytullah Mehmet Gazioğlu
Hükümet Programının görüşülmesi	03/11/1995	Başkanvekili: Beytullah Mehmet Gazioğlu
Güven oylaması	05/11/1995	Başkan: İsmet Sezgin

53. II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	07/03/1996	Başkan: Mustafa Kalemli
Hükümet Programının görüşülmesi	10/03/1996	Başkan: Mustafa Kalemli
Güven oylaması	12/03/1996	Başkanvekili: H. Uluç Gürkan

54. Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	03/07/1996	Başkan: Mustafa Kalemli
Hükümet Programının görüşülmesi	06/07/1996	Başkanvekili: Yasin Hatipoğlu
Güven oylaması	08/07/1996	Başkan: Mustafa Kalemli

55. III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	07/07/1997	Başkanvekili: Hasan KORKMAZCAN
Hükümet Programının görüşülmesi	10/07/1997	Başkan: Mustafa KALEMLİ
Güven oylaması	12/07/1997	Başkan: Mustafa KALEMLİ

56. IV. Ecevit Hükümeti (11.01.1999-28.05.1999)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	12/01/1999	Başkanvekili Yasin HATİPOĞLU
Hükümet Programının görüşülmesi	15/01/1999	Başkanvekili Yasin HATİPOĞLU
Güven oylaması	17/01/1999	Başkan: Hikmet ÇETİN

57. V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	04/06/1999	Başkan: Yıldırım AKBULUT
Hükümet Programının görüşülmesi	07/06/1999	Başkan: Yıldırım AKBULUT
Güven oylaması	09/06/1999	Başkan: Yıldırım AKBULUT

58. Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	23/11/2002	Başkan : Bülent ARINÇ
Hükümet Programının görüşülmesi	26/11/2002	Başkan : Bülent ARINÇ
Güven oylaması	28/11/2002	Başkan : Bülent ARINÇ

59. Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-29.08.2007)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	18/03/2003	Başkan : Bülent ARINÇ
Hükümet Programının görüşülmesi	21/03/2003	Başkan : Bülent ARINÇ
Güven oylaması	23/03/2003	Başkan : Bülent ARINÇ

60. II. Erdoğan Hükümeti (29.08.2007-06.07.2011)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	31/08/2007	Başkan Vekili: Eyyüp Cenap GÜLPINAR
Hükümet Programının görüşülmesi	03/09/2007	Başkan: Koksall TOPTAN
Güven oylaması	05/09/2007	Başkan: Koksall TOPTAN

61. III. Erdoğan Hükümeti (06.07.2011-29.08.2014)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	08/07/2011	Başkan: Cemil ÇİÇEK
Hükümet Programının görüşülmesi	11/07/2011	Başkan Vekili: Sadık YAKUT
Güven oylaması	13/07/2011	Başkan Vekili: Sadık YAKUT

62. Davutoğlu Hükümeti (29.08.2014-28.08.2015)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	01/09/2014	Başkan Vekili: Sadık YAKUT
Hükümet Programının görüşülmesi	04/09/2014	Başkan Vekili: Sadık YAKUT
Güven oylaması	06/09/2014	Başkan Vekili: Sadık YAKUT

63. Davutoğlu Hükümeti (Geçici Bakanlar Kurulu-Seçimlerin yenilenmesi) (28.08.2015-24.11.2015)

64. Davutoğlu Hükümeti (24.11.2015-22.05.2016)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	25/11/2015	Başkan: İsmail KAHRAMAN
Hükümet Programının görüşülmesi	28/11/2015	Başkan: İsmail KAHRAMAN
Güven oylaması	30/11/2015	Başkan: İsmail KAHRAMAN

65. Yıldırım Hükümeti (22.05.2016 -.....)

HÜKÜMETİN KURULUŞU	TARİH	OTURUMU YÖNETEN BAŞKAN/BAŞKANVEKİLİ
Hükümet Programının okunması	24/05/2016	Başkan: İsmail KAHRAMAN
Hükümet Programının görüşülmesi	27/05/2016	Başkan: İsmail KAHRAMAN
Güven oylaması	29/05/2016	Başkan: İsmail KAHRAMAN

